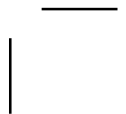
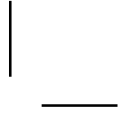
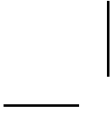
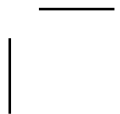

A/W — 1

AW — 2

การพระศาสนา

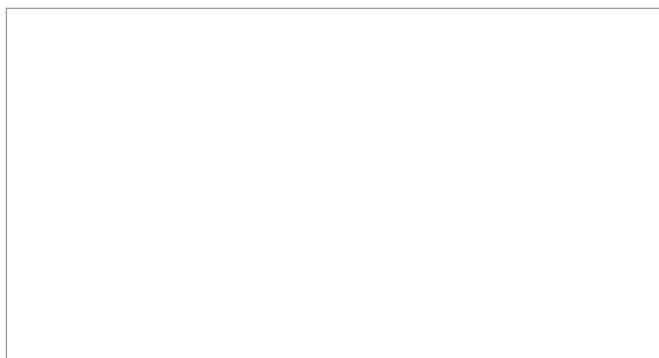
๒

พระพรหมบัณฑิต

พุทธทาสธรรม(๒)

การพระศาสนา ๒

พุทธทาสภิกขุ

พิมพ์ครั้งแรก มกราคม ๒๕๔๕

พิมพ์และจัดจำหน่าย

สำนักพิมพ์สุภาพใจ

๑๔/๓๔๙-๓๕๐ หมู่ ๑๐ ถ.พระราม ๒ (ซอย ๓๘)

แขวงบางมด เขตจอมทอง กทม. ๑๐๑๕๐

โทร. ๐-๒๔๑๕-๒๖๒๑, ๐-๒๔๑๕-๖๕๐๗, ๐-๒๔๑๕-๖๗๙๗

โทรสาร ๐-๒๔๑๖-๗๗๔๔

ราคา ๑๒๐ บาท

การพระศาสนา

๒

พุทธมณฑลราชบุรี

สุขภาพใจ

สารบัญ

อารัมภกถาเกี่ยวกับ ก ข ก กา ในพุทธศาสนา	๑
เรื่องการบวช	๒๕
ปริยัติ, ปฏิบัติ สำคัญที่ดับตัวกู-ของกู	๕๕
แต่งงาน กับสุญญตา	๘๗
ฟ้าสว่างทางมีชีวิตถูกต้อง	๑๒๕

Thomas Zornbach

อาร์มภกธา
เกี่ยวกับ ก ข ก กา
ในพุทธศาสนา

จาก ธรรมเนียมของพุทธทาส “ก ข ก กา ของการศึกษาพุทธศาสนา”
หมวดที่ ๒ ชุดปกรณัมพิเศษ อันดับที่ ๑๔ ค. บนพื้นแถบสีแดง

AW — 10

๕ มกราคม ๒๕๖๗

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

วันนี้เป็นวันเสาร์แรก ของการบรรยายตลอดฤดูแล้งสามเดือนในปีหนึ่ง ๆ ของสำนักนี้. ดังที่ท่านทั้งหลายก็ทราบกันอยู่เป็นอย่างดี ในข้อที่ว่า เราจะพยายามให้มีธรรมบรรยาย ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ทุกวันเสาร์ เว้นแต่ฤดูฝนสามเดือนเท่านั้น.

กิจวัตรใดปฏิบัติประจำ ฟังรักษากิจนั้นไว้

สำหรับวันเสาร์แรกนี้ ก็มีคนคิดว่า อาตมาไม่สบาย ต้องไปรักษาเยี่ยวยากกลับมาใหม่ ๆ ยังไม่สบาย คงจะทำได้ไม่ได้ บางคน

พุทธทาสธรรม (๒)

๔ การพระศาสนา ๒

ก็เลยคิดเอาว่า 'ไม่มีการบรรยาย; นี่เป็นลักษณะของคนที่อ่อนแอ, จึงอยากจะขอฟุดถึงเรื่องนี้เป็นพิเศษ แทรกไว้สักนิดหนึ่ง ตลอดเวลาต่อไปข้างหน้าด้วย. ว่าวงศ์ตระกูลตระกูลหนึ่ง ซึ่งได้บัญญัติกิจวัตร อย่างใดอย่างหนึ่งประจำตระกูลไว้แล้ว เขาก็จะทำติดต่อกันไป อย่างไม่ขาดตอน หลาย ๆ ชั่วอายุคน จนกว่าจะถึงชั่วที่ลูกหลานเป็นคนเหลวไหล มันก็จะเลิกกิจกรรมอันนั้นเสีย. เราก็คเคยเห็น ๆ กันอยู่ แม้แต่ตัวอย่างเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่สุด; เช่น เรื่องตักบาตรพระตอนเช้าอย่างนี้ เคยทำกันมาเป็นชั่วคน ๆ ของสกุลบางสกุล อย่างนี้ก็มิ ครั้นมาถึงชั่วที่โลเลก็เลิกไป.

ควรจะเป็นหลักสำหรับปฏิบัติว่า อย่างไร ๆ ก็จะต้องไม่ให้ผิดกิจกรรมประจำหมู่ ประจำคณะ ประจำสมาคม ที่ได้ตั้งขึ้นไว้นั้นล้มเลิกไป. ถ้าคนหนึ่งทำไม่ได้ คนหนึ่งต้องทำแทน มันก็ไม่ต้องเลิก; แต่ถ้าเห็นว่าคนที่เคยทำ ทำไม่ได้ ก็ชวนกันเฉยเสีย มันก็เลิก.

เรื่องอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็เคยตรัสสรรเสริญพระเถระองค์หนึ่ง ซึ่งยืนยันด้วยการที่ว่า จะดูแลคณะสงฆ์แทนองค์พระผู้มีพระภาคเจ้า ในเมื่อพระองค์หลักอยู่ในสังฆ์ หรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ซึ่งไม่สามารถจะบริหารคณะสงฆ์ได้ แต่ก็มีพระสาวกบางองค์ที่ว่า เมื่อเห็นพระผู้มีพระภาคหลักไปสู่ที่สังฆ์ ตัวก็จะหลักไปสู่ที่สังฆ์ด้วยอย่างนี้ มันก็ดีหรือถูกเหมือนกัน; แต่มันไม่ถูกในบางอย่าง ที่เกี่ยวแก่จะบริหารหมู่คณะ.

ถ้าเรามานึกถึงเรื่องนี้แล้ว ก็ขอให้จำไว้เป็นหลักว่า *กิจกรรม* ของหมู่ของคนะ ของสมาคมของสกุล อะไรก็ตาม จะต้องช่วยกันพยายามรักษาไว้อย่างเคร่งครัด คือเป็นหลักสำหรับปฏิบัติอย่างเคร่งครัด, แล้วคนะนั้นสกุลนั้น ก็จะไม่ล้มละลาย จะอยู่ติดต่อกันไปได้หลาย ๆ ชั่ว หลายสิบชั่วอายุคน; แม้ว่ามันจะเป็นความไม่เที่ยง จะต้องสูญหายไป มันก็เข้ามา คือมันจะอยู่นานมาก. นี่ช่วยกันสอนลูกสอนหลานของตน ๆ แต่ละคน ให้นึกถึงวัตรปฏิบัติซึ่ง ปู่ ย่า ตา ยาย ได้เคยตั้งไว้ประจำสกุลอย่างไร.

เดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยจะได้เห็น คนที่ทำอะไรหลาย ๆ อย่างที่ปู่ ย่า ตา ยาย เคยทำ; แม้ที่สุดแต่เอาหม้อน้ำใส่น้ำกินมาตั้งไว้ที่ประตูบ้าน ก็ไม่ค่อยเห็นใครทำ ซึ่งเมื่อก่อนมีคนทำ; เพราะเขาไปคิดเสียว่า มันไม่มีประโยชน์อะไร. ที่จริงมีประโยชน์มาก และหลายอย่างด้วย, จะใช้รดต้นไม้ก็ยังได้เพราะมันอยู่ใกล้ ๆ. ต้นไม้ข้างประตูบ้าน ต้นมะลิ ต้นอะไร มันก็คงจะไม่ตาย, หรือว่าถ้าใครมาขอน้ำกิน มันก็ไม่ต้องวิ่งขึ้นไปบนเรือน, ถ้าเป็นโจรผู้ร้ายด้วยแล้วมันก็จะไม่เสียเปรียบ เพราะมันมีน้ำกินที่ประตูบ้าน อย่างนี้เป็นต้น; เราไม่ต้องให้โจรผู้ร้ายขึ้นไปกินน้ำถึงบนเรือน.

อาณิสงส์ คงจะมีมากกว่านี้ ปู่ ย่า ตา ยาย จึงได้ทำกันมา; แต่ว่าอย่างน้อยที่สุดก็คือ เมตตา กรุณา นึกถึงผู้อื่น โดยคิดว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. เราจะเห็น้อยบ้าง จะลำบากบ้างก็ยินดี แล้วเขาจะกินหรือไม่กิน

พุทธทาสธรรม (๒)

๘ การพระศาสนา ๒

ก็ตามใจ, จะตักน้ำมาใส่ไว้ในไหที่ประตูบ้าน เป็นกิจวัตรปฏิบัติ; ฝึกหัดนิสัยให้ขยันขันแข็ง ให้สม่ำเสมอ ไม่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ก็ดี; ถ้าเด็ก ๆ ลูกหลานในบ้านนั้น ได้รับการฝึกหัดมาอย่างนั้น โตขึ้นมันก็ต้องเป็นเด็กดี. นี่เป็นตัวอย่างเพียงเล็กน้อย ที่จะแสดงว่าวัตรปฏิบัติประจำวงศ์สกุล ที่เคยทำสืบ ๆ กันมานั้น ไม่ใช่ของเล็กน้อยเลย.

ที่นี้ก็มาถึงเรื่องอย่างที่เราคิดว่าจะทำการบรรยายธรรม ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งประจำวันเสาร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่พอจะทำได้ สามารถจะทำได้โดยแน่นอน ก็ควรจะมึนขึ้น แล้วควรรักษาไว้ เป็นเรื่องของสำนัก; ไม่ใช่ชั่วอายุคนนี้ พวกนี้มันควรจะเป็นเรื่อง สำนัก ที่สามารถจะทำได้ตลอดกาลไปทีเดียว; ถ้าตั้งปณิธานไว้ อย่างนี้ มันไม่ค่อยจะเหลว. ถ้าไม่ตั้งปณิธานอะไรไว้เสียเลย มีการกระทบกระทั่งแทรกแซงนิดเดียว มันก็เหลวได้ เลิกไปเสียได้. ฉะนั้นวัดวาอารามต่าง ๆ จึงได้เลิกอะไรไปมากอย่าง หลายต่อหลายอย่าง เพราะไม่อดทน, เพราะไม่รักที่จะทำให้เป็นของจริงจัง. เมื่อหลายสิบปีมานี้ ก็จะเห็นได้ว่า วัดต่าง ๆ ก็มีการทำอะไรเป็นประจำ อย่างในพรรษาก็ต้องมีการแสดงธรรมทุกวันกัน ทุกวัด จนกว่าจะออกพรรษา. เมื่อออกพรรษาแล้ว ก็ยังมีทุกวัน พระสืบท้าคำและแปดคำเจ็ดวันครั้งหนึ่ง; เหมือนอย่างวันเสาร์ของเรา ก็ทำกันได้. เมื่อเด็ก ๆ เคยเห็นทำกันได้ทุกวัด; แต่เดี๋ยวนี้มันไม่ได้ทำ เพราะว่าชวนกันโลเลทอดย ไม่ต่อสู้.

ที่นี้ก็พิจารณาต่อไปว่า มันเกี่ยวเนื่องกับความเสื่อมหรือ

ความเจริญของพระศาสนาอย่างไรบ้าง? ความไม่เอาจริง เอา
 จัง ไม่ต่อสู้อย่างไร ชนชั้นนี้ มันเกี่ยวกับความเสื่อมหรือความ
 เจริญของคณะสงฆ์ของพุทธบริษัทอย่างไรบ้าง? คิดดูให้ดี ก็จะ
 พอเห็นได้ว่า มันได้เสียหายไปหลายอย่าง สำหรับสิ่งที่ไม่ควร,
 ไม่ควรจะเสียไปนี้ มันก็ได้เสียไปหลายอย่าง, มันก็ร่อยหรอลงไป
 ไม่มีความรู้ความเข้าใจในธรรมะเป็นปึกแผ่น.

เอาละ, จึงเป็นอันว่า อยากจะขอรับรองไว้ว่า ทั้งผู้แสดงและ
 ผู้ฟัง ควรจะถือว่า กิจกรรมบรรยายธรรม ประจำวันธรรมสวนะ
 ๗ วันครั้งนี้ ขอให้ช่วยกันฟื้นฟูกันขึ้นมาใหม่ทุกวัดวาอาราม,
 และที่ทำได้แล้ว ก็ขอให้ทำให้มันคงหรือยิ่ง ๆ ขึ้นไป. นี่เป็นเรื่อง
 แทรกพิเศษ ที่นึกได้ในวันนี้.

ฟื้นความรู้ ก ข ก กา ของพระธรรมกันก่อน

ที่นี้ก็จะได้พูดถึงเรื่องเกี่ยวกับวันเสาร์ วันนี้เป็นวันเสาร์แรก
 แล้วก็ไม่ว่าจะบรรยายได้ด้วยตนเองมากนัก ก็จำเป็นบ้าง ที่จะต้อง
 ต้องเปลี่ยนวิธีการบางสิ่งบางอย่าง ให้มันพอทำไปได้, ไม่ต้อง
 ล้มละลายเสีย; จึงคิดว่าจะพูดเรื่องที่เราเห็นว่า เป็นหัวข้อสำคัญที่สุด
 รื้อฟื้นขึ้นมาพูดกันใหม่, แล้วให้ภิกษุบางองค์ วิพากษ์วิจารณ์
 หรือสรุปความ หรือว่าทบทวนข้อความ สรุปใจความให้ชัดเจนยิ่งขึ้น.

แต่ที่ประสงค์อย่างนี้นั้น คือจะขอถือว่า เป็นการสอบได้ ดูว่าคนเหล่านี้ได้เข้าใจธรรมะแล้วอย่างไร; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธรรมะชนิดที่เรียกได้ว่าเป็น ก ข ก กา ของธรรมะที่เดียว ซึ่งก็ได้ พุดกันเมื่อวันก่อน วันปีใหม่คราวหนึ่งแล้วเรียกว่า ก ข ก กา ของปรมาตถธรรม. ที่ต้องรู้ฟื้นขึ้นมาเรียนกันใหม่ ด้วยความ จำเป็นอย่างยิ่ง แล้วก็สมกับว่าเป็นวันปีใหม่ ต้องมีอะไรที่ใหม่ ที่อาจจะทำให้ใหม่ขึ้นมาได้อีก. นี่ก็เห็นว่าเรื่อง ก ข ก กา ของธรรมะนี้ เก่าเต็มทีแล้ว คร่ำ, หรือบางคนก็ถึงกับไม่รู้ว่ามี อยู่อย่างใดด้วยซ้ำไป; ไม่เชื่อก็ลองถามกันดูเถอะ.

อะไรเป็น ก ข ก กา ของพระธรรม; นี้คนก็จะนึกกันไป หลาย ๆ แ่ง แล้วส่วนมากที่สุด ก็จะนึกไปในแง่ของปริยัติธรรม. เมื่อนึกถึงปริยัติธรรม ก็ต้องนึกถึงพระไตรปิฎก พระวินัย พระสูตร พระปรมาตถอะไรเรื่อยไป, หรือบางคนก็จะนึกไปถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า, แล้วก็พุดไปในเรื่องนั้น ในฐานะเป็น เรื่อง ก ข ก กา ของพระธรรม ก็มันเป็นกันเสียอย่างนี้. ขอ ยืนยันว่า เพราะมันเป็นกันเสียอย่างนี้ จึงไม่รู้พระธรรม ไม่รู้ พุทธศาสนาที่จะเป็นที่พึ่งแก้ตนได้.

ข้อนี้มันเช่นเดียวกับชาวต่างประเทศ ที่เมื่อเขามา เรียน พุทธศาสนาแล้วไปเรียนส่วนเปลือก หรือส่วนที่ยังไม่จำเป็น ทั้งนั้น มันเรียนมากเกินไป; เช่นถ้าฝรั่งจะเรียนพุทธศาสนา เขา ก็จะตั้งปัญหาว่าใครสอน? เมื่อรู้ว่าพระพุทธเจ้าสอน ก็ตั้งปัญหา ว่าพระพุทธเจ้าเกิดที่ไหน? เมื่อรู้ว่าเกิดที่ประเทศอินเดีย เขาจะ

ศึกษาประเทศอินเดียเสียก่อนอย่างแตกฉาน กระทั่งรู้ว่าประเทศอินเดียในสมัยที่พระพุทธเจ้าเกิดนั้นมันเป็นอย่างไร? นี่มันก็เป็นเรื่องใหญ่ กินเวลา กินเรี่ยวแรง กินมันสมอง.

ที่นี้ครั้นรู้แล้ว ก็จะเริ่มเรียนหลักพระศาสนา ก็ไปเรียนเรื่องที่มีมันแปลกดี เช่น เรื่องกรรม เรื่องอนัตตา เรื่องนิพพาน เรื่องอะไรนี่; แม้จะเรียนเรื่องสังขาร มันก็เรียนอย่างเรื่องปริยัติ ปรัชญา ทำได้เลยว่า พวกชาวต่างประเทศเหล่านั้น ไม่มาตั้งต้นศึกษาที่ ก ข ก กา ของปรมัตถธรรม คือไม่ได้มาเรียนเรื่องที่มีมันกำลังเกิดอยู่ที่กาย ที่วาจา ที่ใจจริง ๆ ของคนคนนั้น; จะด้วยเหตุใดก็ยากที่จะกล่าว. แต่ว่าเขาไม่ได้เรียน แล้วจึงเลยไม่รู้เรื่องที่มีมันเกิดอยู่จริง ๆ; แต่ไปรู้เรื่องอื่นมากเกินไป.

เขาไม่รู้เรื่องที่ควรจะรู้, โดยเฉพาะก็เรื่องที่เราเรียกกันว่า ชันท์ทั้งห้านี้, ไม่ได้เรียนให้ถูกต้องชันท์ทั้งห้า; ไปเรียนแต่เรื่องชื่อของมัน, เรื่องอะไรของมัน มากมายกายกอง ไม่รู้ว่าเกิดที่ไหนเมื่อไร. แม้เป็นพระเป็นเณรก็เหมือนกัน ไม่ดีกว่าชาวบ้าน; เช่นพระเณรบางคนก็มีความรู้ว่า ชันท์ทั้งห้านี้เรามีอยู่ตลอดเวลา เรามีอยู่พร้อมกัน อย่างนี้เป็นต้น, แล้วก็พูดสะเพร่าลวก ๆ ว่า ชันท์ห้าเป็นทุกข้ออย่างนี้ ไม่ได้พูดว่าชันท์ห้าที่มีอุปาทานยึดครองเป็นตัวทุกข์ มันก็เป็นเรื่องที่เราไขเถลไถลได้ ไม่ตรงความจริง.

ฉะนั้นจึงให้เรียน ก ข ก กา กันเสียใหม่ดีกว่า ให้มันเป็นการตั้งต้นที่ถูกต้องเรียบร้อย; ไม่ใช่ว่าพอเราจะเรียนพุทธศาสนาแล้ว ก็ จะต้องเรียนเรื่องพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เหมือนกับที่

เขาเข้าใจกันอยู่. ถ้าอย่างนั้นมันยังไกลออกไป แล้วจะไม่รู้จัก พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตัวจริงเสียด้วยซ้ำไป; จะรู้จักแต่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เท่าที่เรียน, เท่าที่อยู่ในตัวหนังสือ หรือความจำได้.

ข้อนี้เราจะเห็นได้จากการที่ว่า ในสมัยพุทธกาลแท้ ๆ เมื่อมีคนไปเฝ้าพระพุทธเจ้า บางทีเป็นคนไม่นับถือมาก่อนเลย เป็น ศัตรูก็มี, ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าไปสนทนาไปไต่ถาม ในที่สุดเขา เข้าใจ, เขาชอบใจ เขาถึงค่อยประกาศตนเป็นอุบาสก นับถือ พระรัตนตรัย ต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้าเป็นต้นไปจนตลอดชีวิต; พระรัตนตรัยนั้นมา ต่อเมื่อเข้าใจธรรมะแล้ว นี่มันจริงแท้; แต่ พระรัตนตรัยที่มาก่อน มาโดยคำพูด มาโดยการสวดท่องนี่ยังไม่จริง.

ถ้าจะให้ถึงพระรัตนตรัยจริงไปตั้งแต่ต้น ก็จะต้องเรียน ก ข ก กา ของพระธรรมที่แท้จริง ตั้งต้นด้วยเรื่องขันธห้าเป็นต้น จนเข้าใจธรรมะนั้น เห็นธรรมะนั้น; เห็นธรรมะนั้นจึงจะชื่อว่าเห็น พระพุทธเจ้า. ข้อนี้ก็เคยบอกกันหลายหนแล้ว มีพุทธภาษิต ชัดเจนอยู่แล้วว่า พระองค์ได้ตรัสว่า **ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นเห็นธรรม; ผู้ใดเห็นปฏิจสุมุปปาท ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม, ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นต้องเห็นปฏิจสุมุปปาท. มันมีอยู่อย่างนี้.**

นี่เห็นปฏิจสุมุปปาท ไม่ใช่มันอ่านได้จากหนังสือ มันต้อง เห็นอาการของปฏิจสุมุปปาท ที่มันเกิดขึ้น ดับไป, เกิดขึ้นดับไป

ยุบ ๆ ยับ ๆ ที่เนื้อที่ตัว ที่กาย ที่วาจา ที่ใจ ของบุคคลนั่นเอง. พอเห็นอันนี้ก็เรียกว่าเห็นปฏิจจสมุปบาท, เห็นปฏิจจสมุปบาท ก็คือเห็นธรรม, เห็นธรรมก็คือเห็นพระตถาคต; พระพุทธเจ้าท่าน ตรัสไว้ อย่างนี้.

เพราะฉะนั้นอาตมาจึงคิดว่า ไหน ๆ ก็ปีใหม่ ก็ควรจะมีอะไร ใหม่บ้าง; อย่างน้อยก็วิธีเรียน หรือวิธีศึกษาที่ใหม่กันบ้าง ให้ เข้าถึง ก ข ก กา ที่มีรากฐาน, คือจะต้องเรียน ก ข ก กา แล้วก็ แจกเป็น กะ กา กิ กิ ชะ ชา ชิ ชิ เรื่อยไป แล้วก็มี กา ก่า ก้า, ขา ข่า ข้ำ ไปตามรากฐานที่มันมั่นคง มันจะไม่มีทางผิดได้ เพราะ มันเห็นชัดอยู่แก่ลูกตา. ผิดกับเรียนหนังสืออีกแบบหนึ่ง ซึ่ง อาตมาเด็ก ๆ ก็เคยเห็นว่าคนรุ่นพี่สาว ลูกป่า อะไร เขาเรียน หนังสือวันแรก ก็คือเขาอ่านหนังสือลักษณะวงศ์เลย. ลุงเขาสอน ให้ เอาหนังสือใบแรกมาสอนให้ ๒-๓ บรรทัด ในหนังสือ ลักษณะวงศ์ ก็ชักอ่านกันไปวันละ ๔-๕ บรรทัด เขาจำแม่นยำ ก็มากขึ้นจนเป็นใบ ๆ. นั่นแหละเขาก็อ่านได้เอง มีส่วนผิดน้อย ก็ค่อย ๆ ถูกไปตามลำดับ, แล้วลองเปรียบเทียบดูเถอะว่า คนเริ่มเรียนหนังสือด้วยวิธีนี้ กับเรียน ก ข ก กา นั้นอันไหนมัน จะมั่นคงกว่า?

ถ้าจะเรียนพุทธศาสนาก็เหมือนกัน จะเรียนอย่างเหมา ๆ เอาไปก่อนก็ได้เหมือนกัน มันก็อาจจะรู้ธรรมะได้; แต่คงจะไม่ ชัดเจนแจ่มแจ้ง หรือมันไม่หยั่งรากลึก. ฉะนั้น ต้องเรียนที่ตัว ธรรมะจริง ซึ่งเปรียบเหมือนกับ ก ข ก กา สิ่งนั้นก็คือขั้นที่ทั้ง

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๒ การพระศาสนา ๒

ห้า ซึ่งเกิดขึ้นอยู่แก่ตัวเราเป็นประจำวัน. ส่วนมากเกิดเป็นเพียง
 ชั้นห้า หมาเหาะ ๆ จึงจะเกิดเป็นปัญจูปาทานชั้นห้า หมาเหาะ เป็น
 ทุกข์กันสักทีหนึ่ง; ฉะนั้นต้องดูว่า **ชั้นห้าคืออะไร? คือ รูป
 เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ.** เมื่อรู้ว่าแต่ละอย่างเป็น
 อย่งไร แล้วมันเกิดจริง ๆ เมื่อไร, เกิดอย่างไร; เกิดจริง ๆ เมื่อไร
 ต้องให้เห็นเหมือนอย่างที่เราเห็น ดิน ทราญ กรวด ใบไม้ ที่อยู่
 ตรงหน้าเรา; ต้องให้เห็นชัดอย่างนี้; แม้ว่าจะเป็นนามธรรม
 ก็เห็นได้ด้วยปัญญา; เช่นว่า ตามันเห็นรูปข้างนอกเกิดความ
 เห็นทางตา นี้เราก็ต้องเข้าใจได้ ไม่ใช่มันลึกลับอะไร.

ตาเห็นรูปก็เกิดการเห็นทางตา ทั้งหมดนี้เรียกว่า **ผัสสะ,**
 คือการกระทบของพวกนามธรรม เกิด**เวทนา** คือความรู้สึกอย่าง
 นั้นอย่างนี้ขึ้น, เกิด**สัญญา** คือหมายมั่นในความรู้สึกอย่างนั้น
 อย่างนี้ขึ้นมา; เกิด**สังขาร** คิดไปตามสมควรแก่สัญญานั้น ๆ,
 แล้ว**วิญญาณ**นี้มันก็เกิดซับซ้อนที่จะเกิดทุกข์ ก็เป็นมโน-
 วิญญาณไปยึดเอาเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งเข้า เป็นตัวตนหรือ
 เป็นของตน เพราะมันไปรู้สึกว่าเป็นอย่างไร เกิดความงิ่งขึ้นมา
 เป็นสังขารอันที่สอง ที่สาม คือเป็นตัวเป็นตน เป็นกูเป็นของกู.
 นิมโนวิญญาณนี้ทำเหตุร้ายกาจอย่างนี้ คนเราจึงได้เป็นทุกข์;
 นี้คือ ก ข ก กา.

ก็ต้องไปดูให้ได้ว่า ชั้นห้า หมาเหาะ ๆ คืออะไร? ชั้นห้าที่มีอุปาทาน-
 หมาเหาะนั้นเป็นอย่างไร? อายตนะหกคืออย่างไร? ธาตุทั้งหลาย
 ที่จะช่วยกันปรุงขึ้นเป็นอายตนะหกเป็นอย่างไร? ธาตุอะไรเป็น

พื้นฐานทั่วไป สำหรับสังขารทั้งปวง? มีธาตุที่ตรงกันข้ามโดย
ประการทั้งปวง, นั่นคือธาตุอะไร? ถ้าเรียนอย่างนี้มันจะเรียน
เหมือนอย่างที่เรียกว่า เรียน ก ข ก กา อย่างแจกรูป แจกอะไร
อย่างไม่ยกเว้นแม้สักนิดเดียวมันก็รู้ดี.

ต้องศึกษาบทวนเริ่มแต่เรื่องธาตุ

ถ้าจะไล่ขึ้นไปตั้งต้น ก็เรื่องธาตุ มีธาตุฝ่ายสังขตะหรือฝ่าย
สังขารอยู่ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ธาตุ
วิญญาณ นี่ธาตุพื้นฐาน. ถ้าใครไม่รู้จักก็เรียกว่ายังไม่ได้เรียน
ก ข ค ง เลย จะนำเสนอสารก็มากน้อย; ถ้าไม่รู้ว่ธาตุดินอยู่ที่
ตรงไหน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ อยู่
ที่ตรงไหน, ในเนื้อในตัวของเรา หรือนอกเนื้อนอกตัวของเรา หรือ
ในโลกทั้งสิ้นนี้มันอยู่ที่ตรงไหน อย่าเพื่อไปสนใจอย่างอื่นซี.

รู้จักธาตุดิน คือส่วนที่เป็นของแข็ง, รู้จักธาตุน้ำ คือส่วนที่
เป็นของเหลว, รู้จักธาตุลม คือส่วนที่มันระเหยลอยได้. รู้จักธาตุ
ไฟ คือส่วนที่มีอุณหภูมิมีการเผาไหม้, รู้จักอากาศธาตุ คือที่ว่าง
ที่เป็นเหตุให้สิ่งต่าง ๆ มันตั้งอยู่ได้. ที่นี้ก็วิญญาณธาตุ ที่ลึกลับ
แต่เรารู้สึกได้ เพราะเรามีจิตใจที่คิดนึกอะไรได้. ฉะนั้น ถ้าเรา
ไม่รู้จักมัน เราก็นึกว่า อะไรที่คิดได้นั้นคือวิญญาณธาตุ, เป็น
แต่สักว่าธาตุเท่านั้น. หกธาตุนี้ก็เกี่ยวข้องกันอยู่ตลอดเวลาในวัน

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๔ การพระศาสนา ๒

หนึ่ง ๆ สำหรับที่จะปรุงขึ้นมาเป็นนั่นเป็นนี่มากมาย แต่ที่สำคัญก็คือปรุงเป็นอายตนะ. ฉะนั้นจึงต้องมีธาตุอย่างอื่น ที่ควรจะรู้ไว้อีกคือ เช่นว่า ธาตุตา สำหรับจะให้รู้แจ้งทางตา. ธาตุหู สำหรับจะให้หูได้ยินอะไรได้. ธาตุจมูก สำหรับให้จมูกรู้กลิ่นได้. ธาตุลิ้น สำหรับให้ลิ้นรู้รสได้. ธาตุผิวหนัง สำหรับให้ผิวหนังรู้สัมผัสได้. แล้วก็ธาตุใจ ให้ใจรู้สึกได้.

ที่นี้ข้างนอกมันยังมีธาตุรูปอีกธาตุหนึ่ง, ธาตุรูป ธาตุที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ มีรูปขึ้นมา, แล้วก็ ธาตุเสียง ที่ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าเสียง. ธาตุกลิ่น ที่ทำให้เกิดมีสิ่งที่เรียกว่ากลิ่นขึ้นมา. ธาตุรส คือให้รู้รส ให้เกิดรสที่รู้สึกได้ขึ้นมา และก็ธาตุโผฏฐัพพะ คือสัมผัสผิวหนัง คือ เราจะรู้สึกสัมผัสทางผิวหนังได้ขึ้นมา. แล้วก็ธาตุธัมมารมณ คือสิ่งที่ใจจะรู้สึกได้.

นี่กระทั่งธาตุตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือธาตุรูป เสียง กลิ่น รส มันก็ต้องอาศัย ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ เหมือนกัน, มันก็เข้าจับกลุ่มกันเป็นหมูนั่นหมูนี่ แล้วก็ปรุงขึ้นมาตามสมควรแก่โอกาส; เช่น ปรุงเป็นอายตนะทางตา อายตนะทางตานี้ มันต้องเอาธาตุตามา, แล้วก็เอาธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ วิญญาณอะไรด้วยนี้มา ตั้หกดธาตุแล้ว แล้วมีธาตุตาเข้ามารวมด้วย, แล้วก็ธาตุรูปข้างนอกเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จึงจะเกิดสิ่งใหม่ที่เรียกว่า อายตนะทางตา หรือ จักขุ-อายตนะ; ถ้าไม่อย่างนั้นมันเกิดไม่ได้.

ถ้าไม่มีดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ วิญญาณอยู่ ก้อนลูกตานี้

มันมีไม่ได้, ประสาทถูกตามันมีไม่ได้, ความรู้สึกทางตามันมีไม่ได้ ถ้าไม่มีรูปข้างนอก ความรู้สึกทางตาก็มีไม่ได้. เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า ตากับรูปอาศัยกัน จึงจะเกิดจักขุ-วิญญาน. คำว่าตากับรูปในที่นี้หมายถึงอายตนะทั้งนั้นนะ จักขุธาตุหรือธาตุตา ที่ได้ธาตุต่าง ๆ มาประชุมกันแล้ว เกิดเป็นอายตนะทางตาขึ้นมาชั่วขณะหนึ่ง แล้วก็ดับไปเมื่อทำหน้าที่ของมันเสร็จ. รูปข้างนอกก็เข้ามาผสมโรงชั่วขณะ แล้วมันก็จะดับไปเมื่อทำหน้าที่เรื่องนี้เสร็จ; นี่มันเป็นอย่างนี้.

ถ้าพยายามทำความเข้าใจจะเห็นสิ่งเหล่านี้ชัดเจน เหมือนเรานั่งอยู่ตรงนี้ เห็นเม็ดกรวด เม็ดทราย มด แมลง ไบไม้ ไบหญ้า นี่เห็นชัดอย่างนี้จึงจะได้, คือเห็นธาตุทั้งหลาย ที่ได้โอกาสแล้วจะปรุงกันขึ้นเป็นอายตนะ. อายตนะคู่หนึ่ง ๆ ได้โอกาสแล้วก็จะปรุงขึ้นเป็นขันธ : ถ้าในขณะนั้นมันโง่ไป มันก็ปรุงเป็นอุปาทานขันธ แล้วมันก็ได้เป็นทุกข์ นั่งร้องไห้อยู่บ้าง, หรืออะไรบ้าง. นี่คือ ก ข ก กา หรือจะเรียกว่าสูตรคุณสำหรับเด็กเล็ก ๆ เขาจะต้องเรียนก็ได้, ต้องแม่นยำ, ต้องชัดเจนถูกต้อง, จึงจะเรียนหนังสือ หรือเรียนเลขเป็นลำดับต่อไปได้.

เดี๋ยวนี้เราไม่ได้เรียนจากของจริงลงไปตรง ๆ อย่างกะเขาเรียนวิทยาศาสตร์อย่างนี้: เรามักจะไปเรียนท่องจำ ไปเรียนอะไรต่าง ๆ ซึ่งเราก็ยังไม่รู้ว่าอะไรไปเสียเรื่อย ๆ. ฉะนั้น เป็นพระเป็นเถรตั้งสิบล้านมาแล้ว ก็ไม่รู้ ก ข ก กา ของพระธรรม. ฟังดูคล้ายกับเป็นเรื่องพูดเล่น แต่ว่ามันเป็นเรื่องจริงยิ่งกว่าจริง; เป็นเถร

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๖ การพระศาสนา ๒

แล้วเป็นพระแล้วก็หลายหนแล้ว ก็ยังไม่รู้ ก ข ก กา ของพระธรรม แล้วจะเสียหายสักเท่าไร คือมันจะตายด้าน เป็นไปไม่ได้ สักก็ มากน้อย.

ฉะนั้นวันนี้ก็เรียกว่าเป็นวันเริ่มต้นด้วย แล้วยังเนื่องในปีใหม่ ด้วย เราก็ปรับปรุงระบบการเรียนใหม่ คือ ย้อนกลับมาเรียน ก ข ก กา กันโดยระบบใหม่ วิธีใหม่, ที่จะให้รู้ ก ข ก กา ใน พระพุทธศาสนา อย่างถูกต้อง.

ทีนี้เมื่อเอาตามไม่ค่อยจะมีแรง หรือว่ายังไม่สบายอยู่ จะพูดมากกว่านี้ก็คงจะทำไม่ได้ จึงถือโอกาสเป็นการสอบไล่ดูก่อนว่า พระองค์ไหน ท่านมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้แล้วอย่างไร, ก็ขอให้ขึ้นมาพูดที่ละองค์ ละองค์; โดยสรุปใจความสั้น ให้ กะทัดรัดชัดเจน แล้วก็ได้เป็นที่พอใจว่า เพียงพอแล้วสำหรับการเรียน ก ข ก กา, แล้วก็ได้แจกลูกต่อ ๆ ไป จนถึงกับเขา เรียนว่า เรียน กก เรียน กง เรียน กม เรียน เกย เรียนอะไรไปให้ มันถึงที่สุดโน่น. นี่ที่คิดไว้สำหรับวันเสาร์แรกวันนี้ ก็จะพูดเรื่อง ก ข ก กา ของปรมัตถธรรมในพระพุทธศาสนาทั้งนี้ หรืออาจจะ เป็นว่า วันเสาร์ภาคมาฆบูชา นี้ จะพูดกันแต่เรื่อง ก ข ก กา ใน พระพุทธศาสนา กันเสียทั้งภาคเลย ก็ยังได้.

ทีนี้ก็ถึงคราวที่จะทดสอบกันแล้ว พระองค์ไหนหรือแม้แต่ เณรองค์ไหน อย่าละอาย อย่ากระดาก, ไม่ต้องละอาย ไม่ต้อง กระดาก; เหมือนกับมาท่องสูตรคุณให้ฟัง หรือว่ามาแจกลูก ก ข ก กา ให้ฟัง แล้วก็แจกจากความรู้สึกที่มองเห็นอยู่ในใจ นั้น

ที่ธรรมมาสน์อันนี้ก็ได้, ธรรมมาสน์เล็กนะ ขึ้นนั่งบนนั้นว่าไปให้ เวลาตามสมควร; แต่ต้องให้ได้เรื่องครบถ้วน ของสิ่งที่เป็นรากฐานของปรมาตถธรรมที่เมื่อผู้ใดเห็นแล้ว ชื่อว่าเห็นปัจจุสมุุปบาท ผู้เห็นปัจจุสมุุปบาทชื่อว่าเห็นธรรม ผู้ที่เห็นธรรมชื่อว่าเห็น ตถาคต แล้วเราก็จะได้พระพุทธานุภาพที่แท้จริง.

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

[ต่อไปนี้ ภิกษุอื่นบรรยายต่อไป]

.....

เรื่องเบื้องต้นที่ควรรู้อีก เกี่ยวกับความทุกข์

เอาละ, เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ก็เป็นการขยายใจความ ส่วนใดส่วนหนึ่ง. ที่นี้อาตมาก็อยากจะพูดสรุป เป็นครั้งสุดท้าย อีกครั้งหนึ่ง เพื่อจะได้เลิกประชุม; แต่ว่าเมื่อสวดธรรมบทปิด ประชุมแล้ว ยังจะต้องขอรับรองให้อุบาสกคนสองคนมากล่าวใจ ความสำคัญเท่าที่ตัวเก็บไปได้เล็กน้อย เพื่อสอบถามว่า อุบาสกได้ อะไรไปบ้าง.

คำว่า ก ข ก กา นี้ ไม่ต้องพูดแล้ว ว่าเป็นเรื่องแรกเรียน อย่างเดียวกับ A B C D, ก ข ก กา ก็เป็นเรื่องแรกที่สุด ที่คนจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย. ในการเรียน, เรื่องมันมีปัญหาขึ้นมา ว่า เพราะว่าเรามีความทุกข์ลำบาก เราจึงต้องเรียน เพื่อแก้ความ

ทุกข์ลำบาก; เรียนทางโลกให้รู้หนังสือรู้เลข ก็เพื่อแก้ความ
**ทุกข์ลำบากทางโลก, เรียนทางธรรมนี้ เพื่อแก้ปัญหาความ
 ทุกข์ลำบากในทางจิตใจ.** ก ข ก กา ในเรื่องทางจิตใจ นั้น
 ก็คือเรื่องพระธรรมส่วนที่ว่าจะเป็เบื้องต้นที่สุด ที่ทุกคนควร
 จะทราบ.

เรื่องเบื้องต้นที่สุดก็คือความทุกข์ แล้วก็มีอยู่ในตัวคนนั่นเอง
 คือ พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า **โลกหรือความทุกข์ก็ดี เหตุ
 ให้เกิดโลก หรือ เหตุให้เกิดความทุกข์ก็ดี ความดับของโลก
 หรือความดับของทุกข์ก็ดี ทางให้ถึงความดับของโลก, หรือ
 ทางให้ถึงความดับทุกข์ก็ดี อยู่ในร่างกายนี้ ยาววาหนึ่ง ที่ยัง
 เป็น ๆ คือมีสัญญาและใจ.** จึงได้ความว่า เรื่องความทุกข์นั้น
 ด้วย ความดับทุกข์ด้วย มีอยู่ในคน นี้เป็นเรื่องแรกที่สุด. ที่คน
 จะต้องมองดูตัวตนของตนเข้าไปข้างในเพื่อให้เห็นเรื่องทุกข์และ
 เรื่องดับทุกข์.

ที่นี้จะเห็นอย่างไร เห็นหลักใหญ่ ๆ คือว่าถ้าเป็นทุกข์ก็
 เพราะยึดมั่นว่าตัวเราว่าของเรา; ถ้าไม่ยึดมั่นก็ไม่มีอะไรเป็น
 ทุกข์. เด็ยวันนี้เรายึดมั่นไปเสียแทบจะทุกอย่าง ฉะนั้นจึงได้มีความ
 ทุกข์มากในทางจิตใจ; นี้หลักส่วนใหญ่มันมีอยู่. อย่าลืมนว่า
 เพราะไปยึดมั่น มันจึงเป็นทุกข์. เหมือนว่าก้อนหินก้อนใหญ่นี้
 มันหนัก แต่ถ้าไม่เอามาแบกไว้ มันก็ไม่ทำอะไรเรา; เราจึงต้อง
 รู้จักไม่แบก.

สำหรับวัตถุข้างนอกนี้ มันง่ายที่เราจะไม่แบก; แต่วัตถุ

ข้างใน มันเกิดขึ้นในใจมันทับถมจิตใจ มันก็เป็นเรื่องที่ยากกว่าเรื่องข้างนอก; จะป้องกันอย่าให้มันเกิดขึ้นเสียแล้ว จะสลัดมันเสียอย่างไร อย่างนี้ก็ไม่ได้. แต่ว่าทางที่ดีที่สุดนั้น จะต้องมีความรู้ชนิดที่อย่าให้มันเกิดขึ้นจะดีกว่า. ถ้าเรารู้เรื่องนี้ในขั้นต้น ๆ ก็เรียกว่า ก ข ก กา ของเรื่องความดับทุกข์ คืออย่าไปยึดมั่นถือมั่น.

ข้อนี้อยากจะเตือนแล้วเตือนอีกอยู่เสมอว่า เมื่อจะเข้ามาบวชในพุทธศาสนา *ธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ* ท่านให้เรียน *ยถาปัจจุจย ปวัตตมานัน ธาตุมตตเมวตี ยทิท จีวรฺข* เรื่อยไปนี่คือให้เรียนว่า มันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย *นิสสสโต นิชฺซีโว สฺญโย* – ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา. คำว่าสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขานั้น คือความยึดมั่นเท่านั้น, ไม่มีตัวจริงอะไร; แต่เรามันหมายถึงมีอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา. **อย่าให้เกิดความรู้สึกอันนี้ได้ ก็เรียกว่าไม่มีความยึดมั่นถือมั่น.**

ทำอย่างไรอย่าให้ยึดมั่นถือมั่น? ก็ให้รู้โดยความเป็นธาตุ ฉะนั้น เราจึงต้องพูดกันเรื่องธาตุ : ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ นี่ธาตุพื้นฐาน แล้วธาตุที่ว่า จะมาผสมโรง คือ ธาตุตา ธาตุหู ธาตุจมูก ธาตุลิ้น ธาตุกาย ธาตุใจ. ธาตุที่จะเป็นอุปกรณอันนั้นอีกทีหนึ่งก็คือ ธาตุรูป ธาตุเสียง ธาตุกลิ่น ธาตุรส ธาตุโณฐัพพะ ธาตุธัมมารมณ. แล้วยังมีอยู่เป็นระดับ ๆ ที่ปรุงกันขึ้นไป ก็เป็น*กามธาตุ* ที่ทำให้เกิดความ

พุทธทาสธรรม (๒)

๒๐ การพระศาสนา ๒

รู้สึกยึดมั่นในทางกาม. *รูปธาตุ* ให้เกิดความรู้สึกยึดมั่นที่เป็นรูป คือไม่ใช่กาม. *อรูปรธาตุ* มันทก็คือจะให้เกิดความรู้สึกยึดมั่น ประเภทอรูปรธาตุ.

ยึดมั่นกาม ยึดมั่นรูป ยึดมั่นอรูปร เป็นทุกข์เหมือนกันหมด; แต่ว่าชนิดที่มีธาตุสุดท้าย คือ *นิโรธธาตุ* ที่จัดไว้ฝ่ายอสังขตธาตุ โน้น ที่มาช่วยแก้สิ่งเหล่านี้ได้ นั่นเราค่อยรู้ทีหลัง. เพราะว่าเดี๋ยวนี้เราจะรู้เรื่องที่ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นมา คือ ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นรากฐานของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รั้วมารมณฺ์ จะต้องรู้มันอย่างไร. อย่าให้ปปรุงมาเป็น เรื่องกาม เรื่องรูป เรื่องอรูปร ขึ้นมา. รู้ไปถึงว่าถ้าเรามีสติ หรือมีความรู้ มันก็ปปรุงไม่ได้; ถ้าเราไม่รู้หรือผลออกไป มันก็ต้องปปรุงและเป็นทุกข์แน่.

เรื่องนี้จะให้ใครสอน? ก็พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ความดับไม่เหลือแห่งโลก แห่งทุกข์นี้ ก็อยู่ในร่างกายนี้; เพราะฉะนั้น ธรรมชาตินั้นแหละสอน, ตัวเองนั้นแหละสอน คือความเจ็บปวด นั้นแหละมันสอน, ความทุกข์นั้นแหละมันสอน, ลองเป็นทุกข์ให้ มาก ๆ เข้า มันก็จะบอกความจริงข้ามได้เอง. นี้ธรรมชาติไปทำอะไรเข้าเป็นทุกข์ แล้วมันก็เซ็ดหลาบ มันก็ไม่ทำอีก; เมื่อเราทำอย่างนี้เจ็บปวด เราก็ไม่ทำอีก.

แม้แต่สุนัขและแมวมันก็รู้จัก ว่าถ้าทำอย่างนี้แล้วมัน เดือดร้อน, แล้วมันก็ไม่ทำอีก, มันก็หลีกเลี่ยงเสีย. ความรู้ ชนิดนี้มันสะสมกันมากขึ้น ๆ เรียกว่าสติปัญญา, ก็ใช้สติปัญญา

นี้ป้องกัน ไม่ให้มันปรุงแต่งกันขึ้นมา ในลักษณะที่เป็นทุกข์. ดังนั้นเขาจึงสอนเรื่องให้เห็นความจริงของธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม, เห็นความไม่ใช่ตัวตน ของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รัชมารมณฺ์ มันก็ไม่มีทางที่จะปรุงให้เกิดความรู้สึก ที่เป็นกิเลส เป็นอุปาทาน.

ถ้าจะแยกให้ละเอียดออกไปว่า ธาตุทั้งหลายมันจะปรุงเป็นอายตนะ, อายตนะมันจะปรุงเป็นขันธ, แล้วขันธนี้ถ้าผลลเมื่อไร มันจะเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน, กลายเป็นอุปาทานขันธขึ้นมา. เรื่องขันธห้านี้ ต้องถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะว่าพุทธเจ้าท่านสอนมากที่สุด. เมื่อเราสำรวจดูในพระบาลีทั้งหมดแล้วพบว่า สอนเรื่องขันธห้ามากที่สุด, หรืออย่างน้อยก็เนื่องกันอยู่กับขันธห้า, แล้วก็เรื่องขันธห้านี้เอง ที่ทำให้นุคคลชุดแรกเป็นพระอรหันต์ คือ พระบาลีอนัตตลักขณสูตร. แต่มันไม่สำคัญเท่ากับข้อที่ว่า เรื่องขันธห้ามันคือเรื่องที่มีอยู่ในเนื้อในตัว, ในกาย ในวาจา ในใจ อะไร ในตัวคนนั่นเอง คือขันธห้า. ฉะนั้นเรื่องจึงไม่มีเรื่องอะไรสำคัญมากเท่าขันธห้า, แล้วเรื่องต่าง ๆ ทั้งหมด มันก็ประกอบอยู่ที่ขันธห้า. เรื่องสุข เรื่องทุกข์ เรื่องดี เรื่องชั่ว เรื่องบุญ เรื่องบาป เรื่องปฏิจจสมุปบาท เรื่องอริยสัจจเรื่องกรรม เรื่องอะไรก็ตาม มันเนื่องอยู่กับเรื่องขันธห้า.

ฉะนั้นรู้จักขันธห้าอย่าให้เกิดเป็นทุกข์, รู้จักเรื่องของขันธห้าถึงขนาดที่อย่าให้เกิดเป็นทุกข์ขึ้นมา. ให้เป็นขันธห้า แต่อย่าเป็นอุปาทานขันธห้า คือให้เป็นเพียงขันธห้าตามธรรมชาติ, และมี

สติปัญญา รู้เท่าทันเสีย. อย่าปล่อยให้มันเป็นขั้นห้าถูกยึดถือเป็น ปัญญาพานขั้นแล้วเป็นทุกข นี่คือเรื่อง ก ข ก กา เพราะว่าถ้า เราทำได้นะ ไม่เกิดอุปาทานขั้นห้าแล้ว จิตใจก็จะมีทุกข ก็เรียกว่าเป็นประภัสสร, คือสุกใสกวาวววยเรื่อย เพราะไม่มี- อุปกิเลสอันใดเกิดขึ้น; นั่นคือพื้นฐานเดิมแท้ของสิ่งที่เรียกว่าคน หรือจิต.

คนมีจิตเป็นประภัสสรอยู่เป็นพื้นฐาน แต่เขาไม่มีความรู้ เพียงพอ, ยังไม่มีความรู้เพียงพอ หรือว่ารู้เผลอไปบ้างก็มี, จิตก็ สูญความเป็นประภัสสรอยู่บ่อย ๆ ; สูญที่ไรก็เป็นทุกขทุกที. นี่ความเข็ดหลาบสอนให้ระมัดระวังดีขึ้น ๆ ก็รักษาไว้ได้ : ฉะนั้น ความรู้ความฉลาดที่เพิ่มขึ้น ก็คือความรู้ในเรื่องธาตุ เรื่อง อายตนะ เรื่องขั้น เรื่องปัญญาพานขั้นนั่นเอง อาการทั้งหลาย ที่เรียกว่า อาการปฏิจจสมุปบาท ก็คืออาการของขั้นที่ประกอบ อยู่ด้วยอุปาทาน.

ฉะนั้นให้ทุกคนถือว่เป็นเรื่องเบื้องต้น; เหมือนกับที่เรา จะเรียนหนังสือ เราควรเรียน ก ข ก กา ก่อนดีกว่า ที่จะไป เรียนคลุม ๆ เอา, อย่างคนโบราณเขาสอนให้อ่านหนังสือ ลักษณะวงศ์เลยที่เดียว อ่านเลย มันไม่มีรากฐาน, มันจะสำเร็จ ประโยชน์บ้างในวงแคบ. พออ่านหนังสือรู้เรื่องบ้าง แต่ว่าเขียน ก็ไม่ค่อยจะได้, อ่านก็ผิด ๆ ถูก ๆ สะกดการันต์, จะอ่านได้แต่ที่ เคยอ่านมาแล้วเท่านั้น. ฉะนั้นขอให้เข้าใจเรื่อง ๓ เรื่อง คือ เรื่องธาตุ เรื่องอายตนะ แล้วก็เรื่องขั้น และอุปาทานขั้นด้วย.

Arms

นี่คือเรื่องความทุกข์ และเรื่องความดับทุกข์ เรียบง่าย ๆ กันเสีย
ใหม่ว่า เรื่อง ก ข ก กา ของพระธรรม.

ขอให้ทุกคนประสบความสำเร็จในวันปีใหม่ โดยใหม่ออกไป
ไปจากปีที่แล้วมาว่าเราเรียน ก ข ก กา กันเสียใหม่.

เรื่องการบวช

จาก ธรรมเนียมของพุทธทาส “นวกานุสาสน์ เล่ม ๑”
หมวดที่ ๔ ชุดธรรมบรรยาย อันดับที่ ๓๙ บนพื้นแถบสีน้ำเงิน

A/W — 34

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๔

การพูดอย่างวันนี้ ด้วยความเป็นห่วงผู้บวชใหม่, โดยเป็นห่วงว่าผู้บวชใหม่ มีเวลาน้อย จะไม่ได้ทำอะไรมากที่สุดเท่าที่ควรจะได้. ถ้าประมาทหรืออวดดีมันก็คงคิดว่า ไม่มีความสำคัญอะไรที่จะต้องพูด. แต่ถ้าพิจารณาดูแล้ว ก็มีทางที่จะได้หรือจะเสีย จะไม่ได้, มากอยู่. นี่ จึงขอให้ตั้งใจฟังดู; โดยเฉพาะผู้บวชใหม่แล้ว ต้องการจะพูดเวลาอย่างนี้ เย็น ๆ ด้วย, แล้วก็เวลาอย่างนี้, พูดกลางวัน ในห้องเรียนในชั้นเรียน ก็คิดว่าไม่ค่อยดี. เมื่อก่อนก็พูดถึงเรื่องที่เฉพาะหน้า, คือเรื่อง ถือนิสัยนั้น ก็เป็นเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญว่า มันจะแก้ความกระด้างที่ภูมิฐานะ หรือความมักง่าย ความสะเพร่า.

ความหมายของการบวช

วันนี้ก็อยากจะพูดถึงเรื่องเบื้องต้นทั่วไป คือความหมายของคำว่า “บวช” นี้ เท่าที่รู้กันว่า บวชคืออะไร นั้นมันยังน้อย; คือ บวชเพียงทำทาง กิริยาทำทาง กับ ขนบธรรมเนียมประเพณี, ไม่ค่อยสนใจกันเรื่องทางจิตใจ. จงลองฟัง ๆ ดูว่ามันยังมีอะไรอีก นอกจากโกนหัว อยู่อย่างนักบวชในวัด; นั้นมันยังมีอะไรอีก. ใจความสำคัญมันมีว่า ฝึกฝนบังคับตัวเอง, ฝึกฝนการบังคับกิเลส, บังคับตัวเอง, ที่สูงขึ้นไปจากที่ฆราวาสเขาจะบังคับกันอยู่. ถ้าว่าโดยที่แท้ *เรื่องบวชนี้เป็นเรื่องของคนที่พอใจ หรือ อิ่มแล้วในเรื่องของความเป็นคฤหัสถ์.* นี่ตามหลักทั่วไป แล้วก็เคยบอกให้ทราบแล้ว หลังจากความเป็นคฤหัสถ์จะเป็นนวนปรัสถ์ ที่อยู่ด้วยความสงบ. ดังนั้นเรื่องบวชมันอยู่ที่นี่ ตอนนี้มีอายุ เกษียณอายุ จากความเป็นผู้ครองเรือน ๕๐-๖๐ ปี อายุ ๕๐-๖๐ ปี ก็พอดี.

ผมอยากจะบอกนิดหนึ่งว่า ผมก็พยายามสังเกตมาก ก็รู้สึกที่เดียวว่า ไม่ใช่ด้วยอุปาทาน; ว่าอายุ ๖๐ ปีนี้เริ่มเปลี่ยนแปลงมากทางจิตใจ. เขาคงถือเอาข้อเท็จจริงอันนี้ พูดกันมาแต่เดิมแต่ก่อนโบราณกาลนี้ อายุ ๖๐ ปีนี้ มันพอกันที่สำคัญเรื่องยุ่ง ๆ. ต่อมาในในเมืองไทยใช้อายุ ๖๐ ปี เป็นกำหนดเกษียณอายุราชการ เป็นต้น; ก็เข้ากันกับของโบราณที่เขาวางไว้แล้ว คือถือเป็นหลักกันมาตามที่ธรรมชาติมันบังคับ. ขอให้ลองสังเกต

ต่อเมื่อมีอายุ ๖๐ ปีด้วยตนเอง จะมีอะไรแสดงให้เห็นมาก; แต่ถ้าไม่สังเกต มันก็ไม่เห็น มันคล้าย ๆ กับว่า จะหลุดรูดวาบลง ไปทางร่างกายโดยทั่ว ๆ ไปนี่ คืออ่อนสมรรถภาพในทาง ตา หู จมูก อะไร, พวกที่เป็นความรู้สึก ความอดทน ความนึกคิด ความ จดจำ. ถ้าต่อสู้ได้ใน ๓-๔ ปีต่อมา มันจะค่อยกระเตื้องขึ้นอีกที หนึ่ง แต่มันเปลี่ยนไปอยู่ในรูปของคนแก่แล้ว. นี่หมายความว่า ไม่ได้เป็นโรคอะไร เป็นไปตามธรรมชาติแท้ ๆ; เพราะฉะนั้น ธรรมเนียมโบราณ ก็เมื่อพอใจแก่ความเป็นชราวาสแล้ว เขาก็ ออกบวช.

ต่อมามันเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะ ในเมืองไทยนี้ มีธรรมเนียมบวชตั้งแต่หนุ่ม ๆ, หรือบวชชั่วคราว ในระหว่างที่อายุยังไม่มาก; เป็นธรรมเนียมใหม่. เนื่องจากเจ้านายหรือเจ้าแผ่นดิน อะไรนี้ เขาบวชกันเล็ก ๆ น้อย ๆ ประชาชนก็เลยถือเอาเป็น ตัวอย่างและทำตาม. ที่นี้มัน มีการบวชอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งความหมายไม่เหมือนกัน; ที่แท้ก็ไม่ใช่การบวช มันคือโรงเรียนนั่นเอง. สมัยโบราณเขาไม่มีโรงเรียนเหมือนอย่างที่ได้ยวนี้, มันก็คือ สำนักหรืออาคารของผู้มีความรู้เปิดขึ้น เพื่อรับคนหนุ่มให้ได้รู้ ในสิ่งที่ควรจะรู้ มีระยะเวลาจำกัด; เห็นพอสมควรแล้ว บอกว่าพอ พอ ออกไปได้ ไปเผชิญโลก. อย่างนี้ ที่จริงไม่ใช่เรื่องบวช เป็นเรื่องไปเรียนอะไร เหมือนกับไปเรียนสำนักศึกษาปาโมกข์ อะไรทำนองนั้น.

เดี๋ยวนี้ที่เราบวชกันในเมืองไทย คนหนุ่มนี้มันก็อยู่ในรูปนี้,

ในอย่างหลังนี้. ผู้ใหญ่ คนเฒ่าคนแก่ ก็มองเห็นว่า; คนหนุ่ม ถ้าปล่อยไปตามธรรมชาติ ไม่มีการควบคุมมากเป็นพิเศษใน ระยะนั้น จะมีจิตใจที่อันตรายเสียหายได้. ฉะนั้น ให้บวชเณร บวชพระ เมื่อหนุ่ม ๆ แล้วก็มาอยู่ในระเบียบที่เข้มงวดกวดขัน; มันก็เปลี่ยนนิสัยเป็นคนที่มีระเบียบขึ้นมา; จำเป็นมากสำหรับ คนบ้านนอก. แต่ถ้าไปเรียนในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัยอย่าง เดียวนี้ มันก็ทดแทนกันได้. ถ้าโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยนั้นมัน ดี มีหลักการที่ทำให้คนหนุ่มอยู่ในกรอบ อยู่ในขอบเขต หรือการ บังคับตัวเอง เพื่อความอดทน อดทน เพื่ออะไรทุกอย่าง

พอดตกมาถึงเดี๋ยวนี้ มันเสียหายหมด, เสียหมดทั้งสองทาง. ในทางวัดนี้ก็เกือบจะไม่มีอะไร ที่จะเป็นการให้บังคับตัวเองอย่าง เข้มงวด อย่างเป็นระยะยาว. ทางโรงเรียน ทางมหาวิทยาลัย ก็ไปรับวัฒนธรรมใหม่มา, ครูบังคับศิษย์ไม่ได้ ดีไม่ได้ ระเบียบ ไม่ต้องมี. ศิษย์ก็เลยเป็นลิงทะเลโมน ไม่เคารพครู หรือมีอะไรมาก ไปกว่านั้น อย่างที่เห็นกันอยู่. ดังนั้น นักเรียน นักศึกษา ไม่พบกับ การบังคับตัวเองตามแบบของพรหมจรรย์ ก็เตลิดเปิดเปิงจน เป็นอันธพาลทางวิญญาณมาก; รู้อะไรก็เรียนเพื่อปากเพื่อท้อง, บริญญาทั้งหลายเพื่อปากเพื่อท้อง ไม่มีเพื่อบังคับจิตใจกัน.

เป็นพระเป็นเณรสมัยก่อน ก็มีวิชาซีพีที่มีให้เรียน โดยมาก การช่าง แต่นั่นไม่ใช่ความมุ่งหมาย; มุ่งหมายให้อยู่ในกรอบ ในขอบเขต ในการบังคับตัวเอง, เป็นระเบียบเรียบร้อยอย่าง พรหมจรรย์, ประพฤติพรหมจรรย์. ถ้านอกจากจะเรียนอะไรบ้าง

วิชาช่างอะไรบ้าง ที่วัดในสมัยโบราณมีให้เรียน, หรือมันเรียนกันไปในตัวนั้นมันก็เป็นพิเศษ ถือเป็นของพิเศษ ไม่ใช่ความมุ่งหมาย. ความมุ่งหมายให้คนหนุ่มที่กำลังมีความกดดันมากนี้ทางจิต ทางกิเลส เรียกกันหยาบ ๆ ว่า กัดมัน อะไรนี้ ไปอยู่ในขอบเขต; ไปอยู่ในที่ หรือในกรอบวง ที่มันบีบคั้นการกัดมันนั้น มันยังอยู่ในระเบียบ ให้เป็นไปถูกต้อง นี้ก็เลยเป็นผลดี. แต่ตกมาถึงเดี๋ยวนี้ มันก็เป็นอย่างอื่น, เรียนนักธรรม, เรียนบาลี นี้ไม่ช่วยในเรื่องนี้. ถ้ามีความรู้ในทางหนังสือ ทางอักษรศาสตร์ ซึ่งล้วนแต่กระตุ้นจิตใจ ให้เห่อเหิมทะเยอทะยาน มันก็มีความกัดมันอีกแบบหนึ่ง ในวัดนี้เอง. ก็แปลว่า ไม่เป็นที่พึงแล้ว วัดนี้ ในทางนี้.

ที่นี้ทางโรงเรียน ทางมหาวิทยาลัย ก็เหมือนกัน ไม่มีอะไรที่จะบีบคั้นการกัดมันของหนุ่มสาว; เพราะระเบียบใหม่มันเปิดอย่างที่ไม่รู้ว่าไปไหน ตามกันฝรั่งในเรื่องนี้ มันก็อยู่กันอย่างคนกัดมัน ไม่มีคำว่า “ครูบาอาจารย์” ไม่มีคำว่า “ลูกศิษย์”; แล้วสอนให้เรียกร่องสิทธิเต็ม ๑๐๐% หรือเกิน ๑๐๐% อยู่เสมอ. ลูกศิษย์ จึงเรียกร่องสิทธิที่ไม่ควรจะเรียกร่อง, ทำตัวเป็นอุปสรรค หรือ เป็นปรปักษ์กับครู ครูกับนักเรียนนี้ ก็เลยไม่ได้รับโอกาสในเรื่องการบีบคั้นในการกัดมัน.

ที่ถูกต้องมุ่งหมายที่จะควบคุมการกัดมันเป็นข้อแรก เป็นประการสำคัญ, แล้วต่อนั้นก็เรียน ๆ. เรียนสิ่งที่ควรจะเรียน เรียนวิชาความรู้ไปด้วย. การควบคุมจิตใจนั้นแหละเป็นข้อแรก หรือ

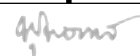

ความมุ่งหมาย. เดียวนี้พวกฝรั่งทำเสียหายหมด เป็นตัวอย่างที่เลวที่สุดไปตามกัน เขาก็ไม่มีการฝึกฝนทางจิต ทางวิญญาณ ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย; พอตีมาพบกันเข้ากับประชาธิปไตย. เด็กใช้เป็นเครื่องมือสำหรับเตลิดเปิดเปิง ไปตามกิเลส มันก็ยุ่งกันมากขึ้นทุกที ไม่มีความสงบสุข; ผู้สมัยคนที่ไม่ค่อยรู้หนังสือไม่ได้. ความเป็นอันธพาลในเมืองหลวงหนาแน่น จนผมนึกทีไรแล้วก็สลดใจ.

เมื่อ ๔๐-๕๐ ปีมา ผมยังไม่ทันบวช เคยไปกรุงเทพฯ ไม่พบอันธพาลแบบกลางถนนหลวงอย่างเดี๋ยวนี้. นั่งรถลากไปกับจिनรถลากสองต่อสอง จากทางล้งขึ้นไปทางท่าพระจันทร์, แล้วข้ามเรือไปบางกอกน้อย ไม่ค่อยพบใคร แล้วก็ไม่มีอันตรายอะไร ทุกหนทุกแห่งก็ยังเป็นอย่างนั้น, ได้ความว่า เดียวนี้ไม่ได้, ทำอย่างนั้นไม่ได้แล้ว มันเต็มไปด้วยอันตรายอย่างอื่น, ไม่ใช่อันตรายเฉพาะอันธพาล. แม้แต่กลางวันแสก ๆ.

นี่แสดงว่า คนเรามันไปกันใหญ่แล้ว ไม่เชื่อพระเชื่อเจ้า ไม่เชื่อบุญ ไม่เชื่อบาป ไม่เชื่ออะไร; เพราะไม่เคยพูดกันถึงเรื่องนี้, การเล่าเรียน เรียนแต่เพียงว่าหาแสวงหา เพื่อความต้องการของเราได้มากที่สุดเท่าไร เป็นการดี; เพียงเท่านั้นมันก็เสียหลักแล้ว จิตใจไม่ถือว่าดีหรือชั่วแล้ว ถือว่าได้แล้วก็ดี. นี่เรียกว่าเราหมดที่พึ่ง ทางวัด ตามแบบวัด นี่ก็เลวลง หรือหมดไป, ทางโรงเรียน ทางการศึกษาแผนใหม่ มันก็ไม่ให้อะไร ในเรื่องนี้; กลับยู่แต่ให้ฮ้อยาก หรือ ให้แสวงหาอย่างแรงกล้า เท่านั้น. นี่ผมขออภัย

ที่พูดว่า ปริญญายาวเป็นหาง มีแต่ปริญญาที่อยู่ให้ทะเลเยอ-ทะเลยาน, มีความปรารถนา มีความต้องการ มีความดิ้นรน.

ที่นี่พวกคุณมาบวช เป็นนิสิตมาบวช ลาบวชระหว่างปิดภาค หรือว่า ลาบวช ข้าราชการลาบวช อะไรก็ตาม มันมีช่อง มีโอกาส ที่ว่าระหว่างสามเดือนนี้ขอให้ได้รับอะไรที่เป็นความมุ่งหมายเดิมอันแท้จริงของการบวช, นี่ขอโอกาสพูดหนึ่งว่า มีบางท่านที่บวชมาแต่อื่น อุบัติฉายจะสอนความหมายของคำว่า บวช อย่างไรก็ไม่ทราบ แต่ถ้าผมบวชแล้วสอนทุกที่จนรำคาญที่จะฟังแล้ว.

สำหรับคำว่า บวช-บวช แปลว่า เว้นหมด ไปหมด จากภาวะ หรือการกระทำชนิดที่สมควรเขาทำ. นี่ก็เว้นหมดจากสิ่งที่ต้องเว้นตามวินัยของการบวช; คือทั้งหมดนั้นเป็นการบีบคั้นบังคับตัวเอง บังคับจิตใจ บังคับอะไรต่าง ๆ ในรูปใหม่; ให้ได้รับการบีบคั้น. เมื่ออยู่ในระเบียบ ในวินัย สิกขาบทนี้ มันมีการบีบคั้น; ก็ช่วยไม่ได้. ดังนั้น ถ้าคิดบวชเพื่อจะมาหาความสนุกสนาน ก็เป็นความคิดที่ผิด, ผิดอย่างไม่มีอะไรเหลือ. ถ้าคิดว่า จะเข้ามาสู่การบีบคั้น การชูดเกลตา แล้วก็ มันถูกที่สุด.

มีพระพุทธภาษิตตรัสไว้ ตรง ๆ สั้น ๆ ว่า พรหมจรรย์ของเราของตถาคตนี้ เป็นไปเพื่อการชูดเกลตา; นี่ช่วยจำไว้ด้วย. ชีวิตการบวชนี้ก็เรียกว่า พรหมจรรย์. พระพุทธเจ้าท่านเปิดเผย ท่านยืนยันเหมือนจะบอกให้รู้ว่า; พรหมจรรย์นี้เป็นไปเพื่อการชูดเกลตา. มีความหมายอย่างเดียวกันว่า เป็นแผลเน่าแผลอะไรนี้

๓๔

พุทธทาสธรรม (๒)

การพระศาสนา ๒

ขูดเนื้อเน่าออกไป ให้เหลือแต่เนื้อดี, ใส่ยาให้หาย นั่นแหละขูด
 เกลา; หมายความว่าอย่างนั้น. **นี่พรหมจรรย์นี้ เป็นไปเพื่อ**
การขูดเกลา ก็คือว่า ขูดเกลาพิษร้าย พิษ หรือ วิเสวณา
พิษร้ายกาจของคนหนุ่ม ที่มันเพิ่มขึ้น ๆ ทุกวัน ๆ เพราะ
การตามใจตัวเอง, ใครบังคับไม่ได้; แม้แต่พ่อแม่ก็บังคับไม่ได้;
นี่คือเนื้อร้าย หรือพิษร้าย.

ตัวหนังสือว่า วิเสวณา นี้แปลว่า เสพมาผิด ๆ คบเสพมา
 ผิด ๆ; เช่น เราเป็นเด็ก พ่อแม่บังคับไม่ได้ มันก็เกิดจากความ
 เกิดการคบเสพกับสิ่งชั่ว สิ่งผิด นั่นแหละ ที่ละนิด ๆ ๆ ๆ มี
 ลักษณะยิ่งใหญ่ คือ การตามใจตัวเอง ตามใจกิเลส ตามใจ
 ตัวเอง; แล้วก็จะทำอะไรมากมาย ที่ไม่น่าดู. นั่นคือเนื้อร้ายที่
 ว่า พรหมจรรย์นี้จะต้องขูด.

ถ้าบวชจริงกัน จะบวชจริง เรียบจริง ปฏิบัติจริง ก็ต้องเอา
 ให้จริงในระหว่าง ๓ เดือนที่บวชนี้ คือ ยอมให้ถูกขูด. อย่าคิด
 ตามที่เคยชินอยู่ เรื่องกิน เรื่องนอน เรื่องนุ่ง เรื่องห่ม เรื่องอะไร
 ก็สุดแท้ ทุกเรื่องไปเลย ขอให้อยู่ในระเบียบ; แล้วระเบียบนั้นจะ
 ช่วยขูด พรหมจรรย์ของพระพุทธรเจ้า จะช่วยขูดให้สะอาดไปหมด
 ทางกาย ทางวาจา ทางใจ, หรืออิริยาบถไหน เดิน ยืน นั่ง นอน
 กิน อาบ ถ่าย, กระทั่งถึงการคิดการนี้ก็จะไรต่าง ๆ, มันจะช่วย
 ขูดให้เหลือแต่ส่วนที่สะอาด ไม่มีโทษ. ถ้าเอากันจริง ๆ ๓ เดือน
 นี้จะช่วยได้มาก. นี้เรียกว่าบวชภาษาไทย, ในภาษาบาลีว่า
 ปัพพัชชา = ป.ว.ช. ปัพ คือ ป พัพ ซ้อนกันสองตัว คือ พ หรือ

ว, ซา คือ ซ, คือ ป.ว.ช. นี้ บวช. บวช แปลว่า เว้นหมด
ไปหมด ไปหมด เว้นหมด, ป เท่ากับว่า หมด ว-ช เท่ากับว่า ไป
หรือ เว้น, จำอันนี้ไว้ด้วย.

มันต้องเว้นหมดจากเมื่อเป็นฆราวาส ความคิด การกระทำ
การพูดจา อะไรต่างๆ นี้ ต้องเว้น; การกิน การอยู่ การนุ่ง การห่ม
ก็เว้นหมด; คือเว้นความคิดนึกอย่างฆราวาส แล้วก็มารับเอา
ระเบียบวินัย. วินัยที่เป็นหลักก็คือปาฏิโมกข์ อุดสาหกรรมที่เป็น
ภาษาไทย นี้เรียกว่าวินัย. ที่ละเอียดปลีกย่อยหมุมหมิม ก็เรียก
“อภิวินัย” ทำได้เท่าไรก็ได้ เว้นบ้างก็ได้ นี้เป็นส่วนอภิวินัย, แต่
ว่าวินัยแท้ ๆ นั้น ไม่มีโอกาสให้เว้น ไม่มีข้อยกเว้น ต้องถือวินัย
ที่เรียกว่า ปาฏิโมกข์ ที่ว่า ๒๒๗ ลิกขาบท; เดี่ยวนี้ ไม่ค่อยถึง
แล้ว เพราะเหตุการณ์บางอย่างเปลี่ยนแปลง จนไม่มีสิ่งเหล่านั้น
เช่นไม่มีภิกษุณีไม่มีแล้ว ข้อปฏิบัติ ๒๒๗ นั้น ก็เหลือไม่ถึง ๒๒๗.
แต่ว่าต้องทำ ต้องทำกันเต็มที่. ไปอ่านดู มันทั้งหมดเลย.

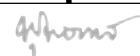
ที่นี้อ่านดู ขอให้อ่านชนิดจับความหมายให้ได้ อย่าถือตาม
ตัวหนังสือ, จะยกตัวอย่าง; เช่นว่า เป็นอาบัติปาจิตตีย์ เพราะ
การหัวเราะในน้ำ, คือไปเล่นน้ำ แล้วไปหัวเราะเล่นกันอยู่ในน้ำ
ในสระ ในลำธาร อะไรก็ตาม เป็นอาบัติปาจิตตีย์ เพราะหัวเราะ
ในน้ำ ตัวหนังสือมันว่าอย่างนั้น. ความหมายของมันนั้น เพราะ
เล่นน้ำเหมือนกับเด็ก ๆ; ที่นี้ต้องขยายความหมายออกไปว่า
เล่นอย่างอื่นที่คล้ายกับเล่นน้ำ ก็เล่นไม่ได้เหมือนกัน พระ-
พุทธเจ้าท่านมุ่งหมายที่จะไม่ให้ทำในความหมายอย่างนั้น.

ว่ายนํ้า นั่น เมื่อต้องว่าย หรือมันมีอันตราย หรือจะหัดว่ายนํ้า
 ไม่เป็นอาบัติข้อนี้. แต่ถ้าเล่นนํ้า เพื่อความสนุกสนานนั้นแล้วก็
 เป็นอาบัติ. เขาไม่ให้เล่นหัวอย่างเด็กในพื่อนั้น; ก็ต้องเว้น
 หหมด.

เราซื้อตรงต่อตัวเอง อย่าเป็นเหมือนคนชาวบ้านฆราวาส
 เรียนกฎหมาย เพื่อหาทางแก้ตัวเพื่อหาทางทำผิด ไม่ให้ต้องผิด
 กฎหมาย เพื่อช่วยคนทำผิด เขาเรียนกันอย่างนั้น. เราเรียนวินัย
 เพื่ออย่างนั้นไม่ได้ ต้องเรียนวินัยเพื่อปฏิบัติ; ไม่ใช่เรียนวินัยเพื่อ
 แก้ตัวว่า ไม่ผิดวินัย หาช่องแก้ตัว. ที่นี้โลกเลวลง ก็เพราะเขา
 เรียนกฎหมายกันในลักษณะอย่างนี้ เรียนกฎหมายเพื่อแก้ตัวให้
 ตัวเอง หรือพรรคพวกของตัวเอง. เรียนกฎหมายเพื่อจะเอาเปรียบ
 ผู้อื่น คนอื่น หมู่อื่น หรือประเทศอื่น เมื่อมีกรณีเกิดขึ้นระหว่าง
 ประเทศ ก็จะใช้วิชากฎหมาย เพื่อจะช่วยให้เอาเปรียบผู้อื่น
 มันเป็นอย่างนี้; เพราะมนุษย์มันเลวลง มันเห็นแก้ตัวมาก.

เราบวชเข้ามาในศาสนา นี้ จะเรียนวินัยในลักษณะอย่างนั้น
 ไม่ได้. เรียนวินัยเพื่อให้รู้หลัก รู้ความมุ่งหมาย แล้วปฏิบัติให้ตรง
 จุด ตรงความมุ่งหมาย แล้วก็ไม่ม่งมาย ชนิดถือตามตัวหนังสือ
 ว่า “เพราะหัวเราะในนํ้า” ตัวหนังสือมันว่าอย่างนี้. ที่จริงก็เป็น
 ตัวหนังสือที่ถูกต้อง และดีที่สุด; หัวเราะในนํ้าก็คือ ไปหาความ
 สนุกสนานในนํ้า. ที่เขาแปลเป็นภาษาไทยให้เรียน ดูเหมือนยังไม่
 ไม่ค่อยถูก; เป็นอาบัติปาจิตตีย์ เพราะว่ายนํ้าเล่น; เช่นนี้ยังไม่
 ไม่ถูก, ถูกไม่หมด บาลีเดิมเขาว่า อุกเก หสุสสมเม ปาจิตตีย์;

ตามตัวหนังสือแต่ละตัว แปลว่า เป็นปาจิตตีย์ เพราะหัวเราะในน้ำ. จะว่ายน้ำ หรือไม่ว่ายน้ำก็ตาม แต่ลงไปเล่นน้ำ หยอกกันเล่น หัวเราะกันได้ในน้ำ ก็เรียกว่า เล่นน้ำ เป็นปาจิตตีย์เพราะเล่นน้ำเพื่อความสนุกสนาน; ไม่ใช่ว่ายน้ำเล่นอย่างเดียว อื่นด้วยก็ได้ จะต้องเรียนให้รู้ ความหมายมันเป็นแบบนี้. จะถือตามตัวหนังสือก็ดี ดีกว่าความหมายที่มันผิด. แต่ว่าถือตามตัวหนังสืออย่างเดียว ไม่ถือตามความหมายที่กว้างที่ถูกมันไม่ค่อยดี. ทุก ๆ องค์ต้องมีหนังสือนวโกวาท. ถ้าบวชที่นี่ก็ต้องระบุให้ชื่อหนังสือ อุปสมบทวิธีและบุพพกิจิกษุใหม่ เล่มหนึ่ง นวโกวาทเล่มหนึ่ง สองเล่มก็พอที่จะเรียน.

เมื่อปฏิบัติตามวินัยเหล่านั้น มันก็มีการบีบบังคับตัวเอง ส่วนที่เป็นของเหลว ให้รีบบีบให้ออกไป ให้เหลือแต่ของไม่เหลวคือดินนั่นเอง. ที่นี่อยากจะขอรับรองทุก ๆ องค์ โดยเฉพาะที่บวชใหม่ว่า จงเสียสละ, เสียสละความสุขสนุกสนาน เสียสละความเห็นแก่ตนแก่พักแก่ผ่อน อะไรนี่. พยายามให้พระพุทธเจ้าเป็นเหมือนแพทย์ ถือเหล็กคม ๆ มาขูดแผลเน่าของเรา. พุดอย่างอุปมาให้จำง่าย ถ้าเราปฏิบัติอย่างนี้ มันจะเป็นเหมือนอย่างนั้นจริง ๆ เหมือนกับพระพุทธเจ้ามีชีวิตอยู่ ถือเหล็กคม ๆ มาขูดแผลเน่า ที่เนื้อที่ตัวของเรา; ขอให้รีบให้เห็นอย่างนี้.

ขอให้เห็นอย่างเดียวกับที่พุดเมื่อคืนนี้ว่า; โดยหลักการที่พระพุทธเจ้าท่านได้วางไว้อย่างมีอะไรในตัว อย่างลึกซึ้ง จะทำให้ศาสนาอยู่ได้, จะทำให้พระศาสนาอยู่ได้ ก็พันปีก็ได้, โดยไม่ต้อง

พุทธทาสธรรม (๒)

๓๘ การพระศาสนา ๒

มีอะไรภายนอก ชนิดที่เป็นการบีบบังคับ ลงโทษลงทัณฑ์กัน เหมือนเดี๋ยวนี้. การมีกฎหมายคณะสงฆ์ หรือ กฎหมายทางบ้าน เมืองขึ้นมาบังคับพระนี่ เป็นของไม่ถูกต้อง; แต่ว่าจำเป็นเพราะว่าคนมันเลวลง จึงต้องให้กฎบังคับทางโลก ออกกฎหมายมา บังคับพระอีกทีหนึ่ง; เพราะว่าพระไม่ทำตามหลักการที่พระ-พุทธเจ้าท่านวางไว้. ถ้าพระเราทำตามหลักการที่พระ-พุทธเจ้าท่านวางไว้ จะไม่มีความจำเป็นอะไรที่ต้องมี กฎหมายคณะสงฆ์.

นี่ ขอให้จงรักภักดีต่อพระพุทธเจ้า แล้วการบวชนี้จะ เป็นการบวชที่ได้ผลเหลือที่จะกล่าว ได้ผลมหาศาล; ตัวเอง ก็ได้, ญาติพี่น้อง บิดามารดาก็ได้, เพื่อนมนุษย์ก็ได้, ศาสนาเอง ก็พลอยได้. ผมบอกอันนี้สงส์อย่างนี้ อันนี้สงส์ของการบวช ผู้บวช ได้มากที่สุด คือเปลี่ยนหมด ช่างในเปลี่ยนไปในทางที่ถูกต้อง, แล้วญาติทั้งหลาย มีบิดามารดาเป็นต้นพลอยอิมอกอิมใจ พลอย ได้รับส่วนกุศล; คือว่าเป็นญาติในพระศาสนามากขึ้น คือมีหัวใจ เข้ามาในศาสนามากขึ้น. แล้วช่วยกันทำสิ่งนี้ให้มีอยู่ในโลก โลกนี้ก็มีสันติ และศาสนาก็จะไม่ขาดสูญ, มีการสืบอายุพระ-ศาสนาต่อไปอีก ได้ผลดีอย่างนี้.

ดังนั้นจึงหวังว่า ๓ เดือนเท่านั้นที่ลาบวชนี้ บวชใหม่นี้คงจะ ยินดีทุกคน ที่บวชอยู่หลาย ๆ ปีอยู่ตลอดชีวิตนั้น ก็มีภารกิจต้อง ทำ ต้องทนมาก; แต่ชั่ว ๓ เดือน ๔ เดือนที่บวชนี้ ควรจะบึกใจ อดกลั้น อดทน ให้มันได้ ให้มันได้เต็มที. อย่าไปมองคนอื่นใน

แง่อื่นที่จะทำให้ทอดยถ ถ้ามีเพื่อนบรรพชิตที่เลว ก็ไม่จำเป็นจะต้องไปสนใจ หรือเอาอย่าง; เพราะเราต้องการจะทำให้ดีที่สุด. มันช่วยไม่ได้ เพราะมันอยู่กันมาก ๆ บวชตามที่เป็นประเพณี แล้วมันต้องมีคนที่เลว หรือมีพระมีเณรที่เลว ติดเข้ามาบ้าง; น้อยๆเอาไปเป็นข้ออ้าง. ต้องถือเอาพระเณรที่ดี เป็นตัวอย่าง เป็นข้ออ้างไว้เสมอ. เดียวนี้มันก็จะว่า คนนั้นเขาทำถึงอย่างนั้น เราไม่ได้ทำถึงอย่างนั้น ก็ควรจะทำได้. อย่างนี้มันจะเลวลง ๆ เพราะไปเอาคนเลวมาเป็นเครื่องอ้าง. ในโลกกำลังเป็นอย่างนี้ นักเรียน หรือว่าอะไร ก็เหมือนกัน, ไปเอาผู้เลวเป็นเครื่องอ้าง มันก็เลยกระโจนตามกันไป.

พระพุทธเจ้าท่านมีระเบียบ มีวินัย อะไรอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งไม่ทำอย่างนั้น; ให้สลัดคนเลวทิ้งไปเสีย ไม่เอาอย่าง ไม่อะไร. แต่ไม่จำเป็นต้องไปทะเลาะกับเขา. เราไม่รู้ไม่ชี้, ดูแต่ว่า อะไรมันถูกต้อง ก็เอาอย่างนั้น ให้ทันกับเวลาที่ว่า เราบวช ๓-๔ เดือนนี้ ต้องได้อะไรมาก. อย่าไปทำร้ายใคร หกไปเสีย โดยไปสนใจเรื่องทำนองอย่างนั้น.

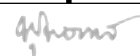
พระพุทธเจ้าท่านขอร้อง วิงวอนอะไรมากมาย ที่ว่าให้มีศีล เสมอกัน มีความคิดเห็นเสมอกัน เหมือนกันนี้. แต่มันเป็นไปไม่ค้อยได้ มีศีลเสมอกันไม่ได้, ได้โดยยาก. มีความคิดเห็นเสมอกัน ไปในแนวเดียวกัน ก็ยังจะไม่ได้; ทั้งที่พระพุทธเจ้า ขอร้อง วิงวอน วางไว้เป็นหลักว่า จงมีศีลสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา. แต่ขอให้ทุกคนพยายามทำที่จะให้เป็นอย่างนั้น, จะเสมอกันนี้

ไม่ใช่ว่าให้ไปตามใจใครคนใดคนหนึ่ง; ให้เอาตามที่พระพุทธเจ้า
 ท่านวางไว้ได้อย่างไร; เมื่อทุกคนปฏิบัติอย่างนั้น หรือคิดไปใน
 แนวนั้น ความคิดและการปฏิบัติมันก็เหมือนกันได้ มันมีหลักอยู่
 อย่างนี้.

ทีนี้เมื่อคนบางคนเขาไม่ทำ ก็ยกให้เป็นคนเลวไปเสียก็แล้ว
 กัน, บางองค์ก็เห็นแก่ได้ เห็นแก่ตัว เห็นแก่กิน เห็นแก่เกียรติ
 เห็นแก่อะไรอย่างนี้, มันก็อยู่ในพวกเลว, ก็อย่าไปสนใจเลย.
 ไม่ว่าวัดไหน มันต้องมีพระเลว, ถึงแม้ในวัดของพระพุทธเจ้า
 ในสมัยพุทธกาล ก็มีพระเลว. ไปอ่านดูประวัติทั้งหลายในวินัย-
 ปิฎก พระพุทธเจ้าท่านสอนให้ตั้งตัวเอง ที่จะไม่เลวไปตามนั้น
 หนัก ๆ เข้าคนเลวมันก็อยู่ไม่ได้. เปรียบในเรื่องนี้ว่า เหมือนกับ
 ซากศพ ทะเลมันจะซัดขึ้นหาด; หรือของต่าง ๆ ที่ไม่ควรอยู่ใน
 ทะเล คลื่นในทะเลมันจะซัดขึ้นมาบนบก. ทีนี้เมื่อแต่ละองค์ถือ
 วินัยนี้ ไม่รู้ไม่ชี้คนเลว คนเลวก็จะอยู่ไม่ได้เอง ไม่เร็วก็ช้า ไม่ช้า
 ก็เร็วนี้. นี่เป็นปัญหาส่วนหนึ่งที่ว่า จะปฏิบัติกับคนเลว ถ้ามัน
 มี; เราก็ต้องทำตัวเหมือนกับว่าเรามีความต้านทาน มีอะไร
 คุ่มครอง; เพราะเรามีเวลาจำกัด บวชเวลาจำกัด บวชใหม่นี้
 ศึกษาในส่วนที่ควรศึกษา เป็นพวกไปเป็นเรื่อง ๆ ไป.

ความหมายของคำ “ศึกษา” ทางศาสนา

ทีนี้ก็มาถึงคำว่า ศึกษา คำว่า “ศึกษา” ในภาษาศาสนานี้ หมายถึงการ บิบบังคับ บังคับตัวเอง เรียกว่า ศึกษา. *เรียน* พระไตรปิฎก *เรียน*นักธรรม *เรียน*บาลีนี้ พระพุทธเจ้าท่านไม่เรียกว่า *ศึกษา*; ไม่มีกิจกรรมปริยัติ ในสมัยพระพุทธเจ้า. ดังนั้น มันจึงไม่เคยเรียก ไม่ถูกเรียก ไม่รู้เรื่อง มีแต่ปฏิบัติเท่านั้น คือรับคำบอกเพียงไม่กี่คำ เอาไปปฏิบัติเป็นเดือนๆ แล้วก็ได้รับคำบอกหรือคำแนะนำที่เหมาะสมแก่ตนด้วย, ไม่เหมือนกันทุกคน ไม่ใช่เรียนอะไรเหมือน ๆ กันทุกคน.

คำว่า **ศึกษา** ก็คือ **บิบบังคับตัวเองให้อยู่ในวินัยในศีลในสมาธิในปัญญาศึกษา**. **ศีลศึกษา** เช่น *วินัยควบคุมตัวเอง* และหมู่คณะ, **สมาธิศึกษา**, หรือ **จิตตศึกษา** *ฝึกฝนจิต* บังคับจิตให้จิตอยู่ในความถูกต้อง, และก็มีอำนาจ มีกำลังที่จะทำงานของจิต, **ปัญญาศึกษา** ก็คือ *ทำให้เกิดปัญญา* รู้สิ่งที่ควรจะต้องรู้ถูกต้องตามที่เป็นจริง; ไม่ใช่รู้หนังสือ ไม่ใช่ท่องสูตรท่องอะไร. ปัญญาศึกษา หมายถึงให้รู้ตัวความทุกข์ ตัวเหตุให้เกิดทุกข์ ตัวอะไรจากภายใน จากตัวจริง จากของจริง, อย่างนี้เรียกว่าปัญญาศึกษาตามความมุ่งหมายของคำว่า ปัญญาศึกษา. ส่วนปัญญาเรียนปริยัติ เรียนสูตรตะนั้น มันอีกอันหนึ่ง ไม่รวมอยู่ในนี้.

นี่ขอให้พูดกัน คุยกัน ปรีक्षाหรือกันแต่ในเรื่องของหน้าที่ ศีลศึกษา จิตตศึกษา ปัญญาศึกษา สามศึกษานี้ ให้มันสนุกไป

พุทธทาสธรรม (๒)

๔๒ การพระศาสนา ๒

กันแต่ในทางที่จะรู้; แล้วก็ปฏิบัติในส่วนนี้เท่านั้นเอง ไม่มีอะไรที่เรียกว่าบวช บวช หรือ บรรพชา มีเท่านั้นเอง : มีศีลสิกขา เพื่อชูดเกลา เวลาเนื้อเน่า ๆ ใหญ่ ๆ เลว ๆ, จิตตสิกขาก็ชูดเกลาที่รองลงไป, ปัญญาสิกขาก็ชูดเกลาชั้นละเอียด ๆ ชั้นที่ดูคล้าย ๆ กับว่าไม่มีอันตราย แต่อันตรายลึก. นี่มันมีเพียงสามอย่างนี้: ศีล สมาธิ ปัญญา. ทำไป ๆ สมบูรณ์เมื่อไร เป็นพระอรหันต์เมื่อนั้น. ยังไม่ถึงความสมบูรณ์ ก็เป็นอะไรที่รอง ๆ ลงมา อย่างน้อยก็เป็นภิกษุสามเณรที่ดี.

บวชแล้วต้องปฏิบัติที่ชูดเกลาภิเลส

ให้ผู้บวชใหม่ทุกคนถือว่า เวลามีน้อยมาก; ถ้าไปสนใจนอกเรื่องไปสนใจนั่นนี่ หม่นหมอง ฟุ้งซ่าน อะไรอยู่ จะไม่ได้ผลตามที่ควรจะได้ ในระยะเวลา ๓-๔ เดือนนี้.

ที่นี้ก็มีเรื่องอื่น ๆ ที่มันเบ็ดเตล็ดออกไปจาก ๓ เรื่องนี้; เรื่องศีล สมาธิ ปัญญา นี้เป็น ๓ เรื่อง, ถ้ารวมแล้วก็เป็นเรื่องเดียว คือ พรหมจรรย์ที่ชูดเกลาภิเลส แยกเป็น ๓ เรื่อง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา, ใน ๓ เรื่องนี้จะแยกเป็นเรื่องย่อยอีกเท่าไรก็ได้ แต่รวมแล้วมันเป็นเรื่องชูดเกลา, ให้เป็นเรื่องชูดเกลาไปตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นที่สุด. เรื่องกิน เรื่องนอน เรื่องอยู่ เรื่องนุ่ง เรื่องห่ม เรื่องใช้เรื่องสอย นี้เราก็ไม่ต้องถามใครนักรู้ก็ได้; คือ ให้คิดเอาเองว่า

กินอยู่ นุ่งห่ม ใช้สอย สิ่งของอะไรต่าง ๆ ในลักษณะอย่างไร มันเป็นการขุดเกลาคความมักมาก ความเห็นแก่ตัว.

เมื่อก่อนบวชเคยอยู่สบาย นุ่ง นอน กิน อยู่ อะไรมันสบาย พอบวชเข้า มันก็เปลี่ยนไป, คำว่า สบาย ต้องเปลี่ยนไป เป็นสบายอย่างบรรพชิต. สบายนี้เขาเรียกว่าสบายเหมือนกัน. พอบวชแล้ว จะกินอยู่ ใช้สอยอะไรอย่างเมื่อไม่ได้บวชนั้นไม่ได้; เช่นในเรื่องที่นอนสบาย ของใช้สอยงาม อะไรต่าง ๆ นี้. ที่เคยสบายเมื่อเป็นฆราวาสนั้น กลายเป็นอบาย หรือฉิบหาย หรือว่าเป็นทุกข์แก่ผู้ที่บวช. ผู้ที่บวชจึงต้องใช้เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้-ไม่สอย อาหารการกิน อะไรต่าง ๆ เปลี่ยนรูปไป ให้มันสบายแก่ความเป็นนักบวช : กินน้อย กินง่าย กินเลว อะไรก็ได้. ยิ่ง **สบายสำหรับผู้บวช ก็คือมันสบายแก่การกำจัดกิเลส**, เราเคยกินอยู่ที่บ้านนั้นมันสบายแก่การตามใจกิเลส คือสบายแก่กิเลส ที่นี้พอบวชมันต้องเปลี่ยนให้เป็นเรื่องสบายแก่การกำจัดกิเลส; คือสบายแก่พระธรรม แก่ธรรมะ แก่ความเป็นธรรม การมีธรรม การประกอบด้วยธรรม. นอนง่าย ๆ หนุนหมอนไม้ อะไรต่าง ๆ ก็ตาม กลับสบาย สบายที่สุดสำหรับการกำจัดกิเลส, จะช่วยให้กำจัดกิเลสได้ง่ายเข้า.

อาหารก็เหมือนกัน ที่เคยอร่อย เคยติดในรสอาหารนั้น มันสบายแก่กิเลส; ก็เปลี่ยนเป็นให้มันถูกต้อง หรือสบายแก่การกำจัดกิเลส แก่พระธรรม ตามแบบ ตามระเบียบที่มีอยู่ **ก็กินอาหารสักว่ายังชีวิตให้เป็นไป**, นี้ไม่ใช่หมายกินอาหารให้

อร่อย. อยู่ที่บ้านมันไม่ใช่กินอาหาร มันกินกามารมณ์ชนิดหนึ่ง ทางลิ้น, กามารมณ์ หรือกามคุณ; กินเพื่ออร่อย นั่นมันก็กิน กามารมณ์หรือกามคุณ. ถ้ากินเพื่อชีวิตอยู่ได้อย่างถูกต้องนี้ ก็กินอาหาร กินอาหารอย่างถูกต้องไม่เป็นกามารมณ์. เราต้องเปลี่ยน มาเป็นกินอยู่ นุ่มนวล ใช้สอย อะไร อย่างที่ไม่เป็นกามารมณ์; แต่เป็นปัจจัยที่จำเป็นแก่การมีชีวิตอยู่.

แต่เดี๋ยวจะเข้าใจผิดว่า จะไม่ต้องมีจิวรสวय เรียกร้อย อย่างนี้; นี่ความหมายที่ลึกมันอยู่ที่อย่างอื่น. จิวรนี้ไม่ต้องการให้สวย ต้องการให้ตัดให้แหลก; ไม่ให้เป็นที่ปรารถนาแห่งใจ นี่ขโมย ไม่ต้องการ เพราะมันถูกตัดแหลก แล้วมาเย็บ ปะ. จิวรที่แท้ต้องเป็นอย่างนี้ แล้วก็ยอมให้มันทนทาน, แล้วเป็นสิ่งที่เหมาะสม สำหรับผู้เป็นนักบวชจะไม่ลำบาก. นี่ มาเห็นว่า โอ๊ย! จิวรต้องเย็บสวย ต้องผ้าเนื้อดี ต้องยอมเสียสวย แล้วก็กลายเป็นสวยไปเลย; นี่มันผิด ผิดไปหมด.

บริโภคอาหารก็เหมือนกัน ต้องเป็นเปรต-ปรตตูปชีวี. นี่เป็นผู้ที่มีชีวิตอยู่ได้ เพราะสิ่งที่ผู้อื่นให้ อย่างเราฉันกันอยู่ ทุกวันนี้ ถือว่าชาวบ้านให้ หรือแม่แต่โรงครัวให้ก็ต้องถือเป็นผู้อื่นให้. เราไม่ได้ไปบีบบังคับเขาว่า ให้ทำอย่างนั้น อย่างนี้; เขาจะทำมาตามเห็นสมควร. ฉะนั้นเราต้องกินอาหารตามที่เรียกว่า ตามที่ผู้อื่นให้ ตามมีตามได้. บางทีก็อร่อย บางทีก็ไม่อร่อย บางทีก็มากไป บางทีก็น้อยไป บางทีก็เย็นซืด มันก็แล้วแต่มันจะเป็นไป. นั่นแหละจึงจะเรียกว่า กินอาหารอย่างพระ.

ที่อยู่อาศัยก็นับว่า ไม่มีปัญหาอะไรที่จัดให้อยู่ที่นี่ มันก็ถูกต้อง
อย่าไปเปลี่ยนแปลงมัน; อย่ง่าย ๆ แต่ละส่วน เป็นส่วน ๆ ไป.

เรื่อง ยาแก้โรค นี้ ของเดิมแท้ ๆ เกษษที่ทำ ประกอบขึ้นมา
โดยใช้น้ำมูลเป็นหลัก. เดียวนี้ก็ไม่มีใครรู้จัก ทำไม่เป็น, ทำ
ไม่ได้; ก็ให้ถือหลักว่า ให้มันง่าย ให้มันไป ตามธรรมชาติ. อย่า
ให้กลายเป็นหยูกยาที่มันลำบากหรืออะไร. แต่เรื่องนี้ไม่เป็นไร
เพราะไม่มีใครอยากกินยา เพื่อความเอร็ดอร่อย หรือเพื่อ
กามารมณ์; ก็แปลว่า ใช้ยาตามที่มันจำเป็น เพื่อจะแก้โรค.
แต่ต้องยอมรับด้วยความอดทน อย่าไปนึกถึงว่า มันต้องไม่เจ็บ
ต้องไม่ขม ต้องไม่อะไร ทำนองนั้น, ให้มันขม ให้มันเจ็บ ให้มัน
อะไรไปตามเรื่อง มันหายก็แล้วกัน.

สมัยพระพุทเจ้า ในสมัยนั้น มันง่ายมาก. พุดไปมันก็
ยี่ดยาว แต่สรุปความว่า คนมันมีชีวิต หรือ มีความเป็นอยู่ ชนิดที่
มีโรคภัยไข้เจ็บน้อย; ไม่รู้จักโรคเส้นประสาท ไม่รู้จักความดัน
โลหิตสูง ไม่รู้จักเบาหวาน ไม่รู้จักอะไร ทำนองนี้. โรคเหล่านี้เป็น
ของสมัยใหม่ เพิ่งเกิดเมื่อมนุษย์มีภาระมาก มีความวิตก
กังวลมาก; ฉะนั้นเขาจึงมี โรคชนิดที่มันธรรมดา ธรรมชาติ
เหลือเกิน, เป็นได้ยาก หายได้ง่าย จึงใช้ยา มูลร कुถ ถ้ำ ดิน อะไร
ก็ได้.

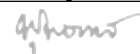
มูลร คือ ปัสสาวะ कुถ คือ อุจจาระ ขี้เถ้า และกีดิน,
สื่ออย่างนี้เป็นยาที่รักษาว่ามาฉันได้ ที่ไหนก็ได้; ไม่ต้องประเคน
เรียกว่าไม่ต้องประเคน. แต่อาจเอามาผสมปนเป ประดัดกันไป

ได้. ใช้ดินเป็นเยื่อ ยา ไข่มุตรเป็นน้ำละลายยา; แล้วเอาไปฝังแดดให้เปลี่ยนแปลง ให้กลายเป็นของกินได้; แล้วมันก็แก้โรคอะไรหลายอย่างจริงเหมือนกัน. โรคที่มนุษย์จะเป็นตามธรรมชาติแล้ว มันก็หายแน่ แต่โรคบ้าของคนสมัยนี้อาจจะแก้ไม่ได้ เพราะว่ามันเกินไป เกินธรรมชาติ.

เราดูสัตว์เดียรัจฉานเป็นโรคน้อย เป็นโรคภัยไข้เจ็บน้อย; เมื่อพ้นปีมาแล้วเป็นอย่างไร มันก็มีโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้นแหละ. แต่มนุษย์นี่มีโรคภัยไข้เจ็บใหม่ สมัยใหม่ยิ่งใหม่ขึ้นทุกที; เพราะความเป็นอยู่มันเปลี่ยนแปลง. คนเดี๋ยวนี้จะต้องใส่ฟันชุดใหม่เมื่ออายุ ๒๐-๓๐ ปีก็มี เพราะอาหารการกินเปลี่ยนแปลง อะไรเปลี่ยนแปลง ๆ. แต่สุนัขมันไม่เคยใส่ฟันใหม่ อยู่ไปจนตัวตาย เหมือนกับที่แล้วมา; เพราะมันไม่มีการเปลี่ยนแปลง เรื่องกินเรื่องอะไร.

ที่นี้มีการเปลี่ยนแปลงในการเป็นอยู่ การกิน อะไรมาก สิ่งเหล่านี้ฟันก็ชำรุดเร็ว. ผมเดี๋ยวนี้อายุ ๖๖ ปี ยังใช้ฟันชุดเดิม แม้ว่าบางอันจะผุไปบ้าง ต้องถอนทิ้ง เท่าที่เหลืออยู่ยังใช้ได้ ไม่ได้เติม ไม่ได้อะไร ที่ไหนก็ไหวอยู่อย่างนั้นเอง ยังใช้ได้; เพราะว่าผมยังกินอาหาร กินอะไรไปตามแบบเดิม หรือตามแบบวินัยของพระ. แต่คนที่เขาเปลี่ยนไปกินอาหารแบบสำอาง แบบสำอาง แบบพรา่เพรื่อ หรือได้รับเชื้อโรคชนิดนี้มาจากบิดามารดา จึงทำให้ฟันเลวลง. นี่มันก็ยิ่งไปกันใหญ่ จะเลวลงทุกที จะต้องใส่ฟันปลอมกันตั้งแต่อายุ ๒๐-๓๐. นี่ความเปลี่ยนแปลงของ

โลก ของมนุษย์จะไปในทางให้มีโรคมาก ให้ทุกข์มาก ให้ลำบากมาก.

ดังนั้น ในระหว่างบวชนี้ อุตสาหะรักษาให้เข้าใจ จะได้ไปจัดแจง เาไปปรับปรุงให้มันพอเหมาะสมควร. นี่ก็เป็นเรื่องที่สำคัญสำคัญตรงที่รู้ว่า ก็เลสเตตณหามันกำลังครอบงำโลกทั้งโลก ทำให้โลกเปลี่ยนแปลง โรคภัยไข้เจ็บก็เปลี่ยนแปลง อะไรก็เปลี่ยนแปลง เลยยุ่งยากไปหมด จนไม่รู้จะรักษากันอย่างไรแล้ว. โรคนี้มันก้าวหน้า นำความสามารถของหมอ ของเจ้าหน้าที่รักษาโรคอยู่เรื่อยไป. ถ้าสมัยโบราณมันแทบจะไม่มีอะไรในลักษณะอย่างนี้ แล้วก็เป็ดยาก หายง่ายอย่างที่ว่า. เพราะร่างกายมันมีความต้านทานสูงมาก แข็งแรงมาก. เดี่ยวนี้อะไรนิดหนึ่งก็ท้องเสียแล้ว เพราะว่ามันอ่อนแอเต็มที, แต่คนสมัยโบราณครั้งกระโน้นกินอะไรเข้าไปก็ได้ ท้องไม่เสีย; เช่น พวกโยคีกินรากไม้ กินใบไม้ กินอะไรอยู่ได้โดยไม่ตาย ไม่เจ็บไข้ มีแรงทำอะไรได้. เดี่ยวนี้ที่เขายังเป็นอยู่กันอย่างโยคีสมัยโบราณก็มี พอหาดูได้ที่อินเดีย แถวทมิฬ แถวนั้น ไปดูก็ได้ เขากินอาหารนิดหนึ่ง เขาก็แข็งแรงมาก

เอาละ, สรุปความกันที่หนึ่งก็ได้ว่า **เราบวชนี้เพื่อจะมาเรียนเรื่องที่เราเรียนที่อื่นไม่ได้ คือเรียนเรื่องทางจิตใจ.** ให้มีจิตใจเข้มแข็ง คืออบรมดีแล้ว จะไปเผชิญกับโลกที่มันแสนจะเลวลงทุกที จะเป็นบ้ามากขึ้นทุกที. ถ้าไม่อย่างนี้แล้วก็ไม่มีประโยชน์ อย่างบวชเลย ป่วยการ ไม่คุ้มค่าที่บวช; ใช้คำอย่าง

อื่นก็ว่า เรามาบวชเพื่อเตรียมตัวให้พร้อม ที่จะกลับไปอยู่ในโลก
 ที่มันเต็มไปด้วยคนบ้า มากขึ้นทุกที. ผมนึกดูแล้ว ไม่มีคำอื่นที่
 จะชัดเจนเหมือนอย่างนี้; ในโลกนี้จะมีคนบ้ามากขึ้นทุกที แล้ว
 เราจะต้องอยู่ร่วมโลกกับคนบ้านี้, นี่มันลำบากยุ่งยากเหลือ
 ประมาณ. หันมาบวชก็มีโอกาสจะศึกษาวิธีของพระพุทธเจ้า.
 ที่ถ้าใครมีความรู้ความสามารถโดยวิธีนี้ พอจะอยู่ไปได้ร่วมโลก
 กันกับคนในโลก ที่มันบ้ามากขึ้นทุกที; คือเขาจะไม่เป็นทุกข์,
 พุด่างๆ ว่า เราจะต้องไม่เป็นทุกข์, ถ้าเรามีวิชาความรู้อันนี้ของ
 พระพุทธเจ้า โลกบ้าๆ นั้นจะไม่ทำให้เราเป็นทุกข์ได้ นี่อันนี้สงสัย
 เท่านั้นก็พอแล้ว. แต่นั่นเราก็พลอยเป็นบ้าไปด้วย เลยไม่รู้ว่ามีใคร
 บ้า หรือใครดี หรือว่ามีความทุกข์จนจะต้องตาย นี่ก็ไม่ว่าเพราะ
 เหตุอะไร? หรือ จะแก้ไขกันอย่างไร?

อย่างหาว่าตำหนิติเตียนหรือนินทาใคร ขอยกตัวอย่างเรื่อง
 อาจารย์อะไรที่มหาวิทยาลัย ที่ถูกผู้หญิง อาจารย์อะไร ยิ่งตาย
 ในรถยนต์ที่กรุงเทพฯ เมื่อสองสามวันนี้. คุณเอาไปคิดเองก็แล้ว
 กันว่า เรื่องอย่างนี้มีไม่ได้; มีไม่ได้ เมื่อสมัยก่อน การเปลี่ยนแปลง
 การปกครองนี้ก็มีไม่ได้ เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัย แล้ว
 ถูกอาจารย์โทอะไร เป็นผู้หญิงยิงตายในรถ. เราก็เรียกว่าคนมี
 ความรู้. คนถูกยิงตายก็มีความรู้, คนยิงก็มีความรู้ แล้วเรื่องที่ไม่
 จำเป็นจะต้องมี ทำไม่จึงมี. เอาไปคิดดู.

เรื่องอย่างนี้ทำให้รู้ว่า การศึกษายังไม่พอในทางที่จะทำให้
 คนเราเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ขอรักยที่จะพูดว่า เมื่อคุณมีอายุเพียง

๒๐-๓๐ ปีนี้ คุณไม่เห็นว่าเป็นเมื่อ ๕๐-๖๐ ปีมาแล้ว ต่างกันอย่างไร. ผมยังพอทันเห็น คำว่า ครู หมายความว่าอะไร? คำว่า ลูกศิษย์ หมายความว่าอะไร? คำว่า เพื่อน หมายความว่าอะไร? มันต่างกันหมด ต่างกันลิบลับ. แต่เดี๋ยวนี้ไม่มี : ไม่มีครูบา-อาจารย์, ไม่มีลูกศิษย์, ไม่มีเพื่อน กระทั่งไม่มีบิดามารดาแล้ว; คือมันไม่ถูกต้องตามความหมายของคำเหล่านั้น; ก็เรียกว่าไม่มี ก็เรียกว่า ในโลกมีคนบ้ามากขึ้นทุกที.

ผมนั่งรถยนต์ไปในกรุงเทพฯ ชอบนั่งข้างหน้ากับคนขับรถ ไม่ชอบนั่งข้างใน และกับบอกเตือนอยู่เสมอว่า; เราต้องเผื่อคนบ้าไว้บ้างนะ เธอขับรถนี้ต้องเผื่อว่ารถคันอื่นมันเป็นคนบ้า, นี้ ถ้าคิดว่ามันเท่ากันแล้วมันไม่ได้ เดี่ยวมันเกิดเรื่องแน่. ถ้าคิดว่าเรากำลังขับรถรวมกันอยู่กับคนบ้า เราก็จะได้ระมัดระวังมากขึ้น จะได้ให้โอกาสแก่เขา ให้เขาไป. ผมนั่งกับคุณสัญญา ธรรมศักดิ์ ข้างหน้าด้วยกัน วันหนึ่งตรงที่เลี้ยวถนนมหาชัยนี่แหละ มีรถคันหนึ่งเป็นรถแท็กซี่ มันทำผิด มันเลยเกิดการเฉียดเหมือนจะชนกัน เพราะการผิดของเขา. เขายังดำใส่หน้าคุณสัญญาว่า “มึงผิดนี่” นี่ต้องถือว่าอย่างนี้. คุณสัญญา ธรรมศักดิ์ นั้นแหละ; ให้ถือว่าเรา มันอยู่ร่วมโลกคนบ้ามากขึ้น, มันต้องมีอะไรที่จะต้องระวัง, ยอมเสียเปรียบ ยอมเสียเวลา ผ่อนผันอะไรกันมากขึ้น ที่อยู่ในโลกที่ร่วมกับคนบ้า.

ระหว่างบวชเป็นโอกาสดีสำหรับฝึกตน

ในระหว่างที่บวชนี้ ขอให้ฝึกการอดทน การให้อภัย, การอดทน การที่เราจะต้องเป็นฝ่ายทนให้แก่คนบ้า. ที่นี้ถ้าคุณไม่ฝึกไว้ให้ตีคุณจะทนไม่ได้ แล้วจะไปมีเรื่องกับคนบ้า, นี่ ดีไหม? ลองคิดดู. ระหว่างที่บวช ๒-๓ เดือนนี้ มันมีบทเรียนที่ยาก ที่ลึก ที่อะไร ที่จะต้องฝึกฝน; และมันรวมกันอยู่ในคำเดียวกันกับคำว่า พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้า. ความไม่อดทนนั่นคือโรคร้าย เนื้อเน่าอะไรอันหนึ่ง; ต้องชูดออกไป ต้องอดทน; ความไม่อภัยก็ต้องชูดออกไป, ความไม่เสียสละก็ต้องชูดออกไป, กระทั่งความมักใหญ่ใฝ่สูง, ความทะเยอทะยาน ความไม่ทำอะไร ล้วนแต่ต้องชูดออกไป ชูดออกไป; ไม่บวชมันไม่ค่อยมีโอกาสจะรู้สึก หรือชูดมันยุ่งไปหมด.

โอกาสที่บวชนี้วิเศษที่สุด ดีที่สุด เหมาะสมที่สุด ที่จะศึกษาเรื่องทีละเอียด ประณีต เกี่ยวกับจิตใจ เกี่ยวกับโลกนี้ว่า มันกำลังเป็นอย่างไรมากขึ้นทุกที. แล้วไม่ต้องพูดถึงคนนอก; แม้แต่คนในครอบครัว บุตร ภรรยา นี่ก็เหมือนกัน มันจะมีอะไร มีปัญหา มากขึ้นทุกทีแล้ว. ถ้าเราไม่ฉลาด ไม่อดทนพอ ไม่อะไรพอ มันต้องเกิดเรื่อง. การจะบังคับผู้อื่นต้องบังคับตัวเองได้; บังคับตัวเองไม่ได้ จะบังคับผู้อื่นไม่ได้, ไม่มีทาง. มันก็ไปทำให้เกิดเรื่อง เกิดราว เกิดโมโหโทโส ตีกันตายเสียก่อน. ฉะนั้นโอกาสที่บวชนั้นแหละ คือโอกาสที่จะฝึกฝนการบังคับตัวเองอย่างยิ่ง และก็

ทุกแห่งทุกมุม, กลับออกไปจะได้เป็นคนละคน, เป็นคนที่เรียกว่า มีเครื่องรางศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง ไม่ให้ไปเป็นอันตรายอะไรได้; แขนงพระเครื่องคุ้มครอง มันคุ้มครองไม่ได้, ถ้าจิตใจไม่รู้ธรรม, ไม่มี ธรรมะ ไม่มีความเฉลียวฉลาด ความรอบคอบ ความอดทน ความ อะไรเหล่านี้.

นี่เป็นตัวธรรมะที่เป็นพระพุทธเจ้าที่คุ้มครองคน รูปพระ- พุทธเจ้าเป็นเครื่องรางแขนงคอ มันคุ้มครองไม่ได้ เราต้องอาศัย สิ่งนั้นให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า แล้วปฏิบัติตามพระพุทธเจ้า จึงจะคุ้มครองได้. เอาพระพุทธเจ้าจริงไว้ในใจเสียดีกว่า, ดีกว่า เอารูปของท่านมาแขนงคอ ก็คืออุตสาหกรรมนี้ ตอนที่ยัง อยู่ที่นี่แหละ, มันเกิดพระพุทธเจ้าจริง รู้จักพระพุทธเจ้าจริง, คุณธรรมที่เป็นพระพุทธเจ้านั้น มาอยู่ที่ในใจของเราจริง ๆ : ความสะอาด สว่าง สงบ กระจายออกไปเป็นความรอบรู้ เป็น ความรอบคอบ เป็นสติสัมปชัญญะ เป็นความอดกลั้นอดทน เป็นการให้อภัย เป็นการยิ้มได้ แม้เมื่อถูกเอาเปรียบ ถูกโกง, นั่นแหละเป็นคุณธรรมแล้ว.

สรุปแล้วก็ขอเตือนไว้สักประโยคหนึ่ง ช่วยจำไปด้วย. ถ้ามันเกิดยุ่งยาก ด้วยปัญหาอะไรขึ้น ก็ให้หยุดชะงักเสียทีหนึ่ง ก่อน อย่าเพื่อทำลงไปตามนั้น : สำรวมจิตใจ แล้วก็ถามว่า ถามตัวเองนั่นแหละว่า นี่ ถ้าหากว่าพระพุทธเจ้ามาอยู่ที่นี่ เรา ทูลถามท่านเรื่องนี้ ท่านจะแนะนำอย่างไร. ถ้าเราไปถามพระ- พุทธเจ้า ท่านจะแนะนำอย่างไร? เอาประโยคนี้ไว้ใช้เมื่อมันเกิด

พุทธทาสธรรม (๒)

๕๒ การพระศาสนา ๒

ปัญหายุ่งยากขึ้นในใจ, หรือเมื่อเผชิญหน้า ข้าศึกศัตรูปรปักษ์อะไรต่าง ๆ; พระพุทธเจ้าจะแนะนำอย่างไร? เดียวเราก็จะนึกได้ พระพุทธเจ้าจะแนะนำให้เสียสละ ให้อภัย ให้ไม่โกรธ ให้อะไรทำนองนั้นในทางที่ปลอดภัยเสมอ. ทีนี้ ถ้าปล่อยให้ไปตามอำนาจของเรา ก็คือ กิเลสนั่นแหละ ภูก็ไม่ยอมมีง; มันก็มีเรื่อง. โอกาสอื่นไม่มีทางที่จะฝึกฝน, ระหว่างบวชนี้แหละมีทางที่จะฝึกฝน. เพราะฉะนั้น คำว่า บวช ๆ ๆ ๆ นั้น มันหมายความว่าอย่างนี้. ขอให้ผู้บวชใหม่ทุกคน ที่มีเวลาจำกัดนี้เข้าใจ และให้มันเป็นบวชที่บวชจริง ๆ เข้มข้นขึ้นทุกเดือน ๆ กว่าเวลาสิกขาออกไป.

นี่ผมอยากจะพูดอีกนิดหน่อยก่อนจบนี้ว่า ที่มันไม่เหมือนกับที่เขาใช้เป็นหลักกัน ในที่อื่นหรือวัดอื่นบางวัด หรือส่วนมาก เขาให้เรียนนวโกวาท หรือให้เรียน คิปปิปฏิบัติ เรื่องทิศหกนั้น; ผมว่าไม่จำเป็นละ มันไม่ใช่หัวใจ ไปอ่านเมื่อไรก็ได้ มันเห็นอยู่ง่าย ๆ. แต่เรียนก็ดีเหมือนกัน ถึงแม้ว่าบวชระยะสั้นจะสั้นก็ให้เรียนหัวใจ ถึงหัวใจของการบวช คือการบังคับตัวเองให้ได้ บังคับจิตใจไว้ให้ได้.

มีพระพุทธภาสิตว่า บังคับจิตของตัวเองไว้ให้ได้ เหมือนความขี้ขางที่ฉลาดสามารถบังคับขี้ขางตกมันก็ได้ ถ้าความขี้ขางไม่ฉลาดจริง มันบังคับขี้ขางที่ตกมันไม่ได้. มันต้องเป็นความขี้ขางพิเศษที่เขาเรียกว่า ความขี้ขางหัตถาโรหะค้ำนั้นมันไม่ใช่คนเลี้ยงขี้ขาง มันเกิดมาในตระกูลผู้เชี่ยวชาญในการบังคับขี้ขางนี้เรื่อย ๆ มา

เรื่อย ๆ มา ทำอาชีพนี้เรื่อยมา ฉลาดไปหมดจนกระทั่งรู้หรือบังคับข้างตมมันได้. นี้เราก้เหมือนกัน ต้องบังคับจิตได้.

จิตนี้เหมือนกับข้าง บางเวลาก้เหมือนตมมันเหมือนกัน จนเราเสียหายไป; เพราะบางเวลาจิตมันเหมือนกับข้างตมมันแล้วก้บังคับไม่อยู่ ก็เสียหาย ดั่งนั้น จึงต้องบังคับได้ยิ่งขึ้น ๆ ๆ. ไม่มีการผลุนผลันด้วยอำนาจของโลภะ โทสะ โมหะ, ฝึกการบังคับจิตอย่างเดี๋ยวนี้ เป็นการบวช; อื่น ๆ มันก้จะเป็นการบังคับไปหมด, ภาย วาจา ใจ เหล่านี้ มันถูกบังคับไปหมด. นี้เมื่อวานเราพูดเรื่องการบวชต้องมีอุปัชฌายะ และต้องร่วมมือกับอุปัชฌาย์อาจารย์ให้เกิดความปลอดภัยแก่ทุกฝ่าย จะไม่มีความเสียหายแก่ศาสนา มีแต่ความเจริญกันทุกฝ่าย. วันนี้อยายความชัดเจนออกไปว่า บวชนี้ บวชเข้ามาแล้วนี้ อุปัชฌาย์อาจารย์กับเราก้ร่วมมือกันกับเราในการที่จะช่วยให้เราบังคับจิตใจ การบังคับจิตได้นั้นแหละคือพรหมจรรย์, คือการชูดเกลาลึงที่ต้องชูดเกลาบวชคืออย่างนี้ มันหมดไป หมดไป หมดไป ไกลออกไปจากสิ่งทีควร จะไกลออกไป.

เอาละ พอกันที.

ปริยัติ, ปฏิบัติ สำคัญที่ดับตัวกู-ของกู

จาก ธรรมโอฆะของพุทธทาส “ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม ๒”
หมวดที่ ๔ ชุดธรรมบรรยาย ชั้นดับที่ ๓๑ ก. บนพื้นแถบสีน้ำเงิน

A/W — 64

วันอาทิตย์ที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๐๑
แรม ๘ ค่ำ เดือน ๗

วันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๐๑ เป็นวันธรรมปาฏิโมกข์อีกวัน
หนึ่ง เป็นพิเศษ ชนิดของพวกเราที่นี่.

อย่างที่เคยพูดกันแล้วว่า ไม่มีเรื่องอื่น ซ้ำซากอยู่แต่เรื่อง
ตัวกู-ของกู ในแง่ใดแง่หนึ่ง, เพราะว่ามันไม่มีเรื่องอื่น ที่เป็น
ตัวพุทธศาสนา; เรื่องทำลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวกู-ของกู
เรื่องเดียวเท่านั้น เรื่องอื่นก็ร้อยก็พันก็หมื่นเรื่อง มันเป็นบริวาร
ของเรื่องนี้ คือว่าเป็นคำอธิบายของเรื่องนี้. นี่ก็เป็นเรื่องพูด
ซ้ำ ๆ อยู่ที่ว่า ๘๔,๐๐๐ ธรรมชั้นดี ล้วนแต่เป็นเรื่องคำอธิบาย
เรื่องตัวกู-ของกู กับการทำลายหรือดับเสียของตัวกู-ของกู หรือ
ดับทุกข์.

ที่นี่ คนส่วนมาก ทั้งฝรั่งทั้งไทย ทั้งเจ้าของพุทธศาสนาเอง
ก็จับหลักข้อนี้ไม่ได้ เพราะว่ามันจะไม่ชอบ ที่จะมึ่เรื่องสั้น ๆ เพียงเรื่อง
เดียวอย่างนี้, ชอบให้มีเรื่องมาก ให้หรูหรา ให้เป็นที่รู้มาก เรียน

มาก พุดมาก คิดมาก มันจึงเลยไม่เป็นพุทธศาสนา ไม่เข้าถึงตัวพุทธศาสนา. จะยกตัวอย่างโดยตรงสัก ๒ เรื่อง : เรื่องปริยัติกับเรื่องปฏิบัติวิปัสสนา.

เรียนปริยัติก็เรียนดัจจวรรณคดี, ปิดบังพระธรรม

เรื่องที่ ๑ เรื่องปริยัตินี้ หมายความว่า เป็นเรื่องที่เพื่อจนเป็นวรรณคดี ที่เขาเรียกว่าวรรณคดี, อักษรศาสตร์วรรณคดี มันเพื่อจนกลายเป็นวรรณคดี. พระไตรปิฎกนั่นเองคือวรรณคดี; ถ้าเป็นเรื่องพุทธศาสนาโดยเฉพาะ มันก็เท่ากับพระพุทธรูปเจ้าตริศกับคนคนหนึ่ง ให้เหมาะกับเหตุการณ์ และนิสัยของคน ๆ นั้น แล้วก็บรรลุนิยามที่นั่นนั่นเอง ไม่ก็คำ, แล้วใจความมันอยู่แต่เรื่องระดับความยึดถือเรื่องตัวกู-ของกู ทั้งนั้น; ใช้คำว่า อตตตา อนัตตตา โดยมาก. ถึงจะพูดโดยชื่ออื่นอย่างอื่น ใจความมันก็อยู่แค่นี้ อยู่แค่อนัตตตา แค่นี้มีตัวตนนี้ ทุกเรื่อง; อย่างนี้มันยังไม่ถึงขนาดที่เรียกว่าเป็นวรรณคดี. พอพระพุทธรูปเจ้านิพพานแล้ว เขาเก็บรวบรวมเรื่องต่าง ๆ นี้มารวมกันเข้า แล้วก็เพิ่มมากขึ้น ๆ ทุก ๆ ครั้ง ที่ทำสังคายนา, แล้วมันเนื่องจากต้องจัดให้ไพเราะทางภาษา. ถ้าคุณไม่สะเพร่าหรือเดินเล่อเกินไป เคยเรียนสังคายนามาแล้ว ต้องปรับปรุงให้เป็นภาษาที่สวดสังคายนาได้.

ภาษาที่พระพุทธรูปเจ้าท่านพูด นี่ท่านพูดเหมือนกับพูดกับ

ชาวบ้าน, ชาวบ้านพูดกับชาวบ้าน, ไม่เป็นภาษาที่ไพเราะอะไรเลย, แล้วเป็นภาษาปรากถุด ภาษาเลว ๆ อย่างที่จารึกอโศกที่แผ่นนั้นไปอ่านดู, แล้วไปเทียบกับภาษาบาลีดู. ถ้าเป็นภาษาสันสกฤตหรือภาษาบาลี มันไพเราะกว่านั้นมาก; เปรียบเทียบภาษาไทย เช่นว่าทำราชการอย่างนี้ ภาษาบาลีเป็นทำราชการ, ภาษาปรากถุด เป็นทำราดการ, อย่างคนเมืองนี้พูด. โยมของผมนี่พูดอย่างนี้ ผมได้ยินมาแต่เด็ก ๆ คนนี้มันทำราดการ; ราด-ช-การ มันเหลือแต่ ราด-การ นั่นคือภาษาปรากถุด ที่พระพุทธเจ้าท่านใช้พูดสอนประชาชน, ไปที่เมืองไหน ก็พูดปรากถุดเมืองนั้น. ปรากถุดนี้ หลาย ๆ เมือง หลาย ๆ แคว้น; เมื่ออยู่ที่แคว้นมคธมากก็พูดปรากถุดอย่างแคว้นมคธมาก, ปรากถุดอย่างอโศกนี้ ปรากถุดอย่างแคว้นมคธ เพราะพระเจ้าอโศกครองแคว้นมคธ. นี่ปรากถุดอย่างโกศลกาฬี ก็มีไปต่าง ๆ กัน, มันเพี้ยนกันอย่างขนาดว่า พูดไชยา พูดนคร ชุมพร สงขลา พัทลุง, เพี้ยนกันไปอย่างนี้. อย่างผมไปปัตตานี ผมก็พูดอย่างนี้ แล้วเขาฟังถูกรู้เรื่องได้.

ภาษาปรากถุดนี้ ไม่เหมาะที่จะเป็นพระพุทธวจนะ ในฐานะที่เป็นตำรา, ฉะนั้นเขาจึงเปลี่ยนเป็นภาษาที่สละสลวย ร้อยกรองขึ้นทีหลัง, มันเลยเป็นลักษณะวรรณคดี แล้วมันมากขึ้น ๆ เติมเข้าไปมากขึ้น ๆ ให้มันครบให้มันบริบูรณ์, จัดหมวดจัดอะไรงันอย่างดี คือจัดตามลำดับที่พูดก็มี, จัดตามลำดับตัวเลขอย่างอังคตตรนิกายก็มี. จะเห็นได้ว่าเรื่องที่อยู่ใน

มัชฌิมนิกายก็มาอยู่ในอังคุตตรนิกาย, นี้จัดตามลำดับมากน้อย.

มันจึงเปลี่ยนรูปเป็นวรรณคดี พอครบ ๘๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์ เป็นวรรณคดีเอกของโลก ไม่มีใครยาวเท่า, เพราะมันยาววาหนึ่ง เต็ม ๆ. พระไตรปิฎกเมื่อพิมพ์แล้วมันยาววาหนึ่งพอดี วาหลง ยาวกว่าวามเสียอีก, มาเรียงเล่มตามสันนะ. *นี่เรียนพระไตรปิฎก ก็ยังไม่รู้พระพุทศาสนา เพราะยังไม่เรียนวรรณคดี*; ฉะนั้น เราก็เรียนวรรณคดี แล้วความไพเราะของวรรณคดี ก็ถึงจิตใจ ไปทางศิลปะ ทางอักษรศาสตร์ทางอะไรต่าง ๆ ก็เลยเป็นโอกาส ทำมาหากิน ด้วยศิลปะเหล่านี้. ฉะนั้นยังเรียนพระไตรปิฎก ยังไม่รู้พระพุทศาสนา ก็เพราะเหตุนี้, แล้วยังไปหากินอย่างตลบ-แต่ลงหลอกลวงก็มี, เพราะมันยิ่งง่าย มันใช้ได้ง่าย.

นี่เรื่องปริยัติ ที่ทำให้คนติดตั้งไม่รู้พุทศาสนา ยิ่งเรียนยิ่งไม่รู้ ยิ่งรู้มากก็ยิ่งยากนาน, ยิ่งรู้ท่วมหัวยิ่งเอาตัวไม่รอด เพราะเหตุที่มันเป็นวรรณคดีที่เพ้อ.

ถ้ามีใครสนใจจับเอาใจความให้ได้ ไม่ใช่ในลักษณะ วรรณคดี, จับหลักธรรมให้ได้ เรื่องไม่มีอะไร นอกจากระว่างเรื่อง ที่จะเข้ามาในจิต ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ อะไรก็ตาม และอย่าให้เรื่องนั้นมันเข้าไปปรุงแต่งในจิตเป็น ตัวกู-ของกู เท่านั้นเอง, มีเท่านั้นเอง. สูตรไหนก็สูตรนั้น มีความ มุ่งหมายอย่างนี้; แต่คนเขาไม่ได้เรียนสูตรเหล่านั้น ในลักษณะนี้ เรียนแต่ในลักษณะที่เป็นของแปลก ของใหม่ ไม่เหมือน ไม่ซ้ำ ไม่อะไรกันไปเรื่อยไปเลย มากไป ท่วมท่วมหัว ถึงกับตกหลุม

เป็นวรรณคดี ความมีดีสีขาว อย่างที่เคยพูดวันก่อน คือหมอก
แห่งวรรณคดี หมอกแห่งคำพูด ถือเอาใจความไม่ได้, เมฆหมอก
แห่งคำพูด ที่คนเหล่านี้ถือเอาใจความไม่ได้.

นี่พระไตรปิฎกก็บังพระธรรม ใครไม่โง่เกินไป ก็คงจะฟังถูก
ว่า พระไตรปิฎกนั้นแหละบังพระธรรม พระธรรมที่จะดับทุกข์ได้
นียยานิกธรรม เถุยยธรรมอะไรก็ตาม, พระธรรมแท้ถูกบังมิดโดย
พระไตรปิฎก, แล้วคนก็เข้าไม่ถึง เลยกกลายเป็นคนบ้าวรรณคดี
บ้าภาษาศาสตร์อักษรศาสตร์, อย่างที่เรียนกันเป็นเปรียญ ๙
ประโยคอะไรก็สุดแท้. นี่เป็นเหตุให้ไม่ถึงตัวธรรมะในส่วนปริยัติ.

เรียนสมถวิปัสสนา ก็เป็นรูปแบบปิดบังการปฏิบัติแท้จริง

ที่นี่ ตัวอย่างที่ ๒ เรื่องปฏิบัติสมถวิปัสสนา คนที่อ่าน
บาลี อ่านอรรถกถาหรือแม้แต่อ่านธรรมบทก็ตาม จะเห็นว่า
ปฏิบัติวิปัสสนาครั้งกระโน้น ไม่มีแบบ ไม่มีรูป ไม่มีแบบ ไม่มี
พิธีรีตอง, ไม่มีความต้องการที่จะปฏิบัติวิปัสสนา. นี่คุณฟังดูสิ
ว่าเขาไปขอการปฏิบัติกับพระพุทธเจ้านั้น ไม่ได้ไปขอวิปัสสนา
ขอกรรมฐานอะไร เหมือนที่พูดกันเดี๋ยวนี้, คือไปบอกความทุกข์
ร้อนทางจิตใจ เฉพาะตัว ต่อพระพุทธเจ้า หรือครูบาอาจารย์ และ
ท่านก็บอกว่า จงทำอย่างนั้น จงคิดอย่างนั้น, จงทำในจิตอยู่แต่

อย่างนั้น, ไม่ได้ใช้คำวิปัสสนา หรือตั้งพิธีรีตองเหมือนกับเดี๋ยวนี้. นี่จึงเป็นการปฏิบัติธรรมแท้ ๆ ในทางจิตแท้ ๆ เลยได้ประโยชน์.

ที่นี้พอถึงเดี๋ยวนี้ วิปัสสนาเกิดเป็นฟอร์ม เป็นแบบเป็นฟอร์ม เป็นรูปบัญญัติเฉพาะอะไรขึ้นมา แล้วก็มีการทำให้เข้าใจว่า วิเศษ ศักดิ์สิทธิ์ กระทั่งมีฤทธิ์มีเดชมีปาฏิหาริย์, ไปทำวิปัสสนาเข้ามันก็บ้า บ้าขนาดต้องจับลามาใส่ ต้องไปส่งโรงพยาบาล ซึ่งมันไม่เคยมีในครั้งพุทธกาล. *ปฏิบัติธรรมะในทางจิตนั้น ไม่เคยมีใครบ้าในครั้งพุทธกาล, มีแต่ได้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ขึ้นได้ขั้นหนึ่ง. เดี่ยวนี้ทำวิปัสสนาบ้าหลายสิบเปอร์เซ็นต์ ไม่มากก็น้อย, บ้าเลย บ้าเสียคนไปเลยนั่นก็ีมีมาก, บ้าไปเลยก็มีเพราะทำวิปัสสนาบ้า แล้วก็บ้าครึ่ง ๆ กลาง ๆ คุ่มดี คุ่มร้าย เทียวรอดคืออยู่ อะไรอยู่, นี้ก็มีมากที่สุด หลายสิบเปอร์เซ็นต์. ที่จะได้รับผลเป็นความดับทุกข์โดยตรง หายากเต็มที เพราะมันเป็นวิปัสสนายกหูชูหางทั้งนั้น, วิปัสสนาเพื่อจะดีกว่าคนอื่น เพื่อจะสอนคนอื่น แต่เป็นอาจารย์แล้วทำนาบนหลังลูกศิษย์ทั้งนั้น. นี้อย่างไม่บ้า อย่างที่ไม่บ้าแล้วเป็นอย่างนี้ ที่ทำไปโดยความบริสุทธิ์ใจโดยตรง นั้นมันมีน้อยมาก, ซึ่งจะไม่บ้าด้วย แล้วก็ได้ผลตามสมควรด้วย มันมีน้อยมาก.*

นี่เรียกว่า วิปัสสนารูปแบบ ที่ปรุงกันขึ้นเป็นรูปเป็นแบบ มีพิธีรีตองอย่างนั้นอย่างนี้, นับตั้งแต่ต้องเอาดอกไม้ธูปเทียนมา มอบเน้่อมอบตัว, อัญเชิญอย่างนั้นอัญเชิญอย่างนี้, ประกาศอย่างนั้น ทำอย่างนี้, แล้วก็ให้ทำไปเหมือนกับเครื่องจักร, เห็น

ดวงอย่างนั้น เห็นสีย่างนี้ มันเป็นรูปฟอร์มสำเร็จรูปอย่างนี้ คือไปสู่ความบ้า. นี่ก็เรียกว่า วิปัสสนาสมัยนี้นั่นเอง ปิดบัง พระธรรม ส่วนที่เป็นปฏิบัติ; ส่วนพระไตรปิฎกก็ปิดบังพระธรรม ส่วนที่เป็นหลักปริยัติ, วิปัสสนารูปแบบนี้ ก็ปิดบังการปฏิบัติธรรม ที่แท้จริง ที่โดยตรงของพระพุทธเจ้า.

ทั้งปริยัติธรรมก็ดีปฏิบัติธรรมก็ดี มีเครื่องปิดบังเสีย อย่างนี้; ฉะนั้นเรื่องปฏิเวธธรรม คือผลที่จะได้รับก็เลยไม่มี; ถ้ามี มันก็บ้า อย่างเดียวกันอีกก็คือ บ้านั่นเอง, คือเป็นคนบ้าวิปัสสนา ต้องจับล่ามโซ่. นั่นคือผลของวิปัสสนา หรือปฏิบัติธรรมใน รูปอย่างนี้.

ที่นี้อีกด้านหนึ่งในเมื่อมันไปมัวเมาในเรื่องความรู้เสียแล้ว ผลก็คือลาภ ยศ สักการะ อย่างดีที่สุด มีคนนับหน้าถือตา มันก็มีผลอย่างนั้นไป ไม่มีผลเป็นมรรคสี่ ผลสี่ นิพพานหนึ่งเลย.

นี่เรียกว่าเมฆหรือหมอกเครื่องปิดบังพระธรรมทั้งปริยัติทั้งปฏิบัติ มันมีอยู่อย่างนี้, มันกลายเป็นว่า เพื่อส่งเสริมตัวกู-ของกู ให้ยกหูชูหางทางปริยัติบ้าง, ให้ยกหูชูหางทางปฏิบัติบ้าง. ทั้ง ๒ ทางแล้วมันจะหาที่พึ่งได้ ที่ไหน; เพราะว่าสิ่งที่ควรจะเป็นที่พึ่ง นั้น มันถูกเข้าใจผิด ถูกทำให้เป็นอย่างนี้.

แล้วลักษณะอย่างที่ว่ามาทั้งหมดนี้ คือ สิ้นชีพิตักษัย, สิ้นชีพิตักษัยที่พูดถึงกันอยู่เสมอ แล้วอย่างร้ายแรงที่สุด ที่ปิดบังกันหนทางของการบรรลุมรรค ผล นิพพาน; เพราะเมื่อ มัน ทำไปจนชิน จนเคยตัวอย่างนี้แล้ว ก็ยากที่จะถอนออกได้,

แล้วก็ป็นสี่ลัฟตตปรามาสที่แท้จริง หมายความว่ามันอยู่ในเรื่องในราวของเรา ที่เราไปไม่รอด ไปไม่สำเร็จ ก็เพราะสังโยชน์ข้อนี้ ที่ได้มีอยู่จริง ๆ แล้วมากมายท่วมทับไปหมด.

ฉะนั้น เราอาจจะสรุปเข้าเรื่องทีพุดมาแล้วว่า **ปริยัติกิติปฏิบัติกิติ มีใจความสำคัญอยู่ที่ทำลายตัวกู-ของกู, ป้องกันการเกิดแห่งตัวกู-ของกู, แล้วก็ทำลายความเกิดแห่งตัวกู-ของกู อย่างเดียวเท่านั้น.** ถ้าเรียนเพื่ออันนี้, ถ้าปฏิบัติก็ปฏิบัติเพื่ออันนี้.

การศึกษาปฏิบัติธรรม มักไปในทางสงวนตัวกู-ของกู

เดี๋ยวนีเราไม่เอากันอย่างนั้น กลับจะสงวนไว้ซึ่งตัวกู-ของกู; พวกปริยัติก็สงวนทีจะเป็นเด่นในทางปริยัติ, พวกปฏิบัติก็สงวนทีจะเด่นทางปฏิบัติ.

ทีนี้ขออภัยจะพุดตรง ๆ ว่า พวกที่ตั้งใจจะเอาจริงนี้ ก็ยังสงวนตัวกู-ของกูไว้ ด้วยความเคยชิน ทุกองค์นี้ถ้ามีอะไรจะเกิดขึ้นเป็นตัวกู-ของกู แล้วขอให้เข้าใจเถิด มันมีผลมาจากการทีเคยชิน แล้วไม่ยอม, ไม่ยอมสละโดยแท้จริง สงวนเอาไว้ ทั้ง ๆ ทีรู้อยู่ว่า สิ่งนี้จะต้องละ ก็ไม่ละ, เลวถึงอย่างนั้น คิดดูซีทั้ง ๆ ทีรู้อยู่ว่า สิ่งนี้ต้องละนะ, ตัวกู-ของกูแบบนี้ หัวดี้อแบบนี้ ต้อง

ละนะ, แล้วก็ไม่วะ มันเลวกี่มากน้อย. มันควรจะเรียกว่าอ้าย-ชาติติหมาเลย เลวชนิดนี้ เหมือน เรื่องราชสีห์นอน อย่างอรรถกถาอธิบายชาคริยานุโยค, เรื่องราชสีห์นอน ขอให้เอามาระลึกไว้เสมอ; ถ้าทำอะไรไม่สมกับเพศกับภูมิของตัวเองแล้วให้ถือว่าอ้ายชาติติหมา.

ธรรมนิยายเรื่องอ้ายชาติติหมาเป็นคติที่ดี

บางคนอาจจะไม่เคยได้ยินเรื่องนี้ ก็เล่าให้ฟังซ้ำอีก : ราชสีห์นอนบนก้อนกรวด ในถ้ำ มโนหรดาลศิลา เป็นก้อนกรวดชนิดหนึ่งในถ้ำที่มันอยู่ ล้มตัวนอน มันมีสติ อย่างที่พูดในชาคริยานุโยค, มีสติล้มตัวลงนอน มีสติกำหนดทุกอย่าง กำหนดทิศตะวันตก ทิศตะวันออก ทิศเหนือ ทิศใต้ มือเท้า หาง หัว อยู่อย่างนี้ กรวด มโนหรดาลศิลาเรียบ, เรียบอยู่อย่างนี้แล้วมันก็นอน. เมื่อมันตื่นขึ้นมา มันก็ดู, ก่อนที่มันจะลุกขึ้นมันดูกรวดเหล่านี้ว่าเป็นอย่างไร เมื่อเห็นกรวดขยุกขยิก ผิดไปจากเดิม, มันก็รู้ได้ว่า มันนอนดิน มือเท้า หูหาง หัวหางมันดิน, กรวดมันผิดไปจากเดิม มันจึงว่า “อ้ายชาติติหมา ไม่ใช่ราชสีห์ ไม่ใช่ชาติติราชสีห์แล้ว อ้ายชาติติหมา” คือว่า นอนไม่สมกับที่เป็นราชสีห์นี่ก็แล้ว, ว่าอ้ายชาติติหมา, นอนอย่างอ้ายชาติติหมา คือนอนไม่สมกับอย่างที่เป็นราชสีห์. แล้วมันก็เลยนอนใหม่ไม่ลุก, มันก็จัดการใหม่ แล้วก็นอนใหม่ แล้วก็ไม่ลุก, ยอมอดอาหาร ไม่ไปหาอาหาร

พุทธทาสธรรม (๒)

๖๖ การพระศาสนา ๒

ตามเวลา. แล้วตื่นขึ้นมาอีก ถ้ามันยังเป็นอย่างนั้นอีก ก็ว่าไอ้ชาติ
หมาอีก; นี่ถ้ามันตื่นขึ้นมา มันเห็นเรียบ บางทีมันหลายครั้งเข้า
มันอาจจะเพี้ยน มันไม่ตื่น กรวดมันก็เรียบดี ก็ตามใจเถอะ. แต่
ถ้ามันตื่นขึ้นมา กรวดเรียบ ไม่มีรอยตื่น นี่ชาติราชสีห์ละ,
นี่ราชสีห์ ก็ลุกขึ้น เปล่งสีหนาทก้องไปทั้งป่าแล้วจึงไปหากิน เป็น
ราชสีห์.

ผู้ปฏิบัติไม่สมภาวะเพราะขาดหิริโอตตปปะ

ถ้าทำอะไรไม่สมกันกับภาวะแล้วก็ ต้องเรียกอ้ายชาติหมา
ต้องรู้ว่า สิ่งใดเป็นสิ่งที่ต้องละ เพื่อให้สมกับการเป็นพระ เป็น
เณร เป็นอุบาสก อุบาสิกาแล้วไม่ละ, อย่างนี้ แล้วก็เห็นอยู่ รู้อยู่
ว่าอย่างนี้ต้องละ แล้วไม่ละ แล้วก็ไม่ละอาย, แล้วก็พยายาม
สงวนเอาไว้ เพราะความเคยชิน หรือว่าเพราะการมีตัวกู-ของกู
จัด ไม่ยอมแพ้หัวดี้อ, หรือเพราะว่า มันมากจนเป็น สิ้นพัตต-
ปราคาสมแล้ว มันควรจะเรียกว่าอ้ายชาติหมา; ตัวเองก็เรียก
ตัวเอง อ้ายชาติหมา. แล้วคนอื่นควรจะเรียกได้ว่า อ้ายชาติ
หมา เพราะไม่พยายามทำให้สมกับความเป็นอยู่ ที่เป็นอุบาสก
อุบาสิกา ภิกษุสามเณร อะไรก็ตาม ไม่สมควรที่จะนอนบนกรวด
มโนหรดาลศิลา ในถ้ำนั้น. เช่นเดียวกับภิกษุ สามเณรไม่ควร
จะนอนในกุฏิที่เขาสร้างถวายเป็นแล้วตัวเองก็อยากจะให้สวย,

ทาน้ำมัน ชัดถุอย่างนั้นอย่างนี้ ปลุกต้นไม้ดอก ประดับประดา
อย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อให้สวย. แต่คุณสมบัติในตัวมันไม่มีพอที่จะ
นั่งนอนในเสนาสนะอย่างนั้น มันก็ควรค่าตัวเอง; เหมือนกับ
ราชสีห์ ที่มันค่าตัวเองว่า ไฉชาติหมา, ไม่สมกับกรวดมโน-
หรดาลศิลา แห่งถ้ำนี้, หรือว่าไม่เหมาะสมความเป็นราชสีห์
ของกู.

นี่ถ้าเราจะคิดว่า มันไม่สมกับที่จะบริโภคอาหารบิณฑบาต
จีวร คิลานเภสัช ของผู้ที่ถวายด้วยศรัทธา มันก็ต้องอย่างเดีย
วกัน, แล้วมันต้องจริงขนาดนี้ มันถึงจะพ้นจากเครื่องหุ้มห่อปิดบัง
ต่าง ๆ.

เดี๋ยวนี้ไม่มีปัญหาแล้ว ไม่มีข้อสงสัยแล้ว ไม่มีปัญหาแล้ว
รู้อยู่แล้วว่าไม่ถูกและไม่ควร ก็ยังดี คือเพราะความเคยชิน,
คือเพราะความมีมานะทิฐิ เพราะหุทางมันสูง มันลดไม่ค่อย
จะลง, มันคือมาเป็นนิสัย. เพราะฉะนั้นทุกคนควรจะเรียกตัวเอง
ในลักษณะอย่างนี้ เมื่อไม่ยอมแก้ไข สิ่งที่อยู่ว่าควรแก้ไข ว่า
ไฉชาติหมาก็แล้วกัน, อย่าต้องเป็นคนเลย. นี่คือนิหิริและ-
โหดตปปะที่แท้จริง จะได้เกิดขึ้น.

เราพูดกันมาหลายหนแล้วว่า ต้องป้องกันด้วยสติสัมป-
ชัญญะ แล้วก็ต้องลงโทษมันด้วยนิหิริและโหดตปปะ คือรู้จัก
ละอาย รู้จักกลัว มันจึงจะเปลี่ยนแปลง; ฉะนั้นขอให้นึกให้มาก
คือว่านี่กว่า สิ่งที่ไม่ทำนี้ ล้วนแต่มันเป็นสิ่งที่คุณรู้กันอยู่แล้วทั้งนั้นว่า
ควรละ.

พุทธทาสธรรม (๒)

๖๘ การพระศาสนา ๒

เช่นความโกรธ นี่มันโกรธซึ่งไม่สมกับความเป็นพระ, เป็น
ผู้ศึกษา. อ่านหนังสือเถรวาท อ่านหนังสือมหายาน อ่านหนังสือ
เซ็น อ่านหนังสืออะไรต่าง ๆ แล้วมันก็ยังโกรธ นี่มันไม่ได้เลวถึง
ชาติหมา; แต่เมื่อมันรู้แล้วว่าต้องละ, แล้วมันไม่พยายามละ
มันเลวถึงขนาดเป็นชาติหมา มันหลายสิบครั้งแล้ว ครั้งหนึ่ง
สองครั้ง สามครั้ง, แล้วมันก็สงวนเอาอันนี้ไว้ ยังสงวนเอาอย่าง
นี้ไว้ลักษณะอย่างนี้ไว้ ไม่ใช่ครั้งหนึ่ง ไม่ใช่สองครั้งไม่ใช่สิบครั้ง
มันหลายสิบครั้งแล้ว. เช่นความโกรธ ซึ่งพระพุทธเจ้าสรุปไว้
อย่างน่าฟังที่สุด *สจฺจํ ภเวณ น กุชฺฌณเญย* – พูดจริงแล้วอย่าโกรธ.
เดี๋ยวนี้มันโกรธ ทั้งที่ปากมันพูดจริง; บางทีเรื่องที่จะพูดนั้นคือ
เรื่องจริง แต่มันเรื่องจริงของความโกรธ หรือจริงสำหรับจะโกรธ
แล้วมันก็โกรธ, นี่ก็เข้ากันกับที่ว่า *สจฺจํ ภเวณ น กุชฺฌณเญย*, ต้องพูด
จริง และไม่โกรธ. นี่พูดจริง แต่โกรธ แล้วส่วนมากมันก็พูดไม่จริง
ด้วย. แล้วก็โกรธด้วย.

โลภะ โทสะ โมหะ นี้ขึ้นลงเนื่องกัน

ตรงนี้อาจจะพูดแทรกให้เข้าใจ เรื่องความโลภ ความโกรธ
ความหลง คือโลภะ โทสะ โมหะนี้; ถ้าคุณยังไม่รู้ ควรจะรู้เสียที่
ว่า มันเนื่องอยู่ด้วยกัน มันขึ้นด้วยกัน, มันลงด้วยกัน มันเนื่องอยู่
ด้วยกัน. อย่าไปพูดโง่ ๆ ตามที่คนบางคนพูดว่า โลภะ ให้เกิด

โทสะ, โทสะให้เกิดโมหะ, โมหะให้เกิดโลภะ, โลภะให้เกิดโทสะ, เพื่ออธิบายภาพบนชั้นบน *เรื่องงูกัดหางไก่ ไก่กัดหางงู* อธิบายนั้นว่า โลภะ โทสะ โมหะ นั้นคือความโง่; ที่จริงมันไม่ใช่อย่างนั้น มันไม่อาจจะส่งเสริมกันอย่างนั้น เรื่องโลภะ โทสะ โมหะ มันขึ้นด้วยกัน ลงด้วยกัน มันคนละลักษณะ คนละอาการ.

ภาพสัตว์ ๓ ตัวนั้นมันเรื่อง **กิเลส-กรรม-วิบาก**, กิเลส-กรรม-วิบาก ถึงแม้พระธัมมคังคจะเป็นผู้อธิบายเอง ก็อย่าได้ไปเชื่อเลย เขาฟังมาผิด แล้วบอกต่อ ๆ กันมาผิด. อาจารย์แรกผู้เขียนเขาไม่ได้โง่ถึงอย่างนั้นดอก, ไม่ได้โง่ถึงว่า โลภะให้เกิดโทสะ โทสะให้เกิดโมหะ โมหะให้เกิดโลภะ อย่างรูปสัตว์ ๓ ตัวนั้น. เพราะว่า โลภะ โทสะ โมหะ ทั้ง ๓ อย่างนี้ มันมาจากตัวกู-ของกู; ถ้าตัวกู-ของกู ลด ๓ อย่าง นี้มันก็ลด, ตัวกู-ของกูแรง ๓ อย่างนี้ มันก็แรง. โลภะ ก็มาจากตัวกู-ของกู คือเป็นอาการตัวกู-ของกู อย่างหนึ่ง, โทสะก็เป็นอาการของตัวกู-ของกู อย่างหนึ่ง โมหะคือความโง่นี้ ก็เป็นอาการตัวกู-ของกู อย่างหนึ่ง. เห็นแก่ตัว มันก็โลภ, เห็นแก่ตัวมันก็โกรธ เห็นแก่ตัวมันก็เข้าใจผิด เพราะว่าความเห็นแก่ตัว มันเสียหลักเสียแล้ว มันจึงเข้าใจสิ่งต่างๆ ผิด. นี่เมื่อจิตเห็นแก่ตัวแล้ว มองสิ่งอะไรก็เข้าใจผิดหมด ฉะนั้นจึงเป็นโมหะขึ้นมา.

พระพุทธเจ้าตรัสแต่เพียงว่า *อย่าโกรธพอแล้ว*; เพราะว่าถ้าไม่โกรธจริง ๆ มันก็หมายความว่ากดหัวตัวกู-ของกู ลงไปได้ ให้ตัวกู-ของกู มันลดไปเท่าไร มันยุบไปเท่าไร มันก็ไม่เกิดโลภะ

พุทธทาสธรรม (๒)

๗๐ การพระศาสนา ๒

หรือโทสะ หรือโมหะ รุนแรงอะไรก็ได้. ฉะนั้นเราจะเลือกปฏิบัติว่า ไม่โกรธก็ได้ แต่ทำให้ถูก, ไม่โลภก็ได้ แต่ทำให้ถูก, ไม่โง่ไม่หลงก็ได้, ทำให้มันถูก จงกำจัดตัวกู-ของกูนี้ลงไป, แล้วทั้งโลภะ โทสะ โมหะ มันก็จะลดลงไปด้วยเหมือนกัน.

ฉะนั้นอาจจะพูดได้ว่า *สจฺจํ ภเณ น กุซเณยฺย* ๒ คำเท่านั้น ก็พอ ที่จะบรรลุมรรค ผล และนิพพาน; พูดจริงและไม่โกรธนั่นแหละ ถ้าปฏิบัติได้จริง แสดงว่ามันหมดตัวกู-ของกู. แต่เนื้อมันมีพูดไม่จริงและโกรธอยู่เสมอ แล้วรู้ที่อยู่ ครั้งที่หนึ่งก็ยังไม่ละ, ครั้งที่สองก็ไม่ละ, ครั้งที่สิบก็ไม่ละ, ครั้งที่ยี่สิบก็ไม่ละ, หลายสิบก็ยังไม่ละ ฉะนั้นต้องเรียกไอ้ชาติหมา, ไม่ละสิ่งที่แน่นอนเหลือเกินแล้วว่าจะต้องละ, ไม่สมกับที่ว่าเราเรียกตัวเองว่า ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา บริโภคปัจจัยของผู้ถวายด้วยศรัทธา.

ต้องมีสติสัมปชัญญะและhiriโอดตັปะปะ ละสิ่งที่ต้องละ

มันเป็นเรื่องที่เหลืออยู่นิดเดียวเท่านั้น คือว่าเราหลุดจากใช้ตรวนของแนวปริยัติมาได้, หลุดจากใช้ตรวนของวิปัสสนารูปแบบ ที่ทำให้บ้านั้นมาได้ เรียกว่า รอดปากเหยี่ยวปากกาขึ้นมาไม่น้อยแล้วนะ, แล้วมันก็มาติดปากเหยี่ยวปากกาชนิดนี้ คือไม่ยอมละสิ่งที่รู้อยู่ว่าจะต้องละ แม้ครั้งที่หนึ่ง แม้ครั้งที่สอง แม้

ครั้งที่สาม, ปากก็ว่าจะละ ปากก็รับสารภาพผิด ปากก็บอกว่าจะกลับตัวใหม่ตรงกันข้าม. บ้างทีก็ไปยืนยันกับเพื่อนฝูง แสดงอาบัติก็มี, มายืนยันกับผมเองก็มี, แต่แล้วมันก็ไม่ละ.

ฉะนั้นให้เห็นว่า นี่คืออุปสรรคอันเดียวนี้เท่านั้น ผ่านข้อนี้ข้อเดียวไปได้ก็ตลอดรอดฝั่งได้; แต่ต้องละสิ่งที่อยู่ที่ว่าควรจะต้องละ ซึ่งเราเหลวไหล ไม่ละมาตั้งหลายสิบครั้งแล้ว ก็คือไม่ละอายและไม่กลัว. ทำอย่างไรจะให้ละอาย ให้กลัว, ก็ต้องเรียกมันว่า 'ไอ้ชาติหมา'. ถ้าว่าอย่างนี้มันก็ไม่ได้อีก ก็เลิกกัน, มันไม่มีทางจะทำแล้ว, ถ้าหิริโอตตปปะเกิดขึ้นไม่ได้เพราะในข้อนี้ แล้วมันก็ไม่มีความจะทำ.

นี่อย่าลืมหักใหญ่ ๆ ที่ว่า เผลอตร่องของตัวกู-ของกู นั้นป้องกันได้ด้วยสติสัมปชัญญะ, แล้วผลอสติสัมปชัญญะไปบ้างแล้ว ทำลงไปแล้ว มันต้องแก้, ชูหรือว่าป้องกันต่อไป ด้วยหิริโอตตปปะ คือละอายให้มาก กลัวให้มาก, หรือถ้าเอามารวมเข้าได้เลยก็ยิ่งดี กลัวลวงหน้า ละอายลวงหน้า. นี่ทำเสร็จแล้วก็ยังไม่ละอายไม่กลัว, ทำไมจะละอายลวงหน้า หรือว่ากลัวลวงหน้า. ฉะนั้นถ้าเป็นขั้นผู้ดีที่สุด ต้องมีสติสัมปชัญญะ กับ หิริและโอตตปปะ รวมกันควบคุมตัวเองอยู่; เหมือนอย่างว่า 'ไม่ไปทำฝ่ามือหูดกลางถนน. เพราะอะไร? เพราะสติสัมปชัญญะอย่างหนึ่ง และเพราะหิริและโอตตปปะ ความละอายความกลัว ผนวกอยู่ด้วย ชูไว้ด้วย มันจึงไม่ทำฝ่ามือหูดกลางถนนสักคนเดียวเลย, ร้อยเปอร์เซ็นต์เลย.

แต่ที่อย่างทำเหลวไหลนี้ ทำไม่จึงเหลว ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์, หรือว่าเหลวไปแค่ ๙๙ เปอร์เซ็นต์; คือทางจิตใจทำผ่านุงหลุด ตัวกู-ของกูจึงเกิดขึ้น เปรียบเหมือนทำผ่านุงหลุด, แล้วทำไมไม่ละลาย? ก็เพราะไม่มีสติสัมปชัญญะ และหิริโอตตปปะมากพอ เหมือนกับเรื่องทางวัตถุ ที่ว่าจะไปทำผ่านุงหลุดกลางถนน หรือว่าทำอะไร ๆ ที่คล้าย ๆ นั้น. เพราะถือว่าไม่มีใครรู้ของใคร ไม่มีใครเห็นของใคร ซ่อนตัวอยู่ได้; อย่างนี้มันก็ไม่มีทางดอง ไม่มีทางที่จะเปลี่ยนนิสัย, แล้วก็อย่าให้เลวกว่าราชสีห์ อย่างที่กล่าวไว้ในอรรถกถา แม้แต่สัตว์เช่นราชสีห์ มันยังมีธรรมอย่างนั้น มีหลักอย่างนั้น. นี้เราเป็นมนุษย์ ควรจะทำได้ ทำอะไรไม่สมกับภาวะที่เป็นอยู่อย่างนี้ ก็ควรละลายขนาดนั้นเลยเรียก ใ้ชาติหมาเลย, แล้วไม่ไปบิณฑบาตด้วย เหมือนราชสีห์ไม่ไปหากิน. แก่ไข่นี้ได้เสียก่อน จึงจะไปบิณฑบาต จึงจะไปหากิน; ฉะนั้นถ้าใครเอาจริงมันก็รอดตัวทุกคน.

ควรทำตัว-เหมือนราชสีห์บังคับตนเอง

เขาไม่ได้เขียนไว้ชัดว่า ราชสีห์มันทำกี่ครั้ง เขากลับไปเขียนชัดว่า มันยอมตาย ไม่ไปหากินแล้วมันนอนอีก, มันนอนอีก, มันนอนอีก จนตื่นขึ้นมา รอยกรวดมันเหมือนอย่างเดิม เพราะมันหมดแรงหรืออะไรก็สุดแท้ มันจึงไปหากินอย่างราชสีห์มันลือ

สีหนาท ๓ ครั้ง แล้วก็ออกไปจับสัตว์กินเป็นอาหาร. ภิกษุที่มีปติ
ปราโมทย์ในการกระทำของตัว ที่ทำได้ตามที่ควรจะทำ ก็มันคือ
สีหนาท ออกไปบิณฑบาตอย่างราชสีห์คือเดินไปอย่างภาคภูมิใจ
ตลอดเวลา ว่าเราไม่มีอะไรที่จะโทษตัวเองได้.

ผมขอย้ำอีกทีว่า เรารอดปากเหยี่ยวปากกา ไม่ตกหลุม
ปรียัติ ไม่ตกหลุมปฏิบัติวิบัติวิเสสนาบ้า, แล้วก็มารู้อยู่แล้วว่า อะไร
จริง อะไรเป็นอย่างไร อะไรควรทำอย่างไร อะไรควรละอย่างใด,
แล้วก็มาติดอยู่ข้อเดียวที่ว่า ไม่เข้มแข็ง ไม่เด็ดขาด ในการที่
จะละสิ่งที่รู้อยู่แล้วว่า จะต้องละและควรละ; เช่นความโกรธ
เป็นการไม่ดี, เป็นการยกหูชูหาง แง่ใดแง่หนึ่ง อย่างใดอย่างหนึ่ง
ที่มีอยู่ประจำตัวคนหนึ่ง ๆ ไม่ค่อยจะเหมือนกัน.

แต่นี้ กลัวว่า จะไม่ละอายุถึงขนาดว่า จะเอาอย่างนี้ ไว้เบ่ง
ทับกัน, ไว้รอดกันว่าไม่กลัวใคร กูไม่กลัวใคร ต่ำใครก็ได้. **คำพูด
ที่ไม่น่าฟังสำหรับพระ เช่นว่า เตะสอนมันเสียสักทีอย่าง
นี้ ไม่ใช่พระ, ถ้าพูดว่าเตะสอนเสียสักที คนนั้นไม่ใช่พระ
แล้ว,** เพราะโกรธด้วย แล้วเข้าใจผิดด้วย, โกรธจัดด้วย แล้ว
เข้าใจผิดด้วย. เตะสอนได้ที่ไหน, แล้วเป็นพระจะเตะสอนได้
อย่างไร, มันควรจะพูดอย่างอื่น. นี่มันทั้งโกรธและมีทั้งมานะทิฐิ
มีทั้งเปลี่ยนแปลงหลักธรรมะ กลับเอาหัวลงเลย, เป็นผู้เปลี่ยน
หลักธรรมะ จากหัวขึ้นเป็นเท้าลงเลย.

นี่ก็เป็นปัญหาของอุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ สามเณร คือ
พุทธบริษัททั้ง ๔ ที่มาติดตั้งอยู่ก็ตรงที่ว่า ไม่เข้มแข็งพอที่จะละ

พุทธทาสธรรม (๒)

๗๔ การพระศาสนา ๒

สิ่งที่ต้องละ, แล้วไปเห็นแก่ของเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างอื่น ซึ่งไม่ใช่
วัตถุประสงค์ของพรหมจรรย์, ลากสักการะ เสียงสรรเสริญหรือ
อะไรรึนั่น ไม่ใช่ความประสงค์ของพรหมจรรย์. นี่พูดแล้วพูดอีก
แล้วเขียนไว้ในที่หลายแห่ง พระพุทธภษิตข้อนี้เคยยกมาให้ฟัง
เทศน์ก็หลายครั้ง; พรหมจรรย์นี้มิใช่มีลากสักการะเป็นอันสงส์,
พระพุทธภษิตก็มีอยู่อย่างนั้น ว่าพรหมจรรย์นี้ มิใช่ลากสักการะ
เป็นอันสงส์. แล้วทำไมยังบูชาลากสักการะ ทุกลมหายใจ
เข้าออก, ใฝ่ฝันแต่ช่องทาง ที่จะได้มาซึ่งลากสักการะ, ทำสิ่ง
นอกกรอบนอกรอยของบรรพชิตก็เพื่อลากสักการะ.

การสงวนหูหางของตัวกู-ของกูเป็นรสร้อยที่สุด

ผลสุดท้าย มันก็เรื่อง สุขเวทนา คือ ถูกต้นหาที่ภูริฐูปค้ำ
รู้สึกอร่อยเมื่อได้โกรธ, รู้สึกอร่อยเมื่อได้ดี, รู้สึกอร่อยเมื่อได้
สงวนไว้ซึ่งหูและหางของตน. เวลานั้นเป็นเวลาที้อร่อยที่สุด
สงวนไว้ซึ่งหูและหางของตนที่ยกขึ้นสูง, เวลานั้นเป็นเวลาที้อร่อย
ที่สุด, เป็นสุขเวทนาที่ร้ายกาจที่สุด ที่ลึกซึ้งที่สุด ที่ครอบงำหรือ
ยึดจิตใจของคนไว้ในวิภวสังสาร. เวทนาทางกามารมณ์ก็ไม่แรง
เท่า อาจจะไม่แยะแสบกับผู้หญิงผู้ชาย, ไม่ดีในสุขเวทนาระหว่าง
เพศเกิดจากเพศ แต่มาบ้าหรือหลงในสุขเวทนาที่เกิดจาก
อรุปรธรรม คือสิ่งที่ไม่มืรูป เป็นการยกหูชูหางในจิตใจ, เป็น

ตัวกู-ของกูยึดมั่นถือมั่นอย่างนั้นอย่างนี้. ถ้าได้สงวนไว้ซึ่งสิ่งนั้นแล้วก็อรรถที่สุด ฉะนั้นจึงไม่ยอมละ สิ่งที่อยู่ว่าต้องละ แล้วบางทีก็ได้ปฏิญญาสัญญากับคนใดคนหนึ่งไว้ด้วยว่า จะละแต่แล้วก็ไม่ใช่ นี่เพราะความอรรถของสุขเวทนา ประเภทอุปคือเกียรติ เรารวมเรียกเกียรติ.

โลกธรรม ๘ มีคำว่า ได้ลาภ เสื่อมลาภ, ได้ยศ เสื่อมยศ, นินทา สรรเสริญ สุข นี้. ความสุขที่เกิดมาแต่เกียรติยศ นี่เหนียวแน่นร้ายกาจลึกซึ้ง; มันผ่านชั้นกามาวจรภูมิ เรื่องเพศมาได้ แล้วก็มาจมปลักอยู่ที่นี้ เป็นรสอรรถที่สุด ที่เกิดมาจากการสงวนไว้ซึ่งหูกางของตัวกู-ของกู ที่ยกไว้สูงอยู่เสมอ.

ทุกคนต้องรู้ว่า นี่คือต้นเหตุของกรรม อันเดียวเท่านั้นที่เราทั้งหลายมันติดตั้งอยู่ที่นี้, ความดีความไม่ยอม ต้องหาช่องบิดพลิ้วให้จนได้ เถียงให้จนได้ ดื้อให้จนได้. สวรรัมภะ ไม่ใช่แข่งดี, สวรรัมภะคือบิดพลิ้ว, ผมไปแปลอุปกิเลส ๑๖ ซ้อนั้นเสียใหม่. ถัมภะ กับ สวรรัมภะ คือหัวดี แข่งดี นี่อย่าให้มันอย่างเดียวกัน มันมีอยู่คำว่า บิดพลิ้วอีกคำ ซึ่งมันไม่มีใน ๑๖ อย่างนั้น. ฉะนั้นไม่เชื่อว่าคำแปลนั้นถูกต้อง อุปกิเลส ๑๖ อย่างนั้น ต้องรวมคำว่า บิดพลิ้ว อยู่ด้วย แก้วตัวซึ่งหน้า บิดพลิ้วซึ่งหน้ามันรวมอันนั้นด้วย, มันไม่มีใน ๑๖ อย่างนั้น, ต้องใส่เข้าไป มันไปซ้ำอยู่ ๒ อัน คู่หนึ่งเปล่า ๆ ความหมายเหมือนกัน เอาอันนั้นออกมาเสียอันหนึ่ง จะเป็นสวรรัมภะหรือถัมภะก็ได้. นี่มีสวรรัมภะ คือบิดพลิ้ว มีข้อแก้ตัวเสมอ; นี่คือสิ่งที่ว่า อุปสรรคอย่างยิ่ง ที่มันจับกตไว้

พุทธทาสธรรม (๒)

๓๖ การพระศาสนา ๒

ไม่ให้เผยอขึ้นมาได้.

แล้วการที่บิดพลิ้วนั้น ลองคิดดูเถอะ บิดพลิ้วกับใคร บิดพลิ้วกับเพื่อนหรือครูบาอาจารย์ หรือว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์. คนบิดพลิ้ว มันก็ต้องคิดว่า กับคนที่จะพูดด้วย กับคนที่มีเรื่องด้วย นี่มันเล็กเกินไป เรื่องนี้มันเล็กเกินไป. บิดพลิ้วกับครูบาอาจารย์ หรือว่าเพื่อน หรือว่าใครที่เป็นคูวิวาทด้วย มันเล็กเกินไป; มันบิดพลิ้วต่อธรรมะ หรือต่อธรรมชาติ; ถ้าที่จริงก็คือต่อตัวเอง ทุกอย่างที่ทำผิดนั้น มันทำตัวเองทั้งนั้น ไม่ใช่ทำต่อคูวิวาท ตรงกันข้าม. แต่ว่ามันรู้สึกอ้อยเหลือเกินที่ได้ทำกับคูวิวาท; แต่ที่แท้มันเป็นการทำกับตัวเอง มันมองไม่เห็น, ฉะนั้นจึงอ้อยอ้อยอยู่ได้. ถ้ามันรู้ความจริง ก็อ้าว, แหมนี่ ทำกับเราเองทั้งนั้น มันก็ใจหายวาบเลย มันจะละได้เพราะเหตุนี้.

มองดูให้ดี ๆ เถอะ ที่ไม่ละ ที่ประชดกิเลส หรือประชดเพื่อนฝูง บิดามารดา ครูบาอาจารย์ อะไรก็ตาม, ที่ประชดนั้น มันอ้อยอ้อยเพราะเข้าใจว่า ได้ประชดคู่ตรงกันข้าม. แต่ที่จริงที่ถูกที่แท้ มันคือประชดตัวเอง ทำลายตัวเอง มันมองไม่เห็นข้อนี้ จึงจมอยู่ในนรกขุมนี้ ขึ้นมาไม่ได้.

ที่ผมเคยบอกว่า อยากให้ทำงาน คือว่าการสังคัม เป็นบุคคลที่ ๒ ที่ ๓ นี้ก็มีความมุ่งหมายอย่างนี้ด้วย, คือว่าเปิดช่องให้กิเลส ว่ามันจะมีหรือไม่มี, แล้วมันจะโกรธหรือไม่โกรธ แล้วมันจะประชดประชันกันหรือไม่, อยากให้สิ่งต่าง ๆ มันเกิดขึ้นในลักษณะที่พอสมควร ที่จะเป็นเครื่องวัด เครื่องทดสอบว่า

เป็นพระเป็นเงรกันจริงหรือไม่. เช่นถ้ำรทมอเตอรืไซคืงเข้ามาว่าหนวกหู บ่นบ้ำออยู่คนเดียว นีมันไม่ถูก มันเป็นเครื่องวัดที่ดีว่าคนนีมันเป็นอย่างไร พระเงรองค์ไหน ที่โกรรทมอเตอรืไซคืงที่วิ่งปราดผ่านไป โดยไม่เบาเครื่อง หรือว่าไม่แยะต่อ. นั้นแหละถือว่าเป็นเครื่องสอบไล่ตัวเอง ว่าเป็นพระเงรกี่มากน้อย.

แล้วมันก็ตีนะ แต่ว่ามีเหตุจำเป็นที่ต้องปิดเสียบ้าง เพราะเหตุอย่างอื่น, ไม่ใช่เพราะว่ากลัวมัน หรือว่าเพราะรำคาญเพียงอย่างเดียว, มันมีความเสียหายอย่างอื่น. แต่บางครั้งเราก็ต้องเปิด ให้มันเข้ามาสอบไล่พระเงร ว่าใครโกรรบ้าง? ว่าใครหงุดหงิดบ้าง? ว่าใครเดือดขึ้นมาในใจ มีตัวกุ-ของกุที่เดือดที่โกรรขึ้นมาบ้าง เป็นคราว ๆ. เดียวนี้มันมีทางเสียหายอย่างอื่นด้วยที่ต้องปิดนี้; ถ้าเพียงแต่หนวกหูอย่างเดียวนี้อยากจะทำเอาไว้เป็นเครื่องสอบไล่. เมื่อคุณหนีไปอยู่บนภูเขา นานพอแล้ว ก็ลงมาสอบไล่ดูว่า, อยู่กุฎิที่รทมอวังผ่านเสมอ มันเป็นอย่างไร, มันปกติหรือยัง.

หตุหลดหางลงเสีย จิตจะได้ไปสูง

คนที่มีมุ้งนะ เก็บมุ้งเสียบ้างสิ บางคืนเก็บมุ้งเสียบ้าง ที่เคยนอนมุ้ง, อันนี้ก็ถูกละจะได้นอนสบายหรือกันมาเลเรีย. แต่ว่าบางครั้ง ควรจะเก็บมุ้งเสียบ้าง, แล้วพุดจกกันดูกับมุ้งบ้าง มัน

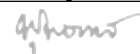

ยังขาดความรู้ข้อนี้อยู่.

เดี๋ยวนี้เราก็มีหลายอย่าง ที่ว่ามันเป็นไปในทางช่วยให้ดีขึ้น, แต่บางอย่างก็ยังไม่ได้อะไร เพราะว่ามันไปปิดไปกันเสียเอง. การเป็นอยู่อย่างต่ำที่สุด และก็มุ่งพยายามอย่างสูงที่สุด นั่นแหละดี แต่ไม่ใช่สูงอย่างยกหู ชูหาง, ขอให้ฟังไว้บ้าง, ไม่ใช่สูงอย่างยกหูชูหางสูง. เอาหางหูลงต่ำ มันจึงจะเรียกเป็นอยู่อย่างต่ำ *plain living* แล้ว *high thinking* มันคิดไปในทางที่มันว่าง ว่าง จากตัวกู-ของกู. *plain living high thinking* นี้ เขียนไว้ที่กระดานดำแผ่นนั้นที่โรงเรียน ใครลบไปเสียแล้ว, นั่นแหละเป็นคำเตือนให้ทุกคนอยู่อย่างนั้น อยู่ในลักษณะอย่างนั้น *plain living*, คอยหดหูลดหางลงเสีย แล้วจิตใจจะได้ไปสูง เมื่อมันไปยกหูชูหางแล้ว *high thinking* มันมีไม่ได้ เพราะมันไม่ยอมเป็นอยู่อย่างต่ำ.

นี้อาจสรุปความได้ว่า เท่าที่พูดมาแล้วทั้งหมดนี้ ก็เพื่อสรุปให้เห็นว่าอุปสรรคมันติดอยู่ที่ตรงนี้ สิ่งอื่นดูจะดี ดีตั้งหลาย ๆ ด้าน หรือรอบด้าน แต่ว่ามาติดตันอุปสรรคที่ว่า ไม่เข้มแข็งพอที่จะละสิ่งที่จะต้องละ ที่รู้อยู่ว่า เราผิดเพี้ยนมาหลายสิบครั้งแล้ว, รู้อยู่แก้ไขหลายสิบครั้งแล้ว แล้วก็มีเสียใจอยู่บ่อย ๆ ก็ยังไม่ยอมไปไม่ถึงกับละ.

ฉะนั้นเพื่อให้มันมีประโยชน์ อย่าให้มันเสียเปล่า ที่ได้พูดกันมาเสมอ ๆ หรือว่าได้อุทิศชีวิตจิตใจเพื่อธรรมะ เพื่อพระพุทธเจ้าที่แท้จริง นี่มันมาติดอยู่ที่นี้ก็เรียกว่าอะไรดีล่ะ? จะเรียก

ว่าขาดทุนก็ยังน้อยไป เรียกว่าขาดทุนนี้ก็ยังไม่ค่อยไป, มันจะล้มละลาย, ระวังล้มละลายไม่เพียงแต่ขาดทุนเล่นสนุก ๆ มันจะล้มละลาย จนหมดเลย, จึงเห็นว่า อุปสรรคข้อเดียวข้อนี้ที่สำคัญที่สุด ที่ยังเหลืออยู่ที่นี่ จะต้องฟันฝ่าให้มันหลุดรอดไปให้ได้.

ให้มองให้กว้างออกไปเถอะถึงเรื่องอื่น ๆ เรื่องของชาวบ้าน เรื่องที่บ้านเรื่องศีลธรรมทั่วไป เรื่องรบราฆ่าฟันกันทั้งโลก ทั้งหมดมันรวมอยู่ที่ ไม่ละสิ่งทีควรจะละ, ไม่เคยคิดจะละด้วยซ้ำไป, แม้เคยคิดว่าจะละ แต่ถ้ามันอ่อนแอขนาดนี้ มันละไม่ได้ มันต้องจริงขนาดอย่างที่ว่า.

เดี๋ยวนี้กำลังติดสุขเวทนา ที่เกิดจากการยกหูชูหางทั้งนั้นเลย ตัวกู-ของกูที่ยกหูชูหาง ให้รสอร่อยนี้ มันจึงตกลงอะไรกันไม่ได้, ปรึบความเข้าใจอะไรกันไม่ได้, นับตั้งแต่ส่วนบุคคลออกไปถึง ส่วนหมู่คณะเล็ก หรือกระทั่งที่รบราฆ่าฟันกันอยู่ในโลกเวลานี้ มันก็สงวนไว้ซึ่งสุขเวทนาแห่งการยกหูชูหางทั้งนั้น, ถึงที่เรียกว่า สันติภาพอันมีเกียรติ, มันก็เกียรติอย่างนี้เหมือนกัน, ไม่ใช่เกียรติของพระเจ้า ไม่ใช่เกียรติของธรรมะ เกียรติอย่างยกหูชูหาง; ต่างฝ่ายต่างต้องการสันติภาพอย่างมีเกียรติ จึงยอมกันไม่ได้.

พุทธทาสธรรม (๒)

๘๐ การพระศาสนา ๒

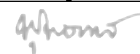
สงวนตัวกู-ของกูไว้ จึงไม่ละ โลก โกรธ หลง

นั่นแหละดูเถอะ ปัญหาทั้งหมดมันขึ้นอยู่กับทิวี่สิ่งนี้ สิ่งเดียว, สิ่งนี้สิ่งเดียวเป็นต้นเหตุของปัญหาทั้งหมด. ส่วนบุคคลก็ตาม หมู่คณะก็ตาม, หรือทั้งโลกก็ตาม, หรือว่าถ้าต่อไปมันอาจจะมีโลกอื่นขึ้นมาอีก ที่จะไปหามาได้ ค้นพบมาได้, ปัญหาระหว่างโลกมันก็เกิดมาอีก, เกี่ยวกับข้อนี้อีก. ฉะนั้นขณะข้อนี้ ขณะสิ่งนี้ ก็คือ ขณะทั้งหมด ขณะตัวกู-ของกู ที่ทำให้โลก ที่ทำให้ โกรธ ที่ทำให้โง่.

มันพอ ๆ กัน อาการทั้ง ๓ ของตัวกู-ของกู, ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันพอ ๆ กัน เพราะมันโลภจัด โกรธจัด โง่จัด. คนโกรธน้อย ก็โลภน้อย โง่หน่อย มันลงมาด้วยกัน มันขึ้นไปด้วยกัน, มันแปลกกันอยู่แต่ว่า อันไหนมันเป็นที่เล่นงานเอาบ่อย ๆ สำหรับคนคนหนึ่ง, อันไหนมันเล่นงานบ่อย ๆ มันก็อาจ จะต่างกันได้. บางคนเป็นความโลภ, บางคนเป็นความโกรธ. แต่แล้วมันก็ไม่แปลกต่างอะไรกัน เพราะว่ารกรากมันขึ้นมาจากความอ้อยอิ่งในการสงวนไว้ซึ่งตัวกู-ของกู, จึงมีความโลภ ความโกรธ ความหลง.

เดี๋ยวนี้อะคิดดู มันก็ล่วงมาแล้ว อายุมันก็ตั้งหลายสิบปีแล้ว ก็มีมาก อายุยังไม่ถึง ๖๐ ปีก็มีมาก แต่ปัญหาอย่างเดียวกัน, บางคนจะตายอยู่รอมร่อแล้ว ก็ยังไม่เคยสร้างซาในข้อนี้ในเรื่อง ความโลภ ความโกรธ ความหลง. นี่มาอยู่วัดก็เพื่อต้องการความ

รวดเร็วในข้อนี้ ในการทำลายสิ่งนี้, สังเกตให้ดี ๆ เกิดเมื่อไร เกิดอย่างไร ก็จัดการกับมันเสีย, แล้วต้องเปิดโอกาสให้ได้มีการทดสอบหรือสอบไล่กันบ้าง. ไปนั่งหลับตาอยู่คนเดียว แล้วว่าไม่เกิด ๆ อย่างนี้ก็ไม่ถูก, ไม่จริงด้วย. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีบุคคลที่ ๒ ที่ ๓ เข้ามา ติดต่อกับเพื่อนฝูงก็ตาม, ติดต่อกับร้านกาแฟก็ตาม ติดต่อกับรถ ๓ ล้อ ก็ตาม, ติดต่อกับใครก็ตาม, มันมีอะไรที่เป็นตัวกู-ของกูเกิดขึ้น ให้กว้างออกไป กระทั่งคนนอกออกไป นอกออกไป.

คุณอยู่กับเพื่อนในวัดนี้ ตัวกู-ของกู ก็ไปรูปหนึ่ง, ออกไปนอกวัด ร้านขายของไปอีกรูป, ไปบิณฑบาตตามบ้านประชาชน ก็ไปอีกรูปหนึ่ง, ไปที่ตลาดก็ไปอีกรูปหนึ่ง. ฉะนั้นเวลาเหล่านี้แหละ เป็นเวลาที่มีค่าที่สุด ไม่ใช่เวลาที่ไปนั่งหลับตาอยู่คนเดียวเงียบ ๆ เสียเรื่อยไป, มันอาจจะทำให้รู้อะไรเป็นอะไรก็ได้. ถ้าทำไปตามแบบรูปหนักเข้า เป็นบ้าเลย ต้องไปโรงพยาบาลแน่; เพราะว่าไปตามรูปแบบด้วยเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์ หวังความดีวิเศษ, หวังฤทธิ์หวังปาฏิหาริย์ หวังอะไรไปรูปนั้น.

ฉะนั้นให้ทำอย่างคนธรรมดาสามัญ ที่อยู่กันอย่างไร สังคมกันอย่างไรเป็นประจำวัน แล้วมีอะไรเกิดขึ้น; ตัวกู-ของกู พ่นพองขึ้นมา รูปโลภะ หรือรูปโทสะ หรือรูปโมหะ, แล้วบทเรียนที่ง่ายที่สุด ที่ดีที่สุด ก็คือ ไม่โกรธ ไม่น้อยใจ ไม่ขัดใจ ไม่หงุดหงิด. นี่เป็นเครื่องทดสอบที่ดีที่ง่าย ไม่ใช่มุ่งหมายว่าโกรธเดือดพล่าน, กล่าวคำหยาบ หรืออะไรทำนองนั้น ที่มันกุ่นอยู่

เรื่อยตลอดเวลา และความแคँใจ น้อยใจ หงุดหงิด มั่นรวมอยู่ในข้อนี้.

หู-หางไม่ยอมลด นี่เป็นสัลพัตตปรัมมาสอย่างร้าย

นี่ถ้าสมมติว่า คำพูดวันนี้เป็นเรื่อง หรือเป็นสูตร หรืออะไรก็ตาม, สูตรนี้ต้องให้ชื่อว่า สูตรไอ้ชาติหมา, ชื่อสูตรว่าอย่างนี้. หัวข้อมันว่าอย่างนี้ ก็ขอให้กลัวกันให้มาก, แล้วให้ลดลงไปลดลงไป, คือให้ซึ่งเหมือนกับราชาสีห์ตัวนั้น. พูดเรื่องหนึ่งวันหนึ่ง ๆ หัวข้ออย่างหนึ่ง หัวข้อเรื่องอย่างหนึ่ง ๆ ข้อ วันนี้ คือว่าไม่มองเห็นความจริงไม่ยอมลด, ไม่ยอมลดสิ่งที่รู้ว่าจะต้องลด, ขนาดนี้ก็ต่อคำตัวเองว่าอย่างนั้น. และที่ไม่ยอมลดนั้น ไม่ใช่เพราะว่ามีเหตุจำเป็นอะไร มีมานะทิฏฐิ สงวนเอาไว้ แต่เป็นความเคยชิน จนเป็น สัลพัตตปรัมมาส ชอบที่จะทำอย่างนั้น ชอบที่จะสงวนไว้อย่าง นั้น ชอบที่จะพูดอย่างนั้น ชอบที่จะทำอย่างนั้น, สงวนเอาไว้ เพราะความเคยชิน จนเป็นความเคยชิน. นี่ก็เรียกว่า สัลพัตตปรัมมาสอย่างร้าย ที่เรายังมีอยู่ เคยชินในทางสงวนไว้ซึ่งหูหาง ที่ยกขึ้นไว้สูง ไม่ยอมลด.

คำว่าสัลพัตตปรัมมาสนี้ เป็นคำที่เป็นปัญหายุ่งยากที่สุด ในวงการศึกษา; ฉะนั้นจงจำไว้ว่า ความเคยชินในสิ่งที่ทำมา

อย่างไรเขลาขมง่าย. คำว่า สิ้นพัตตปรามาส มันแปลว่า ลูบคลำด้วยศีลและพรต หรือลูบคลำซึ่งศีลและพรตก็ได้, ถ้าลูบคลำซึ่งศีลและพรต ก็หมายความว่า มันไปแก้ตัว บิดพลิ้วแก้ตัว ก็ได้ ทำสิ่งที่กิเลสอยากจะทำ; หมายความว่าอย่างนั้น อ่างความเคยชิน อ่างการที่เคยทำมาแต่ปางก่อน. ถ้าจะแปลว่าลูบคลำด้วยศีลวัตร ก็หมายความว่าอย่างเดียวกัน คล้าย ๆ กัน คือว่าเอาศีลวัตรมาอ้างอิง ให้เป็นศีลวัตรขึ้นมา, เพราะทำอย่างกิเลสนี้มาเปลี่ยนชื่อให้เป็นศีลวัตรขึ้นมา เพราะมีเหตุผลที่จะอ้างอย่างนั้น.

ในบาลีไม่มีคำอธิบายคำคำนี้ ในอรรถกถามีอธิบายว่าเป็นการปฏิบัติผิด ๆ อย่างลัทธิอื่น นอกพุทธศาสนา. ผมขอใช้คำหยาบว่า นี่เป็นความบกพร่องของพวกอรรถกถาจารย์ ซึ่งมองแต่ในแง่ นั้น เช่นว่าเรานี้ก็มี สิ้นพัตตปรามาสกัน เพราะเราไม่ประพฤติอย่างนั้นเลย. แต่พอมาถามเข้าจริง อ้าว, ก็ยังมี สิ้นพัตตปรามาสอยู่ บอกมาซิว่าอย่างไรหนละ เพราะว่าอย่างลัทธิอื่น ๆ นอกพุทธศาสนา ก็ไม่ได้ทำแล้ว, ประพฤติอย่างวั ประพฤติอย่างสุณัช ประพฤติอะไรก็ได้ทำแล้ว, แล้วเรายังมีอยู่นะ คืออย่างไรหนละ. นี่ก็คืออย่างที่เรารู้จักมัน ว่าเป็นความงี่ ความงมงายที่ประพฤติมาจนชิน นี่มันไม่ใช่สิ่งถูกต้อง.

ฉะนั้นการประพฤติ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ แต่ประพฤติชนิดที่งมงายเป็นสิ้นพัตตปรามาส. ประพฤติศีล สมาธิ ปัญญาตามหลักพุทธศาสนา แต่ประพฤติอย่างงมงาย อย่างไม่รู้จัก

พุทธทาสธรรม (๒)

๘๔ การพระศาสนา ๒

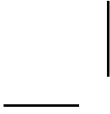
ความมุ่งหมาย อย่างที่ยิ่งประพุดก็ยิ่งมีดมนท์ ยิ่งกลายเป็นเมฆหมอกหนาขึ้นเสียอีก เพราะความยึดมั่นในคำว่า ศีล สมาธิ ปัญญา. นี้รักษาศีลแล้วไม่มีศีล ก็เพราะเหตุนี้, เพราะมันกลายเป็น สิ้นลัพัตตปรามาสไปหมด, รับศีลเท่าไร รักษาศีลเท่าไร สมาทานศีลมาทีปี ๆ ก็ไม่เคยมีศีลเป็นที่พอใจได้ ก็เพราะข้อนี้.

นี่เราก็ได้เสียสละมามากแล้ว เหนื่อยมากก็มากแล้ว เสียสละมากก็มากแล้ว ยอมทนลำบากมากก็มากแล้ว แล้วทำไมจึงไม่ประสบความสำเร็จ ก็เพราะมันไม่จริง และไม่เข้มแข็งพอ ในส่วนที่ว่านี้ แล้วก็ไม่รู้จักดำตัวเอง ว่าไอ้ชาติหมาเลย, มันเป็นชาติเทวดา ชาติอะไรที่สูงกว่าคนอยู่เรื่อย.

นี่เป็นคำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องตัวกู-ของกู ว่ามันมีรสชาติ, มันดึงดูดใจเหลือประมาณยิ่งกว่าสิ่งใดที่ทำให้คนสงวนไว้ซึ่งรสชาตินั้นนี้ แล้วไม่ยอมเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งใด เพื่อตรงกันข้าม.

พอกันที นี่อีก ๑๐ นาทีจะห่ม, กลางวันมันมาก.

แต่งงาน กับสัญญาตา

จาก ธรรมเนียมของพุทธทาส “ธรรมปฏิบัติเล่ม ๑”
หมวดที่ ๔ ชุดธรรมบรรยาย อันดับที่ ๓๑ บนพื้นแถบสีน้ำเงิน

A/W — 96

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑
ตรงกับวันพุธ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๓ ปีวอก

การพูดที่นี่ ที่เรียกว่า ธรรมปาฏิโมกข์ นี้ เป็นการพูดเรื่อง
ชักชวนความเข้าใจกัน ในหมู่คณะ. ผมเชื่อว่า ครั้งพุทธกาลก็
คงทำกันเหมือนกัน; ย่อมจะมีใครพูดบ้างก็ได้, ไม่ใช่จะต้อง
เป็นอาจารย์พูด หรือพระพุทธเจ้าตรัสเสียเรื่อยไป. คุณไปอ่าน
เรื่องวิมุตตายนสูตรเสียใหม่ อ่านให้ดีๆ ขณะนี้เขากำลังพิมพ์
ออกมาเป็นอันดับที่ ๘, เรื่องวิมุตตายนสูตรนี้เทศน์บนภูเขา,
“มองด้านใน” อันดับ ๗ ตีพิมพ์เป็นเรื่องทำบุญสามแบบ.

เป็นผู้พูด หรือเป็นผู้ฟัง ให้ถือว่าเป็นโอกาสแก่การรู้ธรรม

การรู้ธรรมนั้น ฟังเขาพูดก็ได้, พูดให้เขาฟังก็ได้. เมื่อ
ท่องอยู่ก็ได้, เมื่อสอนอยู่ก็ได้, เมื่อคิดอยู่ก็ได้, เมื่อทำสมาธิอยู่

ก็ได้, ให้ถือว่าเป็นโอกาสแห่งการรู้ธรรมเหมือนกัน. การตั้ง
 วงแบบวงสนทนาสักัจฉา ก็ต้องทำอย่างมีระเบียบ ที่ปล่อยให้
 ใครพูดบ้าง ๆ มักจะเสียระเบียบ. เพราะว่าที่จริงก็มีคนอยากพูด
 มาก; ที่อยากพูดนั้น อยากพูดแยะ. พอปล่อยให้เสียระเบียบ
 ก็พูดกันไปไม่ได้ศัพท์. โดยเฉพาะพวกชาวบ้านหรือพวกที่มา ๆ
 กันนี้. ชาวบ้านที่มา ๆ สนวนโมกข์ พวกมาเที่ยวนี้ไม่ค่อยจะฟัง
 เรา หรือฟังใครพูด; อย่างดีก็คอยจ้องแต่จะพูดเสียเอง. คราวนี้
 ก็มีฝรั่งคนหนึ่ง เป็นเพื่อนอะไรกันกับพระฝรั่งที่นี่; มาไม่เจอะ
 เพื่อน เลยมาหาผมมาคุยก็นับว่าดีมากในรายนี้ เป็นรายหนึ่ง
 เข้าใจอะไรไปได้บ้าง. คนไทยหลายคนติดตามมาด้วย ดูจะ
 ไม่ได้อะไร; เพราะเขาไม่ตั้งใจที่จะฟัง ไม่ประสงค์จะรู้อะไร
 จริง ๆ จัง ๆ ก็เลยไม่ได้อะไร; แล้วเขาพูดมาก. เรื่องพูดมากนั้น
 จิตใจฟุ้งซ่านใช้ไม่ได้ ไม่เกิดประโยชน์

วันนี้จะพูดเรื่องอะไรกันดี ผู้ที่เคยเสนอก็ลองพูดมาบ้าง.
 (ภิกษุรูปหนึ่งเสนอความคิดเห็นบางประการ).

ที่ผมต้องถามปัญหานั้น ต้องมีปัญหาก็อยากรู้แน่นอน,
 และทุกคนก็ควรจะเข้าใจในปัญหาที่แน่นอน จึงจะฟังคำตอบได้
 ดี; เหมือนกับปัญหาสอบไล่ ถ้าฟังคำถามไม่ชัดเจน ไม่ทั่วถึง
 ไม่เข้าใจ ก็ตอบให้ดีไม่ได้. ที่ถามถึง “สถานการณ์ปัจจุบันนี้”,
 “สถานการณ์” ในขณะนี้นั้นกว้าง เป็นคำที่กว้าง. สถานการณ์
 เดียวนี้กล่าวได้ว่ากำลังไม่สนใจธรรมะ; ไม่สนใจศาสนา. นี่เป็น
 ปัญหาที่กว้างจึงทำให้โลกวุ่นวาย เป็นทุกข์เดือดร้อนกันไปหมด

ทั้งโลกนี้; แล้วมันเป็นเรื่องอยู่ในภายใน; มันพูดกันไม่รู้เรื่อง. แม้แต่จะพูดกับคนที่มาที่นี้เป็นประจำวันนี้ ก็ยังพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่อง; นี่เป็นปัญหาทั่วไป ไม่มีที่สิ้นสุด; เวลานี้ก็มีอยู่เรื่อย ๆ ไป.

ปัญหาทุกอย่าง แก้ได้ด้วยธรรมะ

ถ้าคุณเรียกว่า ปัญหาเฉพาะหน้าและรีบด่วน ก็ต้องหมายถึง เหตุการณ์ที่จะลำบาก จะยุ่งยาก จะเป็นทุกข์; ประชาชนทั่วไป ทั่วโลก รวมทั้งเราด้วย จะต้องพลอยยุ่งมาก; เนื่องจากคนทั้งโลกกำลังลำบากยุ่งยาก อย่างน้อยเราหาข่าวกินยาก; นี่ไปคิดดูให้ดี อย่างน้อยพระก็หาข่าวกินยาก. วัตถุประสงค์ หรือสถาบันอย่างนี้ อยู่ได้ด้วยการช่วยเหลือของผู้อื่น จะไปรบราฆ่าฟันกันเสียหมด หรือไปตายเสียหมด ทั่วโลกก็พลอยกระทบกระเทือน; นี่เรียกว่าปัญหาใหญ่ ปัญหาหนัก ปัญหารีบด่วน. เรื่องทำนองนี้ก็เคยพูดกันมานานแล้ว ก็เป็นเพียงแต่พูด. ปัญหาทุก ๆ ปัญหาแก้ไขได้ด้วยคำ ๆ เดียวคือ “ธรรมะ” คำเดียวเท่านั้น มีธรรมะอย่างเดียวแก้ได้หมด; แต่แล้วคนทั่วไปก็ยังฟังไม่ถูกว่าจะแก้อย่างไร, หรือจะปฏิบัติข้อไหน, ให้รัดกุมเข้ามาอีก.

สมัยหนึ่งหรือสมัยตอนแรก ๆ เราใช้คำว่า “แต่งงานกับสุญญาตา”; บางคนมาไม่ทันละคระมัง; คงไม่เคยได้ยินคำเหล่านี้

นี้ ใช่มั้ย? บางคนคงไม่เคยฟัง. เรื่องสมรสกับสุญญาตานี้ พุดจน
 ซ้ำก็เคยพูดแล้ว, แล้วก็ยังมีรุ่นหลังที่ไม่เคยฟัง ไม่เคยได้ยิน.

ถ้าใครแต่งงานกับสุญญาตาได้ก็หมดปัญหา, ปัญหาที่คุณ
 ถามนี้เล็กกันได้. แต่แล้วมันคงมีปัญหาคือว่า : แต่งงานกับ
 สุญญาตา คือ ทำอย่างไร? เป็นลูกเขยเป็นลูกสะใภ้ของใคร?
 ถ้าแต่งงานกับสุญญาตา แล้วจะมีโอกาสเป็นลูกเขยของใครได้
 เล่า; เพราะไม่ได้แต่งงานอย่างธรรมดา อย่างนี้ผิดหมดเลย. เขา
 พุดกันเป็นอุปมาธิฐาน ต้องเป็นบุคคลาธิฐานไปหมด; เมื่อ
 พุดอย่างธัมมาธิฐานเลื่อนลงไปละลายหายไป มันก็หายไป.
 เดี่ยวนี้พุดแบบภาษาคน พุดอย่างบุคคลาธิฐาน; เรื่องนี้มีอยู่ใน
 ในเทปม้วนหนึ่ง เดี่ยวนี้อยู่ที่ไหนแล้วก็ไม่รู้. แต่งงานกับสุญญา-
 ตา คือ ต้องไม่เป็นหมาหางดวน; ต้องไม่เป็นหมาที่หางไหม้ไฟไป-
 เสียดก่อน; จึงจะแต่งงานกับสุญญาตาได้.

ผู้ชายก็แต่งงานกับสุญญาตา ผู้หญิงก็แต่งงานกับสุญญาตา
 แล้วสุญญาตาเป็นอะไร? เป็นผู้ชายหรือเป็นผู้หญิง? รู้ไหมว่าเป็น
 ผู้ชายหรือผู้หญิง? ถ้าตอบไม่ได้นี่ก็แสดงว่าไม่เข้าใจ, ไม่เข้าใจ
 ทะลุอย่างปรุโปร่งไป. ถ้าอย่างนั้นก็พลอยไม่เข้าใจเรื่องแต่งงาน
 กับสุญญาตา; ถ้าไม่รู้ว่า เป็นลูกเขย หรือเป็นลูกสะใภ้ของใครแล้ว
 ก็ย่อมไม่รู้ว่าแต่งงานกับสุญญาตา คือ ทำอย่างไร.

ภาษาธรรมชาติที่ลึกมาก ต้องรู้จักสภาวะเดิมก่อน

การพูดธรรมะอย่างฉั่มมาธิฐานนั้น พ้นจากความเป็นหญิงหรือเป็นชาย, ต้องเปลื้องส่วนนี้ออกไปได้ คือไม่มีความเป็นหญิงเป็นชาย จึงจะแต่งงานหรือสมรส หรือเข้าไปร่วมอยู่ เป็นอันเดียวกันกับสิ่งที่เรียกว่า สุญญาตา ได้. ฉะนั้นสุญญาตาต้องไม่ใช่หญิง ไม่ใช่ชาย, พ้นจากภาวะที่เป็นหญิงหรือเป็นชาย; ฉะนั้น จึงไม่เป็นลูกเขยหรือไม่เป็นลูกสะใภ้. แต่เราพูดอย่างภาษาคนมีวัตถุ มีสมมติ ก็เป็นลูกเขยของพระเจ้า, เป็นลูกเขยของพระพุทธเจ้า อย่างนี้ก็ได้.

พวกคริสเตียนเขาเรียกคนว่า เป็นลูกพระเจ้า : เป็นลูกชายของพระเจ้า เป็นลูกสาวของมนุษย์. คำพูดในเรื่องมีแปลกว่า ถ้าผู้ชายก็เป็นลูกพระเจ้า, ถ้าผู้หญิงก็เป็นลูกมนุษย์; นี้ค่อนข้างจะลำเอียงหรือฟุ้งยาก. ฉะนั้น เขาจึงไม่สามารถอธิบายให้พระเจ้ายกกับมนุษย์เป็นอันเดียวกันได้อย่างง่าย ๆ นึก.

ภาษาธรรมต้องไปไกลกว่าเรื่องชายเรื่องหญิง จนกระทั่งกลับสู่สภาวะเดิม; สภาวะเดิมที่สุด ก่อนมีอะไร, หรือว่าที่แรกที่สุดมีอะไร? เดิมมีคำว่า "ธรรม" คำเดียว; นี้จริง มีคำว่าธรรม. พวกเข็นก็พูดอย่างเดียวกัน, พูดอย่างภาษาคนมีธรรม ที่จริงก็พูดได้ว่า ไม่มีอะไร, ไม่มีอะไร นั้นแหละคือมีธรรม.

พวกเข็นอย่างจีน อย่างญี่ปุ่น เขาชอบพูดคำว่า "ไม่มีอะไร". ที่แรกที่เดียว คือที่แรกที่สุดนี้ ไม่มีอะไร; เหมือนตัวหนังสือจีน

พุทธทาสธรรม (๒)

๙๔ การพระศาสนา ๒

ที่เขียนอยู่ตัวหนึ่งนั้นว่า “ที่แรกที่สุดไม่มีอะไร”. ตัวหนังสือจีนรูปครกกระเดื่อง หมายถึงไม่มีอะไร. ตัวหนังสือแบบเดียวกันนั้นมีใจความ “ว่าที่แรกที่สุดไม่มีอะไร”; ถ้าไม่มีอะไรก็เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาไม่ได้. ที่แรกที่สุดนั้นไม่มีอะไรเลยจริง ๆ, แล้วมันจะเกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา; ที่นี้เมื่อมันเกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาได้จนกระทั่งเกิดเป็นโลก เป็นสัตว์ เป็นมนุษย์ เป็นอะไรขึ้นมาได้จากความไม่มีอะไร; มันก็ต้องผิดหลักหมด เป็นการพูดผิดละซี.

เรื่องนี้ต้องมีอะไรอย่างหนึ่งที่ไม่รู้จัก ซึ่งพวกคริสเตียนเขาเรียกว่า “ต้นตอ”; หรือที่มาของทุกสิ่ง คือพระเจ้า. เขาก็มีพระเจ้า; จึงจะมีอะไรออกมาจากพระเจ้า. พวกที่พูดว่าไม่มีอะไรนี่ลึก; ถ้าไม่เช่นนั้นก็ต้องผิดหมดเลย, ต้องเป็นเรื่องผิดหมดเลย. ถ้าพูดให้ถูกแล้วลึกมาก, เป็นภาษาธรรมที่ลึกมาก คือไม่มีอะไร; แล้วเพิ่งเกิดความคิด ว่ามีตัวเรา มีของเราที่หลัง; แล้วก็กลับไปอีกไปสู่ความไม่มีอะไรอีก. หมายความว่าแรกที่สุด หมายถึงขณะนี้ คือจิตที่แรกที่สุด ไม่มีตัวเรา ไม่มีของเรา แล้วก็แปลว่ามีตัวเรา-ของเรามาพักหนึ่ง เดียวก็กลับไปอีก; เดียวเกิดมีอีก เดียวกลับไปอีก. ที่แรกที่สุด ก็ไม่มีตัวเรา ไม่มีอะไร; นี่เป็นเรื่องภาษาธรรมะมากเกินไป.

ภาษาชาวบ้านต้องพูด ว่า “มีอะไร”; แต่ภาษาชาวบ้านที่พูดว่าไม่มีอะไรก็หมายความว่า ไม่มีอะไรเสียจริง ๆ. ที่นี้ก็เกิด “อะไร” ขึ้นมาไม่ได้; เช่นตัวกู-ของกูจะเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ถ้าไม่มี “อะไร” เสียเลย. เพราะฉะนั้น มันต้องมี “อะไร” ที่เป็นเหตุ

เป็นส่วนประกอบให้เกิดตัวกู-ของกูขึ้นมาได้; อย่างนี้หมายถึง
ภาษาธรรม. โลกคือภายในจิต หรือว่าทั้งหมดมีรวมอยู่ แต่
ภายในจิต ที่แรกไม่มีอะไรทำให้เกิดตัวกู-ของกูขึ้นมา.

ถ้าพูดหมดเลย ทั้งวัตถุทั้งจิต ทั้งวัตถุ ทั้งตัวโลกอะไรด้วย
ก็พูดไม่ได้ว่ามีอะไร; แต่พูดได้ว่า ไม่มีอะไรปรากฏเลย แล้วมัน
เพิ่งปรากฏออกมา; ถ้าเช่นนั้นก็ต้องมีสิ่งหนึ่งซึ่งไม่เห็นตัว; ซึ่ง
มองไม่เห็นตัว หรือไม่ปรากฏ นั่นเขาเรียกว่า “พระเจ้า”; เราเรียก
ว่า “ธรรม”. ธรรม คือ ธรรมชาติ, คือ กฎธรรมชาติ, คือหน้าที่
ตามธรรมชาตินี้, ธรรมที่เป็นธรรมชาติ เป็นกฎธรรมชาตินี้ต้องมี;
สิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ในกรณีนี้ ไม่มีที่สิ้นสุด คือถอยหลังไปได้ไม่
มีที่สิ้นสุด, แล้วมันจะคลออดอะไรออกมาได้ไม่มีที่สิ้นสุด.

การคลออดออกมามีได้ไม่มีที่สิ้นสุด, แล้วสิ่งที่คลออดออกมา
มันก็ออกไปเรื่อยไม่มีที่สิ้นสุด; เป็นความหมายดังเช่นลักษณะ
ของภาพที่ตีระฆัง “จากอนันตตะสู่อันตะ”*. ความหมายของ
ภาพ ๆ นั้น ที่ยังแต่งข้อความอธิบายไม่ได้ เพราะเข้าใจยาก.
ภาพนั้นจะเป็นพระเจ้ายกก็ได้; พระเจ้านี้ไม่มีสิ้นสุดในฝ่ายให้เกิด.
เมื่อฝ่ายให้เกิดก็ไม่มีที่สิ้นสุด ฝ่ายที่เกิดแล้วดับไป ก็ไม่มี
ที่สิ้นสุดเหมือนกัน; ฉะนั้นจึงว่า “จากอนันตตะสู่อันตะ” เกิดมา
จากภาวะ หรือลักษณะ ที่ไม่มีที่สิ้นสุด แล้วก็ไปสู่ภาวะที่ไม่มี
ที่สิ้นสุด; แล้วก็จะต้องดับ มีการดับไม่มีที่สิ้นสุด.

*ดูภาพ จากอนันตตะสู่อันตะ ท้ายบท

เมื่อถามเป็นภาษาธรรมดา ว่าที่แรกนั้นมีอะไร? ที่แรกมีอะไร? หรือว่าไม่มีอะไร? ต้องตอบได้ ต้องตอบให้ถูก ตอบให้ได้; อย่างนี้ก็ภาษาคนอย่างหนึ่ง ภาษาธรรมอย่างหนึ่ง. ภาษาธรรมที่ว่า “ไม่มีอะไร” นั้น ที่แรกไม่มีอะไร, จึงมีอะไร, แล้วดับไปสู่ความไม่มีอะไร; อย่างนี้เข้าใจไม่ได้, คนเข้าใจไม่ได้. เมื่อพูดภาษาคน มันก็ไม่มีอะไร เช่นพระเจ้าอย่างนี้, หรือมีธรรมนี้แล้ว; พอคำนวณได้ด้วยสติปัญญาอย่างคนแล้ว; ถอยไปเรื่อย ถอยหลังออกไปเรื่อย ถอยหลังไปเรื่อย ๆ ๆ จะเห็นเลยว่าไม่มีอะไร; แต่ก็มียิ่งที่เป็นที่มาของสิ่งทั้งปวง เป็นต้นตอของสิ่งทั้งปวง แล้วสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีสิ้นสุด; แล้วต้องกล่าวได้ว่า มีเบื้องต้นที่ไม่มีที่สิ้นสุด. ถ้าเป็นอวิชชาอวิชชานั้นก็ไม่มีสิ้นสุด; หรือถ้าแปลคำว่า อวิชชา ว่า สิ่งที่ยังรู้ไม่ได้ เข้าใจไม่ได้; สิ่งที่เป็นอวิชชานั้นแหละคือไม่มีที่สิ้นสุด คือคำว่า อนมตฺตฺโคโย นี้.

นี่ ทำให้นึกถึงครั้งเรียนบาลีในโรงเรียน ที่แปลคำว่า อนมตฺตฺโคโย ฟังแล้วไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ. แปลว่า “มีที่สิ้นสุด อันเบื้องต้น อันบุคคลผู้ไปตามอยู่รู้ไม่ได้”, แปลตามสมาสอย่างนี้ไม่เข้าใจ : “มีที่สุดอันเบื้องต้น อันบุคคล ผู้ไปตามอยู่รู้ไม่ได้”. ถ้าอธิบายว่าจุดตั้งต้นนั้น แม้ว่าสัตว์นี้เดินตาม เวียนตามไปอยู่ในวัฏฏสงสาร; อย่างนี้ก็ยังไม่รู้ไม่ได้ว่าวัฏฏสงสารนั้นตั้งต้นด้วยอะไร? ตั้งต้นที่ไหน? เมื่อไร? อะไร? ผมเถียงครู ว่า ไม่ได้; ไม่เข้าใจ.

เมื่อผมเรียนครั้งนั้น เป็นอิสระ เถียงครูบาอาจารย์ ผมก็เคย

ทำ; เถียงว่ามีเบื้องต้นและที่ที่สุด, คำนี้ต้องเป็นไปตามสมมติว่า “ทั้งเบื้องต้นและทั้งที่ที่สุด”. ถ้าแปลว่า “ที่บุคคลผู้ไปตามอยู่อย่างนี้รู้ไม่ได้”. ครูในโรงเรียนสอนก็แปลว่า “มีที่ที่สุดในเบื้องต้น, ฝ่ายสุดในฝ่ายต้น”; ที่สุดฝ่ายข้างต้น คือรู้ไม่ได้ว่าคืออะไร. นี่ก็หมายความว่า ข้างหลังไม่ต้องพูดถึง ต่ไปข้างหน้าไม่ต้องพูดถึง.

เรื่องนี้เป็นเหตุให้เถียงสนุก; เขามักจะแก้ว่า ข้างหลังมีที่ที่สุดคือนิพพาน; เพราะว่าเมื่อสัตว์เวียนว่ายไปในวัฏฏสงสารนานหนักเข้า วันหนึ่งต้องถึงนิพพาน. เอนิพพานเป็นที่ที่สุด ฝ่ายข้างหลังไปเลย แต่ฝ่ายข้างต้นคือวิชชานั้นถือว่าไม่มีที่สิ้นสุด. ถอยหลังเข้าไป ก็ได้ เป็นอริชชาของอริชชา—เป็นอริชชาของอริชชา—เป็นอริชชาของอริชชา เรื่อยไป; อย่างนี้ก็เหมือนผลลูกเหมือนกัน.

ที่นี้ เบื้องต้นที่ที่สุด เบื้องต้นที่บุคคลที่ถอยไปตามอยู่นั้น, รู้ไม่ได้. ถ้าพูดว่า ข้างหลังมีสุดอยู่แค่นิพพาน ก็ต้องพูดได้ว่า ข้างหน้าไปสุดอยู่แค่อริชชา; แล้วก็มีสุดอยู่ทางข้างหน้า คืออริชชา, สุดอยู่ข้างหลังคือนิพพาน. พูดอย่างนี้ เขาถือว่าไม่ลึกซึ้ง ไม่ถูกต้อง. ทำให้ไม่รู้, หรือรู้ไม่ได้; รู้ไม่ได้ว่าอริชชาตั้งต้นเมื่อไร; เช่นพวกคริสเตียนเขาไม่รู้พระเจ้าตั้งต้นเมื่อไร. แต่พูดเสียว่า แรกเริ่มเดิมทีก็มีพระเจ้าขึ้นมา.

คำว่า “พระเจ้า” ของเขา มีความหมายหลายอย่าง : พระเจ้าคือแสงสว่างก็ได้ พระเจ้าคือคำก็ได้ คือพระคำนี้. ถ้าพระเจ้าคือแสงสว่าง นั่นก็คือธรรม เพราะธรรมะคือแสงสว่าง คือ

พุทธทาสธรรม (๒)

๙๘ การพระศาสนา ๒

กฎธรรมชาติ คืออำนาจตามธรรมชาติ นี่ก็เรียกว่าแสงสว่างได้. หรือเรียกว่า คำ หรือพระคำ หรือคำพูดนี้ก็ได้อีก; เพราะธรรมชาติมันพูด. กฎธรรมชาติมันบังคับลงไปเลย ไม่มีใครเถียงได้. นี่เป็นคำพูดของธรรมชาติ บังคับลงไปว่า เป็นของปรุงแต่งและเกิดได้. อวิชชาปรุงแต่งให้เกิดขึ้นจนเกิดโลกเกิดมนุษย์เกิดอะไรขึ้นมา. นี่คำประกาศิตของพระเจ้า หรือของธรรมที่แรก; ฉะนั้นโลกก็ต้องเกิดขึ้น โลกคราวนี้หรือโลกคราวไหน หรือโลกที่คราวมาแล้วก็ตามใจเถอะ ก็ต้องเกิดขึ้น. ใครถือว่าโลกเพิ่งเกิดคราวนี้; ก็คราวนี้เกิดขึ้น. ใครถือว่า โลกนี้เกิดขึ้นมาแล้วหลายร้อยครั้ง หลายหมื่นครั้ง หลายแสนครั้ง ก็เป็นอันตั้งต้นที่นั่นแหละ ทำให้เกิดขึ้น.

ที่นี้ คุณก็ไม่รู้แล้วใช่ไหม ว่าสุญญตาอยู่ที่ไหน: ก็เลยไม่รู้จะไปแต่งงานกันที่ไหน เลยเป็นเรื่องที่น่าหวังและล้มเหลว. พวกที่พูดว่า “ไม่มีอะไร” อย่างนี้น่าจะถูก น่าจะชอบใจ น่าชอบใจกว่าทางภาษารธรรมะ. ภาษารธรรมะชั้นธรรมะแท้ชั้นสูง ที่พูดแล้ว ดีแล้วนั้น; ที่สุดก็พูดว่า “ไม่มีอะไร” ดีกว่าที่จะพูด ว่ามีพระเจ้าหรือมีอะไร. แต่ถ้าพูดว่า “มีธรรมะ” ก็คล้ายกับไปมีอะไรเสีย, ไม่ว่าง; ต้องอธิบายธรรมะเป็นความว่าง; นี่เห็นจริงได้ยาก, แล้วก็เป็นเรื่องยืดยาวลำบากมาก. ผู้พูดอย่างพวกเห็นเขาไม่ได้ว่า : ที่แรกไม่มีอะไรเลย เพลอนิดเดียว ว่างนิดเดียว ความว่างเกิดขึ้นมา. ความว่างเป็นผู้ตั้งต้นให้มีอะไร อยู่ชั่วขณะที่ความว่างมันมี ; พอเราทำลายความว่าง หรือจิตทำลายความว่างได้ ก็กลับ

ฉลาด. นั่นก็คือหมดใจเท่านั้น, เท่านั้นละ, แล้วก็ไม่ต้องฉลาดอะไรขึ้นมาอีก ก็เท่าเดิม คือไม่มีอะไร.

เขาได้เปรียบมาก ที่พูดว่า “ไม่มีอะไร” เพิ่งจะมีละลอกฟองของอวิชชาขึ้นมาหน่อยหนึ่ง ชั่วขณะหนึ่ง; เกิดความคิดโง่ ๆ เวลา ๆ ขึ้นมา ว่ามีตัวตน – มีของชั้น เป็นอุปทานขึ้นมา แล้วเดี๋ยวก็หมดไป : เพราะว่าหมดความต้องการ เรื่องนี้ก็ดับไปแล้วก็ว่างเท่าเดิม ไม่มีอะไรเท่าเดิม. เพราะฉะนั้นคิดอย่างของเขาสั้นมาก; พูดอย่างนี้สั้นมาก, ปฏิบัติได้ง่ายมาก, สั้นมาก มีทางที่จะเต็มจะว่าง; คือแต่งงานกับสุญญตาได้เรื่อยไป เป็นอยู่ได้เรื่อยไป. พูดว่า “ว่าง” ง่ายกว่า : คือจิตจะเข้าถึง หรือซึมซาบอยู่ในสุญญตา ได้ง่ายกว่าที่พูดกันว่า “ไม่มีอะไร”.

ถ้าพูดว่ามีพระเจ้า หรือมีธรรมะที่ปรุงแต่ง มีอำนาจปรุงแต่งอย่างใหญ่หลวงอย่างเด็ดขาด นี้ก็รู้ยาก; เหมือนที่พวกอภิธรรมพูดว่า มีกิเลสอยู่ตลอดกาล, หรือมีกิเลสอยู่ตลอดเวลา; ไม่ใช่ว่ากิเลสเพิ่งเกิดนิด ๆ หน่อย ๆ เป็นครั้งเป็นคราว. นี่คนละวิธี, พูดกันคนละวิธี. กิเลส อนุสัย สังโยชน์เกิดอยู่ในสันดาน มีอยู่ตลอดกาล ไม่เกิด ไม่ดับ กลายเป็นสัสสตทิฐฐิไปเลย, สัสสตทิฐฐิของสิ่งที่ไม่เกิด ไม่ดับทั้งที่มันเป็นสังขตะ, กิเลสเป็นสังขตะ. และการพูดอย่างนั้น เท่ากับพูดว่าอวิชชาเป็นสัสสตตะ, อวิชชาเป็นของเที่ยงมีอยู่ประจำ ไม่เกิดไม่ดับเลย. อย่างนี้ผิดหลักที่ถือว่าอวิชชาก็เป็นสังขาร ที่เกิด-ดับ, เกิด-ดับ ซึ่งก็เป็นสังขารธรรม.

แต่งงานกับสุญญตาก็คือ ไม่เป็นอะไร สักชั่วขณะหนึ่ง

คำว่า “แต่งงานกับสุญญตา” ก็ง่ายนิดเดียว; คือไม่เป็นอะไร ชั่วขณะที่เราไม่มีอุปาทาน ว่าตัวเรา—ว่าของเรา; แต่มันหย่างกันเร็วเกินไป ไม่กี่นาทีก็หย่างกันอีก แล้วแต่งงานกันอีก. อย่างนี้เป็นธรรมดา; เป็นปุถุชนซึ่งเดี๋ยวก็เกิดอุปาทาน, เดี่ยวก็ไม่เกิดอุปาทาน, เดี่ยวก็ไม่เกิดอุปาทาน วันหนึ่งหลายครั้งหลายหน มันก็เป็นเรื่องเดียวคือปัจจุสมุปบาท วันหนึ่งหลายครั้งหลายหน.

ขณะที่อุปาทานดับไป ก็เข้าถึงความดับ ความไม่มีอะไร; ได้ดื่มรสของสุญญตา รสของธรรมะที่เป็นความดับสนิท; เดี่ยวแผลงขึ้นมาอีก มีอวิชา มีอะไรปรุงแต่งทางตา ทางหู ทางจมูก ก็หย่างกันอีก ก็มีความทุกข์อีก. มีแต่พระอรหันต์พวกเดียว ที่จะไปแต่งงานกับสุญญตาโดยแท้จริงตลอดกาล. ถ้ายังเป็นหมาหางไหม้ไฟ ก็ยังมีกิเลส มีตัวกู-ของกูอยู่; พูดอย่างสมมติ ก็คือสุญญตาไม่ยอมเข้าใกล้ผู้ที่มีหางไหม้ไฟอยู่; แล้วจะแต่งงานกันได้อย่างไร เมื่อไม่ยอมเข้าใกล้.

ครั้งหนึ่งเคยพูดอย่างที่ทำให้สนุก, พูดอย่างชวนหัว มีเรื่องบันทึกลงไปในเส้นลวด สมัยใช้เส้นลวด เอามาเปิดฟังกันบ้างก็ได้; เครื่องบันทึกเสียงสมัยเส้นลวดยังมีเหลืออยู่บ้าง. คราวนั้นพูดยังไม่ทันจะจบดี ไม่ได้พูดให้สิ้นกระแสความ, พูดได้สักตอนเดียว

เท่านั้น ยังจะต้องพูดอีกตอนหรือสองตอน แล้วก็ได้พูด เลยไม่ได้พูดแบบนี้ก็มี. คราวนั้นพูดธรรมะแบบล้อคนฟังไปพลาง จึงเกิดคำพูดทำนองเรื่องอย่างนี้ขึ้นมา ถ้าไม่พูดอย่างนั้น คนฟังง่วงนอนแล้วก็เบื่อ; เรื่องธรรมะกลายเป็นเรื่องเบื่อ.

เรื่องแต่งงานกับสุญญาตานี้ พูดโดยภาษาบุคคลาธิษฐาน ตอนนั้นก็ไม่มีหญิง ไม่มีชาย ขณะนั้นต้องลืมความเป็นหญิงเป็นชาย; เมื่อไม่มีความรู้สึกเป็นตัวกู ก็ไม่มีเรื่องเป็นหญิงเป็นชายได้. ถ้าพูดอย่างลึกลับ ก็ไม่เป็นลูกเขยลูกสะใภ้ของใครได้. แต่ถ้าพูดโดยสมมติ ผู้หญิงก็เป็นลูกสะใภ้ของสุญญาตา ผู้ชายก็เป็นลูกเขยของสุญญาตา ซึ่งต้องยกไปให้พระเจ้า หรือพระพุทธรูปเจ้า, เป็นลูกเขยพระพุทธรูปเจ้า. นี่พูดอย่างสมมติ มีคน อย่างเป็นคน มีหญิงมีชายอะไรขึ้นมา.

ครั้งนั้นมีปัญหาที่คนเถียงกันอยู่ว่า สุญญาตาเป็นหญิงหรือชาย หรือเป็นกระเทย เลยหัวเราะกันได้; เพราะสุญญาตาแต่งงานกับผู้หญิงก็ได้ แต่งงานกับผู้ชายก็ได้. นั่นเป็นความพื้นเผื่ออยู่ยากระหว่างภาษาคนภาษาธรรมมีมาอย่างนี้; เราก็พูดภาษาคนกันเรื่อยไป. คนที่ไม่รู้ธรรมะต้องพูดภาษาคนกันเรื่อยไป; เมื่ออยากจะทำให้เป็นภาษาคน เป็นอุปมา อย่างภาษาคนก็เปรียบเทียบเรื่อยมา. ตั้งต้นก็ใช้คำว่า “แต่งงาน” นี้เพราะกิเลสของคน ถึงได้ชอบแต่งงาน ไม่ชอบอยู่เฉย ๆ เลยตั้งเรื่องขึ้นมาพูด; และต้องหาเรื่องโลกุตตระ ที่ไม่มีหญิงไม่มีชาย หรือไม่แต่งงานมาพูดก็เลยฟังยาก; อธิบายไม่เป็นกัน เช่นเดียวกับที่เขา

สมมติให้ พระธรรมเป็นนางฟ้า, นางฟ้าก็ต้องเป็นผู้หญิงซิ ถ้าเป็นนางฟ้า.

การศึกษาพระไตรปิฎก ยากถึงกับต้องทำให้หลงนางฟ้า หรืออย่างบึงช้าง

พระไตรปิฎกถูกสมมติให้เป็นนางฟ้า; เป็นวาณี แปลว่านางฟ้า. พระไตรปิฎก เป็นนางฟ้า เกิดออกมาจากดอกบัว คือพระโอรสผู้หนึ่งของพระพุทธเจ้า ขอให้มาช่วยทำให้ใจของข้าพเจ้า หลงไหลเป็นบ้าเลย; ให้หลงไหลในนางฟ้านี้; แล้วจะได้เรียนพระไตรปิฎก. นี้ผู้ชายพูดข้างเดียว ไม่ใช่ผู้หญิง; แล้วผู้หญิงก็ไม่มีปัญหาเรื่องเรียนพระไตรปิฎกกันด้วย ในสมัยนั้น. การเรียนพระไตรปิฎก เขามีเป็นคาถา หรือเป็นบทที่เขาต้องภาวนาเหมือนชักรูปประจำ; เวลาจะเรียนพระไตรปิฎกหรือก่อนลงมือเรียนพระไตรปิฎก หรือหลังเรียนพระไตรปิฎกแล้วก็ตาม ต้องพูดคาถานี้ว่า:-

มุนินุทวทหนุช คพพสมภวสุทริ
ปาณินิ สรณิ วาณี มยุหิ ปิณยติ มนั

แปลว่า นางฟ้า แสนจะงดงาม เกิดผุดขึ้นจากห้องแห่งดอกปทุม กล่าวคือ พระโอรสผู้แห่งพระจอมมุนี คือ “มุนินุทวทหนุ” นั้น

จงจำใจของข้าพเจ้าให้ติดอยู่ให้หลงไหลเลย ในนางฟ้าที่เกิดในดอกบัว คือพระโอรสของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นจอมแห่งมุนี ซึ่งเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลาย จงทำใจของข้าพเจ้าให้บ้าไปเลย ให้หลงไปเลย.

อย่างนี้ควรจะนึกดูบ้างว่า ทำไมเขาจึงต้องใช้วิธีอย่างนี้? ลองพิจารณาดูทำไมถึงใช้วิธีจึงขนาดนี้? เพราะเหตุอะไร? ก็เพราะว่าพระไตรปิฎกนั้นมากเกินไปเหลือเกิน มากจนเรียนไม่ไหว, มากจนคนธรรมดาเรียนไม่ไหว; เว้นไว้แต่คนที่จะบ้าหลงไหลนี้แหละ, ต้องบ้านางฟ้าถึงจะเรียนได้.

อีกทางหนึ่งครูบาอาจารย์โบราณ เขาเห็นว่าการเรียนพระไตรปิฎกนี้เหมือนกับบั้งช้าง; การย่างช้าง หรือบั้งช้าง นี้พอจะนึกได้ไหม พุดอย่างนี้ หมายความว่าอะไร? การที่จะบั้งช้างตัวหนึ่งให้สุกนี้ จะต้องมีพิธีรีตองมากน้อยเท่าไร? หรือสัตว์อะไรก็ได้ที่ใหญ่กว่าช้างขึ้นไปอีกก็ยิ่งดี; บั้งช้างตัวหนึ่งให้สุกแล้ว, ลองดูซิ.

เรื่องของเรียนธรรมะมีขนาดบั้งช้าง; แล้วอย่าไปทำเล่นกับธรรมะ เพราะฉะนั้นคุณตั้งใจจะทำอะไรแล้ว ก็ต้องตั้งใจขนาดว่า “จะย่างช้าง บั้งช้างให้สุก” ต้องตั้งใจไปขนาดนั้น; มิฉะนั้นไม่ได้ผล. ผลของการปฏิบัติธรรมะจริงๆ ทำมาทีปี ๆ แล้วก็เรื่องขนาดบั้งช้างทั้งนั้น. ต้องอดทนมาก เพราะนานมากกว่าจะเกิดผล. ฉะนั้นจำคำว่า “บั้งช้าง” ไว้ดี ๆ; แล้วจะไปคิดไปสู้ได้; ถ้าบั้งช้างได้ก็ใช้ได้ละ; แล้วเรื่อง “แต่งงานกับสุญญาตา” ก็ง่ายนิดเดียว.

เดี๋ยวนี้คนบางคน ใจที่สุด ที่มาหาผมสองชั่วโมง แล้วว่ารู้
ธรรมะหมด เป็นบ้านขนาดนั้นทั้งนั้น. ที่เขามาหามาพูด เขาตั้งใจ
อย่างนั้นกันทั้งนั้น มาหาเราสองชั่วโมง แล้วจะรู้ธรรมะให้หมด
เลย. เพราะที่จริง การเรียนธรรมะถ้าไม่มีการรู้ถึงข้อเท็จจริง
เหมือนขนาดบึงข้างแล้ว ช่วยไม่ได้, เราช่วยไม่ได้; เขาต้องไป
พยายามปลุกปล้ำให้ตัวเอง.

คำว่า “บึงข้าง” ในที่นี้ก็หมายถึงตามธรรมดา ปกติของคน
สามัญธรรมดา ไม่ใช่สมัยใหม่ ไม่ใช่วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งมี
เครื่องมือ เครื่องอะไรวิเศษวิโส; ต้องเปรียบเหมือนตาแก่ยายแก่
สองคนผิวเมีย จะอย่างข้างตัวหนึ่งให้สูง; นี่คิดดูเถอะขนาดนี้
ลำบากมากน้อยขนาดไหน; ฉะนั้น เขาจึงต้องมีพีธี, มีพีธีขึ้นครู,
มีพีธีอะไร. เขาลงมือเรียนพระไตรปิฎกนั้น ต้องหมายมั่นมุ่งสร้าง
กำลังใจกันใหญ่โตเลยให้คนเรียนพระไตรปิฎก. เขาท่องคาถา
นี้ : คาถาที่ว่า นางฟ้าเป็นกำลังใจให้เคลิบเคลิ้ม ทั้งเช้าทั้งเย็น,
ทั้งเช้าทั้งเย็น; ทุก ๆ คราวที่จะเอาคัมภีร์มาเรียน.

ที่จริงก็น่าหวั่น ผู้ชายเกณฑ์ให้พระไตรปิฎกเป็นนางฟ้า;
ให้ผู้ชายอย่างเดียว ผู้หญิงไม่ให้เรียน. ผมเดาเองว่าผู้หญิงก็ไม่
ชอบนางฟ้า; แม้ผู้ชายก็หาทำยาก ที่กล้าคิดจะเรียนพระ-
ไตรปิฎกนี้หายาก หาทำยาก. นี่หมายถึงสมัยโบราณ สมัย
ก่อน จะให้ทำอะไรซ้ำ ๆ ซาก ๆ เป็นเวลาหลายสิบปี จะร้องฮือ!
ทำไม่ได้ โลเลเหลาะแหละ ทั้งเสียก่อนเป็น ๑๐๐ หน; เหมือน
อย่างบวช ๓ เดือน ไม่ทันออกพรรษา จีวรร้อนเป็นไฟ จะแหก

แต่งงาน กับสุญญาตา

พรรษาไป; อยู่ก็ทะเลาะวิวาทกันไป; อย่างนี้ยังไกลมาก ที่จะแต่งงานกับสุญญาตา. ใครมีหางไหม้ไฟลุกโผลงอยู่, หูหางที่ กำลังไหม้ไฟลุกโผลง กำลังนั่งทับไว้หรือเปล่า? ไม่ให้ใครเห็น หลอกคนอื่น, เขาก็เห็น. แม้ไม่รู้ลึกว่าหลอกใครก็จริง แต่ว่าหลอก ธรรมชาติ หลอกสิ่งที่จะหลอกไม่ได้.

พูดแบบแต่งงานอะไรนี้ คล้ายกับแบบพูดเรื่องพระอรหันต์ ในความหมายทางกามารมณ์ ในสักกปัญหาสูตร มัชฌิมนิคาย; เพราะคนธรรมดาละทิ้งเรื่องนี้ไม่ได้; ต้องเอาธรรมชาติขั้นสูงไป เปรียบเทียบโดยอุปมากับเรื่องของชาวบ้าน. เรื่องชาวบ้าน เรื่อง ตัวเรื่องเมียเช่นนี้ มีอยู่ในสูตรนั้นสูตรเดียว ที่พูดในทำนองอย่าง นี้ คือประเภทที่ไร้ความสนใจให้หลงใหลในธรรมชาติ ให้เหมือน ผู้ชายหลงผู้หญิง ผู้หญิงหลงผู้ชาย อย่างนี้.

ความคิดที่ให้นางสาวสุญญาตาเป็นนางสาวขึ้นมา เป็นนางสาวที่สาวเสมอตลอดอนันตกาล, ไม่หมดความเป็นสาว, ก็ พูดเพื่อล่อใจคนอย่างนี้ ให้คิดถึงส่วนที่ไม่เปลี่ยนแปลงของ อสังขตธรรม, ของวิสังขารที่มีความสดชื่นเป็นสุข ไม่มีความทุกข์ อยู่ตลอดกาลนี้ ว่าเป็นความหมายของนางสาวสุญญาตา; เป็นการโฆษณาชวนเชื่อให้คนหลงใหลในนางสาวสุญญาตา พยายามที่จะแต่งงานด้วยการบิ๊งข้าง เป็นของเดิมพัน, เดิมพันด้วยการบิ๊งข้าง.

การศึกษาสมัยปัจจุบันไม่ยาก เพราะมีอุปกรณ์ มีวิธีการดีขึ้น

ถ้าพูดถึงสมัยนี้ การเรียนพระไตรปิฎกสมัยนี้ไม่ยาก ไม่มี ความหมายอย่างปึงข้างอีกแล้ว; เพราะมีมันสมองฉลาดกว่า มีวิธีดีกว่า อุปกรณ์ดีกว่า เรียนได้จริง ๆ แດกฉานได้ ไม่ถึงขนาด ที่ว่าล้มละลายเหมือนปึงข้างในสมัยก่อน. ในสมัยก่อนที่จะมี พระเณรเข้ามาเรียนบาลี เรียนพระไตรปิฎกนี้ พันคนจะจับสัก เพียงหนึ่งคนเท่านั้น, อย่าวว่าร้อยเลย พันคนจะประสบความสำเร็จ สำเร็จสักคนก็ทั้งยาก พ่ายแพ้ถอยหลังกลับไปทั้งนั้น; มันเปรียบ ได้กับปึงข้าง.

ครั้นตมาถึงสมัยนี้ซึ่งมีวิธีเรียนดี มีวิธีสอน เครื่องมือ อุปกรณ์ดี กลับไม่มีใครเรียน, ไม่มีใครศรัทธาที่จะเรียน มันเปลี่ยน ไปเสียอีก; ศรัทธาอย่างสมัยก่อนไม่มี ความลุ่มหลงใน พระศาสนาในพระไตรปิฎกนี้ไม่มี. เดี่ยวนี้ไม่มีคนศรัทธา, เมื่อ ก่อนยังมี; ฟังแล้วอยากเรียน อยากได้กุศลอันใหญ่หลวง; เรียน กันจนเป็นบ้า ส่วนมากเป็นบ้า เรียนบาลีกันจนเป็นบ้า เพราะ ไม่รู้ทันใจ ใจอยากรู้ทรมาณใจจนเป็นบ้า. อย่าทำเล่นกันนางฟ้า ร้อยก็ทั้งร้อยเป็นบ้า, หรือว่าไม่ประสบความสำเร็จ.

เดี๋ยวไปดูหนังสือสักชุดที่หน้ากุฎิ จะรู้วิธีเรียนสมัยนี้. หนังสือวางอยู่ที่นั่น เป็นหนังสือที่ดีในทางอยากให้เรียน; หนังสือ ชุดนั้นมีอยู่ ๓๗ เล่ม ปริมาณมากกว่าพระไตรปิฎกของเรา เขา

ทำสำหรับเรียน ๑๐ ปี แล้วก็ศึกษาอีก ๑๐ ปี. เขาทำแผนการไว้เสร็จ ๓ เล่มแรก จะต้องเรียนอย่างไร, จะต้องอ่านอย่างไร. ปีที่ ๑ จะต้องอ่านเล่มไหน, เฉพาะตรงไหน, ปีที่ ๒ จะอ่านเล่มไหน, ก็เล่ม ตรงไหน จนกระทั่งครบ ๑๐ ปี, จะผ่านหนังสือทั้งหมด; แล้วจะมีความฉลาดในแง่อะไรต่าง ๆ มีร้อยกว่าแง่ ในแง่ปรัชญา ในแง่จิตวิทยา ในแง่ศาสนา ในแง่มนุษยวิทยา ในแง่ทุกอย่างเลย ไม่ว่าหนังสือเกี่ยวกับอะไรก็ตาม. ผมเห็นวิธีนี้แล้วก็รู้ว่าสมัยนี้ไปไกลมาก ในการที่จะเรียนอะไรให้รู้.

เขายังเขียนบอกอีกหมดเลย กระทั่งเด็กให้เรียนอย่างไร จัดให้เด็กอ่านหนังสือชุดนี้อย่างไร? เป็นลำดับไปอย่างไร? พ่อแม่ผู้ใหญ่จะเรียนอย่างไร? แล้วถ้าเรียนหมดหนังสือชุดนี้ก็เท่ากับหมดสิ้น ของหนังสือที่เป็นสาระ เป็นชั้นดีเลิศ ของฝ่ายตะวันตก, ของฝ่ายฝรั่ง; แล้วมีเรื่องหมดตั้งแต่สมัยกรีกลงมา จนถึงสมัยปัจจุบันเร็ว ๆ นี้. หนังสือเรื่องใหญ่ของฝ่ายตะวันตก ไม่มีพระไตรปิฎกรวมอยู่ในนั้น; ไม่มีฝ่ายตะวันออกเลย, ศาสนาอะไรทางฝ่ายตะวันออกนี้ไม่มี เฉพาะฝ่ายตะวันตกมีทั้งนั้น เขาทำได้ดีมาก.

ถ้าหนังสือฝ่ายตะวันออกของเราทั้งหมด ทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ อิสลาม เล่าจื๊อ ขงจื๊อ อะไรมาทำกันได้อย่างนี้ อย่างที่เล่าเมื่อกี้ ก็วิเศษเหลือหลาย; แต่ฝรั่งเขาไม่ทำ คงกลัวว่าของเราจะปรากฏว่าดี, ขึ้นทำมาจะดีกว่าเยอะแยะไปเลยก็เป็นได้; นี่ผมว่าเอาเองทั้งนั้น. เพราะฝรั่งไม่กล้าทำ, ขึ้นทำวิชาความ

พุทธทาสธรรม (๒)
การพระศาสนา ๒

รู้ของฝ่ายตะวันตก ออกมาในรูปนี้อาจจะดีกว่าฝรั่งก็ได้.

เขาทำฝ่ายของเขาออกมา บริษัทที่ทำหนังสือ Encyclo-
pedia Britanica เป็นผู้ทำหนังสือชนิดนี้ออกมา; แล้วใครชื่อ
ที่เดียวทั้งคู่ก็ไม่ขาย เล่นตัวเล่นใจกันอย่างนี้เทียวละ คือว่า
แทงใจกัน หรือว่าหยิ่งใจกันขนาดนี้ใครชื่อที่เดียวทั้งคู่ก็ไม่ขาย;
เราขอชื่อที่เดียวทั้งคู่ ไม่ขาย จะต้องการเงิน เดือนละ ๓๒๐
ทุกเดือน ๆ ๆ ๓๐ เดือน ๒ ปีครึ่งเป็นเงินราวหมื่นบาท. ให้ทันที
หมื่นบาทไม่เอา ไม่ยอม. หนังสือนั้นให้มาหมดเลย ไม่ใช่ให้ทีละ
เล่มสองเล่ม หนังสือให้หมดเลยเป็นราคาหมื่นบาท แล้วก็ไม่มียอม
รับเงินที่เดียวหมื่นบาท; บังคับให้จ่ายเป็นรายเดือน; เขาส่งคน
มาเก็บ ๓๐ เดือนหมดค่าหนังสือ.

เขาทำดีมาก แล้ววิธีการก็บ้า ๆ ดี : คือหยิ่งใจคนเท่านั้น,
หยิ่งใจคนให้ยอมเห็น; ให้ลงเห็นด้วยว่า; เขาต้องดีแล้ว เขาต้อง
กล้า เขาดีแน่ ถึงอ่านไม่รู้เรื่องก็ลองไปดู แล้วรูปหนังสือสวย
ทำเสียสวยหรู, ๕๔ เล่ม ๆ ใหญ่ ๆ นี้เขาเรียงไปตามชื่อคนที่เป็น
ผู้สอน เช่น ปลาโต โสเครติส เซ็คสเปียร์ อะไรก็ตาม เป็นเรื่อง ๆ
ไปเลย แล้วทำเป็นชุดพิเศษ ๒ ชุด โดยเก็บเรื่อง เช่นเรื่องของ
คนนี้ ของใครบ้าง เอาใส่ไว้เป็นเนื้อหรือสาระของทั้งหมดที่มี
ตั้งชื่อว่าเป็นอุดมคติสูงสุดจากทั้งหมด; นี่อีกชุดหนึ่ง ให้เรียน
ง่าย ๆ ชุดละ ๑๐ เล่ม ๒ ชุด ทั้งหมดเป็น ๗๔ เล่ม. ไม่มีวิธีไหน
ดีเท่าวิธีนี้ ที่จะให้คนศึกษาเรื่องมากมายยิ่งกว่าพระไตรปิฎกใน
เวลา ๑๐ ปี.

แต่งงาน กับสุญญาตา

สุญญาตา

ทางตะวันออกเรายังไม่เห็นหนังสือแบบนั้น; พระไตรปิฎกยังอยู่ในสภาพที่รุ่งรัง สับสนรุงรัง เหมือนอย่างเข้าไปในดงไฟ ออกไม่ได้ อย่างนั้นแหละ; เหมือนป่าไฟที่มันหนา, หนารกรุงรังไม่รู้ว่าจะไรทางไหน, ไม่ถูกจัดไม่ถูกแยกแยะให้เห็นชัด : เรื่องเป็นอย่างไร, ศึกษาอย่างไร, ศึกษาตรงไหนก่อน, เจาะเข้าไปตรงไหนก่อน, แล้วเดินเข้าไปทางไหน, ไม่มีใครทำเลย; เราจึงผ่านพระไตรปิฎกเข้าไปไม่ได้; ทั้งที่เดี๋ยวนี้พิมพ์ขายชุดภาษาไทยเพียงชุดละ ๑,๖๐๐ บาทเท่านั้น ก็ยังไม่ค่อยมีประโยชน์ยังเป็นของที่มีดื้อ, ไม่มีหวังที่จะแต่งงานกับสุญญาตา มีดจนหูออกไปหมดเลย.

จะรู้จักสุญญาตา ควรฝึกจิตใจที่กำลังเป็นอะไร อย่างไร

พูดเรื่องสุญญาตาต่อไป. เวลาที่เรานึกว่าเราเป็นผู้ชาย วันหนึ่งมีก๊านที่ ลองสังเกตดูซิ ไม่ต้องตอบเดี๋ยวนี้ก็ได้, ลองสังเกตดูเองก็แล้วกัน เวลาที่มีความรู้สึกคิดนึกว่าเป็นผู้ชาย หรือต้องการอะไรอย่างผู้ชายอะไรนี้ วันหนึ่งคืนหนึ่งนี้สักชั่วโมง มีก๊านที่. ที่นี้ในระยะเวลาที่ไม่ได้นึกนั้น เราเป็นอะไร เป็นผู้ชายหรือเปล่า? ผู้หญิงก็ย่อมเหมือนกัน บางทีคิดจะเป็นผู้ชายตลอด ๒๔ ชั่วโมงเต็มนี้ใช่ไหม? ตามความรู้สึก หรือความคิด หรือพูดอยู่ เป็นผู้ชาย

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๑๐ การพระศาสนา ๒

๒๔ ชั่วโมงเต็มนี้ แล้วจริงหรือเปล่านั้นงหรือฉลาด?

นี่คืออุปาทานที่ซ้อนอุปาทาน ที่เง ๒ เท่า ๓ เท่า ๔ เท่า; เช่นเดียวกับพวกที่คิดว่า กิเลสมีอยู่ตลอดเวลา เป็นพื้นฐาน เป็นสันดาน เป็นอนุสัย เป็นลัทธิสตะ. ควรจะเป็นสิ่งที่ป้องกันได้ เมื่อความรู้สึกอันนี้เกิดขึ้น; แต่คงจะมีคนกลัวเสียอีก ว่าไม่มีประโยชน์อะไร กลัวจะเป็นบ้าชนิดหนึ่งก็ได้, ไม่กล้าคิดไปในเรื่องที่จะไม่เป็นอะไร, จะไม่เป็นอะไรเลย, ไม่เป็นดี ไม่เป็นชั่ว, ไม่เป็นหญิง ไม่เป็นชาย, ไม่เป็นอะไร, ไม่มีได้ ไม่มีเสีย, ไม่มีสุข ไม่มีทุกข์; ไม่กล้ามีทุกข์, แต่ต้องการจะมีความสุข แล้วก็สุขอย่างผู้หญิงหรือผู้ชายด้วย แล้วก็มากอย่างนั้น อย่างนี้ อย่างนั้น ทั้งนั้น.

เรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องพูดกันยาก ที่พูดบนธรรมมาสน์ไม่ได้ จนเดี๋ยวนี้; พูดกันเรื่องนี้ พูดบนธรรมมาสน์ก็บ้าเลย. แม้แต่จะไปปาฐกถาที่ไหนก็ไม่ได้. แล้วก็เป็นเรื่องพิเศษ ผมห้ามไม่ให้เขาไปพิมพ์ เรื่องที่พูดที่นี้ อย่าเอาไปพิมพ์ หรืออย่าเอาไปอัดเทป ก็อบบี้แจกันไม่ได้ จะเป็นเรื่องบ้าเตลิด เปิดเปิงไปเลย; ถ้าเผยแพร่จะเป็นบ้ามาก มันจะกลายเป็นอย่างนี้. แต่ว่าเป็นเรื่องที่จริงที่สุด แล้วก็จริงที่รวบรัดที่สุด ลัดสั้นที่สุดที่จะเข้าใจ เรื่องนิพพาน เรื่องหลุดพ้นหรือว่าง นี้ก็ตาม.

นี่เดี่ยวจะพูด ๆ กันไม่ทันจบ คุณยังไม่ได้ตอบว่าใน ๒๔ ชั่วโมง, ยกมาสักส่วนหนึ่งของ ๒๔ ชั่วโมง; เราารู้สึกว่าเราเป็นผู้ชายกีนาก็หรือกีนาก็ เอารวมไปหมดเลยได้ไหม? กล้าพูด

ใหม่? ผมว่าบางวันนะ ไปคิดดู; ว่าบางวันก็ไม่ได้เป็นอะไร, ไม่ได้เป็น, ไม่มีความต้องการ หรือไม่มีอะไร, บางวันอาจจะจะมีหรือมีมาก; ซึ่งแล้วแต่คน แล้วแต่อายุ แล้วแต่วัย แล้วแต่การศึกษา แล้วแต่สิ่งแวดล้อมที่แวดล้อมอยู่รอบตัว.

แล้วในเมื่อไม่มีความหมายในเรื่องผู้ชายหรือผู้หญิง อะไรเข้ามา จิตใจกำลังทำอะไรอยู่? แล้วก็ขอให้ตอบคำถามสุดท้ายว่า เวลาไหนสบายที่สุด? เวลาที่รู้สึกว่าเป็นผู้ชาย มีความต้องการอย่างผู้ชายนี้อย่างหนึ่งละ, แล้วเวลาที่ไม่มีความรู้สึกอย่างนั้น ไม่มีความรู้สึกอย่างนี้ เวลาไหนที่สบายที่สุด? คงไม่เหมือนกัน. แต่ว่าส่วนใหญ่ถ้าลึกจริง ๆ จะตอบได้ว่า ในขณะที่เวลาที่จิตไม่ถูกรบกวนนั้นสบายที่สุด; แต่ไม่มีใครต้องการ. นี่คือข้อที่มีจิตใจไม่เหมาะสมที่จะศึกษาธรรมะ.

เวลาที่รู้สึกว่าเป็นผู้ชาย ไม่ใช่เป็นอะไร นี่สบายที่สุด แต่ไม่มีใครสนใจ

เด็ก ๆ และคนหนุ่มคนสาวทั่วไป โดยเฉพาะในสมัยนี้ ว่าที่มีปัญหาาก็เพราะไม่มีใครต้องการ ทั้งที่ว่า “ในเวลาที่เราไม่มีความรู้สึกว่าเป็นผู้หญิงหรือเป็นชายนี้สบายที่สุด” ก็ไม่มีใครต้องการ; เพราะว่าจิตใจต่ำเกินไป, ถูกครอบงำมากเกินไป; และสิ่งที่แวดล้อมของสมัยนี้ ทำให้คนติดแค้นอยู่กับเรื่องยั่ว

ส่งเสริม เรื่องหนัง เรื่องละคร เรื่องวิทยุ เรื่องโทรทัศน์นั้น ยิ่งตกลึกเข้าไปเลย, ยิ่งตกลึกลึก ๆ ลึก ๆ เข้าไป; ไม่มีทางที่จะรู้สึก ว่า เวลาที่เราไม่มีอะไร ไม่เป็นอะไร นี่เป็นเวลาที่ดีที่สุด.

ผมแทบจะทำสถิติได้ คนที่มาหา ที่มานั่งคุยที่หน้ากุฏินั้น; ผมดูหน้าทุกคนเลย, พอผมพูดประโยคนี้ออกไป คือประโยคที่ว่า “เวลาที่เรารู้สึกว่าเรามีอะไร แม้แต่ตัวของเราหรือชีวิตของเรา เป็นเวลาที่เรามีความสุขที่สุด” เท่านั้น เขาจะวางนอนทันทีเลย, ทำหน้าเบ้ทันทีเลย เขาไม่อาจจะเข้าใจ แล้วแสดงปฏิเสธ ล้วงหน้า; ปฏิเสธล้วงหน้าไม่ยากฟังเรื่องนี้.

เพื่อจะให้รู้ว่าเวลาไหนจิตใจหรือหัวใจของเรารู้สึกสบายที่สุด เป็นสุขที่สุด; ขอพูดให้เป็นสมมติฐานเลย ว่า “เวลาที่เรารู้สึกว่าเรามีอะไรเป็นตัวเรา หรือของเรา มันยิ่งกว่าสิ้นเนื้อประดาตัว คือไม่มีอะไรเลย เวลานั้นเราสบายที่สุด”. น้อยคนที่จะมีความสนใจ หรือเข้าใจสักคนหนึ่ง, นอกนั้นเริ่มปล่อยจิตใจ ไม่อยากฟังมีนชา หรือว่าซักจะผินหน้าไปทางอื่น ใจลอยไปทางอื่น ว่าโอ๊ย—! ไม่ไหวโว้ย ! มาทางนี้ไม่ไหวแล้ว. เราพยายามอธิบายว่า เอ๊ะ! ดูเวลาที่เรารู้สึกถึงตัวเรา ไม่นึกว่าเรามีอยู่ในโลก, ไม่รู้สึกว่ามีอะไร เป็นอะไร ต้องการอะไร, ไม่มีตัวฉัน ไม่มีชีวิตอยู่เลย นี่เราสบายที่สุด แล้วจริงที่สุด ถูกต้อง และจริงที่สุดในเรื่องนี้; เขาก็ไม่สนใจ ไม่เข้าใจ ไม่พยายามจะทำความเข้าใจ จึงเข้าใจเรื่องสูญญตาไม่ได้.

เรื่องสุญญาตา, เรื่องนรก - สวรรค์ อยู่ในใจ ยังมีผู้ไม่เข้าใจอยู่มาก

ที่นี่ พอเราบอกว่าสุญญาตานี้ มันมีวันละหลาย ๆ ชั่วโมง อยู่แล้ว เวลาที่เรามีความสบายที่สุดนั่นแหละ; เขาก็ไม่สนใจ ไม่ค่อยตั้งหน้าตั้งตาสนใจ. ที่จริงจับให้ได้ก่อน, จับข้อเท็จจริง อันนี้ให้ได้สักอย่างหนึ่งก่อน ว่า เวลาที่เราไม่ได้รู้สึกว่ามีอยู่ เป็นอยู่ นั่นนะ เป็นเวลาที่เราสบายที่สุด; เป็นเวลาที่แต่งงาน กับสุญญาตา. อีก ๕ นาที หย่ากันก็ตามใจ; เวลานั้นสบายที่สุด. ฉะนั้นเอาไปคิดดู, เอาไปสังเกตดู ไปจับให้ได้ : พอมีตัวฉัน- ของฉัน มีตัวกู-ของกู ขึ้นมา มันก็เป็นผี หรือเป็นหมาหางไหม้ไฟ เลย.

เวลาที่เรารู้สึกว่า เราไม่ได้เป็นอะไร อาจจะมีได้จริงใน บางคน, โดยเฉพาะบางคนเท่านั้น; พวกชาวบ้านชาวไร่ชาวนา มีเวลาที่เหมือนกับหมาหางไหม้ไฟนี้มากกว่าเวลาที่ว่าง; แม้ กระนั้นก็ยังมีความที่ไม่รู้สึกว่าเป็นอะไร ที่เรียกว่าแต่งงานกับ สุญญาตา, จึงลืมไปว่าเราเป็นอะไร. พวกที่หางไหม้ไฟน้อยเหล่านี้ ก็ยังมีจำนวนมาก กว่าบางคนที่มีหางไหม้ไฟเกือบตลอดเวลา.

หมายความว่า คนชาวไร่ชาวนาแถวนี้ น้อยคน หรือไม่กี่ คนที่เป็นโรคเส้นประสาท หรือเป็นโรคเสียจริตนี้ มีน้อย, น้อย กว่าที่กรุงเทพฯ ซึ่งมีมากกว่า. ที่กรุงเทพฯ มีสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ เป็นหมาหางไหม้ไฟ มากกว่าที่บ้านนอก; เพราะฉะนั้นจึงเป็นโรค

ประสาทมากขึ้น, หรือเป็นโรคจิตมากขึ้น; จนล้นโรงพยาบาลอยู่เรื่อย คือเวลาที่แต่งงานกับสุญญาไม่ค่อยจะมี, มีน้อยเกินไป หรือไม่มีเลยก็ได้.

คนที่ปั่นบ้างจัด ๆ บางคนในกรุงนั้น แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เกอะ อย่างน้อยที่สุดก็ต้องมีเวลาที่ได้นอนหลับ, กินเหล้าเมาหลับไปก็ยังมี. นี่จึงอยู่ได้ไม่เป็นบ้าตลอดวัน เพราะเหตุว่าเวลาที่หลับยังมีบ้าง. ถ้านอนไม่หลับแล้วละก็เป็นที่การละ; มันต้องเป็นบ้า ชนิดลงนรกอเวจีเลย, มันต้องมีจิตใจที่เป็นทุกข์ เป็นไฟในจิตใจ เปรี้ยวร้อน; ไม่กี่วันก็เป็นโรคเส้นประสาท เป็นโรคจิต กระทั่งไปฆ่าตัวตายหรือตายไปเองเลย.

แม้ว่ามีความเร่าร้อน จิตใจเป็นไฟก็ยังมี ก็ยังอยู่ได้ด้วยมีเวลาที่ว่างไม่มีตัวเรายังมีอยู่บ้าง; อาจจะแต่งงานกับสุญญาได้สัก ๒-๓ นาทีต่อวัน. แต่ทางบ้านนอกคอกนายยังมีโอกาสมาก, ถ้าเราออกมาบวชอย่างนี้ ก็หมายความว่าต้องการจะให้เวลาว่างมีมากกว่านั้น, คือเวลาที่อยู่กับสุญญา ควรจะมีมากกว่าเขาเหล่านั้น. ฉะนั้น จึงมีโอกาสผ่องใส จึงสบาย จึงมีอะไรมากขึ้น ๆ สมกับที่ว่าเป็นบรรพชิต ซึ่งแปลว่าเว้นไปได้; ไกลจากสิ่งที่เป็นทุกข์ว่า ไปได้ไกลกว่าพวกชาวบ้าน. บวชเณร บวชชี บวชพระ บวชเถน บวชอะไรก็สุดแท้ ยอมมุ่งหมายอย่างนี้ทั้งนั้น คือมุ่งหมายที่อันนี้ : เพื่อแต่งงานกับสุญญาเป็นเวลานานกว่าชาวบ้าน.

แต่เดี๋ยวนี้บางคนมองเห็นเสียว่า ไม่มีประโยชน์ ไม่มีรส

ไม่มีชาติ ไม่น่าเสนาหา ไม่น่าสนใจ ก็เลยพูดกันไม่รู้เรื่อง. พวกที่
ว่าตัวเอง เป็นผู้ที่ทำที่ว่าชอบธรรมะ ชอบศาสนา ชอบธรรมะ
อย่างยิ่ง ยิ่งพูดไม่รู้เรื่อง; แล้วยิ่งพวกที่หลง เช่นพวกนักอภิธรรม
นี้ ยิ่งพูดไม่รู้เรื่องกว่าพวกไหนอีก; เพราะพวกอภิธรรมเขาติด
ตัวหนังสือ, ติดหลักติดเกณฑ์ ติดคำพูด ภาษาคน อย่างนรก
สวรรค์อะไรของเขา ต้องไปตามภาษาคนหมด; พูดอย่างผมพูด
เขาว่าบ้าเลย; อย่างนี้ก็พูดกันไม่รู้เรื่อง. คำว่า “สวรรค์ในอกนรก
ในใจ” นี่ฟังไม่รู้เรื่อง, ไม่มีทางจะรู้เรื่อง.

คราวหนึ่งมีใครเอาเทปไปส่งออกทางวิทยุ เรื่องว่าความ
ร้อนใจคืออนรก ความโง่คือสัตว์เดรัจฉาน ความหิวคือเปรต
ความกลัวคืออสุรกาย เขาคงได้ยินกันมากขึ้น ๆ ไม่ได้เรื่องหรอก
โดยเฉพาะพวกอภิธรรมนี้ พยายามจะค้าน, เขาเตรียมพร้อมที่
จะค้านว่าเราเป็นผู้ทุพพริวิตนะ, หรือเป็นผู้ทำลายล้างอะไรไป
เลย. แต่เรากลับยืนยันว่า นี่คือจริงที่สุด, ตรงที่สุด, และต้อง
สนใจที่สุด : อย่าตกนรกชนิดในอกในใจอย่างนี้ แล้วไม่ตกนรก
ชนิดไหน, ไม่มีตกนรกชนิดไหนหมด ; อยู่ที่นี่ก็ตาม ตายแล้วก็
ตาม. แล้วยิ่งเรื่องเดียวกันอีก : เรื่องสุญญาคุ่มได้หมด ไม่ตก
นรกด้วย แล้วยิ่งไปเหนือสวรรค์ไปอีก; ถ้าเป็นสวรรค์ก็สวรรค์อีก
แบบหนึ่ง, คือสวรรค์ที่เรียกว่าอยู่เป็นอันเดียวกับพระเจ้า ยัง
ไม่ทันนิพพานนี้, ไม่ใช่สวรรค์กามารมณ์เหมือนอย่างที่เขาเขียน
ล่อไว้ตามฝาผนังโบสถ์.

รวมความแล้ว เรื่องที่ไม่อาจจะเข้าใจกันได้นี้ ต้องมี; ช่วย

ไม่ได้. เขาว่าเราบ้าก็ตามใจ เราว่าเขาบ้าก็ได้เหมือนกัน, ถ้าคนมีปากจะว่าแล้วละก็ ต่างคนต่างว่าได้ที่นั่น. แต่เดี๋ยวนี้เราพิจารณาถึงว่า อย่างไหนจะเร็วกว่า, จะใกล้ชิดกว่า, เข้าถึงธรรมะง่ายกว่า. มันจะเร็วกว่า สะดวกกว่า สะดวกอย่างที่เป็นของธรรมดา ธรรมชาติ ธรรมดา ไม่ต้องมีอะไร. ที่พูดอย่างเว่ยหล่างพูด : อย่าทำอะไร, อย่าทำอะไร, ไม่ต้องทำอะไร, จึงจะมีธรรมะหรือถึงธรรมะหรือเข้าถึงส่วนลึกของธรรม. ส่วนที่มีอะไรทำอะไร นี่ก็เพราะต้องการด้วยกิเลสตัณหา, อยากดี อยากเด่น อยากเป็นพระอรหันต์, อยากถึงขนาดนั้น อยากได้นิพพานทั้งที่ไม่รู้ว่าอะไรนี่, อยากเสียเรื่อย.

การศึกษาธรรมะ ต้องฝึกให้รู้จริงเห็นจริง

เพื่อศึกษาให้เข้าใจ จึงขอให้พยายามสังเกตดูให้ดี เวลาที่จิตว่างเป็นสุญญตาใน ๒๔ ชั่วโมง มีกินาที; เวลานั้นเป็นเวลาที่ไม่ได้ทำอะไรอย่างเว่ยหล่างว่า. “ไม่ทำอะไรเลย” อย่างเว่ยหล่างว่านั่น จิตไม่ทำอะไร; แต่เราอาจจะกำลังกินข้าวอยู่ก็ได้ อาบน้ำอยู่ก็ได้ ผูกเหล็กอยู่ก็ได้ หรือทำอะไรอยู่ก็ได้; แต่ใช้คำว่าไม่ได้ทำอะไร, กำลังไม่ได้ทำอะไร. พวกแม่ครัวกำลังทำครัวอยู่ก็ได้, คนงานกำลังขุดดินอยู่ก็ได้; แต่ไม่ทำอะไร. มันหมายความว่าอย่างนี้ คือไม่มีตัวกู ตัวฉัน ที่ต้องทำอะไร หรือกำลังทำอะไรอยู่.

นี่จะเป็นการเข้าใจหรือไม่เข้าใจในคำว่า “จงทำงานทุกชนิด ด้วยจิตว่าง”; จงทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง ก็เป็นอย่างนี้ คือไม่ทำอะไร อย่างเว่ยหล่างพูด. ผมว่า “ทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง” นี้มีความหมายเดียวกัน คือ “ไม่ทำอะไร” อย่างเว่ยหล่างพูด; แต่เรากลับพูดว่า ทำด้วยจิตว่าง แล้วพูดต่อไปก็เป็น “ยกผลงาน ให้ความว่างทุกอย่างสิ้น” ยิ่งฟังไม่เข้าใจแล้ว. ถ้าฟังอันแรก ไม่เข้าใจ อันหลังก็ไม่เข้าใจ อันต่อ ๆ ไปก็ไม่เข้าใจ. “ตายเสร็จ จิตว่างตั้งแต่ทีแรก” นี่ยิ่งไม่เข้าใจใหญ่; หมายถึงเป็นพระอรหันต์ หรือว่า สมรสกับสุญญาตลอดกาลเลย ตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวที่ นี่ก็เป็นอย่างนั้น.

พอพูดว่า “ไม่ทำอะไร”; พวกนั้นหรือพวกอภิธรรมเขาหมายถึง อยู่ตัวแข็งเลย, เป็นก้อนหินไปเลย. หรือพูดว่าจิตว่างนี้ หมายถึง นอนแข็งที่อกเป็นก้อนหินเลย; แล้วจะพูดกันรู้เรื่องอย่างไรได้ เพราะคนละภาษา คนละความหมาย. จิตว่างนี่วิ่งอยู่ก็ได้, หรือ ต้องการจะทำอะไรด้วยการวิ่ง ก็ทำได้; แต่ว่าจิตว่างนี่คือเรียกว่า ไม่ได้ทำอะไร อย่างเดียวกับที่ผมเคยอธิบายหลายหนแล้วว่า คำว่า “หยุด” ของพระพุทธเจ้าที่ตรัสแก่องคูลีมานั้น ก็เป็น ภาษารวมอย่างยิ่ง. แต่ครูบาอาจารย์บางท่านสอนผิด ๆ ว่า หยุดฆ่าคนเฉย ๆ, หยุดไม่ทำอะไรเสียอีก, อย่างนี้ไม่ถูก.

คำว่า “หยุด” ของพระพุทธเจ้านี้ คือหยุดมีตัวฉัน, หยุด ความประสงค์อะไร, ไม่ต้องการอะไร. พระพุทธเจ้าเที่ยวสอนคน ทั้งวันทั้งคืนนี้ ก็เพื่อให้หยุดอย่างไร; การอธิบายธรรมะชั้นลึกนี้

ยังไม่ถูกต้อง ยังไม่สมบูรณ์อยู่มากทีเดียว มีมากเรื่องมีมากราว; เช่นคำว่า หยุด ที่ตรัสแก่องคูลิมาล เป็นต้น คำนี้อธิบายยากที่สุด; พวกครูที่สอนในโรงเรียนสอนว่าหยุดฆ่าคนทั้งนั้น; แล้วว่า องคูลิมาลฟังเพียงเท่านี้แล้วเป็นพระอรหันต์ นี่เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้, เป็นเรื่องที่บ้าบอที่สุดเลย. พระพุทธเจ้าต้องทำอย่างไรอย่างหนึ่งขององคูลิมาลรู้เรื่อง หยุดมีตัวฉัน, หยุดมีตัวฉัน คือ หยุดยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน, ไม่มีตัวฉัน ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องการนั้นต้องการนี้, ไม่มีตัวฉันเพื่ออยากได้นั้นอยากได้นี้, หยุดอย่างนี้เป็นการหยุดจริง ๆ อย่างนี้.

มันน่าสงสาร การเรียนธรรมะ เรียนบาลีในโรงเรียนดูเป็นเรื่องของเด็กอมมือแท้ ๆ; แต่ก็จำเป็นในเบื้องต้นที่เราจะต้องเรียนกันอย่างนี้—เรียนกันอย่างนี้—เรียนกันอย่างนี้, แล้วให้มากขึ้น ๆ มากขึ้น สูงขึ้น ๆ. ผมก็เคยเรียนอย่างนี้อย่างเด็กอมมือนี้, แล้วเคยเป็นครูสอนอย่างเด็กอมมือ; ผมก็เคยเป็นครูเหมือนกัน อย่าว่าผมไม่เป็นครู, ผมเคยเป็นครูสอนนักเรียนเหมือนกัน เหมือนครู... (ภิกษุรูปหนึ่งที่ฟังอยู่ขณะนั้น) ผมสอนนักเรียนตรี ชั้นตรี ก็สิบ ก็คนไม่รู้ได้หมดเลย, ชั้นโท ตกคนเดียว เพราะไปสอบหาย. อย่างเรียกว่าผมอวดดีนะ ที่ตกคนเดียว เพราะไปสอบหาย. ชั้นโทชั้นตรีได้หมด เลื่อนชั้นเลย; แล้วเราไม่ได้โกง, ไม่ได้ช่วยโกงให้นักเรียนหรืออะไร, เรากลับจะเข้มงวดกวดขัน มาลองดูให้เห็นจริง; เพราะว่าผมพูดภาษาของผม สอนนักเรียนสอนอะไร ผมพูดภาษาของผมนี้, พูดภาษาที่มนุษย์ฟัง

รู้เรื่อง อย่างนี้เสมอไป; อาจจะเป็นเพราะเหตุนี้ก็ได้ นักเรียน จึงมีความรู้แล้วสอบได้หมด.

ผมเกี่ยวข้องกับเรื่องปริยัติอยู่ ๔-๕ ปี : ปีที่หนึ่งเรียน นักธรรมตรีได้, ปีที่ ๒ เรียนนักธรรมโทได้, ปีที่ ๓ เรียนนักธรรม เอกได้, ปีที่ ๔ เป็นครูสอนนักธรรมเสียปีหนึ่ง, ปีที่ ๕ เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ปีที่ ๖ สอบเปรียญ ๔ ประโยคตก. เมื่อสอบตกเลย เลิกเสีย ไม่อยากเรียน; ไปเล่นถ่านรูปเสีย, ไปเล่นหีบเสียงเสีย, แยกถึงอย่างนั้น เราก็ยังคิดว่าของเราถูก กรรมการตรวจผิดที่ เราตก. เราเลยเลิกเรียนมาอยู่สวนโมกข์เลย. ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ปริยัติอยู่ก็ ๖ ปี, ๖ ปีพอดีแล้วไม่แตะต้องเลย; เพราะฉะนั้น รวมความแล้วต้องพูดกันให้รู้เรื่อง สอนนักธรรม สอนบาลี สอนอะไร แล้วต้องพูดกันให้รู้เรื่อง.

เดี๋ยวนี้สอบนักธรรมได้แล้วก็ยังไม่มีความรู้ที่พูดกันรู้เรื่อง, เป็นนักธรรมเอกก็ยังพูดกันไม่รู้เรื่อง ทั้งเป็นมหาเปรียญแล้ว ก็แปลบาลีไม่ได้ อ่านพระไตรปิฎกไม่รู้เรื่องทั้งนั้น; เพราะว่าได้ตลอดเวลามา พูดกันอย่างไม่รู้เรื่อง, เรียนอย่างจำ ๆ จำ ๆ เอาไว้ก็ฟลุคได้แบบนี้. ถึงแม้บางคนจะฉลาดพูดกันรู้เรื่องฟังเข้าใจ ดี; แต่ว่าคนเหล่านี้ก็มีน้อยคน; แล้วคนเหล่านี้ก็ไม่อยากจะอยู่ในพระศาสนา คิดจะไปหาเงิน หาอะไรไปตามเรื่อง ซึ่งมีทางได้ดิบได้ดีมากขึ้น คือก้าวห้าไปเลย. พวกเปรียญทั้งนั้น, เป็นขุนนาง ขุนนาง เป็นพระยา มาจากพวกเปรียญทั้งนั้น เพราะพวกเปรียญ มีความรู้ดีได้เปรียบกว่าผู้อื่น

คำแล้ว ใครอยากจะไปดูหนังสือที่เล่าให้ฟังก็ไปดู หรือว่าอยากดูหนังดา
โลลามะก็ได้ เพราะบางคนบนจะดูเรื่อย ๆ ยังไม่เคยดูกันก็มี.

แม้จะดูอะไร ก็ต้องทำด้วยสติสัมปชัญญะ

เรื่องสติเป็นเรื่องที่ทำให้มีได้ตลอดเวลา ไม่มีความรู้สึกเป็น
ตัวฉันที่ต้องการ ให้มีสติปัญญาอยู่เสมอ. ที่ว่าจะไปดูนี้, มันต้อง
เป็นความต้องการของสติสัมปชัญญะ; ถ้าโผล่ ๆ ขึ้นมา ตัวก็จะ
ดูจะได้เก่ง ก็พึงรู้ว่านั่นดูด้วยความอยากที่จะดูของแปลกอะไร
นี่ ก็เป็นเรื่องของความเพลิดเพลิน, เรื่องของไม่ว่าง. ฉะนั้นจงระวัง
ระวังให้หยุด ระวังให้หยุด; แล้วมีสติสัมปชัญญะอยู่เรื่อย, จะไป
ทำอะไรก็ได้ จะดูอะไรก็ได้ จะเรียนอะไรก็ได้, นี่เขาเรียกว่า “อยู่
นิ่ง ๆ” อย่างนี้เรียกว่าอยู่นิ่ง ๆ.

เขาหมายความว่า “อยู่นิ่ง ๆ” ก็คือไม่ทำอะไร จิตว่าง ก็นอนแข็ง
ที่เหมือนถูกยาสลบอย่างนี้; แล้วเขากลับว่าเราอย่างนี้อีก ว่า
เราเป็นคนบ้าเสียอีก; เพราะเขาไม่รู้ภาษาที่ใช้พูดกันในทาง
ธรรม. นี่ก็เป็นการดีที่เราคุยเขียนข้อเท็จจริง เรื่องภาษาคน-ภาษา
ธรรมขึ้นมา แล้วพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นมา; มีคนเขียนหนังสือถึง
ผมหลายฉบับ เขาได้ประโยชน์ที่เขาไม่นึกคาดนึกฝันจากการ
อ่านหนังสือภาษาคน-ภาษาธรรม. พวกนักศึกษารุ่นปัจจุบันนี้
อุตสาหะเขียนมาขอใจ เสียแถมมภ์ส่งมาก็ไม่มีอะไร, ไม่ต้องการ

อะไร, เท่านั้นเอง; เขาชอบใจที่ช่วยเหลือให้เขาเข้าใจภาษาคน-
ภาษาธรรม.

พวกเราสนใจคำว่า “ภาษาคน ภาษาธรรม” ให้เพียงพอ;
แล้วจะเข้าใจสิ่งที่ไม่เข้าใจที่สุด ที่ติดตันอยู่นั้น. ที่แล้วมารับฟัง
เรื่องต่าง ๆ เข้าไวยะอะแล้ว แต่ว่าแต่ละเรื่องนั้นก็ยังไม่เข้าใจใน
ส่วนลึก; หรือไปคิดว่าเข้าใจเรื่องเหล่านั้นพอแล้ว นี่ยังไม่ถูกต้อง.
ขอให้หันนึกไปในทางที่ว่า “ให้เข้าใจอะไรลึก ลึกเป็นชั้น ๆ
ชั้น ๆ”; เช่นไปนั่งดูภาพ “เสียงขลุ่ยกลับมาหากอไผ่แล้วไวย” นี้;
ไปดูความหมายของมันให้เห็นความลึกเป็นชั้น เป็นชั้น ๆ ๆ
อย่างน้อยก็ ๓-๔ ชั้น จึงจะใช้ได้; ใครไปดูภาพนี้แล้ว เข้าใจความ
หมายแล้ว แต่เข้าใจได้แต่เพียงชั้นเดียว อย่างนี้ยังง้ออยู่มาก.

มีดแล้วพอกันที.

จากอนันตะ สู่อันันตะ

- ผู้รู้ ดีท่านตีระฆังก้อง ป่าวร้องบอกแก่มิตรสหาย
ว่าจงฟัง เสียงระฆังดังแสบกาย เป็นสัญญาณมันหมายบอกอนันต์
เสียงระฆังมีจริงก็หาไม่ มีแต่เหตุปัจจัยปรุงเสกสรรค์
เป็นเรื่องสังขารทุกการณอื่น หยุดปลุกอย่างอนันต์ นั้นนิพพาน
- เสียงกังวาลแห่งพุทธดุจระฆัง บอกให้ฟังฝั่งนี้มีสังขาร
โน่นฝั่งโน้นว่างวิมุตติสุดประมาณ วิสังขารมีไว้เชิญไปลอง
อย่า “หลง” อนันต์ เพลิน เดินหน้าเกิด สูแดนเลิศ “อนันต์” นั้นสนอง
ได้พบสิ่งสูงสุดมนุษย์ปอง อันควรครอง “ว่าง” ได้ในชาตินี้

(คำของ อรส.)

Whom

ฟ้าสว่าง ทางมีชีวิตถูกต้อง

จาก ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส
“ฟ้าสว่างระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ [ตอน ๒]”
หมวดที่ ๕ ชุดรวมเรื่องปกิณกะ อันดับที่ ๔๖ ง. บนพื้นแถบสีม่วง

AW — 134

๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๖

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาศัพทัญญา เป็นครั้งที่ ๔ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่อง ฟ้ำสางระหว่างห้ำสปีปีที่มีสวณโมกข์ ต่อไปตามเดิม เพราะตั้งใจจะพูดให้ครบให้จบ จึงไม่อาจจะเปลี่ยนหัวข้อบรรยายเฉพาะในวันนี้ได้.

มีท่านทั้งหลายเป็นอันมากที่มาใหม่ ไม่เคยฟังมาแต่ต้นในเรื่องฟ้ำสาง ต่าง ๆ กัน ก็ได้โปรดทราบว่ เราได้พูดกันถึงเรื่องทุกเรื่อง ที่แสดงให้เห็นว่ มันเป็นลักษณะแห่งฟ้ำสาง คือแจ่มแจ้งสว่างไสว หรือถูกต้องขึ้นมา ในระยะเวลาห้ำสปีปีที่มีสวณโมกข์ ซึ่งมีกำเนิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย จากระบบราชาธิปไตย มาเป็นระบบประชาธิปไตย. ข้อนี้ไม่ใช่เป็นการพูดอวดดี

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๒๘ การพระศาสนา ๒

มันไม่จำเป็นที่จะต้องอวดดี; แต่เป็นการพูดให้ระลึกรู้ถึงสิ่งที่ควรจะระลึกรู้ถึง สำหรับจะได้ทำต่อไปให้ถึงที่สุด; เพราะคำว่าฟ้าสว่างนั้นมันยังไม่ใช่ถึงที่สุด มันก็มีรุ่งอรุณพอฟ้าสว่าง ๆ มันยังต้องสว่างมากขึ้น จนเป็นเวลาเที่ยงวัน หรือทำอะไร ๆ เสร็จหมดนี้ จึงจะเรียกว่าถึงที่สุด.

นี่ขอให้สังเกตดูว่า ได้มีอะไรมีลักษณะเหมือนกับฟ้าสว่างอย่างนี้ขึ้นมาบ้าง จะโดยตัวท่านเอง เกี่ยวกับตัวท่านเอง, หรือแก่เพื่อนมนุษย์ของเรา หรือแก่โลกทั้งสิ้น, ล้วนแต่ต้องเอามาพิจารณา เพราะว่าเรามีความเนื่องกัน อย่างที่จะแยกกันไม่ได้. เราจึงมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันและกัน ในสิ่งที่ควรจะทำ, โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ มีความถูกต้องยิ่ง ๆ ขึ้นไปนั่นเอง, โปรดเข้าใจตามนี้.

เรื่องฟ้าสว่างที่จะกล่าวในวันนี้ ก็มีเรื่อง *ฟ้าสว่างทางทิศตะวันตก ฟ้าสว่างทางการเมือง ฟ้าสว่างทางสังคม ฟ้าสว่างทางเศรษฐกิจ ทางสันติภาพ เป็นต้น*

บางคนอาจจะเบื่อล่วงหน้าว่า ไม่เห็นเป็นเรื่องธรรมะสักนิดหนึ่ง ข้อนี้ขออย่าได้เข้าใจผิด เพราะว่ามันไม่มีเรื่องอะไรดอกที่จะไม่ใช่เรื่องของธรรมะ. ธรรมะคือสิ่งที่ช่วยให้รอด หรือหน้าที่ที่จะทำให้รอด; เรามีหน้าที่ หรือมีการกระทำที่จะทำให้รอดอยู่ทุกสิ่งทุกอย่างตลอดเวลา, เพื่อตนเองหรือเพื่อผู้อื่นก็ตาม ถ้าไม่สนใจเรื่องทำให้รอดแล้ว มันก็ไม่มีเรื่องอะไรดอกที่จะต้องสนใจ, ไม่มีเสียแล้ว. เดียวนี้มันเนื่องกันไปหมด ความรอดของ

บุคคล ก็คือความรอดของทุกคน หรือทั้งของโลก. สิ่งที่มาแบ่งแยกกันเป็นเขาเป็นเรานั้น มันเป็นความเขลาของกิเลส, ที่คนรับเอามาเป็นของตน, ความโง่ความหลงของกิเลส ซึ่งคนรับเอามาเป็นของตน และยืนยันอยู่ นี้มีมาก. นี้ขอให้สนใจให้ดี ๆ ว่าจะต้องนึกให้กว้าง ไกลออกไปกว่าที่จะนึกถึงแต่เรื่องของตนผู้เดียว.

ฟ้าสว่างทางทิศตะวันตก

อาตมาให้หัวข้อว่า ฟ้าสว่างทางทิศตะวันตก บางคนคงจะคิดว่า บ้าแล้ว, ฟ้าอะไรจะสว่างทางทิศตะวันตก. ข้อนี้มันก็ไม่มีอะไรยืนยันแน่นอนได้ มันอาจจะเป็นไปได้ก็ได้; แต่เดี๋ยวนี้เรามีความหมายอีกอย่างหนึ่ง สำหรับคำว่าตะวันตก : พระอาทิตย์ขึ้นทางตะวันออกไปตกทางตะวันตก, เราอยู่ในส่วนที่พระอาทิตย์จะมาถึงก่อน แล้วไปถึงที่ผู้อยู่ทางทิศตะวันตกทีหลัง.

เดี๋ยวนี้เราหมายถึงฝ่ายตะวันตก ที่แบ่งโลกออกเป็นฝ่ายตะวันออกและฝ่ายตะวันตก; ขอให้ฟ้าสว่างทางตะวันตก เพราะตะวันตกนั้นมันเป็นส่วนที่นำโลก. ท่านทั้งหลายก็พอจะมองเห็นได้เองว่า ฝ่ายตะวันตกที่เราเรียกกันว่าพวกฝรั่งทั้งหลาย เขาเป็นพวกที่นำโลก อยู่ทางตะวันตกก็จริง แต่ก็เป็นผู้ นำโลก. โลกปัจจุบันคล้ายกับว่าขึ้นอยู่ในการนำของฝ่ายตะวันตก; แม้

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๓๐ การพระศาสนา ๒

ประเทศไทยเราก็เป็นประเทศตามกันตะวันตกตามหลังตะวันตก, ถ้าตะวันตกมันเดินถูกทาง ตะวันออกซึ่งตามอย่าง ตามหลังตามกันตะวันตกในทางวัตถุ ก็คงจะเดินถูกทาง.

เดี๋ยวนี้ดูทุก ๆ อย่างเถอะ อะไรบ้างที่ไม่ตามกันตะวันตกทางวัตถุแล้วไม่ต้องพูดดอก; เรื่องกิน เรื่องอยู่ เรื่องนุ่ง เรื่องห่มที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ไม้สอยหยูกยาแก้โรค ที่เรียกว่าปัจจัย ๔ นี้มันตามกันตะวันตกไปหมดแล้ว. แม้เรื่องทางจิตใจก็เริ่มตามกันตะวันตก มีความนิยมอย่างตะวันตก; แม้เรื่องทางศาสนา ก็นิยมเปลี่ยนศาสนาเป็นศาสนาอย่างตะวันตก อย่างนี้ก็มิ. เพราะว่ามันมีอำนาจที่จะบันดาลประโยชน์ได้มากกว่า ก็เลยไปยอมรับนี้เรียกว่าตามหลังด้วยเหมือนกัน, จะสูญเสียความเป็นตัวเองของตะวันออก ทั้งที่ตะวันออกมีอะไรดี ๆ กว่ามาก; ที่พวกตะวันตกเขามามองเห็นแล้ว เขาพูดว่าชาวตะวันออกนี้มันโง่ มันมีอะไรดี ๆ ของมันแล้วมันไม่สนใจ, แล้วไปสนใจตามหลังพวกเขา ซึ่งเห็นอยู่ว่าตะวันออกนี้มีอะไรดี ๆ ลึกซึ้งในด้านจิตในด้านวิญญาณ. นี่มันเปลี่ยนรูปเป็นเสียอย่างนี้ มันเป็นเรื่องของตะวันตกกับตะวันออก ตะวันตกนำตะวันออกอยู่ในชีวิตจริง ในความเป็นอยู่ต่าง ๆ.

ที่นี้มันก็ถูกหรือผิดก็ขอให้คิดดู ขอให้สังเกตดู ว่าวิถีการดำเนินชีวิตตามแบบตะวันตกนั้น มันดีอย่างไร? สร้างสันติภาพหรือว่าสร้างความวุ่นวาย? คนที่มีจิตใจเป็นธรรมก็มองเห็นได้เองว่า มันไม่ได้ทำให้มีสันติภาพได้, มันทำให้มีความยุ่งยากลำบาก

นานาประการ. ที่เรียกกันว่าความเจริญ กลายเป็นความยุ่ง ยิ่งยุ่งยิ่งเจริญ ยิ่งเจริญนั้นยิ่งยุ่ง จึงไม่เรียกว่าความเจริญที่น่าพอใจ, มันเป็นความเจริญแห่งความยุ่งยาก. ปัญหาทางการเมืองทางเศรษฐกิจ อะไรก็ดี มันมีจุดศูนย์รวมอยู่ที่ตะวันตก ซึ่งจะนำโลก. นี่ถ้าให้ตะวันตกสว่างจากความมืด เหมือนกับรุ่งอรุณเพื่อรู้อะไรเป็นอะไรแล้ว, เข้าใจว่าโลกนี้จะได้รับผลดี คือเจริญชนิดที่พึงปรารถนา ไม่ใช่ยิ่งเจริญแล้วยิ่งยุ่ง.

ถ้าเรารู้กันให้ทั่วถึง ก็พบว่า เดียวนี้ทางตะวันตกก็เริ่มสนใจธรรมะชนิดที่เป็นแสงสว่างในพุทธศาสนากันบ้างแล้ว แต่ยังไม่พอ. ชาวตะวันตกสนใจพุทธศาสนาเพียงเป็นของแปลกเสียเป็นส่วนมาก, เพียงเป็นความรู้อบตัวเสียเป็นส่วนมากไม่ถึงกับจะยึดเอาเป็นหลักดำเนินชีวิต; เพราะเขายังไม่เข้าใจ และเพราะเราก็ไม่ได้ทำให้เขาเข้าใจ, นั่นแหละคือสิ่งที่ต้องคิด.

ถ้าเราจะช่วยให้เขาเข้าใจพุทธศาสนา โดยถูกต้องแท้จริงแล้ว เขาก็จะทำได้ดีไม่แพ้เรา, หรือดีกว่าเรา; เพราะว่าในการค้นคว้าศึกษาหรือปฏิบัติก็ตามเขามันจริงกว่าเรา เขาจึงก้าวหน้าในทางวัตถุ. ถ้าเขาเอาความจริงจริงในเรื่องก้าวหน้านั้นมาใช้กับธรรมะ เขาก็ต้องก้าวหน้ากว่าเรา ซึ่งมีลักษณะจะต้องพูดกันว่า โกลั่ก่ลือกิ้นต่าง, มีพุทธศาสนาชนิดที่ไม่ได้รับประโยชน์จากพุทธศาสนาพอสมควรกัน.

เราจะต้องช่วยให้เขาได้รับพุทธศาสนา, รู้จักพุทธศาสนา แม้เป็นส่วนน้อย แล้วเขาก็เอาไปเผยแพร่กันเอง ในหมู่พวกเขา

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๓๒ การพระศาสนา ๒

ซึ่งมันสะดวกหรือดีกว่าเราซึ่งพูดกันคนละภาษา มีวัฒนธรรมต่างกัน มีรสนิยมต่างกัน มีอะไรต่างกัน มันก็พูดกันไม่ค่อยจะเข้ารูป. ถ้าว่าเขาพูดกันเอง มันจะสะดวกกว่า จึงเห็นว่า เราควรจะช่วยให้ชาวตะวันตกู้ธรรมะหรือู้พุทธศาสนาพอสมควรแล้ว คือถึงกับดับทุกข์ได้แล้วเอาไปเผยแพร่แก่พวกเขา, นี่จะทำให้เกิดแสงสว่างทางธรรมะขึ้น ในทิศตะวันตก. เชื่อว่าจะต้องได้โดยสะดวก; เพราะว่าชาวตะวันตกเป็นนักศึกษา เป็นนักค้นคว้าเป็นนักปฏิบัติที่เฉลียวฉลาดพอตัวอยู่แล้ว.

เดี๋ยวนี้เขากำลังนำโลกในทางวัตถุ จนยุ่งยากชนิดที่เรียกว่าถาวร เรียกว่าวิกฤตการณ์อันถาวร ตรงกันข้ามกับสันติภาพอันถาวร. เราไม่ได้มีสันติภาพแม้ชั่วขณะด้วยซ้ำไป อย่าพูดถึงสันติภาพอันถาวร; มันมีแต่วิกฤตการณ์คือความยุ่งยากลำบากอันถาวร คือติดต่อกันไม่รู้ขาดสาย เพราะว่าเรากำลังก้าวหน้าในทางวัตถุอย่างเดียว มีแสงสว่างแต่ในทางวัตถุ ไม่มีแสงสว่างในทางจิตใจ.

แต่เดี๋ยวนี้โลกมันมาถึงยุคที่จะเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อกันแล้ว คือว่าความเจริญทางวัตถุมันกำลังพินาศอย่างยิ่งขึ้นมาทุกทีว่ามันเป็นที่พึ่งไม่ได้ จนมีคนประท้วงความเจริญทางวัตถุก็มี; แต่ยังคงกระทำไม่ถูกวิธี มันก็ประท้วงไม่สำเร็จ. คนก็ยังไม่ละจากวัตถุ หรือมาสนใจในทางด้านจิตใจ; แต่ถึงอย่างไรก็ดี ความเจริญทางวัตถุนี้ ให้ผลตอบแทนอย่างเจ็บปวด คือวิกฤตการณ์อันถาวรอยู่ตลอดเวลา, ภัยสงครามโดยตรงโดยอ้อมนี่ก็กำลัง

ทำให้ได้รับความเจ็บปวดอยู่ตลอดเวลา. เขากำลังจะอึดตัวในทางวัตถุ เพราะว่ามันเพ้อหรือมันเกินไปมากแล้ว มันจะมองเห็นจุดพอกกันได้ง่าย, จึงถือว่าเขาอยู่ในฐานะที่จะเปลี่ยนศักราช หรือเรียกว่าขึ้นระบบศักราชกันเสียใหม่, ให้เป็นศักราชแห่งการพัฒนาทางจิต ที่มีอะไร ๆ สมบูรณ์. ถ้าชาวพุทธช่วยกันในเรื่องนี้ ให้เกิดแสงสว่าง เป็นฟ้าสว่างขึ้นมาทางทิศตะวันตก ก็จะเป็นผลดีแก่โลกเป็นแน่นอน.

การพัฒนาทางจิตขึ้นมา ให้ทันกับการพัฒนาทางวัตถุ แล้วให้มันประสานกลมกลืนกันไป นั่นแหละโลกเราจะมีสันติสุข สมกับที่ว่า มันจะเป็นโลกของมนุษย์. เดียวนี้มันมีสันติสุข สันติภาพน้อยมาก อย่างน่าละอายโลกสัตว์เดรัจฉาน, สัตว์เดรัจฉาน มันยังมีสันติภาพมากกว่าคน เพราะไม่เป็นทาสของวัตถุนั่นเอง. ถ้าคนเจริญทางวัตถุถึงที่สุดแล้วเจริญทางจิตใจด้วย ไม่เป็นทาสของวัตถุ มันก็ดี; เดียวนี้เขาสร้างความเจริญทางวัตถุขึ้นมา จนกลายเป็นทาสของวัตถุ, ไม่มีโอกาสที่จะไปสนใจความเจริญในด้านจิตใจ โลกก็เป็นอย่างนี้.

ขอให้ฟ้าสว่างทางทิศตะวันตกยิ่ง ๆ ขึ้นไป กว่าที่กำลังเป็นอยู่, ให้ถือเอาสิ่งนี้เป็นเป้าหมาย ของกิจกรรมของพุทธบริษัทด้วยสักข้อหนึ่ง.

เฝ้า ทีนี้ปัญหาสุดท้ายมีอยู่ว่า ถ้าฟ้ามันไม่สว่างทางทิศตะวันตกกันจริง ๆ แล้วเราจะทำอย่างไร? คำตอบสั้น ๆ ก็ว่า เลิกตามกันตะวันตกเสียอย่างเด็ดขาดก็แล้วกัน. แต่ยังไม่คิดอย่าง

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๓๔ การพระศาสนา ๒

นั้น, และไม่ควรจะคิดอย่างนั้น ควรคิดไปในทางที่ว่าทั้งโลกนี้มันเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน; ฉะนั้น สนใจไปในทางที่จะสร้างสรรค์สันติภาพ ด้วยการเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นอย่างยิ่ง.

นี่แหละคือความคิดที่มันเกิดขึ้นมาว่าจะต้องช่วยกันทำให้มีฟ้าสว่างทางทิศตะวันตก. ชั่ว ๕๐ ปีที่เป็นมานี้ เรียกว่ามันก็สว่างบ้าง แต่มันไม่พอ ขอให้ช่วยกันต่อไปทุกคน ตามที่จะช่วยได้ ตามที่ตนจะช่วยได้ นี่เป็นข้อหนึ่ง.

ฟ้าสว่างทางสังคม

ที่นี้ ข้อต่อไป ก็อยากจะพูดเรื่อง ฟ้าสว่างทางสังคม. คำว่าสังคม นี่เป็นคำที่ตามตัวภาษาบาลีแล้ว มันมีความหมายว่ามาอยู่รวม ๆ กันมาก ๆ, ก็ต้องมีอะไรที่เป็นเครื่องช่วยให้อยู่รวมกันได้มาก ๆ สื่ แปลว่า *ร่วมกัน คม หรือ ค-ม* นั้นแปลว่า *ไป, ไป ก็ไปรวมกัน* ไปอยู่รวมกัน, ไปสู่ที่จุดเดียวกัน รวมอยู่ด้วยกันมาก ๆ ก็เรียกว่า สังคม หรือจะเรียก มา ก็ได้ มาอยู่รวมกันมาก ๆ เป็นสังคม.

เดี๋ยวนี้สังคมมันยังมีดี เพราะว่ามันเป็นสังคมแห่งบุคคล ผู้รู้จักแต่ประโยชน์ของตน แล้วมีตัวกู มีของกู เข้มแข็งเข้มขัน และแก่กล้า, มีความรู้สึกรักผู้อื่นน้อยมาก บางคนถึงกับว่า มัน

ไม่ใช่หน้าที่ของเรา ที่จะต้องไปรักผู้อื่น ดังนั้นสังคมมันจึงเหมือนกับว่า คนที่มันไม่ควรจะมาอยู่ร่วมกัน มาอยู่ร่วมกัน ก็เท่ากับว่ามาแย่งชิงอะไรกัน, มาแข่งดีอะไรกัน มาอิจฉาริษยาอะไรกัน.

ขอให้อธิบาย สังคมกำลังเป็นอย่างไร? ดูกันทั้งโลกสิ ว่าสังคมโลกทั้งหมดเป็นอย่างไร? มีแต่เต็มไปด้วยกลิ่นไอแห่งความเห็นแก่ตัว; คำว่า ตัวฉัน คำว่า ของฉัน คำว่า ของแก หรือ ตัวแก นั้นมันมีตัวมากที่สุด, ไม่มีคำว่า พวกเราทั้งหมด, มันมีแต่คำว่า มึง กู เรา เขา, ไม่มีถือว่าเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายกันเลย, ต่างคนต่างมีประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ แม้ปากไม่พูด แต่ใจมันก็คิดว่ายิ่งได้มากยิ่งดี, ยิ่งมาเป็นของเรายิ่งมากยิ่งดี. แต่ปากจะพูดมาว่าอย่างนั้นมันยังละอายอยู่บ้าง, ยังไม่พูด; แต่ในใจนั้นมันไม่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้ใด นอกจากประโยชน์ของตน, รู้สึกว่ายิ่งได้มากยิ่งดี แล้วมันเลยไปถึงว่ายิ่งได้เปรียบก็ยิ่งดี.

คำว่า ได้เปรียบนั้น มันไม่ใช่คำพูดที่ถูกต้องหรือมีธรรมะเลย. คำว่า ได้เปรียบนั้นมันคือทุจริต, เขาเปรียบ ไม่มีความเมตตากรุณา, แล้วมีความคิดที่รุนแรง จะเรียกว่าคดโกงก็ได้ เพราะว่าจะเอาเปรียบ. คำว่า เอาเปรียบ มันหมายถึงมันเอามากกว่าที่มันควรจะได้. เขาถือว่า เรายังเป็นสัตว์สังคมด้วยกัน. แต่ที่จริงพวกฝรั่งทางทิศตะวันตกเขาก็เคยคิดนึกเรื่องนี้ จนมีคำพูดพูดขึ้นมาว่า เราอยู่กันเป็นมนุษย์นี่มันเป็นสัตว์สังคม, เป็นสัตว์การเมือง, เป็นสัตว์เศรษฐกิจ เป็นต้น. ร่วมกันในโลก. แต่เราจะเอาเฉพาะสังคมอย่างเดียว มาพิจารณากันในที่นี้ว่า เราอยู่

ด้วยกันก็ต้องมีอะไรเนื่องกัน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มันเลยต้องร่วมมือกัน ให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง; เดี่ยวนี้สังคมในโลกมันยังไม่ได้เป็นอย่างนั้น.

ถ้าจะดูกันถึง สังคมชาวพุทธ นี่ก็ดูยากเหมือนกัน ไม่รู้ว่าจะไปดูกันที่ไหน; เพราะว่าชาวพุทธเมืองไทย ก็ไปตามกันพวกฝรั่ง เสียเกือบจะหมดแล้ว. สังคมชาวพุทธที่แท้จริงนี้ ยังไม่รู้ว่าจะไปดูกันที่ไหน, พุดได้แต่ตามหลักเกณฑ์หรืออุดมคติที่มีอยู่ หรือที่เป็นที่ประสงค์มุ่งหมายของชาวพุทธ.

ก่อนนี้เราจะได้ยินก้องไปหมด ทั่ว ๆ ไปหมด ว่าเราเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น; ใช้คำว่า ชีวิตทุกชนิดเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. ชีวิตมนุษย์โดยตรง แล้วลดลงไปถึงชีวิตสัตว์เดรัจฉาน ก็ต้องถือว่าเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา, ลดลงไปถึงชีวิตต้นไม้ พืชพันธุ์ชาติทั้งหลาย ก็ต้องยอมรับว่า มันก็เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา, มันมีความรู้สึกไม่อยากตาย อยากอยู่ อยากเจริญรุ่งเรืองหรือเป็นสุข, แต่มันพูดไม่ได้.

แต่แล้วอย่าลืมนะว่า โดยทางพฤตินัยนั้น ก็ได้อาศัยกันอย่าง เป็นเพื่อน ว่าเราไม่อาจจะอยู่ได้โดยปราศจากต้นไม้. ในโลกนี้ เราไม่อาจจะอยู่ได้โดยปราศจากต้นไม้ทั้งหลาย, เรายังต้องอาศัยต้นไม้ เรายังจะต้องอาศัยสัตว์เดรัจฉาน ส่วนประกอบของ สัตว์เดรัจฉาน มาเป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต เป็นอาหาร เป็นเครื่องใช้สอย นุ่งห่ม มันก็เรียกว่ามันอยู่กันอย่างเพื่อน เกิด แก่

เจ็บ ตาย.

สังคมชาวพุทธจึงให้ความหมายกว้างไกลไปถึงว่า ทุกชีวิตชนิดไหนก็ตามเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย; บางทีจะถูกหัวเราะเยาะว่า ชีวิตของเชื้อโรคทั้งหลายก็เป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยเหมือนกัน, เราก็ว่าได้เหมือนกัน; แต่เราจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้น ในลักษณะที่ไม่เป็นทุกข์แก่เรา.

คำว่า พุทธ หรือพุทธะ นี้ ได้แปลเป็นคำไทยให้ว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ล้วนแต่แสดงว่าเป็นผู้รู้อะไรจริง, ไม่โง่งหรือไม่เหมือนกับคนหลับ. แต่เป็นคนที่ตื่นแล้วลืมตาแล้ว แล้วมีความสุขอยู่, มันต้องเป็นอย่างนั้น จึงจะเป็นสังคมชาวพุทธ; เป็นผู้รู้ เป็นผู้ตื่น เป็นผู้เบิกบาน, และมองเห็นความที่เราต้องรักกัน เหมือนกับว่าเป็นบุตรของบิดาเดียวกัน ซึ่งในทางศาสนาหลายศาสนาทีเดียว ต้องการให้ยึดถืออย่างนั้น. เช่นให้ยึดถือว่าทุกคนเป็นลูกของพระเจ้า ก็ต้องเชื่อฟังพระเจ้าร่วมกัน, แล้วก็ปฏิบัติต่อกัน และกัน ให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า. บางศาสนาให้ถือเข้มขันไปถึงว่า มนุษย์ทุกคนในโลกนี้มีร่างกายเดียวกัน, เขาขอให้มองในความหมายอื่น, มองในความหมายอื่น จนเห็นว่า ใ้มีร่างกายเดียวกัน มีชีวิตทางร่างกายนี้เดียวกันฉะนั้น จึงฆ่าฟันกันไม่ได้.

แต่แล้วในที่สุด ชาวโลกก็ไม่ยอมรับนับถือ; แม้จะเคยยึดถือกันมาในบางยุคบางสมัย. เดียวนี้ก็ถูกรอบงำด้วยอำนาจทางวัตถุ. ความสุขสนุกสนานเอร์ดีอ้อยทางวัตถุลากตัวออกมา

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๓๘ การพระศาสนา ๒

หมดแล้ว, ลากตัวออกมาเสียจากศาสนาของตน ๆ หมดแล้ว. มาดูความสุขทางวัตถุหรือทางเนื้อหนัง เป็นสิ่งคมอะไรก็ คิดดู, สิ่งคมแห่งการแย่งชิงความเอร็ดอร่อยทางวัตถุเนื้อหนัง เหมือนกับสุนัขแย่งอาหารกันอย่างนั้น

สิ่งที่เป็นวัตถุแห่งการแย่งชิงนี้ มันก็กลายเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น ไปเสีย คือวัตถุแห่งความสวยงาม ความไพเราะ ความเอร็ดอร่อย ความสนุกสนานในทางกามารมณ์, กลายเป็นแย่งชิงปัจจัยแห่ง กามารมณ์กันเสียเป็นส่วนใหญ่. นี่ดูสิ สิ่งคมชาวโลกแห่งยุค ปัจจุบัน ลืมตัว, ลืมตัวไปไกลจนขนาดนี้ จนไม่มีอะไรที่เป็น ธรรมะ หรือเป็นศาสนาเหลือเสียแล้ว.

อะไรจะช่วยให้, อะไรจะช่วยแก้ปัญหานี้ได้? ก็ต้องดูว่ามัน เป็นอย่างนั้นเพราะเหตุอะไร? ที่มันเป็นอย่างนั้น เพราะมันขาด หลักปฏิบัติ ที่เราเรียกกันว่า ศีลธรรม *ศี-ล-ธรรม* คำนี้ก็น่า สงสาร. คำว่า ศีลธรรม นี่น่าสงสาร เพราะคนรู้จักมันแต่ชื่อ, คนเขารู้จักกันแต่ชื่อ ไม่รู้ตัวจริง แล้วก็ได้ปฏิบัติให้มีจริง ทั้ง ที่พูดกันอยู่ด้วยปาก พูดมาก, แล้วบางทีก็ตำคนอื่นว่าไม่มี ศีลธรรม ทั้งที่ตัวเองก็มีศีลธรรมไม่. เรียกหาศีลธรรมสำหรับ จะเอาจากผู้อื่น; แต่ตัวเองก็ไม่มีศีลธรรมที่จะให้แก่ส่วนรวม.

มันขาดแคลนศีลธรรมในแง่ของความรู้ คือไม่รู้ว่่าอันนี้มัน จะช่วยให้, มันขาดแคลนศีลธรรมในแง่ของการปฏิบัติ คือมัน ไม่ได้ปฏิบัติเพื่อความมีศีลธรรม มันก็ต้องขาดแคลนความมี ศีลธรรมในแง่ของผลแห่งการปฏิบัติ คือความสงบสุข; เราก็อยู่

กันอย่างไม่มีความสงบสุข เพราะความไม่มีศีลธรรม.

เดี๋ยวนี้มันก็แสดงความรุนแรงมากขึ้น โทษของความไม่มีศีลธรรม ในเมืองกรุงในเมืองหลวง, เมืองหลวงของประเทศไหนก็ได้ บ้านเราก็เอากรุงเทพฯ ก็แล้วกันว่าความมีศีลธรรมมันหายไปอย่างไร, เทียบกับ ๕๐-๖๐ ปีก่อน แล้วมันผิดกันลิบเลย. เดี่ยวนี้ความเลวร้ายอาชญากรรมมันเต็มระบาศไปหมด, ไม่มีที่หลบ ไม่มีที่ซ่อนเพราะว่าอยู่ในห้องนอน ก็ไม่พ้นจากอันตรายจากบุคคลผู้ไม่มีศีลธรรม. นี่ขอให้มองดูกันบ้าง.

เราขาดศีลธรรม สิ่งที่จะทำให้มีสันติสุข สันติภาพ. คำว่า สี่-ด, สี่-ด นี่มันก็แปลว่า *ปรกติ* ความหมายเดียวกันกับสันติ. สันติก็คือความสงบสุข เพราะว่ามันปรกติ; ถ้ามันมีความปรกติ มันก็มีสันติ คือความสงบสุข. *เดี๋ยวนี้ไม่มีศีลธรรมก็สร้างสิ่งตรงกันข้าม คือความวุ่นวายเพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตน.*

คนเห็นแก่ประโยชน์ของตน ด้วยจิตใจที่แก่กล้า ไม่สามารถจะบังคับตนให้อยู่ในร่องในรอยของศีลธรรม; ฉะนั้นเขาก็ทำลงไปทั้งที่รู้อยู่ทั้งนั้นแหละ ว่ามันเป็นความผิดหรือไม่ควรทำ, หรือเขาจะบัญญัติกันเสียใหม่ว่า มันเป็นความดีความถูกต้องของพวกเขา เขาก็อยากจะทำ. ถ้าอย่างนี้มันก็แสดงว่า มันพูดกันไม่รู้เรื่องแล้ว, มันถือกันเสียคนละศาสนาแล้ว; คนหนึ่งถือประโยชน์ส่วนตัวของตนเป็นศาสนา, คนหนึ่งถือประโยชน์ของทุกคนเป็นศาสนา, มันก็แยกกันถึงอย่างนี้.

ฉะนั้นเราก็ไม่อาจจะสร้างสังคมที่ดีเลิศได้ ซึ่งเราจะต้องเลี้ยง

ไปยังคำพูดที่เคยพูดกันอยู่ว่า โลกพระศรีอารียเมตไตรยคือสังคมที่ประเสริฐเลิศที่สุด, *ศรีอารยเมตไตรย* แปลว่า *มิตรภาพอันประเสริฐหรือสูงสุด*; *ศรี* แปลว่า *ประเสริฐ* *อารียะ* ก็แปลว่า *ประเสริฐ* หรือสูงสุด, *เมตไตรยะ* ก็แปลว่า *ประกอบอยู่ด้วยมิตรภาพ*, *เมตตา* คือ *มิตรภาพ*, *เมตไตรยะ* แปลว่า *ประกอบอยู่ด้วยสันติภาพ* มันประกอบอยู่ด้วยมิตรภาพอันประเสริฐอันสูงสุด, ก็แปลว่า *มีแต่คนรักผู้อื่น ทุกคนรักผู้อื่น ทุกคนพร้อมที่จะช่วยผู้อื่น*. ดังนั้นมันจึงไม่มีใครขาดแคลน ทุกคนช่วยตัวเองได้, และพร้อมที่จะช่วยผู้อื่นอยู่เสมอ เพราะความมีศีลธรรม.

ศีลธรรมอันแรกสุด ก็เพราะว่าเขารู้ว่า หน้าที่ที่จะต้องช่วยตัวเองนั้นเป็นธรรม เป็นธรรมะ เป็นศีลธรรม, แล้วเมื่อเขาทำหน้าที่ที่ช่วยตัวเอง เขาก็สนุกพอใจ เขาก็ทำได้มาก ช่วยตัวเองได้มาก; เพราะความสนุกและพอใจในการทำงาน, ยิ่งเหงื่อออกมา ก็ยิ่งรู้สึกเย็นเหมือนกับอาบน้ำมนต์ เหมือนกันเลย, ไม่ต้องทิ้งการทำงานไปขโมยดีกว่า. คนไม่มีศีลธรรม พอมันเหนื่อยขึ้นมามันก็ป่วยการไปขโมยดีกว่า ก็ทิ้งการทำงานไปเป็นอาชญากร.

แต่ถ้ามีศีลธรรม ก็รู้ว่านี่คือตัวธรรมะ, หน้าที่ของมนุษย์คือตัวธรรมะ; มันยิ่งเหนื่อยก็ยิ่งพอใจว่าตนทำได้มาก ทำได้มากก็ยิ่งพอใจ, แล้วก็มีความสุขเมื่อทำการงานนั่นเอง ก็เลยทำได้มากก็ไม่ยากจน. ทุกคนมีปัจจัยเพียงพอสำหรับตน แล้วเหลือที่จะช่วยผู้อื่น ทุกคนจึงพร้อมที่จะช่วยผู้อื่น. ทุกคนในสังคมนั้นพร้อมที่สุดที่จะช่วยผู้อื่น มันก็เลยเป็นสังคมเลิศ เดินไปทางไหนก็มีแต่

มือยื่นออกมาสละนว่าจะให้ช่วยอะไร จะให้ช่วยอะไร, ฉันจะ
ช่วย ฉันจะช่วย. นี่สังคมประเสริฐ มีมิตรภาพอันประเสริฐ มันก็
เป็นอย่างนี้.

ถ้าเล่าเรื่องเกี่ยวกับโลกพระศรีอารยแล้วมันก็มากมาย
แหละ เดี่ยวจะหาว่าโฆษณาชวนเชื่อมากไปก็ได้; เอาความแต่
เพียงว่ามันมีแต่คนที่พร้อมที่จะช่วยผู้อื่นด้วยความรัก ด้วยความ
เมตตาอันบริสุทธิ์ มันก็เลยไม่มีใครฆ่าใคร ไม่มีใครลักขโมยของ
ใคร, ไม่มีใครประทุษร้ายกาเมขงรักของชอบใจของบุคคลอื่น,
ไม่มีใครโกหกใคร, ไม่มีใครจำเป็นที่จะต้องกินเหล้าให้ผู้อื่นเขา
รำคาญ. ทุกอย่างแหละ ที่มนุษย์ไม่ควรจะทำ มันก็ไม่ทำเพราะ
มันเห็นแก่ผู้อื่น; อย่างนี้เขาเรียกว่าโลกพระศรีอารยเมตไตรย.

แต่ท่านพูดกันเป็นอุปมามากเกินไปว่า มีต้นกัลปพฤกษ์อยู่
ทั่วทุกมุมเมือง ใครต้องการอะไรไปที่ต้นกัลปพฤกษ์ แล้วก็
สิ่งนั้นสมตามปรารถนา. อาตมาบอกว่ามันมันเป็นอุปมา ให้ความ
กันเสียใหม่ว่า เดี่ยวนี้ทุกคนที่อยู่ในโลกนั้น ในเมืองนั้น พร้อม
ที่จะยื่นมือออกไปช่วยผู้อื่น; เขาก็จะมีปัญหาอย่างไร มีความ
ต้องการอย่างไร มีคนช่วยเหลือเพื่อล้นเหลือ เขาก็ไม่ขาดแคลน
อะไร. นี่โลกแห่งเมตตา เรียกว่าโลกแห่งพระศรีอารยเมตไตรย,
เป็นสังคมสูงสุดที่มนุษย์จะมีได้ และก็มีกล่าวถึงในศาสนาพุทธ
ของเรา ในทำนองว่าจะมีในอนาคต, จะมีในอนาคตเมื่อได้
ปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ถูกต้องดีแล้ว.

เราต้องมีศีลธรรมเท่านั้นแหละ จึงจะเกิดสังคมพระศรี-

อารยเมตไตรยขึ้นมา; เมื่อขาดศีลธรรมแล้ว จะมีสังคม ธรรมดาๆ ปรกติตามธรรมดาก็ไม่ได้, จะมีโลกนุถุชนชั้นธรรมดา ชั้นดีหน่อยก็ไม่ได้, มันมีแต่สังคมคนพาลกับอันธพาลเป็น อาชญากรไปหมด. เราควรจะต้องเป็นหลักว่า เพียงแต่ไม่มี ศีลธรรมนี้ก็ควรจัดเป็นอาชญากรแล้ว, ยังไม่ได้ทำอะไรมากไป กว่านั้น ยังไม่ได้ฆ่าใคร หรือยังไม่ได้ทำอะไร. แต่ความที่มัน ไม่มีศีลธรรม ดูถูกศีลธรรม ไม่ยกย่องนับถือศีลธรรมก็ควร จะจัดว่ามันเป็นอาชญากรแล้ว ควรจะถูกจัดการ.

เอาละ, เป็นอันว่า ศีลธรรมต้องกลับมา. ศีลธรรมต้องกลับ มา ความไม่เห็นแก่ตนนั้นเป็นศีลธรรมรากฐาน. เมื่อไม่เห็นแก่- ตนแล้ว ความรักผู้อื่นก็เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ, เดียวนี้รักผู้อื่นไม่ได้ ก็เพราะว่าความเห็นแก่ตนมันปิดบังเสีย มันป้องกันเสีย ไม่ให้ คนรักผู้อื่น. สังคมแห่งสันติสุขสันติภาพ มีรากฐานอยู่ที่ศีลธรรม; ถ้าพูดให้ตรงกว่านั้นก็ว่า มีรากฐานอยู่ที่ความรักซึ่งกันและกัน นั้นแหละคือศีลธรรม, ศีลธรรมจำเป็นที่สุดก็คือความรักผู้อื่น; ถือศีลข้อเดียว ก็มีศีลครบทุกข้อ ที่มนุษย์จะต้องถือ. เขาพูด กันว่า ให้ถือศีลสัก ๕ ข้อเถิด. อาตมาว่าถือศีลข้อเดียวก็พอ คือถือศีลรักผู้อื่น, แล้วทุกข้อมันจะตามมา.

ทุก ๆ ศาสนาล้วนแต่เน้นเรื่องรักผู้อื่น ศาสนาที่ไม่เน้นเรื่อง ความรักผู้อื่นนั้นสูญหายไปหมดแล้ว, มันเหลืออยู่ในโลกแต่ ศาสนาที่เน้นเรื่องความรักผู้อื่น. ถ้าเขามีพระเป็นเจ้าเป็นหลัก เป็นประธาน เขาก็จะบอกว่า ความรักผู้อื่นนั้นคือความต้องการ

ของพระเป็นเจ้า หรือของตัวผู้แทนพระเป็นเจ้า ก็แล้วแต่, พระเป็นเจ้าที่แท้จริงนั้น จะต้องสั่งบังคับให้ทุกคนรักผู้อื่น.

เราไม่มีพระเป็นเจ้าอย่างบุคคล ที่มีความรู้สึกอย่างบุคคล; แต่เราก็มีพระเป็นเจ้า คือสิ่งสูงสุด คือกฎของธรรมชาติ ที่จะเรียกว่า กฎของอิทัปปัจจยตาหรืออะไรก็ได้ แต่แล้วกฎของธรรมชาติ มันก็มีอยู่ว่า ต้องประพฤติให้ถูกต้อง ชนิดที่จะอยู่กันได้เป็น ผาสุกร่วมกัน, มิฉะนั้นพวกแกจะต้องวินาศ. นี่กฎของธรรมชาติ มันก็ยังมีหลักเกณฑ์อย่างนี้ ก็เหมือนกับพระเจ้าแหละ; เพราะมันเจียบขาด เพราะมันสูงสุด เพราะมันเจียบขาด แต่เป็นพระเจ้าชนิดที่ไม่ใช่เป็นบุคคล, ไม่ใช่บุคคล หรือที่มีความรู้สึกอย่างบุคคล, แต่ว่าเป็นกฎของธรรมชาติ มันจะต่างกันแต่คำสำหรับพูดจา. ใจความมันตรงกันว่า สิ่งที่สูงที่สุดนั้น ที่จะช่วยให้รอดอยู่ได้ หรือจะให้วินาศก็ได้ นั่นมันต้องการอย่างนี้; ถ้าต้องการอยู่รอด ก็จงรักผู้อื่น, ถ้าต้องการจะวินาศก็จงเห็นแก่ตัว.

เดี๋ยวนี้ฟ้าไม่สว่างในทางนี้ ยังมีมืดมิดอยู่ ยังไม่รุ่งอรุณ เพราะเหตุว่าความเห็นแก่ตัวมันเพิ่มขึ้น ๆ. การศึกษาบ้างอะไรที่เหมือนกับสุนัขหางด้วนนี้ มันล้วนแต่สร้างให้เกิดความเห็นแก่ตัว, เรียนหนังสือมาก ๆ ก็ฉลาดสำหรับจะเห็นแก่ตัว, เรียนอาชีพมาก ๆ มันก็ฉลาดสำหรับที่จะกอบโกยเอาเปรียบผู้อื่น. ส่วนการศึกษาเรื่องศีลธรรมมันไม่มี; นี่เราเรียกว่าการศึกษาซึ่งเหมือนกับสุนัขหางด้วน มันไม่มีส่วนที่รู้ศีลธรรมสำหรับจะรักผู้อื่น หรือเห็นแก่ผู้อื่น, เหลือแต่เรียนหนังสือกับเรียนวิชาชีพ มันก็ส่งเสริม

ความเห็นแก่ตัว. ดังนั้นการศึกษาที่เรามีอยู่ในโลกปัจจุบัน ก็คือ การศึกษาชนิดที่เพิ่มความเห็นแก่ตัว, โลกก็มีแต่ความเห็นแก่ตัว มันทก็ไม่รักผู้อื่น.

ความเจริญแผนใหม่นั้นดูให้ดีเถอะ ความเจริญแผนใหม่ ไม่มีพูดถึงรักผู้อื่น ความเจริญแผนใหม่มีแต่ว่ายิ่งทำให้มาก เพื่อเราอยู่ดีกินดีไม่มีที่สิ้นสุด, ส่งเสริมความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น. ฉะนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายมองดูให้ดี ๆ ว่าฟ้ามันไม่สว่างในทางศีลธรรม, แล้วฟ้ามันก็ไม่สว่างในทางสังคม.

พุทธบริษัทที่เคารพความเป็นพุทธบริษัท หรือว่าจะยืนยัน ในเกียรติของความเป็นพุทธบริษัท ก็จะมีถึงข้อนี้ หรือว่านึกถึง หน้าทีในส่วนนี้ หรือว่านึกไปถึงว่าเราจะพยายาม เราจะต่อสู้ เราจะดิ้นรนต่อสู้ เพื่อให้สังคมนี้เกิดความรู้สึกที่เป็นศีลธรรม คือความรักผู้อื่น จึงจะชื่อว่าเป็นสังคมชาวพุทธ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน.

เอาละ, เป็นอันว่าทางสังคม นี้มันยังมีปัญหาเหลืออยู่มาก ที่จะต้องช่วยกันให้เกิดความเข้าใจอันถูกต้อง จนเรียกได้ว่าเป็น ฟ้าสว่างในทางสังคม. ทุกคนจะเปลี่ยนเหมือนกับว่าเรามาขึ้น ศักราฐใหม่กันเสียที : มีความรักผู้อื่น ซึ่งเป็นหัวใจของศาสนา ทุกศาสนาเลย, และโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือพุทธศาสนา. ดังนั้น อาตมาจึงเน้นมากพูดมากเรื่องศีลธรรม; ในบรรดาหนังสือที่ ทำขึ้น เข้าใจว่า ๒๐-๓๐ เปอร์เซนต์ของทั้งหมดนั้น พูดเรื่อง ศีลธรรมทั้งนั้น ลองไปสำรวจดูหนังสือที่ได้ทำขึ้น.

นี่คือเรื่อง ฟ้าสว่างทางสังคม ซึ่งจะต้องมีมาเสียก่อนแต่ที่โลก
นี้มันจะวินาศ.

ฟ้าสว่างทางการเมือง

เรื่องต่อไปมีหัวข้อว่า ฟ้าสว่างในทางการเมือง บางคนจะว่า
พูดเป็นเรื่องการเมืองไปแล้ว ไม่ใช่พูดเรื่องธรรมะ. แต่ที่แท้จริง
นั้น การเมืองมันก็คือเรื่องธรรมะ เพราะว่าการเมืองมันก็คือเรื่อง
สำหรับจะมาจัดโลก จัดมนุษย์ให้อยู่กันเป็นผาสุก, โดยไม่ต้องใช้
ศาสตราอาวุธ. อย่าใช้ศาสตราอาวุธ แล้วก็จัดโลกให้อยู่กันเป็น
ผาสุก, ให้ทุกคนอยู่เป็นผาสุก นั่นแหละคือการเมือง มันก็คือ
ธรรมะนั้นเอง. แต่เราเรียกว่าการเมือง. ความหมายของคำ
ว่าการเมือง เราเคยใช้กันมาในลักษณะที่น่ากลัว น่ารังเกียจ
คือวิธีตลบตลวงหลอกหลวง สำหรับจะเอาประโยชน์ของผู้อื่นมา
เป็นของตัวเอง. เช่นว่าเขาใช้นโยบายทางทางการเมือง กลืนประเทศ
นั่นกลืนประเทศนี้ หรือว่ามายึดครองโดยอุบายทางการเมือง;
การเมืองเลยกลายเป็นเรื่องสกปรก. ถ้าว่าการเมืองตามอุดมคติ
ก็ต้องเป็นเรื่องที่ช่วยโลก, เป็นเรื่องที่ช่วยให้อยู่อย่างมีความสุข
โดยไม่ต้องใช้อาวุธ อย่างที่กล่าวแล้ว, ธรรมะก็มองในแง่นี้ก็เป็
การเมือง; เพราะว่าธรรมะนั้นแหละเป็นเรื่องจะช่วยให้โลกอยู่
กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อาวุธ.

การเมืองมีดีเพราะว่าไม่สนใจศีลธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของการเมือง. ไม่ใช่ธรรมะเป็นอาวุธ ชนิดที่ไม่ทำให้ใครบาดเจ็บล้มตาย ไปมันใช้กันแต่อาวุธที่ทำให้สูญเสียชีวิต เพื่อประโยชน์ของตน โดยไม่นึกถึงประโยชน์ของผู้อื่น. นี่ก็เรียกว่าฟ้ายังมีดินอยู่ในทางการเมือง คือวิธีที่จะสร้างสันติภาพสันติสุขขึ้นมา โดยไม่ต้องใช้อาวุธ และไม่ต้องหลอกหลวง ไม่ต้องใช้การหลอกหลวง โทกพกลมอะไรที่โน. เดียวนี้มันมีการเมืองโทกพกลม ก็ต้องใช้อาวุธเป็นเครื่องสนับสนุนการเมือง ก็หมายความว่า มีการฆ่า มีการทำลายชีวิต ตอบแทนกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด, ปัจจุบันนี้การเมืองก็คือเรื่องตอบแทนกัน ล้างแค้น แก่แค้นกัน อย่างไม่มีที่สิ้นสุด, ก็เลยไม่สำเร็จประโยชน์อะไร.

อีกทางหนึ่งก็จะมองดูก็ได้ว่า เรายังเข้าใจไม่ตรงกัน ในเรื่องคำพูดซึ่งใช้อยู่ในเรื่องของการเมือง. เช่นเรารู้จักกันแต่ว่ามีประชาธิปไตยกับมีเผด็จการ นี่มันไม่ถูกต้อง. ประชาธิปไตยไม่ใช่เรื่องที่เป็นคู่ตรงกันข้ามกับเผด็จการ, เผด็จการไม่ใช่ลักษณะการเมือง มันเป็นเครื่องมือที่จะเอาไปใช้ในการเมือง ใช้ผิดก็ได้ ใช้ถูกก็ได้.

ประชาธิปไตยนั้นพอจะเรียกว่า เป็นอุดมคติของการเมือง; แต่ฟังดูแล้วมันเป็นสิ่งที่หลับตาพูด จะให้ประชาชนเป็นใหญ่นี้ มันไม่มีใครจัดได้ ที่จัดกันอยู่ทุกวันนี้ มันก็ไม่ใช่ประชาชนเป็นใหญ่. มันมีอำนาจมีอะไรที่กอบโกยเอามาเป็นของบุคคลบางคน หรือเป็นของพรรคบางพรรค, แล้วก็ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของ

พรรค มากกว่าที่จะเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ. ฉะนั้นเรา
เล็กคำว่า ประชาชนเป็นใหญ่เสียดีกว่า; แต่มีคำเข้ามาแทนว่า
**ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ จัดระบบการเมืองแบบ
ไหนรูปไหนก็ตามใจคุณเถอะ, ขอแต่ให้ประโยชน์ของ
ประชาชนเป็นใหญ่.**

ถ้าประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่แล้ว นั่นแหละคือ
ประชาธิปไตย. ความหมายในหมู่สงฆ์ในคณะสงฆ์ ที่เรียกว่า
มีประชาธิปไตยนี้ ก็มุ่งหมายถึงประโยชน์ของสงฆ์เป็นใหญ่,
ไม่ใช่ว่าเอาบุคคลทุกคนมารวมกันเป็นใหญ่ ซึ่งมันทำไม่ได้
แม้จะมีผู้แทนมันก็ยังทำไม่ได้. เพราะว่าผู้แทนก็โกงได้, ผู้เลือก
ผู้แทนมันก็โกงได้, ฉะนั้นเราจึงไม่ได้ผู้ที่ประกอบไปด้วยธรรมะ
ที่ทำหน้าที่นี้. แต่ที่นี้มาตั้งความมุ่งหมายกันเสียใหม่ว่า ใครก็
ได้ ใครจัดก็ได้ คนเดียวก็ได้ หลายคนที่ได้ จัดไปในทางที่ให้
ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ ดังนั้น เราจึงพบประชาธิปไตย
แปลก ๆ แต่โบราณกาล โบราณกาลนั้น ว่าเขามีการจัดชนิด
ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่; โดยเฉพาะพระราชกษัตริย์ ที่เรียก
ว่าผู้ทรงทศพิธราชธรรม ไปอ่านดู ยิ่งอ่านดูจะยิ่งมองเห็นว่า
พระราชกษัตริย์ประกอบไปด้วยทศพิธราชธรรมนั้น เขาจะจัดทุก
อย่างให้เป็นไปในทางที่เรียกว่า ประโยชน์ของทุกคนเป็นใหญ่.

ถ้าอย่างนี้แล้ว ประชาธิปไตยมีมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล
ในยุคพุทธกาลเป็นพัน ๆ ปีมาแล้ว ไม่ใช่เพิ่งมีเมื่อฝรั่งพูดขึ้นเมื่อ
ไม่กี่ร้อยปีมานี้ ๒-๓ ร้อยปีมานี้ประชาธิปไตยเด็กอมมือ, แล้ว

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๔๘ การพระศาสนา ๒

ก็พูดอย่างที่ปฏิบัติไม่ได้, จะให้ประชาชนเป็นใหญ่นั้นมันทำไม่ได้. ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ก็ได้; แม้จะมีเค้าเงื่อนว่าประชาชนเคยเป็นใหญ่ บังคับพระราชาได้ ก็จัดเพื่อประโยชน์ของประชาชนทุกคนเป็นใหญ่, ไม่ใช่เพื่อตนเพื่อบุคคลเป็นใหญ่, แต่ทำเพื่อประโยชน์ของทุกคนเป็นใหญ่. ฉะนั้นเรามีพระราชาจัดก็ได้ มีคณะบุคคลจัดก็ได้ ซึ่งเคยเป็นผลดีมาแล้ว ปรากฏเป็นหลักฐานอยู่แล้ว หรือว่าชาติไทยเรามันก็รอดมาได้โดยระบบนี้คือมีผู้นำที่จัดการปกครองการเมือง ในรูปว่าประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่.

ที่นี้ก็มาถึงคำที่กำกวมที่สุด เข้าใจผิด ๆ ที่สุด คือคำว่า *เผด็จการ* พอพูดว่า *เผด็จการ* ๆ มันก็หมายถึงเผด็จการทูลราชไปเสียหมด; นั่นมันคนโง่. คำว่า *เผด็จการ* ไม่จำเป็นจะต้องเป็นของทูลราช เป็นของพระราชาที่ดี ที่จัดประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่, แต่ใช้วิธี *เผด็จการ* คือให้มันรวดเร็ว ให้มันเฉียบขาด ให้มันถูกต้อง. ถึงแม้ระบบประชาธิปไตยก็เกิด ถ้าว่าเมื่อมันตกลงกันอย่างไร จะเอากันอย่างไรแล้ว ก็ต้องใช้วิธี *เผด็จการ* คือทำให้เป็นอย่าง ๆ นั้นได้โดยเฉียบขาดและโดยเร็ว; ฉะนั้นลัทธิประชาธิปไตยก็เอาวิธี *เผด็จการ* ไปใช้ได้ ให้มันรวดเร็ว ให้มันทันใจ ตามหลักของประชาธิปไตย. แต่ถ้าเราจะเอาประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่แล้ว ไม่ต้องใช้คำว่า *ประชาธิปไตย* ก็ยังได้ คือให้มันเป็นถูกต้องตามธรรม ตามกฎของธรรมชาติของความจริงของธรรมชาติ, ให้จัดไปในลักษณะที่ประโยชน์ของประชาชน

เป็นใหญ่ โดยพระราชทานใดคนหนึ่งก็ได้.

เดี๋ยวนี้เผด็จการแล้ว ก็หมายถึงทุรราช เป็น*อัตตารูป*โดย
ของคนบางคนไปเสียหมด; นั่นไม่ให้ความยุติธรรมแก่คำว่า
เผด็จการ ซึ่งเป็นของกลาง ๆ จะเอาไปใช้อะไรก็ได้. เหมือนนิต
ที่คมนี่จะเอาไปฆ่าใครก็ได้, จะเอาไปใช้ทำอะไรก็ได้. จะเอาไป
ทำมาหากินอะไรก็ได้. ฉะนั้นเผด็จการอย่าถูกมองว่าเป็นสิ่ง
เลวร้าย, ถ้ามันเป็นเผด็จการของผู้มีปัญญาภรรณาแล้ว มันยิ่ง
ประเสริฐ. เผด็จการนั้นแหละมันคุ้มกะลาหัวของคนเป็นอัน
มากอยู่ คือเผด็จการของพ่อแม่, เผด็จการของครูบาอาจารย์,
กระทั่งว่าเผด็จการของพระราชเจ้าผู้ทรงทศพิธราชธรรม.

ถ้าไม่ได้รับการกระทำอย่างเผด็จการของพ่อแม่ เด็ก ๆ ก็ไม่
เป็นผู้เป็นคนดอก, หรือของครูบาอาจารย์ก็เหมือนกัน หมายถึง
ที่ดีที่ถูกต้อง ไม่ใช่พ่อแม่เป็นบ้าหรือครูเป็นบ้า, ไม่ใช่. บิดา
มารดาที่ถูกต้อง, ครูบาอาจารย์ที่ถูกต้อง, แล้วก็เผด็จการแก่ลูก
หรือแก่เด็กให้มันถูกต้อง แล้วมันก็ดี มันก็รอดกันมาได้จน
ทุกวันนี้. เราเรียกว่า *เผด็จการของความถูกต้อง, เผด็จการของ
พระธรรม*; นั่นเป็นของที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง มี ฉะนั้น
แล้วจะวินาศกันหมดแหละ เพราะว่าเด็ก ๆ มันจะรู้อะไรด้วย
ตนเองไม่ได้, มันต้องชักนำ เมื่อชักนำไม่ได้ มันก็ต้องใช้วิธีที่
ทำให้ชักนำได้ มันก็มีลักษณะเป็นเผด็จการ.

นี่เรารอดตัวกันมาได้ โดยคุณค่าของเผด็จการ ในยุคสมัย
ที่ยังเด็กยังเล็กโดยบิดามารดาครูบาอาจารย์ กระทั่งว่าถ้ามี

พระราชธา ที่ประกอบไปด้วยทศพิธราชธรรม, แล้วขอให้ใช้
เผด็จการเถิด จะเป็นฟ้าสว่างทางการเมือง. เผด็จการไม่ใช่ลัทธิ
ไม่ใช่ตัวลัทธิ เผด็จการไม่ใช่ตัวอุดมคติ; แต่เป็นเครื่องมือ
ที่จะเอาไปใช้กับลัทธิอะไรก็ได้ ไปใช้กับอุดมคติอะไรก็ได้ มัน
จะได้เร็วดี, เป็นเครื่องมือพิเศษ ที่จะใช้ให้อุดมคติสำเร็จไป
โดยเร็ว.

พูดสรุปความว่า ถ้าจะต้องจัดการกับกิเลสแล้ว ก็ขอให้ใช้
เผด็จการเถิดที่ ยิ่งกว่าเผด็จการใด ๆ. ถ้าเราจะต้องเข้าไปปราบ
ปรามกิเลส ควบคุมกิเลส ต้องใช้เผด็จการเถิดที่สุดเหวี่ยงเลย;
นี่เรียกว่าการเมืองภายใน ในใจของบุคคล ที่มันจะออกมาเป็น
การเมืองภายนอก ของสังคมหรือของโลก. ขอให้มีความเฉียบ-
ขาดต่อสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา.

ขอให้ฟ้าสว่างทางการเมือง ก็คือว่า ให้รู้จักว่า ประชาธิปไตย
นั้น คืออุดมคติที่ทำให้ประโยชน์ของคนเป็นใหญ่, และคำว่า
เผด็จการนั้นเป็นเพียงวิธี, วิธีการที่จะใช้ให้ลัทธิหรืออุดมคติใด ๆ
สำเร็จได้ตามประสงค์, ไม่ใช่สิ่งที่พึงรังเกียจ. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ยิ่งกับกิเลสแล้ว ไม่ต้องไว้หน้ากับมันเลย, ต้องใช้เผด็จการให้ถึง
ที่สุด. อย่างนี้เรียกว่าฟ้าสว่างทางการเมือง มันจะสว่างหรือไม่ก็ดู
เอาเอง. แต่เราเอามาพูดนี้ก็หมายความว่ามันควรมี สิ่งที่เรา
ว่าฟ้าสว่างทางการเมืองขึ้นมาในลักษณะนี้; เพราะว่าได้ทนทุกข์
ทรมานกันมา เกี่ยวกับความผิดเรื่องนี้ เป็นเวลาดั้งสืบ ๆ ปี
หรือร้อย ๆ ปีมาแล้ว.

ฟ้าสว่างทางเศรษฐกิจ

หัวข้อต่อไปก็จะเรียกว่า ฟ้าสว่างทางเศรษฐกิจ เข้า, บางคนก็นึกว่า มันเรื่องบ้าบออีกแล้ว ไม่ใช่เรื่องธรรมดาเลย อาตมาจะบอกว่า เรื่องเศรษฐกิจมันก็เป็นธรรมดา เช่นเดียวกับเรื่องการเมือง ซึ่งมันก็เป็นธรรมดา; แต่ว่าจะต้องรู้จักความหมายของคำว่าเศรษฐกิจ กันเสียให้ถูกต้องก่อน.

คำว่า *เศรษฐกิจ* นี้เป็นคำที่เราใช้มัน อย่างไม่ถูกต้องตามความหมาย. อันแท้จริงของคำคำนี้ ภาษาบาลีเป็นหลัก : *เศรษฐกิจ* ก็แปลว่า *กิจที่ประเสริฐที่สุด*; ถ้าเป็นนักเศรษฐกิจ ก็เป็นบุคคลที่ทำการที่ประเสริฐที่สุด เพราะว่าคำว่า *เศรษฐกิจ* มันแปลว่า *ประเสริฐที่สุด*.

เดี๋ยวนี้เราไม่ได้ใช้ในฐานะเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด ที่จะแก้ปัญหาของสังคม, มันเลยกลายเป็นตัวการ ที่จะทำความยุ่งยากลำบาก ให้เกิดขึ้นในสังคม, เป็นชื่อของกิจกรรม ที่สามารถสร้างอำนาจสร้างประโยชน์ ให้แก่คนบางคนหรือบางพวก สำหรับจะครอบงำผู้อื่นนั้น, ประเสริฐในทางที่จะครอบงำผู้อื่น มันก็คดโกง. ใครมีกำลังข่มผู้อื่นในทางใช้กำลังทรัพย์ ก็เรียกว่ามีเศรษฐกิจ เอาเปรียบผู้อื่น ผูกขาดเสียเพียงคนเดียว; ถ้ามีความหมายอย่างนี้ มันไม่ถูกต้องกับคำว่า *เศรษฐกิจ* ในภาษาบาลี หรือในภาษาสันสกฤต ซึ่งแปลว่า *ประเสริฐที่สุด*; มันอาจจะเรียกว่า คนสมัยหนึ่ง ยุคหนึ่ง ถิ่นแห่งหนึ่ง นิยมคนร่ำรวยว่าเป็นคนดีที่สุด,

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๕๒ การพระศาสนา ๒

เลยยิ้มเอาคำว่า เศรษฐะประเสริฐที่สุดไปให้ไปให้แก่คนร่ำรวย; นั่นแหละมันเริ่มผิดแล้ว.

คำว่า เศรษฐกิจ กิจที่ประเสริฐไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นของคนร่ำรวย; เป็นคนขอทานก็ได้ คนขอทานเป็นคนประเสริฐก็ได้ ไม่เฉพาะต้องคนร่ำรวย ถ้าเขามีคุณธรรม ที่จะสร้างความถูกต้อง หรือความประเสริฐขึ้นมาในโลก. คนขอทานมีจิตใจสงบเยือกเย็น ขอทานเป็นสุขสนุกสนาน ได้เงินมากก็กินใช้แต่พอดี เหลือกก็ไปช่วยผู้อื่น ช่วยสังคม ตามที่เขาจะมีได้; อย่างนี้เราต้องยอมรับว่า ขอทานคนนั้นเป็นเศรษฐี คือร่ำรวยด้วยความประเสริฐ ยิ่งกว่าคนบางคนซึ่งมีทรัพย์สินสมบัติมาก แล้วก็ไม่เคยคิดจะช่วยใคร.

นี่คำว่า เศรษฐะ แปลว่า ประเสริฐที่สุด. เศรษฐี แปลว่า ผู้มีความประเสริฐที่สุด, เศรษฐกิจ แปลว่า กิจที่จะทำให้เกิดความประเสริฐที่สุด. ประเสริฐในที่นี้ก็หมายความว่า มั่นดี หรือดีอย่างดีเลิศ ซึ่งน้อยคนจะเป็นได้ มีชีวิตอยู่เพื่อประโยชน์แก่ทุกคน นั่นแหละประเสริฐที่สุด. มีชีวิตอยู่เพื่อดีแต่ตัวกู รวยแต่ตัวกู เป็นสุขแต่ตัวกู นี่มันไม่ประเสริฐแน่.

จะพูดโดยความหมายของภาษา และในลักษณะที่เป็นธรรมชาติธรรมดาสักหน่อย เศรษฐกิจจะต้องแปลว่า การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ให้เป็นประโยชน์, การทำสิ่งที่มีประโยชน์น้อยให้มีประโยชน์มาก จะเรียกว่าเศรษฐกิจที่ถูกต้อง, ไม่ใช่รวบรวมกำลังซื้อกำลังขาย กำลังทรัพย์กำลังเงิน เพื่อจะควบคุมโลก;

น้ำมันเป็นเรื่องเลวร้ายที่สุด. เอากันแต่เพียงว่า สิ่งที่มีประโยชน์น้อยทำให้มันมีประโยชน์มาก ก็เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจที่บริสุทธิ์, แต่ไม่ใช่เพื่อตัวคุณคนเดียว ต้องเพื่อทุกคน. หรือว่าสิ่งใดที่มันไม่มีประโยชน์ ตามธรรมชาติไม่มีประโยชน์ เช่น ก้อนหินก้อนนี้ ถ้าใครทำให้มันมีประโยชน์มากเท่าไร นั่นแหละคือกิจที่ประเสริฐที่สุด คือทำสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นให้มีความจำเป็นที่สุด. ถ้าพูดอย่างนี้ เดี่ยวพระพุทธเจ้าจะกลายเป็นนักเศรษฐกิจชั้นเลิศ ชั้นยอดไปเสียอีก เพราะท่านมีระบบคำสอน ที่ทำให้คนปฏิบัติตาม แล้วทำให้ร่างกายหรือชีวิตที่มันไม่มีประโยชน์นี้ ให้มีประโยชน์สูงสุด; เช่นว่าร่างกายเน่าเหม็นนี้ ทำให้เป็นร่างกายที่มีประโยชน์ มีนิพพาน มีสิ่งสูงสุดขึ้นมา. นี้ก็เรียกว่าทำสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นให้มีความจำเป็น, เรียกว่าเป็นกิจที่ประเสริฐที่สุด ซึ่งพุทธบริษัทก็ต้องเป็นนักเศรษฐกิจกันอยู่ด้วยกันทุกคน.

ฉะนั้น คำว่า เศรษฐกิจ ก็คือกิจที่ทำให้เกิดสิ่งประเสริฐที่สุด ไม่เฉพาะในทางทรัพย์สินสมบัติอย่างเดียว. ในทางอะไรก็ได้ แม้ในทางโลก ๆ ทรัพย์สินสมบัติเงินทอง ก็สร้างขึ้นมาได้โดยวิธีที่ถูกต้อง, แม้ทรัพย์สินทรัพย์ในทางจิตใจ ก็สร้างขึ้นมาได้ ให้ร่ำรวยด้วยอริยทรัพย์ในทางจิตใจ มันก็ได้, วิธีการเหล่านี้เราจะเรียกว่าเศรษฐกิจที่บริสุทธิ์.

เป็นอันว่า คำว่าเศรษฐกิจยังมีความหมายมืดมัว จมลงไป ในความมืด จมลงไปในเหวแห่งความทุกข์, จะต้องทำกันเสียใหม่ ให้คำว่าเศรษฐกิจนี้ไม่เป็นสิ่งที่เปื้อนอันตรายแก่มนุษย์

อีกต่อไป. เดียวนี้มันอยู่อย่างที่เป็นอันตรายแก่มนุษย์เพราะมัน ผิดหลักของคำว่าเศรษฐกิจนั่นเอง; กิจที่ประเสริฐที่สุด เศรษฐกิจ ได้กลายเป็นสิ่งที่ทำลายโลกมากที่สุด ไม่ให้มีความสงบสุขเลย ด้วยอำนาจของเรื่องเศรษฐกิจ. แล้วมีคนเป็นอันมากลัทธินั้น ลัทธินี้ อ่างระบบเศรษฐกิจของตัวเองว่า จะทำให้โลกมีความสงบ สุข; นั่นคนโง่พูด คนมีกิเลสตัณหาจะมาจัดเศรษฐกิจ, หรือวาง ระบบเศรษฐกิจ ให้โลกมีความสงบสุข. มันจะต้องเป็นเรื่องของคนที่มีสติปัญญาพอจะรู้ว่าอะไรเป็นอะไร แล้วจะจัดอย่างไร สิ่งต่าง ๆ นี้มันจะเป็นไปแต่ในทางดี.

ธรรมะนั้นแหละเป็นตัวระบบเศรษฐกิจที่ประเสริฐที่สุด เพราะมีหลักเกณฑ์อยู่ในตัวมันเอง ให้ใช้แรงงานที่มีอยู่ใน ร่างกายอย่างสนุกสนาน ในหน้าที่ที่ถูกต้อง มันก็ได้ผลมาก, มัน ก็กินน้อยใช้น้อย เก็บแต่พอดี เหลือไปช่วยผู้อื่น, นี่คือธรรมะ. ธรรมะจึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่จะช่วยโลกได้ ทำงานสนุก แล้ว ก็เป็นสุขเมื่อกำลังทำงานนั่นเอง. แล้วใครมันจะต้องการเงินทอง อะไรที่เหนมาทำอะไรกันอีก ถ้ามันมีความสุขเสียแล้วในตัวการทำงานนั่นเอง.

อาตมาถือหลักอย่างนี้มาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที เรียกว่าแรก มีสวณโหมกข์ก็ได้ **ทำงานสนุก แล้วก็มีความสุขในการทำงาน เพราะรู้ว่าธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ**; พอได้ทำหน้าที่ ก็พอใจว่าได้ปฏิบัติธรรมะ มันก็เลยสนุก, เมื่อพอใจมันก็เป็นสุข; ความสุขเกิดมาจากความพอใจเสมอ, ความพอใจบริสุทธิ์ความ

สุขก็บริสุทธิ์. เดียวนี้เรามีความพอใจบริสุทธิ์ในธรรมะโดยธรรมชาติ
ความสุขก็บริสุทธิ์ มันไม่ต้องการเงินมาซื้อหาความสุขที่ไหนอีก.

นี่ คนทั่วไปเขาไม่ได้พอใจในการทำงาน ไม่รู้ว่าการงานคือ
ธรรมะ, เขาฝืนใจทำ. เมื่อทำการงานมันจึงเหมือนกับตกนรก
เพราะทนทำ, ไม่รู้สึกเป็นสุขสบายใจเพราะรู้ว่าธรรมะคือหน้าที่
หน้าที่คือธรรมะ ทำการงานคือการปฏิบัติธรรม, มันก็ไม่พอใจ.
มันก็ทนทำด้วยความเหนื่อยยาก เหมือนกับตกนรกทั้งเป็น
แล้วมันก็ต้องออกไปหาความสุข ที่ซื้อหาทางเนื้อทางหนัง
ทางกามารมณ์ ซึ่งแพงมากแหละ; เพราะว่ามันไม่ใช่ความสุข
มันเป็นเพียงความหลอกหลวงของความเพลิดเพลิน หรือความ
เพลิดเพลินที่มันหลอกหลวง, ทำงานเหนื่อยแทบตาย แล้วก็ต้อง
ไปหาสถานเริงรมย์ ซื้อหากันมาอย่างแพง ๆ แล้วก็ว่าความสุข
ที่จริงมันเป็นเพียงความเพลิดเพลิน.

ความสุขต้องบริสุทธิ์, เกิดขึ้นจากความพอใจอันบริสุทธิ์.
เมื่อกำลังทำการงานอยู่ด้วยความรู้สึกที่ นี่คือน้ำที่ของมนุษย์
ถูกต้องแล้ว ยกมือไหว้ตัวเองได้ นั่นแหละคือความสุข, ขยะแขยง
ตัวเอง นั่นแหละคือความทุกข์. เดียวนี้มันเป็นอยู่ด้วยความ
ขยะแขยงตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเองไม่ลง นั่นแหละคืออนรก,
นั่นแหละคือความทุกข์; ถ้าทำถูกต้องจนยกมือไหว้ตัวเองได้ มัน
ก็คือสวรรค์ก็คือความสุข.

ฉะนั้นขอให้ทุกคนมันเห็นให้ชัดลงไปว่า หน้าที่ที่เราจะต้อง
ทำนั่นแหละคือธรรมะ; พอทำแล้วก็พอใจ มันก็เป็นสุข สนุกและ

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๕๖ การพระศาสนา ๒

เป็นสุข ก็ทำได้มาก ไม่ค่อยรู้จักเหน็ดจักเหนื่อย, นี้จะทำงานได้มาก ต้องรู้จักว่างานนั้นคือธรรมะ แล้วก็พอใจ.

เอาตามถือหลักอย่างนี้มาตลอดเวลา ยืนยันว่าผลงานที่มีอยู่ทั้งหลายนี้ มันมาจากความรู้สึกลักษณะนี้ หลักปฏิบัติอย่างนี้เป็นเวลาหลายสิบปีมาแล้ว. ฉะนั้นขอให้เรารู้จักคำว่าเศรษฐกิจนั้นให้ดี ๆ มันจะได้ประเสริฐ สมตามความหมายของคำคำนี้. เดียวนี้เศรษฐกิจคือเป็นสิ่งที่กวนโลกให้ระส่ำระสาย มากลายเป็นสิ่งที่ยกย่องบูชากันไปเสีย.

ฟ้าสว่างในทางสันติภาพ

นี่ข้อต่อไปก็คือเรื่อง ฟ้าสว่างในทางสันติภาพ. คำว่า สันติภาพ, สันติภาพในโลกนี้ เดียวนี้มีแต่ชื่อ, มีแต่ชื่อสำหรับเรียกร้อง เรียกว่าโฆษณา มีแต่ชื่อไม่มีตัวจริง มีแต่การเรียกร้องคำคำนี้ไม่มีตัวจริงของคำคำนี้. นี้สภาพยุคปัจจุบันในโลกนี้ที่เกี่ยวกับสันติภาพ, ยิ่งเรียกดูเหมือนจะยิ่งไกล ยิ่งเรียกดูเหมือนจะยิ่งไกล เรียกว่าสันติภาพด้วยจิตที่คิดโกง เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวกู-ของกู แล้วก็เรียกหาสันติภาพ มันก็ยิ่งไกลยิ่งไกล.

เดี๋ยวนี้พวกเรามีวิวัฒนาการไปในทางตรงกันข้ามจากสันติภาพ, เราวิ่งไปในทางที่จะเป็นทางของกิเลส, แล้วก็บูชา

ฟ้าสว่าง

Dilhomw

กิเลสเป็นพระเจ้า ความสุขสนุกสนานสวยงามเอร็ดอร่อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง ทางอะไรเหล่านี้, เราไปบูชาสิ่งเหล่านั้น แล้วจะเรียกหาสันติภาพทำไมกันเล่า. เพราะว่าไปบูชาสิ่งเหล่านั้น สมัครงั้นเข้าหาสของสิ่งเหล่านั้นแล้ว มันไม่มีสันติภาพที่จะเรียกหาดอก ปากเรียกหาสันติภาพ แต่การประพฤติและการกระทำ มันเดินสวนทางกันเสีย.

จะต้องขอโอกาสพูดว่า คนไม่รู้จักสันติภาพอันแท้จริง ซึ่งมันตั้งต้นมาจากภายใน สันติภาพอันแท้จริง มันไม่ได้ตั้งต้นที่โลกภายนอก มันตั้งต้นออกมาจากความรู้สึกในใจอันแท้จริง ที่เป็นภายใน, ครั้นทำสันติภาพในจิตใจที่เป็นภายในได้ สันติภาพข้างนอกที่โลกนี้ มันก็เป็นของง่าย.

ดูให้ดีเถอะว่า วิกฤตการณ์เลวร้ายทั้งหลาย มันไม่ได้ตั้งต้นที่ข้างนอก, มันตั้งต้นมาจากจิตใจในภายในของคน แล้วจึงออกมาเป็นวิกฤตการณ์ภายนอก นี่ขอทำนายว่า ความเลวร้ายใด ๆ ที่มันประพฤติกระทำกันอยู่กลางถนน มันตั้งต้นมาจากจิตใจ หรือภายในใจของคนผู้กระทำ, คือจิตใจที่มันโง่ จนไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร, อะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ, มันโง่ขนาดนั้น, แล้วมันก็ตั้งต้นที่นั่น เป็นวิกฤตการณ์เลวร้ายในจิตใจของคนคนนั้น แล้วมันจึงแสดงออกมาทางกาย ทางวาจา มาเป็นวิกฤตการณ์ภายนอก ให้ลำบากเดือดร้อนกันทั้งบ้านทั้งเมือง, วิกฤตการณ์ของโลกมันก็เป็นอย่างนั้น.

ดังนั้นสันติภาพของโลก หรือของภายนอกนี้มันตั้งต้นมา

พุทธศาสนธรรม (๒)
การพระศาสนา ๒

จากภายในจิตใจของคน. คนต้องรู้จักสันติภาพของจิตใจเสียก่อน ว่าเมื่อจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกกิเลสบีบคั้นแล้ว นั่นแหละคือสันติภาพในจิตใจ, จิตใจชนิดนี้ก็เคลื่อนไหว คือสั่งการสั่งงานให้ทำอะไรออกมาทางภายนอก ทางกายทางวาจา เกี่ยวข้องกับสังคม, มันก็เป็นเรื่องสันติภาพที่เป็นไปได้ ที่สำเร็จประโยชน์; จะชวนชวายกันสักเท่าไร เพื่อสันติภาพนี้ไม่สำเร็จ ถ้าไม่ตั้งต้นมาจากภายใน.

เดี๋ยวนี้เราจะขอโอกาสพูดถึงองค์การสันติภาพของโลกกันบ้าง เพื่อการศึกษา, ไม่ใช่ว่าจะดูถูกดูหมิ่นใคร. องค์การสันติภาพของโลกนั้น จัดโดยคนที่ไม่รู้จักสันติภาพ. องค์การสันติภาพของคนหรือของสังคมไหนก็ตาม มันจัดโดยบุคคลที่ไม่รู้จักสันติภาพ ว่าสันติภาพมันต้องตั้งต้นมาจากภายใน. ฉะนั้นสมาคมสันติภาพเล็ก ๆ น้อย ๆ นี้ก็เหมือนกัน จัดโดยคนที่ไม่รู้จักสันติภาพ. องค์การใหญ่ของโลก องค์การโลกก็ตาม มันก็จัดไปโดยบุคคลที่ไม่รู้จักว่า สันติภาพอันแท้จริงนั้น มันจะต้องตั้งต้นที่ตรงไหน, ก็ได้แต่ระงับเหตุการณ์ยุ่ง ๆ ยาก ๆ ภายนอก ผิดนอกภายนอก มันไม่รู้จักจบจักสิ้น แล้วมันก็ยังตกอยู่ใต้อำนาจอะไรบางอย่าง มันก็ยังรวมพวกเป็นฝักเป็นฝ่าย.

เจ้าหน้าที่จัดสันติภาพ ก็ยังตกอยู่ใต้อำนาจของคนบางพรรคบางฝ่าย มันก็เลยไม่มีความยุติธรรม, มันกลายเป็นการแย่งสันติภาพ ตามความคิดของตน ๆ ไปเสีย.

พวกนี้ไม่รู้ว่าศีลธรรมเป็นต้นต่อแห่งสันติภาพ และไม่รู้จัก

แม้กระทั่งว่า ความมีศีลธรรมเป็นอย่างไร, ความไม่มีศีลธรรมเป็นอย่างไร ก็ยังไม่รู้ว่าอะไรเป็นความมีหรือเป็นความไม่มีของศีลธรรม เลยหลับตาจัดสันติภาพ.

เขาจะต้องรู้จักค่าของศีลธรรม ว่าเป็นรากฐาน เป็นต้นตอของสันติภาพ ซึ่งก็หลีกเลี่ยงศาสนาไม่พ้น; เพราะว่ามีศีลธรรมมันถ่ายทอดออกมาจากสิ่งที่เรียกว่าศาสนา. พอไปเห็นว่าศาสนาเป็นของครี เป็นยาเสพติด เป็นอะไรไปเสียแล้ว มันก็ไม่มีทางที่จะถอดเอาของดีประเสริฐสุดออกมาจากศาสนา มาเป็นเครื่องจัดโลก. ฟ้าจะสว่างทางสันติภาพ ก็ต่อเมื่อทุกคนรู้ว่า มันขึ้นอยู่กับศีลธรรมโดยตรง, ใช้คำว่าโดยตรง ไม่โดยอ้อมเลย สันติภาพมันขึ้นอยู่กับศีลธรรมโดยตรง.

ขอให้เราสนใจรู้จักสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม *ศี-ละ* แปลว่า *ปรกติ คือไม่วุ่นวาย*, ศีลธรรมคือสิ่งที่ทำให้เกิดความปรกติ หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความปรกติ, หรือว่าผลที่เกิดขึ้นมาแล้วเป็นความปรกติ, ทั้งหมดนี้เรียกว่าศีลธรรมได้ทั้งนั้น. เพราะว่าคำว่า ธรรม, ธรรม ในภาษาบาลีคำเดียวนี้ มีความหมายเล็งไปได้หลายอย่าง. ให้เป็นเหตุก็ได้ ให้เป็นผลก็ได้, ให้เป็นภาวะปรากฏการณ์ของธรรมชาติ มีอยู่เองก็ได้. ฉะนั้น ความสงบนี้เราต้องจัดมันที่เหตุของมัน แล้วเกิดเป็นผลขึ้นมา แล้วปรากฏอยู่ในโลกว่ามีสันติภาพ.

นี่ขอให้เรามีฟ้าสว่างทางสันติภาพกัน ให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของธรรมชาติไม่ใช่ของมนุษย์. ผู้มีแต่ความเห็นแก่ตัว

พุทธทาสธรรม (๒)
การพระศาสนา ๒

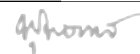
หรือพวกของตัว แล้วจะมาจัดสันติภาพ ให้ผีมันหัวเราะ, เอา
คนอย่างนี้มาจัด ก็จัดให้ผีมันหัวเราะเท่านั้นเอง. นี้ขอให้นักกัน
ดูให้ดี ๆ เกิดว่า สันติภาพนี้จะไปกันทางไหน แล้วก็ให้มันมีความ
หวังที่ว่าจะทำให้มันมีขึ้นมาได้.

ฟ้าสาบทางศาสนจักร

หัวข้อต่อไปจะพูดถึง ฟ้าสาบทางศาสนจักร ศาสนาจักร
หรือศาสนาจักร เมื่อตะกี้ก็พูดไปแล้วถึงข้อที่ว่า ศีลธรรมถอด
รูปออกมาจากศาสนา, ศาสนาเป็นแหล่งกำเนิดของศีลธรรม
หรือของขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีที่ช่วยมนุษย์ได้, ศาสนาเป็น
บ่อเกิดของสิ่งเหล่านั้น, ดังนั้นเราควรจะต้องหันไปทางสิ่งที่
เรียกว่าศาสนากันบ้าง.

ถ้าจะเรียกว่าศาสนจักร ซึ่งพูดกันอยู่ในภาษาไทยธรรมดา
เรียกว่า *ศาสนจักร* อันนี้เขาหมายถึงอำนาจ ที่ศาสนาสามารถ
จะครองโลก. คำว่า *จักร* เขาแปลว่า *อาวุธกลม ๆ* ชนิดหนึ่ง ซึ่ง
ผู้จะครองโลกถือเป็นเครื่องหมาย เป็นสัญลักษณ์ คือยอดของ
อาวุธ, *จักร*คือยอดของ*อาวุธ*, *อาณาจักร* ก็คือ *ขอบเขต*ที่เขา
จะใช้*อาวุธ*นั้นได้ *อาณาจักร*นั้นมันมี*ขอบเขต* เท่าที่*อาวุธ*นั้นมัน
จะมีอำนาจอยู่ได้ ใช้ได้. ทีนี้ถ้าว่า*ศาสนจักร*ก็*ที่ศาสนานั้นจะมีอำนาจควบคุมอยู่ได้* เราจึงเรียกว่า*ศาสนจักร*, หรือ*ศาสน-*

อาณาจักรหรือธรรมอาณาจักร, นี่คือนิวิทยาศาสตร์.

ถ้าวิทยาศาสตร์ของโลก ทุกอย่างก็เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์, วิทยาศาสตร์นั้นก็เป็นที่คลอออกมาของสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือระเบียบบังคับอะไรที่ดีที่งามที่ถูกต้อง; อย่าคิดว่ามันไม่ออกมาจากวิทยาศาสตร์; เพราะคำว่าวิทยาศาสตร์มีความหมายไว้วาง มีขอบเขตความหมายกว้าง มันครอบคลุมสิ่งเหล่านี้หมด. **สิ่งใดที่ทำไปเพื่อประโยชน์แก่การดับทุกข์แล้วเป็นวิทยาศาสตร์หมด; ฉะนั้นขนบธรรมเนียมประเพณีระเบียบบังคับอะไรก็ตาม เป็นไปเพื่อความสงบสุข, มันก็อยู่ภายใต้ความหมายอันกว้าง ของสิ่งที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์.**

ถ้ามีอาณาจักร ก็คือมีวิทยาศาสตร์เป็นอำนาจที่ครอบครอง, ถ้าโลกนี้มีอาณาจักร โลกนี้ก็มีวิทยาศาสตร์ครอบครอง; แต่ถ้าว่าโลกนี้มีกิเลสครอบครอง มันก็เป็นกิเลสอาณาจักร. เดียวนี้โลกของเราทั้งโลกกำลังเป็นกิเลสอาณาจักร; เพราะว่าโลกของเรามีกิเลสยึดครอง, กิเลสของคนในโลกมันยึดครอง. โลกกำลังเป็นกิเลสอาณาจักร อาณาจักรแห่งกิเลส เพราะว่ากิเลสมันครองโลก.

โลกสมัยหนึ่ง สมัยโบราณโดยเฉพาะนี้ เป็นโลกที่มีวิทยาศาสตร์ยึดครองควบคุมมาตลอดเวลา จนมากระทั่งถึงยุคที่ว่า เกิดความก้าวหน้าในทางวัตถุ. ที่นี้วัตถุนั้นมันไม่มีอะไรดก มันเพื่อบำรุงส่งเสริมในด้านร่างกายหรือด้านวัตถุ, มันก็กลายเป็นอุปกรณ์ของกิเลสไป วัตถุไม่เป็นอุปกรณ์ทางจิตใจ, แต่เป็น

อุปกรณ์ทางฝ่ายร่างกาย ตามที่ธรรมชาติของคนธรรมดา มันจะรู้สึก มันก็ประสงค์แต่วัตถุที่ให้ความสุขสนุกสนานเอร็ดอร่อย ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งล้วนแต่รวมเรียกว่าเป็นวัตถุไปหมด. วัตถุมันจะผลิตขึ้นมาทำอะไร เจริญเท่าไร อะไรเท่าไร มันก็เพื่อประโยชน์แก่กิเลส สำหรับจะเสวย, จะเป็นผู้บริโภคหรือเป็นผู้เสวย.

ขอให้สังเกตกันตรงนี้สักหน่อย ว่าที่เราบริโภควัตถุ อาหาร กิติ เครื่องนุ่งห่มกิติ อะไรกิติ ที่เราบริโภควัตถุนั้น อย่างหนึ่งมันเป็นไปเพื่อความจำเป็นแห่งชีวิตรอดอยู่ได้ นี้ถูกต้อง, แต่อย่างหนึ่งมันเป็นไปเพื่อเหยื่อของกิเลส; อย่างนี้ก็เรียกว่าบริโภคเหยื่อที่เอร็ดอร่อย ไม่ใช่ความต้องการอันแท้จริงของชีวิตหรือร่างกาย.

อย่างเรากินข้าวกินอาหารอยู่ทุกวันนี้ กินอย่างหนึ่งมันเป็นความถูกต้องของธรรมชาติ เพื่อประโยชน์แก่ชีวิต, กินอีกอย่างหนึ่งมันเป็นไปเพื่อเหยื่อของกิเลส. เดียวนี้ในกรุงเทพฯ นั้นแหละ ร้านอาหารต่าง ๆ เหล่านั้น สร้างอาหารเพื่อเหยื่อของกิเลสเสียเป็นส่วนมาก, ไม่ได้สร้างเพื่อสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิตหรือร่างกาย. ร้านอาหารร้านสำเร็จสำราญเหล่านี้ มันเป็นเครื่องส่งเสริมกิเลส; ฉะนั้นกิเลสมันก็ต้องมากขึ้น ปัญหามันก็ต้องมากขึ้น.

นี่มนุษย์เคยมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวมา จนถึงยุคที่วัตถุ เจริญ รู้เรื่องวัตถุ นิยมวัตถุ จนกระทั่งติดในผลของวัตถุ คือทางฝ่ายเนื้อหนังทางฝ่ายร่างกาย; พอมนุษย์เริ่มก้าวหน้าทางวัตถุ กิเลสก็เกิดขึ้นมาครองโลก กิเลสก็แทรกแซงเข้ามาทำหน้าที่ครอง

โลก โดยที่มนุษย์สมัครใจโดยไม่รู้ตัว. สมัครใจเข้าไปโดยไม่รู้ว่าเป็นอันตราย, เห็นงจักรเป็นดอกบัว มันก็บูชาความก้าวหน้าทางวัตถุ. คนที่ผลิตขึ้นขายมันก็ขายได้มาก คนโง่เขลาไปซื้อหามา ก็มาบำรุงกิเลส ทำตนให้เป็นทาสของกิเลสมากขึ้น, ปัญหา มันก็ใหญ่โตมโหฬารขึ้นมาทันที: สร้างโรงงานอุตสาหกรรมผลิตเหยื่อของกิเลส เขาก็วิ่งไปในทางวัตถุ, แล้วโลกก็เต็มไปด้วยเหยื่อของกิเลส, เราไปซื้อหามากินมาใช้มาบริโภค ก็เพื่อส่งเสริมกิเลส. เราก็กินอยู่ใช้สอยในส่วนที่ไม่จำเป็นมากขึ้น คือเพื่อกิเลสมากขึ้น, ไม่ใช่เพื่อความอยู่เยือกเย็นของชีวิตเลย.

ดูให้ดี สมัยนี้เป็นสมัยอะไร? โลกนี้กำลังเป็นกิเลสอาณาจักร, เป็นอาณาจักรของกิเลส คือคนอยู่ใต้อำนาจของกิเลส, มนุษย์อยู่ใต้อำนาจของกิเลส นี่สมัยนี้เรียกว่า กิเลสจักร กิเลสอาณาจักร, ไม่มีศาสนจักร. ขอภัยที่จะพูดว่า แม้ในวัด ในวัดโนงา กิเลสก็เข้าไปยึดครอง เป็นกิเลสจักรกันเสียมากแล้ว; ไม่มีศาสนจักรเข้าครองเหมือนแต่ก่อน.

อาตมากลัวในเรื่องนี้มาก ระวังไม่ให้สิ่งที่เป็นเหยื่อของกิเลสเข้ามาครอง แต่ว่าก็ไม่ใช่ว่าจะเก่งจนว่าปิดอุดได้ครบหมด, มันก็ยังเผ็ดอยู่บ่อย ๆ เหมือนกัน. แต่ถ้ามันรู้สึกตัวอยู่แล้วมันก็ไม่ยอมดอก ที่วัดนี้ไม่มีทีวี ไม่มีเครื่องรับทีวี มีคนเอามาให้ เอายัดเยียดจะให้ ตั้งหลายปีมาแล้ว หลายหนมาแล้ว หลายครั้งมาแล้ว ก็ไม่ยอมรับไว้ โดยที่กลัวว่าพระเณรจะเป็นทาสของกิเลสไปเสียหมด มันควบคุมไม่ได้. อาตมาควบคุมการใช้มันไม่ได้

พระเถรเขาก็จะใช้กันอย่างเป็นทาสของกิเลสไปเสียหมด ไม่กล้าเอาเข้ามาทั้งที่ตัวเองก็อยากจะดูเหมือนกันแหละ ก็บอกตรง ๆ, แต่มันก็ไม่กล้าเอาเข้ามา เพราะว่าจะเอาเข้ามาทำให้สมาชิกนี้นั่นกลายเป็นทาสของกิเลสไปเสียหมด.

ทีนี้ต้องดูว่า อะไรจะต้องกลับมา? มันก็ต้องอำนาจศาสนาจักร, ศาสนาจักรจะต้องเข้ามา ชับไล่กิเลสอาณาจักรให้ออกไป. ให้ศาสนาครองโลก, ให้พระเจ้าครองโลก เรียกสั้น ๆ ว่า ให้ธรรมะครองโลก.

คำว่า ครอง ๆ นี้ไม่ใช่ปกครอง แต่ว่าเป็นคุ้มครองป้องกัน พิทักษ์รักษา. คำว่าครองโลก อย่างใช้อำนาจ นี้เราก็กังไม่พอใจ, ครองในที่นี้หมายความว่ามาคุ้มครองให้ปลอดภัย. ให้ธรรมะเข้ามาครองโลก หมายความว่าให้ธรรมะเข้ามาคุ้มครองโลกให้ปลอดภัยเพื่อให้ทุกคนปฏิบัติศาสนาถูกต้อง ตามเจตนารมณ์แห่งศาสนาของตน ๆ.

ถือศาสนาไหนก็ได้ ที่เป็นหัวใจของศาสนาแล้ว มันจะทำลายความเห็นแก่ตนทั้งนั้น มันจะเน้นความรักผู้อื่นทั้งนั้น; ฉะนั้นจะศาสนาไหนก็ได้ คนมีศาสนาแล้วประพฤติศาสนาให้ถูกต้องตามเจตนารมณ์แห่งศาสนาของตน ๆ, ไม่ใช่มีไว้ทำพิธี ไม่ใช่ว่ามีศาสนาไว้สำหรับทำพิธี ไว้ไหว้, หรือบางทีก็ใช้เป็นเครื่องหาประโยชน์ทางวัตถุไปเสียอีก ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือบังหน้าการเมืองหาประโยชน์ไปเสียอีก; อย่างนี้มันก็ไม่ใช้การใช้ศาสนาอย่างถูกต้อง, ขอให้คิดดูเสีย

ใหม่.

อยากจะพูดว่า ศาสนาทุกศาสนาที่มีอยู่ในโลกเวลานี้ อาจจะร่วมมือกันได้, ศาสนาที่ไม่ส่งเสริมความรักผู้อื่นนั้น หมดไปจากโลกแล้วแหละ มันเหลืออยู่ได้ก็แต่ศาสนาที่ถูกต้อง ที่ทำลายความเห็นแก่ตัว แล้วก็ให้เห็นแก่ผู้อื่นให้รักผู้อื่นทุกศาสนา เพียงแต่ว่ามันมีวิธีที่ต่างกัน แต่หวังผลอย่างเดียวกัน; อย่างว่าแต่ศาสนาเลย แม้แต่พวกคอมมิวนิสต์เขาก็พูดว่า เขาทำนี้ก็เพื่อให้โลกมีสันติภาพ พวกคอมมิวนิสต์ก็ว่าอย่างนั้น. ศาสนาทุกศาสนา ก็เพื่อให้โลกมีสันติภาพ; แม้ว่าจะมีวิธีที่ต่างกัน ทุกศาสนาร่วมมือกันได้ เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น ถูกธรรมชาติบังคับบีบบังคับให้เกิดขึ้นมาในโลก เพื่อแก้ปัญหาของการที่มนุษย์มันไม่รักกัน.

ถ้าเราจะศึกษาให้ไปถึงต้นตอของศาสนาทุกศาสนาแล้ว มันจะไปถึงจุดหนึ่งหรือยุคหนึ่ง ที่มนุษย์ที่นั่นมันไม่รู้จักรักกัน มันเบียดเบียนกัน มันจึงเกิดศาสนานั้นขึ้นที่นั่น แล้วก็ยังคงอยู่เรื่อย ๆ มา. วิธีที่จะจัดให้คนรักกันนั้นมันต่างกัน แต่ว่าหวังผลอย่างเดียวกัน. เช่นศาสนาหนึ่งจะบอกว่า แกต้องรักกันเพราะพระเจ้าต้องการ แกต้องรักกัน มิฉะนั้นพระเจ้าจะลงโทษแก; นี้คนก็รักผู้อื่นได้. แต่ถ้าพุทธศาสนาจะบอกว่า เราเป็นเพื่อน เกิดแก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน; เพราะฉะนั้นเราจะต้องรักกัน, ไม่ต้องมีพระเจ้าที่ไหนมาบังคับเรา หรือว่าถ้ามันจะเป็นวิทยาศาสตร์มาก หนอยก็บอกว่า ไปดูสิถ้าว่าแกไม่รักกัน แล้วมันจะเกิดอะไรขึ้น

เพราะฉะนั้นแกจะต้องรักกัน. ฉะนั้นการที่จะชวนให้มนุษย์รักกัน ก็มีหลาย ๆ วิธี; เพราะฉะนั้นทุกวิธีมันจึงใช้ได้เพราะว่ามัน ได้ผลคือมนุษย์รักกันก็แล้วกัน. เนื้อแท้ของศาสนามันมีเพื่อสิ่งนี้ ทุก ๆ ศาสนา.

ที่นี้ เมื่อศาสนาจะทำหน้าที่ของมัน ก็ต้องทำหน้าที่ที่บุคคล ก่อน เมื่อสำเร็จแก่บุคคลแล้ว หลาย ๆ คนมันก็รวมกันเป็นสังคม ที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของศาสนา. ถ้าทำได้กันทั้งโลกก็ยิ่งดี; เพื่อจะให้ได้ทั้งโลก เราจึงผ่อนผันว่าใช้ได้ด้วยกันทุกศาสนา. ใครมีศาสนาอะไร ก็ขอให้ปฏิบัติให้ถูกเจตนารมณ์แห่งศาสนา นั้น ๆ แล้วมันจะออกมาเป็นว่าทุกคนรักกัน แล้วมันก็ใช้ได้ ในโลกนี้มันก็มีความรักกัน. ศาสนาต้องการจะดับทุกข์ของ บุคคลเป็นขั้นแรก, ครั้นดับทุกข์ของบุคคลได้แล้ว มันก็ดับทุกข์ ของสังคม หรือของโลกได้ไปในตัว.

ศาสนาพวกหนึ่งเขาเป็น**สัทธาธิกะ** เขาเรียกว่าใช้ศรัทธา ความเชื่อนั้นเป็นประโยชน์, ศาสนาพวกหนึ่งเขาเรียกว่า**วิริยาธิกะ** ใช้กำลังจิตอันอบรมดีแล้วเป็นประโยชน์, ศาสนาอย่าง พุทธศาสนา นี้เรียกว่า**ปัญญาธิกะ** ใช้กำลังแห่งปัญญาเป็น เครื่องบันดาลประโยชน์. แม้ว่าจะใช้ต่างกัน คืออันหนึ่งใช้ศรัทธา อันหนึ่งใช้วิริยะ อันหนึ่งใช้ปัญญา แต่ผลมันก็คือความดับทุกข์ หรือความดับกิเลสดับทุกข์ ด้วยอำนาจสิ่งเหล่านั้น, มันก็ต้อง รวมกันได้ ต้องมาทำงานรวมกันได้ทุก ๆ ศาสนา, ไม่ต้อง ขัดแย้งกันเหมือนที่กำลังมีกระจุกกระจิก ระหองระแหงกัน

ในบัดนี้ ระหว่างพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา. ถ้ามันถึงกับขัดแย้ง แย้งขัดกันแล้ว มันก็ไม่ใช่ศาสนา เพราะว่าการศาสนาไม่ได้มีไว้เพื่อการขัดแย้งกัน.

ฉะนั้นเราจึงจัดให้ดี กระทบให้ดี อย่าให้เกิดการขัดแย้งขึ้นมาในระหว่างศาสนา เพราะมีหลักในพระบาลีชัดเจนว่า *ความขัดแย้งคืออุบัตถะ, อุบัตถะ แปลว่าอุบาทว์, อุบัตถะ มาจากความขัดแย้ง, อุบัตถะทุกชนิดมาจากความขัดแย้ง. ถ้าเกิดความขัดแย้งในครอบครัวใด ครอบครัวนั้นก็จะมีอุบัตถะ คืออุบาทว์, มีความขัดแย้งในสมาคมใดสังคมใด สังคมนั้นก็มีอุบัตถะ คืออุบาทว์. มีความขัดแย้งในประเทศใดประเทศนั้นก็จะมีอุบัตถะ คืออุบาทว์, มีความขัดแย้งในโลกไหน โลกนั้นก็จะมีอุบัตถะ; ภาษาบาลีว่า อุบัตถะ, ภาษาไทยว่า อุบาทว์ อุบาทถะ.*

ฉะนั้นเราต้องไม่มีความขัดแย้ง ในส่วนบุคคลก็อย่ามีการขัดแย้ง, ในร่างกายคนเดียว ถ้ามีความขัดแย้งเมื่อไร มันก็คือมีโรคภัยไข้เจ็บที่จะต้องตายเมื่อนั้นแหละ, ในร่างกายของคนคนเดียว มันก็มีความขัดแย้งไม่ได้. นี่ในครอบครัว ในสังคม ในโลก ก็ต้องไม่มีความขัดแย้ง.

นี่ผลของศาสนาจักร เมื่อศาสนาครองโลก จะไม่มีความขัดแย้ง. ให้เป็นฟ้าสว่างทางศาสนาจักร คือให้อำนาจของศาสนาได้มีโอกาสเข้ามาคุมครองโลก จัดสรรศัลโลก เป็นไปอย่างดี. นี้เรียกว่าฟ้าสว่างทางศาสนาจักร พูดตรง ๆ ก็ว่า มนุษย์ต้องเอา

ศาสนามาใช้เป็นประโยชน์มากขึ้น ถ้ามีฉะนั้นแล้ว โลกนี้มันก็ไม่มีสันติสุขหรือสันติภาพ, โลกนี้ก็ต้องเป็นโลกที่น่าละอาย สัตว์เดรัจฉานเป็นแน่นอน.

เขาว่าอาตมาพูดหยาบคาย อะไร ๆ ก็อ้างสัตว์เดรัจฉาน เพราะมันเป็นความจริงว่าเดี๋ยวนี้ในโลกสัตว์เดรัจฉาน มันมีปกติสุขสงบสุขมากกว่าในโลกมนุษย์ ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง, แล้วก็สร้างกันขึ้นมาให้มาก ๆ เพื่อจะเอาประโยชน์ของตัว ฉะนั้นโลกมนุษย์ยังน่าละอายแก่โลกสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมีความสงบสุขอยู่ตามเดิม; โลกมนุษย์มีแต่ความขัดแย้งมากขึ้น.

ฟ้าสว่างทางค่านิยมหรืออุดมคติ

ข้อต่อไปที่จะพูดก็คือ ฟ้าสว่างทางค่านิยมหรืออุดมคติ เดี่ยวนี้พูดกันมากนักกว่าค่านิยม เดี่ยวค่านิยม เดี่ยวค่านิยม พูดกันมากนัก, มันเป็นค่านิยมมีตังนั้นแหละ. ค่านิยมของวิชา หรือความมีดีไม่ใช่แสงสว่างของวิชา, เราจึงเรียกว่าฟ้าสว่างทางค่านิยมหรืออุดมคติ, อุดมคติก็อยู่ในความหมายเดียวกันกับค่านิยม.

ปรากฏการณ์ปัจจุบันนี้ มันก็มีอยู่ว่า อุดมคติกินไม่ได้ เงินซื้อหาอะไรก็ได้, อุดมคติกินไม่ได้ คนก็บูชาเงิน; ไม่ยึดถืออุดมคติ แม้ว่ามันจะประเสริฐสูงสุดสักเท่าไร เขาก็สวนออกมา

ว่า อุดมคติกินไม่ได้ เพราะฉะนั้นฉันไม่สนใจ. แต่ขอให้ดูให้ดีๆ นะอุดมคตินี้มันยิ่งกว่าสิ่งที่กินได้ อุดมคติมัน จะช่วยให้ได้มาซึ่งสิ่งที่กินได้; ไม่ใช่ว่าตัวเองมันกินไม่ได้ แล้วกินอย่างดี อย่างไม่มีความผิดพลาด. ถ้าไม่มีหน้าที่ที่จะให้ทำมา หามาได้ซึ่งสิ่งที่กินได้ แล้วกินอย่างดี อย่างไม่มีความผิดพลาด. ถ้าไม่มีอุดมคติแล้ว มันก็หาอย่างเลวมีไว้อย่างเลว กินอย่างเลว ใช้้อย่างเลว, อะไรมันก็เป็นเรื่องผิดไปหมด. ฉะนั้นขอให้มีความนิยมนหรืออุดมคติให้ถูกต้อง เราก็จะได้สิ่งที่ควรจะได้ มากินมาใช้ มาอะไรอย่างถูกต้อง ไม่เกิดเป็นผลร้ายขึ้นมา. ฉะนั้นขอให้รู้จักหา รู้จักได้ รู้จักกิน รู้จักใช้ให้ถูกต้องตามอุดมคติหรือค่านิยมในระดับที่บัญญัติไว้ว่าสำหรับมนุษย์เรา.

เมื่อคนไม่รู้รู้จักอุดมคติของคน แล้วมันจะเป็นคนได้อย่างไร; มันจึงไปยึดถือเอาอุดมคติของสัตว์มา คนไม่รู้รู้จักอุดมคติของคน หรือของมนุษย์ ก็ไปคว้าอุดมคติของสัตว์มา; เช่นเห็นแต่จะเอรีดอรัยเป็นต้น. มันไปคว้าอุดมคติของผีสงาคือกิเลสเข้ามาเป็นอุดมคติของคน มันก็มีลักษณะเหมือนกับผี ที่น่าอันตรายอย่างยิ่ง เพราะไปคว้าเอาอุดมคติของกิเลสเข้ามา เป็นอุดมคติของคน.

ถ้าฟ้าสว่างทางอุดมคติ ก็ต้องรู้จักอุดมคติของคน : รู้ว่าเกิดมาเป็นคนนี่มันคืออะไร, มันเพื่อประโยชน์อะไร, เกิดมานี้เพื่อประโยชน์อะไร, ควรจะมีอุดมคติอย่างไร, มีค่านิยมอย่างไร.

เอาละ, จะยอมรับในข้อที่ว่า ไม่มีใครรู้ ไม่มีใครตั้งใจที่จะ

เกิดมา มันก็เกิดมาโดยที่เราไม่รู้ เราไม่ได้ตั้งใจ และเราเลือกไม่ได้; แต่เราก็ได้เกิดมาแล้ว. ดังนั้นเราก็ต้องทำให้ถูกในข้อที่ว่า เดียวนี้มันเกิดมาแล้ว, มันเกิดมาแล้วถึงขนาดนี้แล้ว จะต้องทำอย่างไรต่อไป จึงจะไม่เป็นปัญหาเลวร้าย มีความทุกข์ขึ้นมา. ทำอย่างไรจึงจะเป็นคนที่ถูกต้องตามอุดมคติของคนหรือของมนุษย์, ไม่เป็นคนบ้า ถ้าคนมันบ้า ถ้าคนมันบ้านี้ต้องถือว่าเลวกว่าสัตว์ ทั้งที่เป็นคน ถ้าเป็นบ้าเสียแล้วมันต้องเลวกว่าสัตว์ ซึ่งมันยังไม่บ้า มันไม่หลงอะไรมากเหมือนคน. อาตมาเลี้ยงไก่ เลี้ยงสุนัข เลี้ยงแมว เลี้ยงอะไรอยู่ทุกวัน ก็เห็นว่า ไข่, น้ำมันไม่โลกเหมือนเราแล้วกระมัง มันไม่ได้คิดหวังมากในเรื่องที่จะเป็นกิเลส มันกินแต่เท่าที่จำเป็น.

มนุษย์มีอุดมคติอย่างไร? ก็มีอุดมคติของมนุษย์ ตอบกำปั้นทุบดินก็ต้องตอบว่า มีอุดมคติของมนุษย์ ขยายไปอีกหน่อยก็ว่า ต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้, แล้วก็ยังไม่รู้ว่าอะไรอยู่นั่นเอง. บางคนอาจจะคิดว่า มันควรจะได้สิ่งที่มนุษย์ควรจะได้, แต่แล้วก็ไม่รู้ว่าจะอะไร ระวังให้ดี ระวังให้ดีในข้อนี้. อยากจะได้แต่บุญกุศลแต่ก็ไม่รู้จะเอามาทำอะไร มันก็เลยผิด, มันก็เลยผิดแหละ มันผิดฝาผิดตัว.

มีชีวิตเย็น ไม่มีทุกข์ไม่มีร้อน ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น เท่านั้นเพียงพอไหม? ขอให้พวกเราคิดว่า ที่เราเกิดมานี้ ที่ดีที่สุดที่เราควรจะได้ นั่นคือได้มีชีวิตอย่างเยือกเย็น ไม่มีใครเป็นทุกข์ เป็นร้อน อยู่สบายกันทุกคน เท่านั้นพอไหม? อาตมาคิดว่าจะ

พอแล้ว ถ้าเราอยู่สบายเยือกเย็น เยือกเย็นไม่มีไฟกันทุกคน
ควรจะพอแล้ว. เดี่ยวนี้มันเต็มไปด้วยไฟกิเลสเผาผลาญ แล้วไฟ
ทุกข์ที่ไม่รู้จักดับ ไม่รู้จักดับให้เย็น คือปัญหาเกี่ยวกับความเกิด
แก่ เจ็บ ตาย นี้ เราไม่รู้จักดับ.

บางคนจะคิดว่า โอ๊ยเหลือวิสัยวีย์ ที่จะไม่มีความทุกข์เลย,
นั่นมันว่าเอาเองหลับตาว่า. ถ้าเหลือวิสัยแล้ว มันก็ต้องเป็นทุกข์
กันไม่มีทางแก้. เดี่ยวนี้ธรรมะนั้นมีสำหรับดับทุกข์ได้. ธรรมธาตุ
สำหรับความดับทุกข์ได้มันมี. ดังนั้นมนุษย์จึงดับทุกข์ได้
ประพฤติปฏิบัติให้ถูกในข้อนี้แล้วมนุษย์ก็ดับทุกข์ได้, จึงเรียกว่า
มันมี ไม่ใช่เหลือวิสัย มีธรรมะสำหรับจะดับทุกข์ได้ทุกระดับทุก
ชั้นตอน. ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ นับตั้งแต่ความยากจน ก็แก้ไข
ได้, โรคภัยไข้เจ็บก็แก้ไขได้, ก็มาถึงจิตใจมันร้อนเพราะโลภะ
โทสะ โมหะ มันก็ต้องแก้ไขได้ เป็นลำดับไป, ให้เย็นอยู่โดยที่
ไม่มีไฟเหล่านี้มาเผา นั่นคือนิพพาน.

นิพพาน แปลว่า เย็น ตัวหนังสือแปลว่าเย็น เย็นเพราะ
ไม่มีไฟซึ่งเป็นของร้อน; กิเลสเป็นไฟ หรือว่าความโง่ เซลา อะไร
ก็ตามมันเป็นไฟ. อย่ามีสิ่งนั้นแล้วชีวิตนี้ก็เย็น แล้วก็เย็นอยู่ตาม
สมควร เราจึงไม่เป็นบ้า; ถ้าชีวิตนี้ทั้งวันทั้งคืนไม่เย็นเสียเลยก็
เป็นบ้าและตายกันหมดแล้ว.

อย่าเนรคุณพระนิพพาน, พระนิพพานมาเยี่ยมเราวันละ
หลาย ๆ ครั้ง เวลาไหนเราไม่ได้มีกิเลส ไม่ร้อนเป็นไฟในใจ เวลา
นั้นพระนิพพานมาเยี่ยมเรา. เดี่ยวเราก็โง่บ้าขึ้นมาอีก ร้อนด้วย

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๗๒ การพระศาสนา ๒

กิเลส ราคะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง, พระนิพพานไปเสียแล้ว แล้วเดี๋ยวก็มาเยี่ยมเราอีก เพราะเวลาที่เย็นอยู่ได้ด้วยพระนิพพาน ชั่วคราวนี้มันมีมาก. ดังนั้นเราจึงไม่เป็นบ้า, เราจึงไม่เป็นโรคประสาท, เราจึงไม่ตายเพราะว่าเวลาที่มันไม่ถูกเบียดเบียน ด้วยกิเลสนั้น มันมีมากพอ, นี้เรียกว่าชีวิตธรรมดาสามัญของคน บุญชนนี้ มันรอดอยู่ได้ ที่พระนิพพานมาเยี่ยมเป็นคราว ๆ โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว, โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว จึงไม่บ้าและไม่ตาย. นี่ถ้าว่าพระนิพพานนี้จะยึดออกไป จนไม่กลับไป กลับมา มีถาวร, นั่นก็ดีที่สุดสำหรับมนุษย์แล้ว.

ฉะนั้น ขอให้เราได้รับความเยือกเย็นแห่งจิตใจ มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ คือสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ แล้วเราจะต้องอยู่ด้วย ความเย็นนี้ ทั้งโดยส่วนตัวและส่วนสังคม; ดูจะไม่ยากนักข้อนี้ ถ้าว่าทุกคน ๆ มันเย็น รวมกันเป็นสังคมมันก็เย็นแหละ. แต่ถ้าว่าบางคนมันยังโง่งอยู่ ไม่รู้จักทำให้เย็น เราก็ช่วยเขาบ้าง เราที่เย็นแล้ว อุทิศสำหรับช่วยเพื่อนมนุษย์ที่มันไม่รู้จักเย็นให้ได้เย็นกันเสียบ้าง คือหน้าที่โดยเฉพาะ.

ศาสนาก็ช่วยให้เกิดการปฏิบัติ ชนิดที่ให้ได้ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ, เมื่อได้ตามอุดมคติอันนั้นแล้ว ปัญหามันก็หมด ไม่มีปัญหาอะไรในโลก. เดียวนี้มนุษย์มันไม่เป็นมนุษย์ มันเป็นแต่คนที่มึนโง่แล้ว แล้วก็ใช้กิเลสเป็นเครื่องเบียดเบียนประหัตประหารกัน โลกก็มีปัญหาไม่รู้จักสิ้นสุด. แม้ว่าบางคนมันจะเกิดแหวกแนว มันพูดฟังไม่รู้เรื่อง, เราก็มีธรรมะเป็นเครื่อง

ดับปัญหาในฝ่ายเรา, อย่าไปวุ่นวายกับคนบ้า, ให้คนบ้าเป็นไปตามเรื่องของมันเอง เราอย่าไปรับเอามาเป็นเรื่องเกี่ยวกับเรา. แต่ว่ามันลำบากสักหน่อย หรือมากก็ได้ ลำบากที่ว่าจะต้องอยู่ร่วมโลกกับคนบ้า, มันลำบากที่ว่า จะต้องอยู่ร่วมโลกกับคนบ้า. ทีนี้ถ้าว่าคุณไม่อาจจะหนีไปได้ คุณจะทำอย่างไร? คุณต้องมีธรรมะอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งทำให้คุณสามารถอยู่ร่วมโลกกับคนบ้า นั้นได้ ปัญหาหมด, ไม่มีอะไรที่จะทำให้เราเดือดร้อนกระวนกระวายระส่ำระสาย.

นี่ อุดมคติความเป็นมนุษย์ มีค่านิยมอยู่ที่จะต้องได้รับความเย็นแห่งจิตใจ หรือพระนิพพาน, แม้แต่ชั่วครวก็ยังมีดี เป็นขณะ ๆ ขณะ ๆ มาหล่อเลี้ยงกันไว้ แล้วเราก็จะรักใคร่กันง่าย สามีคือกันง่าย, ช่วยกันสร้างโลกที่สงบเย็นได้. วิธีอื่นไม่มีการเมืองอันหลอกลวงใช้ไม่ได้, เศรษฐกิจอันหลอกลวงใช้ไม่ได้, สังคมวิทยาที่ขึ้นอยู่กิเลสมันก็ใช้ไม่ได้, ต้องธรรมะบริสุทธิ์ จึงจะเอามาเป็นที่พึ่งได้.

ฟ้าสว่างทางการดำเนินชีวิต

หัวข้อต่อไปเรียกว่า ฟ้าสว่างทางการดำเนินชีวิต เมื่อตะกี้พูดว่า ต้องฟ้าสว่างในทางศาสนจักร และก้ค่านิยมของมนุษย์. ทีนี้ค่านิยมของมนุษย์นี้ต้องได้มาด้วยการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง;

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๗๔ การพระศาสนา ๒

ดังนั้น เราควรจะพูดถึงการดำเนินชีวิตของมนุษย์.

ทางดำเนินชีวิตหรือจิตนี้ ต้องถูกต้อง, ต้องมีแสงสว่างแห่งธรรมะมาส่อง ให้ชีวิตมันเดินทางไปถูกต้อง. จะมีดวงอาทิตย์สักพันดวง ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ดอก เพราะดวงอาทิตย์มันส่องเข้าไปในจิตไม่ได้, มันต้องมีธรรมะที่สามารถจะส่องเข้าไปในจิตได้. มีธรรมะแล้วก็มีจิตใจอันสว่าง รู้เห็นว่าอะไรเป็นอะไร, อะไรคือสิ่งที่เรียกว่าชีวิต, ชีวิตคืออะไร? คือระบบการเป็นอยู่ของส่วนประกอบต่าง ๆ ที่มันประกอบกันขึ้นเป็นชีวิต จะเป็นร่างกาย จะเป็นวาจา จะเป็นจิตใจ จะเป็นสติปัญญาอะไรก็ตามแต่ละส่วน ๆ ที่จำเป็นแก่การที่จะมาประกอบกันเป็นชีวิต, รวมกันแล้ว ก็เรียกว่าชีวิต. ชีวิตก็คือสิ่งนั่นเอง, ชีวิตคือสิ่งนั่นเอง. ดังนั้นมันจึงต้องมีหนทางแห่งความถูกต้อง เพราะว่ามันต้องมีการดำเนิน; เมื่อมีการดำเนิน มันก็ต้องมีหนทางแห่งความถูกต้อง เราต้องศึกษาความถูกต้องของทุก ๆ ส่วน ที่จะประกอบกันเป็นชีวิต, รวมกันแล้วก็เรียกว่าชีวิต.

คำว่า หนทาง ๆ นี้เป็นภาษาธรรมดา หมายถึงถนนหนทาง : ทางรถไฟ ทางรถยนต์ ก็เป็นทาง แต่นั่นมันเป็นทางที่ร่างกายเดิน ทางวัตถุไม่ต้องพูด. ธรรมะนี้มันเป็นเรื่องหนทางของจิตใจเดิน จึงต้องพูด ต้องมีความถูกต้องทางกายทางวาจา เรียกว่ามันเดินไปถูกต้อง, ต้องมีความถูกต้องในทางจิต เรียกว่าจิตมันเดินไปถูกต้อง, ต้องมีความถูกต้องในทางสติปัญญา ความคิด ความเห็น ความเชื่อ ก็ได้ แล้วมันก็เรียกว่าเป็นการเดิน

ไปถูกต้อง. รวมกันแล้ว เป็นความถูกต้องของทุกส่วน ที่ประกอบกันขึ้นเป็นชีวิต.

ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงแนะไว้นั้น ขอให้สนใจกันให้มากเป็นพิเศษ อย่าเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย, อย่าเพียงแต่ท่อง ๆ สวด ๆ ไว้เป็นประจำวัน. ขอให้มองเห็นชัด ให้รู้สึกแกจืดใจโดยประจักษ์ชัด ว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไร เป็นอะไร รู้สึกอยู่ด้วยจิตใจโดยประจักษ์ชัด, ไม่ใช่ท่องได้ ไม่ใช่คิดได้ ไม่ใช่วิพากษ์วิจารณ์ได้, นั้นมันไม่พอ. ขอรับรองให้ไปสนใจกับทางมีองค์แปดประการ อริยอัฐสังคิมรรค หรือมัชฌิมาปฏิปทา แล้วแต่จะเรียก ที่พระพุทธรูปเจ้าท่านได้ตรัสไว้ ว่าเป็นสิ่งที่ที่คาดไม่ถึงเคยได้ยินได้ฟัง มาแต่กาลก่อน; เดียวนี้ได้ยินได้ฟังแล้ว รู้แล้ว เอามาสอนแก่พวกเธอ.

มรรคมีองค์แปดประการ ก็หมายความว่า **หนทางอันถูกต้อง** ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๘ อย่าง : มีความคิด-เห็นถูกต้อง แล้วก็มี ความปรารถนาถูกต้อง มีการพูดจาถูกต้อง มีการทำงานถูกต้อง มีการดำรงชีวิตถูกต้อง มีความพากเพียรถูกต้อง มีการตั้งสติไว้อย่างถูกต้อง มีการตั้งสมาธิ คือความมั่นคงแห่งจิตใจไว้อย่างถูกต้อง, รวมเป็น ๘ ถูกต้อง เข้าเป็นสิ่งที่เดียวกัน เรียกว่าทางดำเนินแห่งชีวิต เดินจากความทุกข์ไปหาความดับทุกข์; แต่ไม่ใช่ร่างกายเดิน เป็นเรื่องจิตใจเดิน; นี้ก็คือทางดำเนินแห่งชีวิต ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา.

ดูเหมือนจะสวดกันได้ทุกคนแหละ : สัมมาทิฐิ สัมมา

สั่งกับไป สัมมาวาจา ฯลฯ แล้วก็แปลได้. เพียงแต่สวดได้มันไม่พอ, มันต้องไปสอบสวนดูว่าเรามีหรือเปล่า? เรามีสิ่งเหล่านี้หรือเปล่า? ถ้ายังมีเห็นผิด เชื่อผิด เข้าใจผิดอะไรอยู่ ก็รีบชำระเสียให้มันถูก, ปรรณายังไม่ถูก ก็ปรรณเสียให้ถูก; ไปปรรณหาเหยื่อของกิเลส ไปหาฆ่าบำรุงบำเรอกิเลส มันก็เป็นทุกข์แหละ; มันต้องรู้อะไรเป็นอย่างไร แล้วก็ปรรณให้ถูกต้อง. ถ้ามีสัมมาทิฐิ คือความคิดเห็นถูกต้องแล้ว ก็จะไปปรรณได้ถูกต้อง, ครั้นปรรณถูกต้องแล้ว ก็จะมีการกระทำ หรือ การพูดจา ถูกต้อง เลี้ยงชีวิตถูกต้อง, แล้วก็พยายาม อย่างยิ่งไปตามนั้น ก็มีความเพียร ที่ถูกต้อง. มีสติคุมไว้เสมอให้มันถูกต้อง ก็เรียกว่ามันมีสติ กำลังใจเข้มแข็งตลอดเวลา ก็เรียกว่ามีสมาธิ, เรื่อยไป ๆ เรื่อยไป มันก็ถึงที่สุด จุดหมายปลายทางคือพระนิพพาน.

ทางนี้เป็นทางไปสู่พระนิพพาน; ฟังดูแล้วมันลึกซึ้งหรือมันไม่รู้อยู่ที่ไหน; ขอให้เข้าใจว่า เมื่อประพฤติกฎปฏิบัติถูกต้องตามนี้แล้ว ก็จะทำให้เกิดความเย็นแก่ชีวิตไม่มีความร้อนเลย นั่นแหละอยู่ที่นั่น. พระนิพพานอยู่ที่ความเย็นแห่งชีวิต ไม่มีความร้อนเลย. นี้เรียกว่ามีทางดำเนินอันถูกต้อง, ทางดำเนินแห่งชีวิตนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งเขาเรียกว่าพรหมจรรย์. พรหมจรรย์ แปลว่า การดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ ระบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ เรียกว่าพรหมจรรย์ เรามีพรหมจรรย์ ก็มีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ มันก็ไปสู่ปลายทาง คือความดับทุกข์สิ้นเชิงโดยประการทั้งปวง.

เดี๋ยวนี้ฟ้ายังไม่สว่าง หรือฟ้ายังไม่ค่อยสว่าง ในทางดำเนินชีวิต จะพูดได้เลยว่า ไม่สว่างตั้งแต่ที่ไม่รู้ว่า ชีวิตเป็นการเดินทาง. ที่นั่งอยู่นี้ใครมองเห็นว่าชีวิตเป็นการเดินทางบ้าง ดูจะไม่มองอย่างนั้น.

ชีวิตมันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ : จากต่ำไปหาสูง, พูดอย่างนี้โดยสมมติก็เรียกว่า จากชั่วไปหาดี, จากต่ำไปหาสูง ความเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการเดินทางดีขึ้น นั่งอยู่ก็ได้ นอนอยู่ก็ได้ ไม่ต้องเดินด้วยขาก็ได้ ไม่ต้องเดินด้วยเท้าก็ได้, นั่งอยู่ก็ได้ นอนอยู่ก็ได้ ทำอะไรอยู่ก็ได้. แต่ชีวิตต้องเป็นการเดินทางอยู่ตลอดเวลา คือมันเปลี่ยนจากที่ไม่ค่อยดีหรือไม่ดี เป็นดีขึ้น ๆ ดีขึ้น ๆ, เป็นการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ, การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจคือการดำเนินชีวิต ต้องควบคุมให้เป็นไปถูกต้อง.

ฟ้าสว่างทางกินอยู่แต่พอดี

ที่นี่ ข้อสุดท้ายที่จะพูดวันนี้ก็คือ ฟ้าสว่างทางกินอยู่แต่พอดี อาตมาพูดแล้วมันจะถูกมอง ว่าดูหมิ่นผู้ฟังมากเกินไปก็ได้ เพราะพูดว่าผู้ฟังนี้ไม่รู้แม้แต่เรื่องฟ้าสว่างทางกินดีอยู่ดี. ก็กินอยู่เกินพอดี. เดี่ยวนี้เขาเน้นกันแต่เรื่องกินดีอยู่ดี ๆ, เด็ก ๆ มันฟังไม่ถูก ไม่รู้ว่าเท่าไร มันก็ต้องเรียกว่ามากขึ้น ดีขึ้น อร่อยขึ้น สนุกสนานมากขึ้น. คือกินดีอยู่ดี แล้วก็ไม่มีจุดที่หยุดหรือ

เพียงพอ นี่กินคืออยู่ที่.

เราจะต้องมานึกถึงคำว่าพอดี *กินอยู่พอดี* คำว่าพอดีคืออะไร? พอดีคืออะไร? คำว่า *พอดี* มีประมาณที่พอดี. คำนี้สำคัญมาก; ถ้าไม่มีความพอดีแล้วตายหมดแล้ว ไม่มีความพอดีของต้นไม้ต้นนี้มันตายแล้ว, ไม่มีความพอดีในสุนัขตัวนี้สุนัขตัวนี้ตายแล้ว, ไม่มีความพอดีในมนุษย์คนไหนมันก็ตายแล้ว มันไม่ได้มานั่งอยู่กันที่นี่.

ฉะนั้น ความพอดี ถูกต้องโดยประมาณพอดี คือรากฐานของความที่มันจะอยู่ได้ เรียกว่าพอดี, กินอยู่กันแต่พอดี อย่าให้ขาดอย่าให้เกิน. นี่ถ้ามันเกินมันก็เป็นปัญหา มันไปกินสิ่งที่ไม่ควรกินมันก็เกิน มันก็ต้องหามากใช้มาก กินมาก โดยไม่จำเป็น มันก็เพิ่มความทุกข์, แล้วเมื่อมันไม่รู้จักประมาณ มันก็เกินพอดีมากขึ้น ในที่สุดมันก็ตายเพราะหามากกินนั่นเอง, ไม่ได้รับประโยชน์จากการที่มีชีวิตอยู่ยืนยาวต่อไป.

คำว่า *พอดี* คือความถูกต้องแล้ว, ตัวความถูกต้อง ภาวะของความถูกต้องภาวะของความสมดุล ภาวะของความเหมาะสม หลายคำ พูดได้ เอาการวมกันเป็นความหมายของคำว่าพอดี. ถูกต้อง ไม่เกิดเป็นพิษเป็นอันตราย, สมดุลก็คือสม่ำเสมอ มันจึงเข้ากันได้, ถ้ามันไม่สมดุลมันเข้ากันไม่ได้ แล้วมีความเหมาะสมในส่วนที่เป็นหน้าที่ของมัน ๆ.

เท่าไรเรียกว่าพอดี? ต้องพิสูจน์ด้วยผลที่เกิดขึ้น ไม่ใช่คำนิยามทางปรัชญา, ไม่ใช่คำนิยามทางตรรกวิทยา หรือคำนิยาม

ทางศาสตร์อะไรที่ไหน เสียเวลา. ถูกต้องและพอดี ก็คือมัน
 ไม่มีความทุกข์เกิดขึ้น, มันไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น, นั่นแหละ
 คือความถูกต้องและพอดี ขอให้เราวัดความถูกต้องกันด้วยสิ่ง
 นี้ คือ ไม่มีปัญหาเกิดขึ้น มีแต่ความสงบสุข นี่พิสูจน์ว่าถูกต้อง
 หรือดีแล้ว; ถ้ามันวัดคำนวณด้วยวิชาเพื่อซึ่งต้องไปเรียนมา
 มายนั้น เสียเวลา มันจะไม่ตรงกับเรื่องจริง, มันเป็นเรื่องของ
 การคำนวณ ตามความคิดของบุคคลที่มีความคิดฟุ้งซ่าน ไม่มี
 จุดจบ.

ที่นี้มาถึงคำว่า กินอยู่พอดี, ขอให้ระวังให้ดี มันผิดกันไกล
 จากคำพูดที่ว่า กินดีอยู่ดี. กินดีอยู่ดีนั้นต่างกันไกลจากความ
 กินอยู่แต่พอดี เพราะว่ากินดีอยู่ดีมันไม่ได้ความหมายว่าพอดี.
 มันมีแต่จะยิ่ง ๆ ขึ้นไป กินดียิ่งขึ้นไป, อยู่ดียิ่งขึ้นไป. เดียวนี้มัน
 กินอะไรก็ลองดู มันกินสิ่งที่เกินความจำเป็นมากนั้แล้ว; แม้
 ว่าจะต้องซื้ออย่างแพง ๆ มันก็เอา, ไปกินอาหารที่แพงอย่าง
 ไม่มีเหตุผลก็มี; สร้างที่อยู่อาศัยเป็นวิมานแข่งกับเทวดาแล้ว
 ก็ยังไม่มีความสงบสุข, นั่นพิสูจน์ว่ามันไม่พอดี.

ถ้าถูกต้องและพอดี สิ่งที่เราทำขึ้น ๆ นี้ ต้องให้ความสงบ
 สุขแก่เรา; ฉะนั้น ถ้ามันมีความสงบสุขแก่เราแล้วก็ใช้ได้แหละ
 เรียกว่าพอดี อยู่กระท่อมใบไม้ก็ได้ ไม่ต้องอยู่ตึก ถ้ามันไม่มี
 ปัญหาไม่มีความทุกข์อะไรเกิดขึ้น ก็ต้องเรียกว่าพอดีแล้ว และ
 ถูกต้องแล้ว; เพราะว่าอยู่ในวิมานเหมือนพวกเทวดา มันก็ยังมี
 ความทุกข์. ช่วยรู้กันเสียด้วยว่า พวกเทวดาก็ยังมีความทุกข์

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๘๐ การพระศาสนา ๒

ด้วยระคะ โทสะ โมหะ เตือดร้อนอยู่เหมือนกัน, เทวดาก็ทะเลาะวิวาทกัน ใช้คำว่าอย่างนี้ได้. เทวดาในชั้นกามาพจร ก็ทะเลาะวิวาทกันด้วยเรื่องแย่งเทวดาผู้หญิงกันอะไรกัน เหมือนกับในโลกนี้. ฉะนั้นอย่าคิดว่าเป็นเทวดาแล้วมันจะหมดปัญหา ก็ต้องว่าเป็นอยู่อย่างสงบสุข โดยไม่มีปัญหา; นั่นแหละคือความถูกต้องแล้ว มีผลแห่งความพอดีแล้ว กินอยู่พอดีแล้ว

ที่นี้กินอะไร อยู่อะไร ด้วยอะไรนี้ มันก็คือปัจจัยที่ตั้งแห่งชีวิตทางฝ่ายวัตถุ คือ อาหารอย่างหนึ่ง เครื่องนุ่งห่มอย่างหนึ่ง ที่อยู่อาศัยใช้สอยอย่างหนึ่ง และหยูกยาสำหรับบำบัดโรคอย่างหนึ่ง; ทุกอย่างนี้ต้องถูกต้องและพอดี, มากไปก็ไม่ดีน้อยไปก็ไม่ดี, ต้องถูกต้องและพอดี ก็สำเร็จประโยชน์ในการเป็นอยู่เรียกว่าปัจจัยสี่.

ที่นี้อยากจะให้มีปัจจัยที่ห้า ซึ่งเขาไม่ค่อยพูดกันดอก เพราะเขาพูดกันแต่ทางฝ่ายวัตถุ; ถ้าทางฝ่ายจิตใจต้องมีปัจจัยที่ห้า คือมีธรรมะพอดี อย่าให้มากจนเป็นบ้าเพราะธรรมะ. ธรรมะบ้าก็มีเหมือนกัน เพราะว่ามันไม่ถูกเรื่องของธรรมะ ธรรมะนี้มันพอดีอยู่ในตัว; แต่คนมันมีเกิน ว่าเขาเอง ก็เลยเป็นธรรมะชนิดที่ให้โทษไปเสียก็มี, หรือว่ายึดมันถือมันในธรรมะมากเกินไป มันก็ยกตนข่มท่านไปเสีย อย่างนี้ก็มี,

ฉะนั้น ขอให้ทุกคนมีปัจจัยที่ห้า สำหรับกินอยู่ใช้สอยด้วย คือความรู้ที่ถูกต้องในสิ่งทั้งปวง ว่ามันเป็นอะไร มันเป็นอะไร, ระบุได้เลยว่า มีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา ว่าเพราะมีสิ่งนี้เป็น

ปัจจัยสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัยสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ก็รู้ให้ชัดลงไปสิว่า เพราะมีอะไรเป็นปัจจัยสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น.

ถ้าเป็นผู้มีปัญญา มีความรู้เรื่องนี้จริง เขานั่งอยู่ตรงนี้ เหลียวไปทางไหน ก็จะเห็นอิทัปปัจจยตา, อิทัปปัจจยตาเต็มไปหมดเหลือที่จะนับ; ในทรายเม็ดหนึ่งมันก็มีอิทัปปัจจยตา, ในหินก้อนนี้ก็มีอิทัปปัจจยตา. ต้นไม้ก็มีอิทัปปัจจยตา, อะไร ๆ ทุกอย่างที่เราเห็นอยู่นี้ แสงแดดนี้ก็มีอิทัปปัจจยตา กุฏิวิหาร ก็มีอิทัปปัจจยตา ที่แสดงอยู่ว่า เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี. นี้เรียกว่ามีความรู้ถูกต้องว่ามันเป็นเพียงเท่านั้น เพราะฉะนั้น ไม่หลงรักอะไร ไม่หลงเกลียดอะไร ไม่หลงกลัวอะไร ไม่หลงโกรธอะไร ไม่อิจฉาใคร ไม่ริษยาใคร ไม่อะไรไรหมด, เพราะมีความรู้ที่ถูกต้อง ว่าอะไรเป็นอะไร. ธรรมะนี้จำเป็นมาก ที่ต้องรู้ แล้วธรรมะจำเป็นอีกอย่างหนึ่งก็คือ สติ, สติ ถ้าไม่มีสติแล้ว ทุกอย่างเป็นหมันหมด; ถ้าไม่มีสติแล้ว ความรู้หรือปัญญา ก็จะเป็นหมันหมด คือมันไม่ได้เอามาใช้แก้ปัญหที่กำลังเกิดขึ้น.

อาตมาพูดว่า **มีสติอย่างเดียวพอ**, มีสติอย่างเดียวพอ. ฝรั่งเศสบางคนเขาเอาไปล้อ ว่าไม่เชื่อ ไม่พอ ต้องมีศีล สมาธิ ปัญญาสิ อะไรต่ออะไรอีกเยอะแยะ ตั้งหลายสิบประการ. อาตมาบอกว่า มีสติอย่างเดียวพอ ฝรั่งเศสนี่เอง เขาไม่รู้ว่ามีสติ มีสติแล้วมันจะมีศีล, มีสติแล้วมันจะมีสมาธิ มีสติแล้วจะมีปัญญา หรือจะมีอะไรทุกอย่าง ๆ ด้วยอำนาจของสติ.

นี่ขอให้จำไว้ด้วยว่า ถ้าเรามีสติที่ถูกต้องตามหลักของ พุทธศาสนาแล้ว มันจะมีสิ่งทุกอย่างที่ควรจะมี, แล้วมันจะป้องกัน ได้ทุกอย่าง ที่เป็นอันตราย มันจะนำมาซึ่งสิ่งทุกอย่าง ที่ควรจะมี, แล้วมันจะกันออกไปเสียได้ซึ่งสิ่งที่ไม่ควรจะมี นี่เรียกว่ามีสติ อย่างเดียวพอ.

นี่เขาจะไปจำแนกเป็น โอ ต้องมีสรวณาคมน์ ต้องมีศีล ต้อง มีข้อนั้นข้อนี้ มีอุตุงค์ มีสมาธิ มีปัญญา มีอะไรอีกมากมาย ตามชื่อของธรรมะหลายสิบชื่อ. อาตมาว่า มีไม่ได้ดอกถ้า ไม่มีสติ ถ้าไม่มีสติอย่างเดียแล้วสิ่งเหล่านั้นมีไม่ได้. ฉะนั้นเรา จะต้องมีสติระลึกได้ทันทั่วทั้งที่ ที่มีผัสสะเกิดขึ้น แล้วอย่าทำผิด เมื่อมีผัสสะแล้ว. ธรรมะทั้งหลายจะมี : มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา หิริ โอตตปปะ ขันติ จาคะ นับไม่หวาดไหว จะเกิดขึ้นได้เพราะมีสติในขณะแห่งผัสสะ.

เรื่องผัสสะนี้ช่วยเข้าใจกันไว้ให้ดี ๆ มันเป็นคำธรรมดา สามัญมาก. มีอะไรมากกระทบจิต ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เรียกว่าผัสสะ. ในขณะแห่งผัสสะจจะมีสติแล้วจะไม่มีอะไรเกิดขึ้น ที่เป็นอันตราย, แล้วก็จะรักษาไว้ได้ซึ่งความถูกต้อง. นี่เรียก สั้น ๆ ว่า มีสติอย่างเดียจะสามารถดึงเอาอะไรมาทั้งหมด ทั้งสิ้น, มีแต่ปัญญาไม่มีสติมันกินนอนเป็นหมันอยู่ไม่มีประโยชน์ ะไร, เพราะไม่ได้เอาปัญญามาใช้ให้ทันแก่เวลาที่ปัญหามัน เกิดขึ้น. นี่เรียกว่าธรรมะที่จำเป็นแก่ชีวิต ต้องมีไว้ในฐานะเป็น ปัจจัยที่ ๕ ด้วยเหมือนกัน.

เดี๋ยวนี้ เรามีความหวังกันแต่จะอยู่ที่กินดี, เราไม่หวังที่จะกินอยู่แต่พอดี; รู้สึกคล้าย ๆ กับว่ามันถูกกัน มันถูกจำกัดอาหารให้กินอยู่แต่พอดี เราก็ไม่ค่อยชอบ. เราอยากให้เปิดกว้างไม่มีขอบเขต ว่ากินดีอยู่, กินดีอยู่ดี อย่างนี้เรียกว่ามีดี เป็นความมีดี แล้วจะทำให้เกิดปัญหาอันไม่มีที่สิ้นสุด. ทั่วโลกนิยมการกินดีอยู่ดี โดยเฉพาะในบ้านเมืองที่มันเจริญ เจริญแผนใหม่ เขานิยมการกินดีอยู่ดี แล้วขยายออกไป ขยายออกไป, สร้างเครื่องมืออันวิเศษประเสริฐต่าง ๆ ก็เพื่อกินดีอยู่ดี เพื่อสุขสำราญส่วนที่เกินความจำเป็น. พอเราบอกว่า กินอยู่แต่พอดีไว้ย เขา ก็ฟังไม่ถูก, แล้วมักจะเห็นว่ามันเป็นอย่างเดียวกันแหละ กินดีอยู่ดี กับกินอยู่แต่พอดี เป็นอย่างเดียวกันแล้วไม่ต้องแยกกัน.

นี่เรียกว่ามันไม่ไหวแล้ว ที่มันมีแต่ความมีดี ไม่มีฟ้าสว่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ฟ้าไม่สว่างทางทิศตะวันตก ซึ่งเราสมัครใจตามกันเขาอยู่เสมอ; ฟ้าไม่สว่างทางตะวันตก ฟ้าไม่สว่างทางสังคม ฟ้าไม่สว่างทางการเมือง ฟ้าไม่สว่างทางเศรษฐกิจ ฟ้าไม่สว่างทางสันติภาพ ฟ้าไม่สว่างทางศาสนาจักร ฟ้าไม่สว่างทางค่านิยมของมนุษย์ ฟ้าไม่สว่างทางทำเนียบชีวิต ฟ้าไม่สว่างทางกินอยู่แต่พอดี. ขอให้มันกลายเป็นฟ้าสว่างในทุก ๆ ทางอย่างที่กล่าวมาแล้ว.

นี่การบรรยายในวันนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยาย เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทพระธรรมพิเศษ, เป็นเครื่องกระตุ้นเตือนใจ ให้ทุกคนมีความกล้าหาญ

พุทธทาสธรรม (๒)

๑๙๔ การพระศาสนา ๒

มีกำลังวังชา มีความเข้มแข็ง ในการที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมะ
ตามหลักแห่งพระศาสนา สืบต่อไปในกาลบัดนี้.